

Mongolian Economy

2018 оны хоёрдугаар сар (137)

www.mongolianeconomy.mn

Монгол-Америкийн
30 жилийн хамтын
ажиллагаа

ҮНЭ 12,900₮

Хавтасны гэрэл зургийг: АНУ-ын төрийн департамент

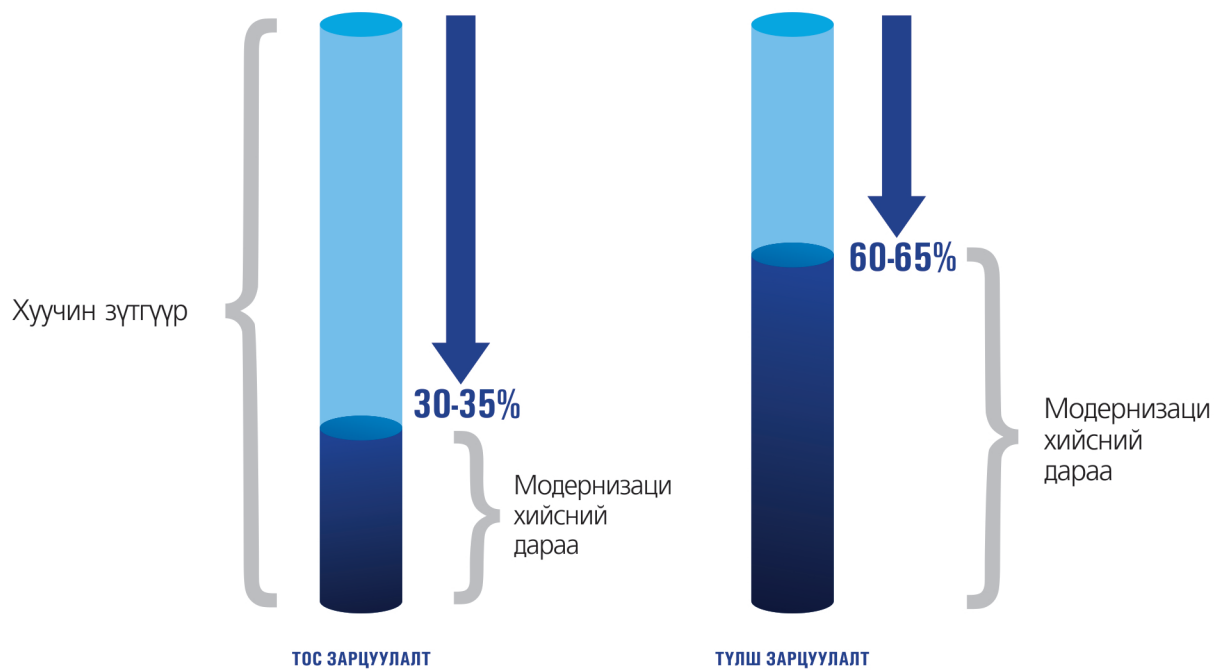
САТ® ХӨДӨЛГҮҮРТЭЙ ЗҮТГҮҮР МОНГОЛД

Вагнер Ази Тоног Төхөөрөмж ХХК-ийн Эрчим Хүч ба Тээврийн Хэлтэс нь Монголд анх удаа Катерпиллар хөдөлгүүртэй зүтгүүрийг Герман Чехийн хамтарсан компани CZ Loko-той 2015 оноос хамтран ажиллаж байна. CZ Loko компани нь 1849 онд Ческа-Тршебова хотод зүтгүүрийн засварын цех нээж эдүгээ зүүн Европ бүсийн Катерпиллар хөдөлгүүртэй шинэ зүтгүүр болон хуучин зөвлөлтийн зүтгүүрийг Катерпиллар хөдөлгүүрээр модернизаци хийж байна. Бид бүхэн 1 200 – 14 000 тонн ачааны зүтгүүрүүдийг та бүхэнд санал болгож байна.

Манай инженер техникчдийн баг ханган нийлүүлж буй зүтгүүрийн бүтэн дэмжлэгийн зүгээс хөдөлгүүрийн 4905 төрлийн эд ангиудад болон 7 хоногийн 24 цагийн турш дуудлагын Монгол улсын бүх хязгаарт хүрч, мэргэжлийн өндөр түвшний засвар үйлчилгээ үзүүлдгээрээ давуу талтай юм.

ҮР АШГИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТ

МОНГОЛ, АНГЛИ ХЭЛЭЭР САР ТУТАМ

120.000₮ +
Бүтэн жилээр захилбал

Та сэтгүүлээ цахим хувилбараар
захиалан уншаарай

www.mongolianeconomy.mn

**Mongolian
Economy**

ҮҮСГЭН БАЙГУУЛАГЧ, ЭРХЛЭГЧ:
Д.Бэхбаяр (9999 4248)

ҮҮСГЭН БАЙГУУЛАГЧ:
И.Отгонжаргал

ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА ХАРИУЦСАН ЗАХИРАЛ:
Д.Баранжав (9409 2904)

ОРЛОГЧ ЭРХЛЭГЧ:
Б.Үүрийнтуяа (8807 8800)

"ДЭЛХИЙ" СЭТГҮҮЛ ХАРИУЦСАН
ОРЛОГЧ ЭРХЛЭГЧ:
Б.Энхцэцэг (9009 9880)

РЕДАКТОР:
Ц.Элбэгсайхан (9907 4382)

АНГЛИ ХЭЛНИЙ РЕДАКТОР:
Саймон Ким

ВЭБ САЙТЫН РЕДАКТОР:
Г.Орхон (9914 4125)

СЭТГҮҮЛЧИД:
Б.Үүрийнтуяа
Б.Энхцэцэг
Ц.Элбэгсайхан
Г.Орхон
Г.Даваадорж
А.Сэвжид

ДИЗАЙНЕР:
Ш.Оюундарь

МАРКЕТИНГИЙН АЛБА:
Г.Амарсайхан (9409 2904) (9905 1234)

ХАЯГ: Улаанбаатар,
Чингэлтэй дүүрэг, I хороо,
Экспресс тауэр. 1101 тоот

ВЭБ: www.mongolianeconomy.mn

И-МЭЙЛ: info@mongolianeconomy.mn

УТАС: 7011 5476, 7011 5477

15160 Улаанбаатар,
Төв шуудан, ш/х-2762

Борлуулах цэгүүд:

"Интер ном"

"Номин" супермаркетин бүх салбар

BTSI супермаркет

"Аз орчлон" номын дэлгүүр

"Билэг" их дэлгүүрийн номын тасаг

"Good Price"-ийн салбарууд:

Сөүлийн гудамж

Зайсан

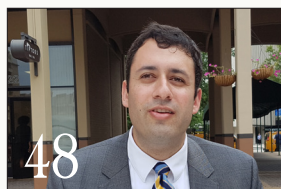
Их Монгол

**ҮНДЭСНИЙ
ХУРИМТЛАЛЫН
ХӨТӨЛБӨР**

Хуримтлалыг

зуршил болгоё!

Хуримтлалын дансаа
www.HURIMTLAL.mn
хаягаар нээлгээрэй

Эрхлэгчийн зурвас 9

Мэдээ 10

Луужин 12

Д.Даваасүрэн: Монгол Улс, АНУ-ын хамтын ажиллагааны шинэ шатны эхлэл тавигдаж байна

Дипломатч 16

Мануэл Микаллер: Гуравдагч хөрш гэх ойлголт бидний 30 жилийн харилцааг тодорхойлно

Дипломатч 22

Б.Алтангэрэл: Эрх чөлөө биднийг нэгтгэдэг

Конгресс 26

Монгол Улсын стратегийн ач холбогдлыг АНУ үргэлж үнэлэх ёстой

Парламент 28

Г.Занданшатар: Хоёр улсын амьд, дотно харилцааны илэрхийлэл нь Найрамдлын бүлгүүд юм

Харилцаа 30

Урт аян

Монгол судлаач 33

Алиша Кэмп: Миний хувьд Монгол өсөж торнисон хүүхэд минь

Үзэл бодол 38

Зуун дамжсан түүх

Зураг түүх өгүүлнэ 40

Түншлэл 42

Коди Свейр: Түүх бүтээлцэх маш их боломж Монголд ч, АНУ-д ч байна

Түншлэл 44

Зуун дамжсан нөхөрлөл

Тоон мэдээ 47

Гүүр 48

Уильям Пинтас: Монголчууд Америкийн соёлд сайтар дасан зохицсон байдаг

Тэд бидний тухай 50

Лейтон Крофт: Монгол бол миний хоёр дахь гэр

Боломж 52

Стив Поттер: АНУ-ын компаниудтай хамтран хөдөө аж ахуй, эрчим хүчний салбарыг хөгжүүлэх боломжууд бий

АНУ дахь монголчууд

Хаус доктор 54

Итгэж болох хүн 55

Ирээдүйн тэрбумтан 57

Үл хөдлөхийн үл няхах зуучлагч 58

Мэдээлэл хамгаалагчид 59

Метроны мэргэжилтэн монгол бүсгүй 60

Батлан хамгаалах 64

Энхийн төлөө хоёр тив

Батлан хамгаалах 66

П.Ариунбат: Олон орны цэргийн албан хаагчидтай мөр зэрэгцэн алхаж явсан минь хамгийн сайхан дурсамж

Аян 68

Хариуцлагагүй монгол хүн

Энхтайваны Корпус

Монголд 70

Харилцааны гүүр

Хамтын ажиллагаа 72

Монголын хөгжилд Мянганы сорилтын корпораци

Энхтайваны Корпус Монголд 74

Э.Содонтосог: Монголчууд бид усны үнэ цэнийг мэддэг, мэддэг болно

АНУ дахь монголчууд

Г.Галбадрах: Дэлхийд гаръя 76

Эрүүл мэндийн манаанд 80

Соёл 82

Соёлын өвд санаа тавигчид

АНУ дахь монголчууд

Соёлын үндэс 84

Америк мөрөөдөл тээсэн монгол зураач 85

Балетын сургуулийн бизнесмэн 88

"Mongolian economy" сэтгүүлийн асуулт 90

Америк боловсрол танд юу олгосон бэ?

Нийгэм 92

Америк хэв маяг

Үзэл бодол 94

Татвар төлөгчдийг төлөвшүүлэх нь

Сурталчилгаа 96

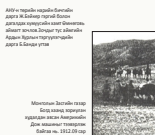
"Клин Энержи" ХХК-ийн тухай

Голомт банк 98

Иргэд эдийн засгийг өөдрөгөөр харж байна

ОМОН

Зураг түүх өгүүлнэ

Үлгэр жишээ манлайлагч.

Шинэ Mercedes-Maybach S-Class.

MAYBACH

Mercedes-Benz

Хаяг: МСМ Групп ХХК-ийн байр, Хан-Уул дүүрэг, 3-р хороо, Чингисийн өргөн чөлөө-62,

Үйлдвэрлэлийн бүс 17070, Т/шуудан хайрцаг - 154, Улаанбаатар хот, Монгол улс

Холбоо барих: 9908-0014; 9911-1241; 9999-5535; 9900-8841

Дэлхий 2019

Та "Дэлхий 2019" дугаартай
хамтран ажиллахыг хүсвэл
бидэнтэй холбогдоорой.

*Эрт тусам илүү хожиж,
ихийг хэмнэнэ*

Эрхлэгчийн зурвас

Азийн нэг жижигхэн улс холын АНУ-тай 30 жилийн тэртээ дипломат харилцаа хэрхэн тогтоож байсан үеийн түүхийг өнгөрсөн зун Вашингтон дахь Монгол Улсынхаа ЭСЯ-нд сонсож суух сонирхолтой байлаа. Энэ түүхийг монгол судлаач Алиша Кэмп ярьсан юм. Харин өдгөөх 30 жилд хоёр орны харилцаа нэлээд өндөр түвшинд хөгжиж, хамтын ажиллагаа ч сайжирсан байна.

Америкчууд бол манай улсыг социалист дэглэмээс ардчилсан систем рүү шилжихэд ихэд дэмжиж бас тусалсан ард түмэн юм. Үүнийг нэг л баримтаар нотлоё.

1990-ээд оны цахилгаан эрчим хүч тасарч, үйлдвэрүүд зогсож, лангуу хоосорч, иргэд картын бараанд шилжсэн үед Монгол Улс дахь АНУ-ын ЭСЯ USAID байгууллагаараа дамжуулан шатахууны хангамжийг тасалдуулахгүй байхад анхаарч ажиллаж байсан гэдэг. Тухайн үед шатахуунгүй болоход л эмнэлэг, сургуулиуд хөлдөж, станцууд гал алдаж нийслэл “хөлдөх” аюултай нөхцөл бүрдээд байсан аж. Тиймээс Америкийн болон өөр хэдэн орны онгоц шатахуун тасралтгүй тээвэрлэж, харин хөрөнгө мөнгийг нь АНУ-ын USAID гаргаж байсан тухай Эрчим хүчний яамныхан дурсан ярьж байсан билээ. Түүнээс хойших энэ хугацаанд АНУ олон салбарт хандивлагч, донор орны, ер нь л ардчилсан Монгол Улсыг өнөөгийн түвшинд хөгжихөд

тодорхой үүрэг гүйцэтгэсэн.

Түүх үнэнээр үлдэх ёстой. Америкчууд юу гийгүүлсэн, ямар тусламж дэмжлэг өгсөн юм, ямар бодлоготой манай улсад орж ирсэн юм гэх мэт түүхийг сэргөөж ярихыг хүсдэг хүмүүс манай энэхүү тусгай дугаарыг уншиж, бодитой зөв мэдээлэл авна гэдэгт найдаж байна.

Манай сэтгүүлчид энэхүү дугаарыг бэлтгэхийн тулд АНУ-д очиж ажилласан. Төрийн департаментийн гишүүдээс эхлээд хүний нутагт нэр төртэй ажиллаж яваа монголчуудынхаа төлөөлөлтэй уулзсан билээ. 1990-ээд оны зах зээлийн үед АНУ-ыг зорьж, одоо тодорхой амжилтад хүрч байгаа олон монголчуудаараа бахархсан. Удахгүй тэдний үр хүүхдүүд эх орныхоо нэрийг Америкт гаргах нь гарцаагүй. Эхнээсээ ч гаргаад явж байна лээ.

Хоёр орны 30 жилийн харилцааны нэг гол хэсэг бол ард иргэдийн харилцан ойлголцол билээ. Дараагийн 30 жилд манай орны харилцаа, хамтын ажиллагаа улс төр, бизнес, бусад салбарт ч нэлээд өндөр түвшинд хөгжиж, холын Америк бидэнд улам л ойртоно гэдэгт итгэж байна.

Хоёр орны хамтын ажиллагаа ямар түвшинд хөгжиж байгааг харуулсан энэхүү түүхэн дугаарыг гаргахад хамтран ажилласан Монголын ГХЯ, АНУ-аас Монгол Улсад суугаа ЭСЯ-нд гүн талархсанаа илэрхийлье.

ЭРХЛЭГЧ Д.БЭХБАЯР

Мэдээ

МСК-ийн төлөөлөгч Компакт гэрээ боловсруулах ажлын явцын талаар хэлэлцэхээр Төрийн удирдлагуудтай уулзав

АНУ-ын Мянганы сорилтын корпорацийн (МСК) Бүс нутгийн Дэд ерөнхийлөгчийн орлогч Фатема З. Сумар компакт хөтөлбөрийн хүрээнд Монгол Улсад хэрэгжүүлэхээр санал болгосон төслүүдийг боловсруулах ажлыг эрчимжүүлэх зорилгоор Монгол Улсын Ерөнхий сайд У.Хүрэлсүх, Гадаад харилцааны сайд Д.Цогтбаатар болон төрийн бусад удирдлагатай уулзахаар Монгол Улсад айлчиллаа.

Монгол Улсын Засгийн газар техник, эдийн засгийн үндэслэлийн урьдчилсан судалгааны үр дүнтэй танилцаж, МСК-ийн туслалцаатайгаар хэрэгжүүлэх Улаанбаатар хотын усан хангамжийг нэмэгдүүлэх төслийг эцэслэн шийдвэрлэхээр ажиллаж байна. Засгийн газар 2018 оны хоёрдугаар сар гэхэд төслүүдийг эцэслэх төлөвтэй байгаа бөгөөд ингэснээр МСК нь тус компакт хөтөлбөрийг Төлөөлөн удирдах зөвлөлдөө батлуулахаар танилцуулах боломжтой болох юм.

“Бид Монгол Улсад хөрөнгө оруулалт хийх МСК-ийн санал болгосон төслүүдийн талаар, мөн төслүүдийг амжилттай хэрэгжүүлэх, тогтвортой байдлыг хангах талаар шинэ Засгийн газрын удирдлагуудтай харилцан санал солилцсондоо таатай байна”

гэж Европ, Ази, Номхон далай, Латин Америкийн орнууд дахь МСК-ийн хөрөнгө оруулалтын асуудлыг хариуцдаг хатагтай Сумар хэлэв. Мөн тэрбээр “Нийслэлийн эдийн засгийн өсөлт болон амьжиргааны чанарт хэтийн ирээдүйд хувь нэмэр оруулахуйц, аюулгүй, урт хугацааны усан хангамжийг бид хамтын хүчээр бий болгоно” хэмээн мэдэгдэв. Үүний хариуд Ерөнхий сайд У.Хүрэлсүх, “Засгийн газар МСК-ийн Компакт гэрээнд онцгойлон анхаарал хандуулж, АНУ-ын тусламж Монгол Улсын тогтвортой хөгжилд хувь нэмрээ оруулах гэж буйд талархалтай байна” хэмээн онцлон тэмдэглэв. МСК-ийн Төлөөлөн удирдах зөвлөл 2014 оны арванхоёрдугаар сард Монгол Улсыг хоёр дахь компакт гэрээ байгуулах боломжтой орноор сонгон шалгаруулсан. Түүнээс хойш МСК Улаанбаатар хотын усан хангамжийг сайжруулах хөтөлбөр боловсруулах чиглэлээр Монгол Улсын Засгийн газартай хамтран ажиллаж байна. Хамтарсан эдийн засгийн дүн шинжилгээний үр дүнд үйлдвэрлэлийн салбар болон ядуу өрх, олон нийтийн хувьд ус, эрүүл ахуйн хүртээмж өртөг зардал өндөртэй байгаа нь Монголын эдийн засгийн өсөлтөд саад учруулж буй хүчин зүйл гэдгийг тодорхойлжээ. Иймд компакт гэрээний хөрөнгө оруулалт усан хангамж нэмэгдүүлэх болон бохир ус цэвэршүүлэх технологи ашигласнаар гүний усны эрэлт хэрэгцээг бууруулах, улмаар усны салбарын тогтвортой байдлыг сайжруулах бодлого, институци ба зохицуулалтыг бэхжүүлэхэд хувь нэмэр оруулахыг зорьж байна. Бусад улстай байгуулдаг хоёр дахь компакт гэрээнүүдийн нэгэн адил Монгол Улс компакт гэрээний зорилтуудыг биелүүлэхийн тулд төслийн

хэрэгжилтэд их хэмжээний хувь нэмэр оруулах юм.

АНУ-ын Засгийн газрын бие даасан агентлаг болох МСК нь цэвэр ус, газар өмчлөх эрх, эрчим хүч, зам зэрэг төслийг санхүүжүүлэхийн зэрэгцээ тухайн улсын ард түмэн ядуурлыг даван туулах, тогтвортой бөгөөд аюулгүй улс орон, бизнесийн шинэ боломжийг бий болгохын тулд бодлогын ба институцийн шинэтгэлийг давхар хийдэг. Компакт гэрээнд гарын үсэг зурсны дараа МСК-ийн түншлэгч орнууд компакт гэрээний хэрэгжилтийг хариуцах дотоодын найдвартай аж ахуйн нэгжийг олж тодорхойлдог юм.

Монгол Улсын ГХЯ, АНУ-ын ДАБЯ хоорондын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэхээр болов

ГХЯ-ны Консулын газрын захирал Я.Ариунболд АНУ-ын Дотоодын аюулгүй байдлын яамны Олон улсын хамтын ажиллагааны газрын Туслах төрийн нарийн бичгийн даргын орлогч Мэтт Кингтэй арванхоёрдугаар сарын 8-ны өдөр уулзав. Уулзалтад ЭСЯ-ны Түр хамаарагч Б.Болд болон албаны бусад хүн оролцсон. Талууд хоёр улсын иргэд харилцан зорчих нөхцлийг хөнгөвчлөх, биометрийн буюу хурууны хээ бүхий цахим паспорт, алдагдсан эсвэл үрэгдсэн паспортын талаар харилцан мэдээлэл солилцох механизм бий болгох, хил, гаалийн хяналтын ►

► тогтолцоо, хариуцлагатай зорчих, иргэдэд зөв мэдээлэл, зөвлөгөө өгөх зэрэг асуудлаар хоёр талын консулын харилцаа, зөвлөлдөх уулзалтыг өргөжүүлэх боломжийн талаар санал солилцов. Туслах төрийн нарийн бичгийн даргын орлогч Матт Кинг манай хоёр орны консулын хамтын ажиллагаа, тухайлбал “Хариуцлагатай аялцгаая” аян өрнүүлж буйд талархал илэрхийлэв. 2017 оны байдлаар манай улсын 140 гаруй мянган иргэн хилийн чанадад оршин суугаагаас 25 мянга гаруй монгол иргэн АНУ-ын 20 орчим хотод ажиллаж, амьдарч, суралцаж байна.

Монгол Улс, АНУ-ын Ил тод байдлын тухай хэлэлцээрт гарын үсэг зурав

Олон улсын худалдаа, хөрөнгө оруулалтын асуудлаар ил тод байдлыг хангах тухай Монгол Улс, АНУ хоорондын Ил тод байдлын хэлэлцээр сан нь олон улсын худалдаа, хөрөнгө оруулалттай холбоотой хууль тогтоомжийн талаар олон нийтэд мэдээлэх, санал авах, хэвлэн нийтлэх, авлигатай тэмцэх зэрэг чиглэлээр харилцан мэдээлэл өгөх боломжийг бүрдүүлж буй бөгөөд хэлэлцээрийг байгуулсан нь худалдаа, хөрөнгө оруулалт, бизнесийн орчны ил тод байдлыг хангахад чухал ач холбогдолтой.

Түүнчлэн худалдаа, хөрөнгө оруулалтын тухай хууль, тогтоомжийг англи хэлээр

хэвлэн нийтлэснээр Монгол Улсад АНУ болон бусад орны хөрөнгө оруулалтыг татахад томоохон хувь нэмэр болох юм. Талууд Ил тод байдлын хэлэлцээрт 2013 оны есдүгээр сарын 24-ний өдөр Нью-Йорк хотноо гарын үсэг зурсан бөгөөд УИХ эл хэлэлцээрийг соёрхон батлах тухай хуулийг 2014 оны арванхоёрдугаар сарын 5-ны өдөр баталсан.

АНУ-ын Н2 визний хөтөлбөрт хамрагдах" сэдвээр форум зохион байгуулав

ГХЯ-ны Консулын газар 2 дугаар сарын 26-ны өдөр “АНУ-ын Н2 визний хөтөлбөрт хамрагдах” сэдвээр форум зохион байгуулав. Форумын үеэр АНУ-ын ЭСЯ-ны Консулын хэлтсийн дарга Ж.Спэлберг, ХНХЯ-ны Хөдөлмөр эрхлэлтийн бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газрын дарга Ц.Амартөгс, ХЗДХЯ-ны Гэрээ, эрх зүй, хамтын ажиллагааны газрын дарга Т.Бат-Өлзий, УПЕГ-ын хяналтын прокурор У.Эрдэнэтуяа, ГХЯ-ны Консулын газрын захирал Я.Ариунболд нар мэдээлэл хийж, монгол иргэдийг Н2 виз хөтөлбөрт хамруулах боломжийг нэмэгдүүлэх, иргэдийг мэдээллээр хангах, америкийн болон монголын эрх бүхий аж ахуйн нэгжүүдийн чиг үүргийг тодорхойлох, хууль бус визийн зуучлалтай тэмцэх зэрэг асуудлаар санал солилцов.

Форумд ХЗДХЯ, УПЕГ, ХНХЯ, Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газрын албаны хүмүүс болон АНУ-д оюутан солилцоо, боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлдэг компанийн төлөөлөл оролцов. Форумд оролцсон

байгууллагуудын мэдээллийг нэгтгэж иргэдэд зориулсан мэдээлэл гаргах болно.

#УТААГҮЙ олон нийтийн аяныг АНУ-ын ЭСЯ нийгмийн сүлжээнд эхлүүлж байна

Хоёрдугаар сарын 27-нд АНУ-ын Элчин сайдын яамнаас нийгмийн сүлжээнд #УТААГҮЙ олон нийтийн аяныг агаарын бохирдлын идэвхтэй үеийн дараа ч утааныхор хөнөөлийн талаарх олон нийтийн сонор сэрэмжийг хадгалах ба нэмэгдүүлэх, мөн агаарын бохирдлын эсрэг авч болох богино болоод урт хугацааны хариу арга хэмжээг сурталчлах санаачлагатайгаар эхлүүлж байна. Тус аяны нэн чухал зорилт нь иргэдийг #УТААГҮЙ хаштагийг ашиглан агаарын бохирдлын эсрэг хийж буй арга хэмжээнд ажил хэрэг болохуйц санал санаачлагыг дэвшүүлэх, энэ чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг байгууллага, бүлэг, иргэдтэй нэгдэж, хэрэгжүүлж буй төсөлхөтөлбөрүүдэд нь өөрт байгаа бололцоогоор дэмжихийг уриалахад оршино.

Аяны хүрээнд долоо хоног бүр салбар салбарын мэргэжилтнүүдтэй Фэйсбүүк Лайв ярилцлага хийж, шууд дамжуулах, агаарын чанарын тухай баримт, статистик, тайлан, мэдээлэл, зөвлөгөөг нийтэд түгээх, мөн богино хэмжээний баримтат кино бэлтгэх зэрэг ажлууд хийгдэх юм. Аяны талаарх бүхий л мэдээллийг АНУ-ын ЭСЯ-ны цахим хуудас, олон нийтийн сүлжээгээр #УТААГҮЙ хаштагийг ашиглан авах боломжтой. ■

Луужин

Д.Даваасүрэн: Монгол Улс, АНУ-ын хамтын ажиллагааны шинэ шатны эхлэл тавигдаж байна

ГХЯ-ны Төрийн нарийн бичгийн дарга
Д.Даваасүрэнтэй ярилцлаа.

-Монгол, Америкийн хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 30 жилийн ойн хүрээнд хоёр тал жилийн турш төрөл бүрийн арга хэмжээ зохион байгуулж, 31 жилийн ойн босгон дээр хаалтаа хийлээ. Та энэ талаар тодруулж өгнө үү.

-Манай хоёр орны иргэдийн харилцаа өргөжиж байгааг эдгээр үйл явдал харууллаа. Ер нь аливаа хоёр талын харилцаанд иргэд хоорондын харилцаа, соёлын хамтын ажиллагаа чухал хувь нэмэр оруулдаг.

Тухайлбал, Монголын язгуур урлагийг Америкийн ард иргэдэд сурталчлан таниулах зорилгоор “Хөсөгтөн” хамтлагийн аялан тоглолтыг АНУ-ын томоохон хотууд, нэр хүндтэй театруудад зохион байгуулсан. Мөн АНУ-ын “Их таван” симфонийн нэгд зүй ёсоор тооцогддог Филадельфийн Симфони найрал хөгжмийн чуулга Монгол Улсад айлчилж, тоглосон. Монголд сонгодог урлаг өндөр түвшинд хүрсэн

юм байна гэж үнэлж байсан шүү. Хоёр орны хүүхэд, залуучуудын дунд найрсаг, нөхөрсөг уур амьсгалыг бүрдүүлэх, тэдэнд байгаль орчин, эх дэлхийгээ хайрлан хамгаалах төлөвшил бий болгох зорилгоор “Хүрээлэн буй орчин” сэдэвт хүүхдийн гар зургийн уралдааныг хоёр талдаа зохион байгуулж, уралдаанд шалгарсан Монголын 30, Америкийн 30 хүүхдийн нийт 60 бүтээлээр Улаанбаатар хотноо үзэсгэлэн гаргасан.

АНУ-ын Засгийн газраас хэрэгжүүлж байгаа “Fulbright”, “FLEX”, “LEAD” зэрэг олон хөтөлбөр, төслүүдэд манай орны иргэд, залуучууд хамрагдаж байгаа. 1990-ээд оноос хойш манай 10 мянга гаруй иргэн АНУ-д суралцсан байна. Мөн хугацаанд Америкийн 1300 гаруй сайн дурынхан Монголд ирж ажилласан. Тэдний хоёр орны харилцаанд оруулж буй хувь нэмэр маш их.

-Саяхан Монгол, Америкийн улс төрийн зөвлөлдөх уулзалт Улаанбаатар хотноо болсон. Америкийн талаас хэд хэдэн яам, агентлагийн төлөөлөл бүхий цөөнгүй албан тушаалтан ирсэн. Энэ удаагийн зөвлөлдөх уулзалтын онцлог юу байв?

-Манай хоёр улс дипломат харилцаа тогтоогоод удаагүй байхдаа хоёр талын харилцааны асуудлаар тогтмол ярилцаж, санал солилцдог яриа хэлцээний механизмтай болох нь зүйтэй гэж үзэж, анхны зөвлөлдөх уулзалтыг 1999 онд Бангкок хотноо олон улсын арга хэмжээний үеэр эхлүүлж байсан. Түүнээс хойш уг уулзалтыг Улаанбаатар, Вашингтон хотод ээлжлэн зохион байгуулж ирлээ. Арван хоёр дахь удаагийн зөвлөлдөх уулзалт энэ сарын 20-нд Улаанбаатар хотноо боллоо. Уулзалтаар талууд өмнөх жилийн ажлаа дүгнэж, дараа жилийн ажлаа тодорхойлдог уамжлалтай. Асуудлын хүрээ жилээс жилд л өргөжиж байна. Энэ удаагийн уулзалтад хоёр талын салбарын яамдын төлөөлөл нийт 60 орчим төлөөлөгч

► оролцсон нь харилцааны далайцыг илтгэж байгаа хэрэг.

Бид 2016 онд Вашингтон хотноо болсон XI уулзалтын дүнг хэлэлцлээ. Тохиролцсон, төлөвлөсөн олон чухал арга хэмжээ хэрэгжсэн байна. Тухайлбал, өнгөрсөн жил манай тал эдийн засгийн нөхцөл байдлаа танилцуулж, АНУ-ын талаас Олон улсын валютын сантай хэлэлцээ хийхэд дэмжлэг үзүүлэхийг хүссэн. Америкийн тал манай нөхцөл байдлыг сайтар ойлгож, дэмжлэг үзүүлснээр манай улс ОУВС-ийн “Өргөтгөсөн санхүүжилтийн хөтөлбөр”-т хамрагдан ажиллаж байна.

АНУ-ын Мянганы сорилтын корпорацийн Удирдах зөвлөл Монгол Улсыг Хоёр дахь компакт гэрээ байгуулах боломжтой орноор дахин шалгаруулсан. Манай улсын махны экспортыг дэмжих 10 орчим сая ам.долларын өртөг бүхий төсөл хэрэгжиж эхлээд байна. Хоёр улсын Эрчим хүчний бодлогын анхдугаар зөвлөлдөх уулзалтыг зохион байгууллаа. Монгол Улсыг “Н2” ангиллын визийн хөтөлбөрт хамруулах шийдвэр гарлаа. “LEAD Mongolia”, “FLEX” зэрэг залуучуудын солилцооны хөтөлбөр амжилттай хэрэгжиж ирэв.

Мөн хоёр тал худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагаа нэмэгдүүлэх, ялангуяа Америкийн хөрөнгө оруулалтыг Монголд татах, хөдөө аж

ахуй, эрчим хүчний салбарын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэхийн чухлыг тэмдэглэж, Эдийн засгийн бодлогын зөвлөлдөх уулзалт, Худалдаа, Хөрөнгө оруулалтын ерөнхий хэлэлцээрийн уулзалтыг зохион байгуулахаар ярилцлаа.

-Н-2 визийн талаар хүн бүр л ярьж байна.

-АНУ-ын Дотоодын аюулгүй байдлын яам 2018 оны нэгдүгээр сард тус улсад Н-2 ангиллын визээр иргэд нь нэвтрэх эрхтэй орнуудын жагсаалтад Монгол Улсыг оруулснаа албан ёсоор зарласан. Монгол Улс ийнхүү Н-2А болон Н-2В ангиллын

Хоёр улсын харилцаа “Иж бүрэн түншлэлийн” түвшинд хүртлээ өргөжин хөгжиж ирсэн

виз мэдүүлэх эрх бүхий орнуудын жагсаалтад анх удаагаа багтлаа. Энэхүү жагсаалтанд орох хүсэлтийг 2016 онд Вашингтонд болсон зөвлөлдөх уулзалтын үеэр Америкийн талд тавьж, хамтран ►

► ажилласнаар энэ үр дүн гарлаа. Эдгээр ангиллын виз нь Америкийн компаниудад түр хугацаагаар гаднаас ажилчин авах боломж олгодог. Н-2А виз нь улирлын чанартай хөдөө аж ахуйн салбарын ажлын байранд, Н-2В виз нь хөдөө аж ахуйн бус улирлын чанартай ажлын байранд тус тус ажилчин авдаг.

Улаанбаатар дахь АНУ-ын ЭСЯ 2018 оны гуравдугаар сарын 1-нээс эхлэн монгол иргэдэд Н2 ангиллын виз олгож эхлэх төлөвтэй байна. Одоогоор Н2 ангиллын визээр АНУ-д ажиллах иргэдийг бүртгэх, ажил олгогчтой холбох гэм мэт асуудлыг тусгасан нарийвчилсан журмыг АНУ-ын ЭСЯ-тай тохиролцохоор ажиллаж байна. Тодорхой болмогц олон нийтэд нээлттэй мэдээлнэ. Сошиалаар гараад байгаа элдэв мэдээлэл, зарлалд иргэд маань төөрөлдчих вий, залилуулчих вий гэж бид санаа зовж байгаа. Тиймээс ГХЯ, АНУ-ын ЭСЯ-тай хамтран үнэн зөв мэдээллийг дэс дараатай хүргэхээр ажиллаж байна.

Юуны өмнө бид эдийн засгийн харилцаагаа идэвхжүүлж тэлэх шаардлагатай байгаа

-Өнгөрсөн хугацаанд Монгол, Америкийн харилцаа, хамтын ажиллагаа ямар түвшинд хүрэв? Ирэх он жилүүдийн зорилтоосоо манай уншигчдад танилцуулаач гэвэл юуг онцлохсон бол?

-АНУ нь манай улсын гуравдагч хөршийн бодлогод чухал байр эзэлж ирсэн. Өнөөдөр хоёр талын харилцаа олон салбарт өргөжин хөгжиж байна. Манай хоёр улсын хооронд улс төрийн өндөр түвшний итгэлцэл тогтсон. Хоёр улсын иргэд хоорондын харилцаа жилээс жилд өргөжиж байна. Бид АНУ-тай явуулж буй харилцаа, хамтын ажиллагаагаа иж бүрэн түншлэлийн гэж тодорхойлдог. Алсдаа бид харилцааг стратегийн түвшинд хүргэх зорилт тавин ажиллаж байна.

Ер нь хоёр талын өндөр түвшний айлчлалын дүнгээр гарсан тунхаглал, мэдэгдэлд манай хоёр орны хамтын ажиллагааны зорилтыг тунхагласан байдаг. Тухайлбал, “стратегийн нийтлэг эрх ашиг болон үнэт зүйлст тулгуурласан хамтын ажиллагаа, иж бүрэн түншлэлийн шинэ эрин үе”, “он удаан жилийн нөхөрлөл, стратегийн нийтлэг эрх ашиг болон үнэт зүйлст тулгуурласан харилцаа” зэргээр харилцаагаа тодорхойлж, хэрэгжүүлэхийн төлөө ажиллаж байна.

Юуны өмнө бид эдийн засгийн харилцаагаа идэвхжүүлж тэлэх шаардлагатай байгаа. Манай улсын эдийн засгаа төрөлжүүлэх зорилтыг америкийн тал бүрэн дэмжиж байгаа. Бид цаашид хөдөө аж ахуй, сэргээгдэх эрчим хүчний салбарын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэн хөгжүүлэхээр ярилцсан. Ийм боломж их байгаа юм. Эрхзүйн үндэс суурь нь ч тавигдсан. Хоёр талын харилцаа, хамтын ажиллагааг зохицуулсан 30 гаруй гэрээ, хэлэлцээр байгуулсан. Хамгийн сүүлд хоёр орны хооронд байгуулсан Ил тод байдлын тухай гэрээ 2017 оны гуравдугаар сарын 20-ноос хүчин төгөлдөр үйлчилж байна.

Ойрын үед гэвэл АНУ-ын Мянганы сорилтын корпорацитай Хоёр дахь компакт гэрээ байгуулах бэлтгэлийг хангаж байна. Манай Улаанбаатар хотын усны хангамжийг нэмэгдүүлэх зорилго бүхий 350 сая ам.долларын энэхүү буцалтгүй тусламж бол Америкийн ард түмнээс Монголын ард түмэн, Монголын ирээдүйн сайн сайханд оруулж байгаа өгөөмөр хөрөнгө оруулалт юм гэдгийг онцолъё.

Америкийн талаас манай эдийн засаг, банк, санхүүгийн дэд бүтэц, чадавхыг бэхжүүлэх хүрээнд мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх, хил, гаалийн хяналтын дэд бүтцийг бэхжүүлэх зэрэгт онцгой анхаарч хамтран ажиллаж байна.

Товчхондоо талууд дипломат харилцаа тогтоосны 30 жилийн ойн хүрээнд хоёр талын харилцаанд хүрсэн амжилтаа дүгнэж, ололтоо бататган, ирэх олон арван он жилүүдийн хамтын ажиллагааны зорилго, зорилтыг хамтран тодорхойлох алхамуудыг эхлүүлсэн гэж хэлж болно. ■

**ASTRON GPS SOLAR.
THE WATCH THAT KEEPS
YOU ON PERFECT TIME.
WORLDWIDE.**

As Novak Djokovic travels the world,
his Astron GPS Solar keeps him on time,
adjusting automatically to his time zone
at the touch of a button.

With dual time and a large date window,
world travel has never been easier.

ASTRON

**GPS
SOLAR**

*If there are changes in the region / time zone, manual time zone selection may be required.

NOVAK DJOKOVIC

SEIKO

SEIKO BOUTIQUE - 1
SEIKO BOUTIQUE - 2
SEIKO SHOP - 1
SEIKO SHOP - 2

Наран Плаза, 4-р давхар, Чингисийн өргөн чөлөө-29
Наран Молл, 2-р давхар, Сөүлийн гудамж -42/1
Наран Пойнт, Хувьсгалчдын гудамж - 9
Наран Центр, УИД-ын баруун талд, Энхтайваны өргөн чөлөө

Утас: 99926756
Утас: 88099991
Утас: 11-326435
Утас: 88039397

Дипломатч

Мануэл Микаллер: Гуравдагч хөрш гэх ойлголт бидний 30 жилийн харилцааг тодорхойлно

Ноён Мануэл П. Микаллер АНУ-ын Гадаад харилцааны албаны мэргэжсэн дипломат ажилтан бөгөөд Элчин зөвлөхийн зэрэгтэй. Тэрбээр Улаанбаатар дахь АНУ-ын Элчин сайдын яамны хэргийг түр хамаарагчаар 2017 оны арваннэгдүгээр сараас эхлэн ажиллаж байна. Бид түүнтэй хоёр улсын хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 30 жилийн ойг тохиолдуулан ярилцсан юм.

-Энэ жил Монгол, АНУ албан ёсоор дипломат харилцаа тогтоосны 30 жилийн ой болж буй. Энэхүү хоёр талт харилцааны дүнд бий болсон чухал амжилтуудаас дурьдахгүй юу?

-Дипломат харилцаа тогтоосны 30 жилийн

түүхэн ойг тэмдэглэж байгаадаа бахархалтай байна. Гол зорилго бол өнгөрсөн хугацаанд олсон ололт, амжилтуудаа дурсахын зэрэгцээ ирээдүйгээ эрэлхийлэх юм. Бид ардчиллын хамтын үнэт зүйлстэй уялдуулан түншлэлээ цогцлоож, хоёр улсын эдийн засаг болон худалдааны харилцааг бэхжүүлэх, батлан хамгаалах, зэвсэгт хүчний хамтын ажиллагаагаа хүчирхэгжүүлэх, иргэдийнхээ харилцааг өргөжүүлэхэд томоохон ахиц гаргасаар ирсэн. Иймээс эдгээртээ түшиглэн амжилтаа ахиулах нь бидний түншлэлийн амин сүнс байх юм.

-Ирэх 10 жилд хоёр улсын харилцаа ямар түвшинд хүрсэн байна гэж та харж байна вэ?

-Ирэх 10 жилийг би хэд хэдэн шалтгааны улмаас тун өөдрөгөөр харж байна. Ардчиллын ►

► замаар замнахад нь Монгол Улсын тусгаар тогтнол, хараат бус байдлыг АНУ-ын аль ч засаг захиргааны зүгээс тууштай дэмжиж ирсэн нь сүүлийн 30 жилийн харилцааг тодорхойлох болов уу. Бид цаашид ч үүнийг хадгалан үргэлжлүүлэх болно. Өөдрөг буйгийн хоёр дахь шалтгаан бол Монголын шинэ Засгийн газрын өмнөө тавьж буй тэргүүлэх зорилтууд төдийгүй Монголд шинэ, залуу манлайлагчид олноороо байгаа явдал. Тэд улс орноо хөгжүүлэхийн төлөө, бизнес эрхлэлт, хүний эрхийг дээдлэх, дүрэмд тулгуурласан дэлхийн дэг журам гэх мэт бидний хамтын үнэт зүйлсийг хөхиүлэн дэмжихийн тулд гайхалтай зүйлсийг хийж байна.

-Ирэх жилүүдэд хоёр орны харилцаа хаашаа тэмүүлэх ёстой гэж харж байна вэ?

-Дахин хэлэхэд Монгол, Америкийн түншлэлийн харилцаа эерэг гэж боддог. Олон ч талыг хамардаг. Бидний хийж буй зүйлсийн гол зорилго нь тэдгээр ололтыг цааш хөгжүүлэх. Бид Монголын эдийн засгийн нөхцөл байдал, хоёр орны эдийн засгийн түншлэлд ихээхэн анхаарч байна. Монголын Засгийн газар болон иргэдэд эдийн засгаа төрөлжүүлж, таваарын болон үнийн уналтаас үүдэлтэй цохилтод өртөхөөс сэргийлэхэд ньтулгарч буй хүндрэлүүдийг шийдвэрлэх шаардлага байгааг харж байна. Эдийн засгийн өнөөгийн нөхцөл байдалтай шууд холбоотойгоор бид Мянганы сорилтын сангийн хоёр дахь компакт гэрээг эцэслэх хэлэлцээрүүдийг хийж өндөрлөх зорилготой байна. Энэхүү компакт гэрээ нь Улаанбаатар хотын усны асуудалд түлхүү чиглэх юм. Бид ч уг гэрээ амжилттай хэрэгжинэ гэдэгт итгэж буй. Учир нь Монгол Улсын Ерөнхий сайд тэргүүтэй Засгийн газрын холбогдох хүмүүстэй хэлэлцээд явж байгааг дурьдах хэрэгтэй. Түүнчлэн гэрээг 2018 оны дунд үе гэхэд хэлэлцээрийн түвшнээс хэрэгжих шат руу ахиулахаар зөвшилцөх уулзалтууд амжилттай болсон нь гэрээнд тусгаж буй асуудлууд Монголын эдийн засгийн өсөлт болоод иргэдийн эрүүл мэнд, ахуй амьдралд ямар чухал үр нөлөө үзүүлж болохыг сайтар ойлгож, мэдэрч буйн илрэл.

-Америкчуудын хувьд Монголоос хамгийн их сонирхдог зүйл нь юу байдаг юм бол? Монголын гол татах хүч нь юу вэ?

-Байгалийн гоо үзэсгэлэн, дэлхийд онцгой түүх, соёлоос гадна хосгүй, сонин содон гэдэг

утгаараа Монгол Улс америкчуудын зүрх сэтгэлд онцгой байр суурь эзэлдэг. Энэ нь ч монголчуудыг бидэнтэй холбодог чухал зүйл билээ. Барууных гэж яригддаг үнэт зүйлсээрээ ч бид Монголтой адилхан. Гэхдээ АНУ дотроо ч баруун эргийн буюу АНУ-ын баруун нутгийн уламжлал гэх үнэт зүйлстэй. Би өөрөө баруун эргээс гаралтай. Тэндэхтэй адилхан олон зүйл, юуны түрүүнд байгалийн үзэсгэлэн Монголд байдаг. Гэхдээ үүний хажуугаар монголчуудын мөн чанар бидэнтэй ижил санагддаг. Найрсаг, зочломтгой зан, аж ахуйгаа өөрөө хөтөлж, бие даан амьдрах хүсэл, эрх чөлөө, тусгаар тогтнолд итгэх үзэл санаа. Энэ бүгд америк, монголчуудыг нэгтгэж байдаг юм болов уу гэж хувьдаа боддог юм.

*Байгалийн арвин баялаг,
дэлхийд ганц түүх, соёлоос
гадна хосгүй, гайхалтай
байгальтай Монгол Улс
америкчуудын зүрх сэтгэлд
онцгой байр суурь эзэлдэг*

-Та Монгол орон болон монголчуудын юунд хамгийн их татагддаг вэ?

-Бид энэ ярилцлагад байгалийн баялаг, байгалийн үзэсгэлэнт тогтоцын тухай хэдийнэ ярьсан. Гэхдээ энэ улсын хамгийн үнэт баялаг бол Монголын иргэд гэж би итгэж ирсэн. Дахин хэлэхэд, энэ л Монголын ирээдүйд итгэх итгэл, өөдрөг бодлыг надад төрүүлж байна. Монголын хамгийн сайхан зүйл бол монголчуудын халуун дулаан, найрсаг зан. Би Монголд ирээд дөнгөж жил гаруйн хугацааг үдэж байна. Гэхдээ надад гэртээ байгаа мэт санагддаг. Энэ нь бид адилхан үнэт зүйлсийг эрхэмлэж буйн зэрэгцээ монголчуудын найрсаг зантай холбоотой юм.

-Монгол Улс ардчилсан нийгэмд шилжих болсон эхэн үеээс өнөөг хүртэл АНУ тусламж, ►

► дэмжлэг үзүүлж байсан гуравдагч хөршүүдийн тэргүүн эгнээнд байсаар ирсэн. Та Монгол, АНУ хоорондын өнөөгийн харилцаанд дүгнэлт өгч болох уу. Бид энэ жил хоёр улсын дипломат харилцаа тогтоосон 30 жилийн ойг тэмдэглэж байна шүү дээ?

-Гурав дахь хөрш гэдэг ойлголтыг анх миний хувьд үлгэр жишээ болдог эрхэм болох АНУ-ын Төрийн нарийн бичгийн дарга асан Жеймс Бейкер 1990 онд Монголд айлчлахдаа гаргаж байсан юм л даа. Түүний энэ л үг бидний 30 жилийн харилцааг тодорхойлж ирлээ. Гэхдээ үүнээс өмнө буюу 1987 онд бид дипломат харилцаа тогтоох үед манай улсын Төрийн нарийн бичгийн дарга асан Жорж Шульц “Дипломат харилцаа тогтоох тухай хэлэлцээр эхнээсээ маш үр дүнтэй болсон нь түншлэлийн ирээдүйг сайнаар зөгнөсөн дохио юм” гэж хэлж байсан. Бидний түншлэл, тэр дундаа иргэд хоорондын харилцаа маш олон зүйлийг хамарсан гэдгийг хэлэх нь зүйтэй. Хоёр улсын эдийн засгийн хамтын ажиллагаа өргөжиж байгаагийн зэрэгцээ батлан хамгаалахын салбарт ч хүчирхэгжиж, олон улсын энхийг дэмжих ажиллагаагаар тэлж байна. Иймээс бид түншлэлээ цаашид ч өргөжүүлнэ гэдэгт итгэлтэй байна. Улирсан оны амжилтаас дурьдахад өндөр хэмжээний уулзалтуудаас гадна дээр хэлсэн салбаруудад ч олон төрлийн үйл ажиллагаа явууллаа. Нэг талаар бид зөвхөн өнгөрснөө харж баярлах бус ирээдүйдээ бэлдэж, төлөвлөж буй юм.

монголчуудтай нийтлэг зүйл бүхий нэг талбар. Учир нь манай хоёр улс өөрсдийгөө залуу ардчилал гэж тодорхойлдог. Түүхийн замналаар авч үзвэл Монгол ч тэр, АНУ ч тэр залуу ардчилсан улсууд бөгөөд бид хэзээ ч үүнийгээ төгс гэж хэлсэнгүй. Хоёр улсын ардчилал туршилтын үедээ байгаа ч төгс рүү хүргэхээр үргэлж зорьж буйгаа илэрхийлж ирсэн. Энэхүү зорилгоо ч хамтдаа биелүүлэхээр зорьж байна. Бид Монголыг бүсийн төдийгүй дэлхийн хэмжээнд ардчиллын үлгэр жишээ болж байгаа орон гэж боддог. Энэ нь мэдээж дэлхий нийт ардчилал, чөлөөт зах зээлийг хүлээн зөвшөөрөх хэмжээнд хүрээгүй байх үед Монгол энэхүү шинэчлэлийг хийх зоригтой шийдвэрийг гаргаж чадсантай холбоотой. Тэгэхээр шилжилт хийх гэж бүдэрч буй бусад улстай хуваалцах хэмжээний ардчиллын туршлага Монголд бий. Тийм ч учраас АНУ-ын зүгээс Монголыг энэ тухайд манлайлагчийн үүрэг хүлээж, өвөрмөц туршлагаасаа бусад улсуудтай хуваалцахад зоригжуулж, дэмжиж ирсэн. Өнгөрснөө сайжруулахад юу хийх ёстой вэ гэхээр, хэдий миний хувьд сэтгэл ханамж өндөр байгаа ч, өнөөг хүртэлх амжилтаа улам ахиулах хэрэгтэй.

-АНУ-ын Төрийн нарийн бичгийн дарга асан Жон Керри өнгөрсөн удаа Монголд айлчлахдаа Монгол, АНУ хэдэн мянган бээрийн цаана орших ч газар зүйн ийм байршил бидний харилцааг хязгаарлахгүй гэсэн. Түүний энэхүү үгэнд нэмж хэлэх зүйл танд байна уу? Мөн өнөөг хүртэл бүрэлдсэн хамтын түншлэлийг улам лавшруулахад юу хийх хэрэгтэй вэ?

-Орчин цагт газар зүйн байршил чухал үзүүлэлт байхаа больж байна. Үүнийг Төрийн нарийн бичгийн дарга асан гярхай ажиглан хэлсэн гэж болох. Шинэ технологи, харилцааны шинэ аргууд асар хурдтай хөгжиж байна. Бид юунд илүү анхаарах хэрэгтэй вэ гэж байна. Маш олон зүйлийн нэгдэл гэж хэлмээр байна. Манай зүгээс Монголын Засгийн газартай өдөр тутамдаа дипломат харилцаагаа үргэлжлүүлж байна. Эдгээрт албан ёсны хөтөлбөр, албан ёсны тусламжийн төслүүд болон хоёр улсын Засгийн газар хоорондын үйл ажиллагаанууд багтана. Түүнчлэн иргэд хоорондын хөтөлбөрүүдэд би ихээхэн итгэл үзүүлж, дэмждэг. Тухайлбал, Монголын Засгийн газар болон иргэдтэй хамтран бидний бий болгосон платформуудаас зөвхөн хоёр жишээ ►

Монгол бол бүсийн төдийгүй дэлхийн хэмжээнд ардчиллын үлгэр жишээ орон

-Нэгэн зууны ердөө дөрөвний нэгтэй тэнцэх хугацааг Монгол Улс ардчилалд зориуллаа. Энэ хугацаанд АНУ бидэнд ихээхэн тусалж, дэмжиж байсан. Гэхдээ яг аль чиглэлд дэмжлэг түлхүү явж ирсэн бэ? Сайжруулах зүйлс хаана оршиж байгааг та хэлнэ үү?

-Энэ бол америкчууд Монгол Улс болон

► дурьдахад, Англи хэл сурах, манай улсын уран зохиол, соёлтой танилцах боломжийг бүрдүүлж өгч буй Америкийн соёл, мэдээллийн төвүүд байна. Нөгөө нь, өнгөрсөн жил бид солилцооны шинэ хөтөлбөр нэвтрүүлсэн. Энэ бол LEAD буюу “Ардчиллыг хөгжүүлэгч залуу манлайлагч” хөтөлбөр юм. Уг хөтөлбөр нь Монголын залуу манлайлагчдыг нэгтгэн, санаа оноо туршлагаа солилцох боломж олгохын зэрэгцээ илүү өргөн бүс нутгийн манлайлагч залуустай уулзаж, танилцах нөхцлийг бүрдүүлж байгаа юм. Энэ хөтөлбөрөөр бид ихээхэн бахархаж байгаа бөгөөд ийм төрлийн хөтөлбөрүүдийг үргэлжлүүлж, өргөжүүлэхийн хажуугаар дахин давтах хэрэгтэй гэж боддог.

-Олон жилийн турш АНУ-аас авсан тусламж, дэмжлэгийн хариу болгон даян дэлхийн энх тайван, аюулгүй байдлыг хөхиүлэн дэмжиж, ардчиллыг бэхжүүлэхэд Монгол Улс юу хийх учиртай гэж та боддог вэ?

-Монгол Улс үүнд тун даацтай хувь нэмрээ оруулж ирсэн гэж хэлмээр байна. Саяхан би Улаанбаатар хотын нисэх онгоцны буудал дээр Афганистанд алба хаагаад ирсэн цэргүүдийг угтахаар очсон юм. Үнэхээр хүйтэн шөнө байсан. Гэсэн ч надад тэдгээр цэргүүдийг угтаж авах нь өөр ямар ч сайхан газар байснаас илүү санагдаж байлаа. Афганистаны иргэдэд энх тайван, аюулгүй байдал бүрдүүлж өгөх үйлс эхэлсэн цагаас бидэнтэй хамт байсан Монголын Засгийн газар болон иргэдэд бид үнэхээр баярладаг. Түүнчлэн 2018 оны турш цэргүүдээ байршуулах шийдвэр гаргасан явдалд тусгайлан талархал илэрхийлмээр байна. Афганистанаас гадна дэлхий даяар НҮБ-ын энхийг сахиулах ажиллагаанд Монгол Улс өөрийн хэмжээнээс давсан хувь нэмрийг оруулж байна. Энэ бол маш чухал. Монгол цэргүүд ур чадвар, мэргэжлийн түвшин болоод хүний эрхийг хамгаалах үүрэгтээ тууштай ханддагаараа дэлхийд гайхагддаг.

-Та Монгол, АНУ-ын хооронд байгуулсан Ил тод байдлын хэлэлцээрийн голлох заалтуудын талаар ярьж өгнө үү?

-Тэгэлгүй яахав. Уг хэлэлцээр 2017 оны гуравдугаар сараас хүчин төгөлдөр болсон. Бид хэлэлцээрийн заалтуудыг хэрэгжүүлэх талаар Монголын Засгийн газар болон бусад түнштэй хамтран ажилласаар байна. Худалдаа, хөрөнгө оруулалтад нөлөө үзүүлэхүйц эдийн засгийн хууль

тогтоомжтой холбоотой асуудлаар Монголын Засгийн газар бизнес эрхлэгчид, иргэний нийгэм, олон улсын түншүүд болон хөрөнгө оруулагчидтай зөвлөлдөх үүрэг хүлээж буй. Тэгэхээр эдийн засаг,

Монгол Улс эдийн засгаа сайжруулахад санхүүгийн салбар чухал үүрэг гүйцэтгэнэ. Танай улсад хүчирхэг, нөлөө бүхий санхүүгийн салбар хэрэгтэй

худалдаа, зохицуулалтын асуудлуудаар бидний төдийгүй олон улсын туршлагад суурилан, зөвлөлдөх, хамтрах үйл явцыг чухалчилвал байж болох хамгийн сайн үр дүн гаргах юм. Ингэснээр бизнесийнхэн болон бусдад үгээ хэлэх боломж олгож, хуулийг хэлэлцэх болон хэрэгжүүлэх шатанд олон улсын шилдэг туршлага, санаануудыг шингээх боломжийг бүрдүүлэх учиртай. Хэдийгээр энэхүү гэрээ Монгол, АНУ хооронд байгуулсан хоёр талт зөвшилцөл боловч энд заагдсан шаардлагуудаараа зөвхөн Монгол, Америкийн төдийгүй бусад хөрөнгө оруулагчдад ч асар эерэг нөлөө үзүүлнэ гэдгийг тодруулан хэлмээр байна.

-Invest Mongolia чуулганы үеэр Элчин сайд Галт Монголын санхүүгийн систем болон тогтвортой хөгжлийн зарим сангийн үйл ажиллагаа учир дутагдалтай гэж ярьсан. Та үүнийг юу гэж бодож байна?

-Сайжруулах, ахиулах зүйлс үргэлж байдаг. Маш олон шалтгааны улмаас энэ салбарт АНУ-ын тусламж, оролцоо хэрэгтэй байгааг бид олж харсан. Үндсэндээ Монгол Улс эдийн засгаа сайжруулахад үзүүлэх бидний туслалцаанд санхүүгийн салбар чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Танай улсад хүчирхэг, үр ашигтай санхүүгийн салбар хэрэгтэй. Үүнд хувийн хэвшлийн төдийгүй төрийн санхүүгийн институциуд ч багтана. Мөн ►

► Монголын санхүүгийн салбараар дамжиж буй мөнгө угаах гэмт хэргийг илрүүлэх, үүнтэй тэмцэх чадварыг нь сайжруулахад туслалцаа үзүүлэх сонирхолтой байна. Бид Монголын Засгийн газарт энэ чиглэлээр туслахад бэлэн, тусалсаар ирсэн. Өнгөрсөн хэдэн жилийн турш бид АНУ-ын Сангийн яамнаас хоёр зөвлөх урин Монгол Улсын Сангийн яаманд татвар, төсвийн асуудлууд дээр ажиллуулж байна. Жишээ нь, саяхан АНУ-ын Сангийн яамнаас үнэлгээний баг илгээсэн нь мөнгө угаах, санхүүгийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиглэлээрх АНУ-ын үзүүлж буй тусламж, оролцоонд ямар нэг сул тал байгаа эсэхэд дүгнэлт өгөх зорилготой байлаа. Мөн бид энэ чиглэлд ямар, сургалт явуулж, ямар туршлага, нөөц бололцоог авчирч болох вэ гэдэг дээр олон улсын түншүүд болон бусад Элчин сайдын яамдуудтай санал солилцсон. Тэгэхээр энэ бол АНУ, бусад түншүүд, Монголын Засгийн газар, бид бүхний хамтын зорилго.

-Монголд мөнгө угаах гэмт хэрэг, хууль бус санхүүгийн үйл ажиллагаа ямар хэмжээнд байгаа гэж харж байна?

-Эхний зүйл бол бидэнд тулгарч буй хүндрэлүүдийг илүү сайн ойлгох шаардлага. Тэгэхээр асуудлыг илрүүлэн хэр хэмжээнд байгааг тодорхойлж авах. Бидний үзүүлэх туслалцааны эхний шат нь энэ төрлийн гэмт хэргийн талаар

маргаанд холбогдсон хэн нэгэн этгээдийг тухайн улсаас зугтахгүй байлгах гэсэн хэрэг. Бидний тавьж буй хүсэлт юу вэ гэвэл уг механизмыг ил тод, Монгол Улсын хуулийн дагуу хэрэглэж, бүх хөрөнгө оруулагч, хувь хүнд шударга, эрх тэгш, хуулийн дагуу хандах.

-Гарал үүслийн гэрчилгээний хувьд?

-Гэрчилгээтэй холбоотой асуудал бол бараа бүтээгдэхүүний экспорт, тээвэрт хүндрэл учруулж болзошгүй зүйл. Зохицуулалтын асуудал. Монголын хууль, журамд тусгах шаардлагатай. Бид Монголын Засгийн газар, Сангийн яам, Гадаад харилцааны яам болон холбогдох хүмүүстэй уг асуудал дээр хамтран ажилласан. Монгол руу чиглэх гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх зорилго бүхий туслалцааныхаа хүрээнд цаашид ч дээрх хэлэлцүүлэг, уулзалтуудаа үргэлжлүүлнэ гэж найдаж байна. Түүнчлэн хөрш орнуудтайгаа хийх худалдаа, хөрөнгө оруулалтыг ч дэмжихэд туслалцаа үзүүлэх тухай асуудал юм.

-Энэ асуудлаарх мэдээлэл хомс байгаад хүлцэл өчнө. Гэхдээ АНУ ч гарал үүслийн гэрээ шаарддаг шүү дээ. Тэгвэл яагаад заавал Монгол ийм зүйл шаардахад хүндрэл гэж хараад байгаа юм бэ?

-Энэ талаар дэлгэрэнгүй ярих эрхтэй хүн бол би биш. Гэхдээ хоёр улсын хуулиудад техникийн ялгаа байгааг хүлээн зөвшөөрч байна. Иймд яг энэ тал дээр миний ч мэдээлэл хомс байгааг мөн хүлээн зөвшөөрье. Тэгсэн ч бидний хамтын зарчим бол ялангуяа олон улсын худалдаанд нөлөөлөхүйц аливаа зохицуулалт нь олон улсын хэм хэмжээ, стандартад захирагдах бөгөөд зорилгоос гадуурх үр дүн бий болгох учиргүй. Тийм ч учраас шилдэг загвар бол олон улсын өмнө бидний хүлээх үүрэгтэй уялдсан шилдэг туршлагад суурилсан бөгөөд зорьсон үр дүндээ үйлчлэх ёстой. Тэгэхээр энэ чиглэлийн хэлэлцээрээ Монголын Засгийн газартай үргэлжлүүлэхдээ таатай байх болно.

-Элчин сайд Галт Монгол Улсын Ерөнхийлөгчтэй уулзах үеэр манай Ерөнхийлөгч Монголд үйлдвэрлэсэн оёмол, сүлжмэл бүтээгдэхүүнийг АНУ-д нийлүүлэх тухай дурьдсан. Түүний энэхүү санал өдгөө ямар түвшинд явж байна вэ?

-Бид энэ болон өөр саналуудыг нягталж байна. Монголын эдийн засгийг төрөлжүүлэхэд дэм болох гэсэн бидний зүтгэлийн нэг хэсэг гэж ►

Газар тариалан, махны экспорт, франчайзинг, цэвэр эрчим хүч нь хөрөнгө татах чадамжтай салбар

илүү сайн ойлголттой болоход чиглэх бол дараах алхмууд үүнтэй тэмцэх, мөрдөн шалгах, урьдчилан сэргийлэх зэрэгт анхаарна.

-Хатагтай Галт хилийн хориг, гарал үүслийн гэрчилгээ зэрэг асуудлыг мөн хөндсөн. Эдгээрийг тайлбарлавал?

-Энэ нь өргөн хүрээг хамарсан маргаантай холбоотой эрх зүйн асуудал. Миний ойлголтоор бол иргэний эсвэл эрүүгийн хэргийн шинжтэй

► харж байгаа. Тэр дундаа таваарын бус экспорт. Монголын эдийн засаг уул уурхайн салбараас хэт хараат байж ирсэн. Тэгсэн ч эцэстээ Монголын эдийн засагт уул уурхайн үргэлж томоохон орон зай эзэлсээр байна гэдгийг бид сайтар мэдэж байна. Гэтэл Монголын ард түмэн уул уурхайн салбар дотроо төдийгүй бусад салбарт ч төрөлжилтийг хүсч буй. Тэр утгаараа бид ч хэд хэдэн салбарыг онцолсны дотор газар тариалан, махны экспорт, франчайзинг, ногоон болон цэвэр эрчим хүчийг экспортын төдийгүй хөрөнгө оруулалтын боломжит салбар гэж үзэж байгаа. Иймд бид тухайн салбаруудад судалгаа явуулж, Америкийн төрийн болон хувийн хэвшлийн оролцох боломжийг эрэлхийлж байна.

-Үүний хариуд хатагтай Галт газар тариалан, сэргээгдэх эрчим хүчний салбарт хамтрах хүсэлтийг Монголын Засгийн газарт тавьсан шүү дээ. Тэгэхээр АНУ-ын сонирхол яг юунд оршиж байна вэ?

-Жилийн өмнө Монголын газар тариаланг сонирхсон Америкийн худалдааны төлөөлөгчдийн бүрэлдхүүн Монголд ирсэн. Тэднийг авчирсан гол зорилго нь Монголд, тус салбарт чадавх байгааг харуулах, түншлэлийн боломжуудтай танилцуулах байсан юм. Тэр бүрэлдэхүүний айлчлалаас тодорхой үр дүн гарсан гэж харж байна. Хувийн хэвшлийн хэлцлээс гадна Элчин сайд Галт Америкийн хөрөнгө оруулагчдыг оролцуулсан телефон болон видео хурлыг хэд хэдэн удаа зохион байгуулсан. Үүнийг шууд яриа гэж нэрлэдэг бөгөөд үүгээр тэдний асуултад хариулж, Монголд буй бизнесийн боломж, бололцоог танилцуулах зорилготой.

Ийм зарчмаар олон удаа хурал хийсний нэг нь газар тариаланд чиглэсэн байсан бол удаах яриануудад ногоон, цэвэр эрчим хүчний боломжуудыг хэлэлцсэн нь маш олон хүн хамруулж чадсан. Энэ нь Америкийн хөрөнгө оруулагчид тус салбарыг тун их сонирхож байгааг илтгэж байгаа юм. Уг сонирхлыг улам бадрааж, боломжийг бодит байдал болгохын тулд Монголын Засгийн газар нэмэлт алхмуудыг хийх ёстой. Түүнчлэн ил тод байдал, олон улсын шилдэг туршлага, тоглоомын тодорхой дүрэм болон зохицуулалт, хувьцаа эзэмшигчидтэй зөвлөлдөх гээд бидний ярьсаар ирсэн зүйлсийг эргэн харах хэрэгтэй болно. Газар тариалан, мал аж ахуй,

махны экспортод асар их нөөц бололцоо байна. Өнгөрсөн нэг жилд гэхэд л АНУ-ын Засгийн газар махны экспортын салбарыг хөгжүүлэхтэй холбоотой асуудалд 11 сая ам.доллар зарцуулсан. Тэгэхээр үүнийг ч бас АНУ-аас Монголын ард иргэдэд үзүүлэх тусламжийн цар хүрээг тэлэх боломжуудын бодит жишээ гэж үзэж болно.

Америкийн хөрөнгө оруулагчид ногоон, цэвэр эрчим хүчний салбарыг тун их сонирхож байна

-Хатагтай Галтын хэлсэн үгнээс ахин эшлэхэд, тэрбээр тогтвортой байдалд заналхийлж буй Хойд Солонгост шахалт үзүүлэх ажлыг Элчин сайдын яамнаас цуцалтгүй хийсэн гэж байсан. Үүнд яг ямар арга хэмжээ багтаж байгаа вэ?

-Солонгосын хойгт үүсээд буй асуудал АНУ-д ихээхэн түгшүүр бий болгож байна. Нөхцөл байдал улам муудаж байгаа нь АНУ болоод, бүс нутаг, манай гол түншүүдийн үндэсний аюулгүй байдалд заналхийлэх хэмжээнд хүрч байна. Бид Монголын Засгийн газарт хандан санаа зовниж буй асуудлуудаа уламжилсан төдийгүй энэхүү аюул занал, эрсдэлд бидэнтэй адил түгшиж буй Монгол болон бусад бүх анд нөхөд, түншүүддээ НҮБ-ын Аюулгүй байдлын зөвлөлийн зохицуулалтаас ч илүүг хийж, Пхеньян дахь дэглэмд шахалт үзүүлэх замаар тэднийг хэлэлцээрийн ширээнд эргэн сууж, асуудлыг энхийн замаар шийдвэрлэхэд хүргэх хүртэл арга хэмжээ авахыг уриалсан. Солонгосын хойгт үүсээд буй нөхцөл байдлыг энхийн замаар шийдвэрлэх нь бидний бодлого, зорилго хэвээр байх болно.

-Та бүхний зүтгэл хэр үр дүнтэй байна вэ?

-Үргэлжилж байна. Бид нөхцөл байдалд санаа зовсон хэвээр байна. Бид анд нөхөд, ойрын түншүүдтэйгээ энэ тал дээр хамтран ажилласаар байна. Энхийн замаар шийдэлд хүрэх энэ үйлсэд Монгол Улстай ч хамтран ажиллах болно. ■

Дипломатч

Б.Алтангэрэл: Эрх чөлөө биднийг нэтгэдэг

Ц.Элбэгсайхан

Элчин сайд Б.Алтангэрэлтэй ярилцлаа.

-Хүйтэн дайн өндөрлөж, социалист систем задарсны дараагаар богино хугацаанд хоёр улсын ард түмэн орон зайнаас үл хамааран ойртон дотносож, үргэлж бие биенээ дэмжиж ирлээ. Таныхаар биднийг нэтгэдэг үнэт зүйл юу вэ?

-Манай хоёр орныг олон хүчин зүйл нэтгэж байгаа боловч тэдгээрийн дотроос эрх чөлөө, эрх чөлөөтэй байх явдал улам ч ойртуулан нэтгэдэг. АНУ бол ардчилал, эрх чөлөө, хүний эрхийг хүндэтгэдэг ардчиллын өлгий нутаг, манлайлагч орон юм. Монголчууд бид нүүдэлчин ард түмэн. Нүүдэлчин хүн эрх чөлөөнд дуртай. Энэ бол олдмол зүйл биш, заяасан чанар. Ардчилал, эрх чөлөөг эрхэмлэдгээрээ монгол, америк хүн ижил төстэй гэж

боддог. Тиймээс ч АНУ-д ажиллаж, амьдарч байгаа манай иргэд юуны өмнө эрх чөлөөг, ардчиллыг л сонгож байгаа болов уу гэж боддог.

-Энэ 30 жилийн хугацаанд хоёр улсын харилцаа ямар амжилтад хүрэв. Бид өөрсдийнхөө нөөц боломжийг бүрэн ашиглаж чадсан уу?

-Өнөөдөр манай хоёр орон ардчиллын үнэт зүйлс, хүний эрхийг хүндэтгэх стратегийн нийтлэг эрх ашиг, сонирхолд тулгуурласан иж бүрэн түншлэлийн харилцааг хөгжүүлэн ажиллаж ирлээ. Энэ нь харилцаа, хамтын ажиллагаа улс төр, худалдаа, эдийн засаг, батлан хамгаалах, боловсрол, соёл, хүмүүнлэгийн гээд бүхий л салбарыг хамарч хөгжиж байна гэсэн үг юм.

Хоёр орны улс төрийн харилцаа өндөр түвшинд байна. Өндөр дээд түвшний харилцан айлчлал ►

▶ давтамжтай хэрэгжиж, ГХЯ, АНУ-ын Төрийн департамент хоорондын Зөвлөлдөх уулзалт, Монгол-АНУ-Японы гурван талт уулзалтыг тогтмолжуулах зэрэг улс төрийн харилцан ойлголцол, итгэлцэл бэхжиж байна.

Батлан хамгаалах салбар хамтын ажиллагааны чухал салбарын нэг болон төлөвшин хөгжиж байна. Манай энхийг сахиулагчид дэлхийн халуун цэгүүдэд мөр зэрэгцэн аюулгүй байдлын хангахад хувь нэмрээ оруулж байна.

Сүүлийн 26 жилд АНУ-аас Монголд нийт 240 сая гаруй ам.доллартой тэнцэх буцалтгүй тусламж олгосон. Үүнээс гадна Мянганы сорилтын анхдугаар компакт гэрээний хүрээнд 285 сая ам.долларын санхүүжилтээр эрүүл мэнд, мэргэжлийн боловсрол, авто зам, цэвэр агаар гээд олон салбарт төсөл, хөтөлбөрүүд хэрэгжсэнийг Монголын ард түмэн мэдэж байгаа. Нэгдүгээр компакт их амжилттай хэрэгжсэн. Тийм болохоор АНУ манай улсыг хоёр дахь компактад хамруулахаар 2014 онд шийдвэрлэсэн юм. Энэ бол хоёр талын эдийн засгийн хамтын ажиллагааны томоохон амжилт гэж хэлж болно. Хоёр дахь компактын хүрээнд манай улсын эдийн засгийн хөгжилд урт хугацаанд ашиг тусаа өгөх томоохон төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлэх боломжтой.

Соёл, боловсрол зэрэг салбарын хувьд ч хоёр улсын харилцаа, хамтын ажиллагаа улам бүр идэвхжиж, тухайлбал, өнөөдрийн байдлаар нийт 1500 орчим монгол оюутан АНУ-д сурч байна. Мөн Харвард, Жонс Хопкинс, Беркли зэрэг Америкийн хэд хэдэн томоохон их дээд сургуульд Монгол хэл зааж байгаа гээд яривал олон зүйлийг дурьдаж болох юм.

-Хоёр орны харилцаа, түншлэл ямар үе шатуудыг туулсан бэ?

-Бид дипломат харилцааны 30 жилийн ойг тэмдэглэж байгаа боловч түүхээс үзвэл манай хоёр орон албан ёсны харилцаа тогтоох гэж 30-аас ч олон жилийг зарцуулсан бөгөөд хоёр орны иргэд хоорондын харилцаа 100 гаруй жилийн түүхтэй гэдгийг түүх, архивын баримт нотолдог. Тухайлбал, Америкийн нэрт аялагч, судлаач Рой Чапман Эндрьюсын Монголд хийсэн аялал зэргийг бид сайн мэднэ.

Түүхэн үе шатыг нэрлэвэл 1911-1921, 1922-1961, 1962-1987, 1987 оноос хойш буюу дипломат харилцаа тогтоосноос хойш гэж дөрөв ангилж болох юм.

Би энэхүү үе шатыг товч тайлбарлая л даа. Манай хоёр орон 1911 онд харилцаа тогтоох эхний шатыг эхлүүлсэн гэж үздэг. Учир нь тухайн үед эрх барьж байсан Монгол Улсын Эзэн хаан VIII Богд Жавзандамбаас америкчуудад харилцаа тогтоох хүсэлт бүхий захидлыг удаа дараа хүргүүлсэн нь баримтад хадгалагдаж үлдсэн байдаг. Дараагийн үе буюу 1922-1961 оны хугацаанд хоёр улсын эрх баригч, иргэд харилцаа тогтоох оролдлого хийж байсан нь ойлгомжтой. Гэвч 1921 оны Ардын хувьсгалын дараа Монгол Улс ЗХУ-тай нягт харилцаатай болсон нь дэлхийн бусад улстай харилцах харилцааг хөгжүүлэхэд удаашралтай

Бусад салбарт өрнөсөн үйл явдалтай харьцуулахад эдийн засгийн харилцаа, гадаад худалдаа чамлалттай

болсон юм. Харин 1970-аад оны үед америкчууд манай байгалийн баялаг, ашигт малтмал, нийгмийн тогтолцоо зэргийг судлах сонирхолтой болж эхэлсэн бол монголчууд бид барууны, тэр дотроо АНУ-ын техник, технологийн дэвшилтэй танилцах, харилцан туршлага судлах тэмүүлэлтэй болж, иргэд хоорондын харилцаа өргөжсөөр байв.

1987 онд дипломат харилцаа тогтоосноос хойш харилцан ЭСЯ-аа байгуулж, Элчин сайд нар томилохын зэрэгцээ хоёр орны хооронд идэвхтэй харилцаа, хамтын ажиллагаа өрнөж эхэлсэн билээ. Хоёр орны харилцаа манай улсад ардчилсан өөрчлөлт, шинэчлэлт эхэлснээс хойш эрчимтэй хөгжиж эхэлсэн гэж хэлж болох юм.

-Бизнес, эдийн засгийн хувьд хоёр улс ямар чиглэлээр хамтран ажиллах боломжтой гэж харж байна вэ. Хандлага хаашаа чиглэж байна вэ?

-АНУ-ыг дэлхийн хамгийн том эдийн засаг бөгөөд шинжлэх ухаан, технологийн дэвшилээр бусад улсыг манлайлж байгааг бид сайн мэднэ. Гэхдээ харилцааны сүүлийн 30 жилийн хугацаанд эдийн засаг, гадаад худалдааны чиглэлээр бусад салбарт өрнөсөн үйл явдалтай харьцуулахад чамлалттай байгаа. ▶

► Америкийн Засгийн газраас өгч буй буцалтгүй тусламж, санхүүгийн дэмжлэгээр хийсэн, хийж буй, хийхээр төлөвлөсөн томоохон ажил, төсөл, арга хэмжээг үүнд оруулаагүй гэдгийг тэмдэглэе. Учир нь хоёр улсын бизнес, эдийн засгийн харилцааг хамгийн бодитой тодорхойлох зүйл бол хөрөнгө оруулалт, гадаад худалдааны эргэлт байдаг. Сүүлийн үед статистик улам муудсан. Үүнд мэдээж газар нутаг хол, тив алгасан оршдог зэрэг хүчин зүйл нөлөөлдөг. Нөгөөтэйгүүр манай улсаас экспортод гаргаж буй бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний онцлог, цаашлаад дотоодын үйлдвэрлэлийн боломж зэрэг мөн нөлөөлсөн гэж боддог. Өөрөөр хэлбэл, бидэнд бусад улсыг өрсөлдөөнд “давж” америкчуудад санал болгох бүтээгдэхүүн, төсөл байгаагүй гэх үү дээ.

Түүнчлэн дэлхийн хамгийн өндөр стандарт бүхий орчинд үйл ажиллагаа явуулж дадсан бизнес эрхлэгчдийг татахуйц хөрөнгө оруулалт, хууль эрх зүй, бизнесийн таатай орчин манай улсад хараахан үүсэж амжаагүй байсан нь бас нэг чухал хүчин зүйл байж болно.

Жил тутам манай улсын 10 мянга орчим иргэн бизнес, аялал жуулчлалын зорилгоор АНУ-д зорчиж байна. Харин АНУ-ын 14 мянга орчим жуулчин 2017 онд Монголд зорчсон

Гэхдээ өнгөрсөн хугацаанд энэхүү байдлыг өөрчлөх, бизнес, хөрөнгө оруулалтын орчныг нээлттэй, ил тод болгох, хууль эрх зүйн орчныг сайжруулах чиглэлд нэлээд ажил хийсэн нь хоёр улсын эдийн засгийн харилцааг цаашид өргөжүүлэн хөгжүүлэхэд чухал түлхэц болсон гэж бодож байна. Тухайлбал, өнгөрсөн оны гуравдугаар сард хүчин төгөлдөр хэрэгжиж эхэлсэн Ил тод байдлын

хэлэлцээр, Худалдаа, хөрөнгө оруулалтын хамтарсан зөвлөлийн хуралдааныг сэргээх, Эдийн засгийн бодлогын зөвлөлдөх уулзалтыг анх удаа зохион байгуулсан зэргийг дурьдаж болох юм.

Хоёр орны хоорондын худалдаа, хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэхийг манай тал ч айлын тал ч сонирхож, онцгой ач холбогдол өгч байгаа. Харилцаа хамтын ажиллагааг хөдөө аж ахуй, боловсруулах үйлдвэрлэл, дэд бүтэц, аялал жуулчлал, үйлчилгээний салбарт эрчимжүүлэх боломж бий гэж үздэг. Эдгээр салбарт Америкийн хөрөнгө оруулалтыг татахыг зорих хэрэгтэй.

Мөн эрчим хүч, тэр дундаа сэргээгдэх эрчим хүч анхаарал татаж байна. Манай улсын санал, санаачилгаар өнгөрсөн жил АНУ-тай эрчим хүчний асуудлаарх Зөвлөлдөх уулзалтыг анх удаа Вашингтон хотод хийсэн. Цаашид зөвлөлдөх уулзалтыг жил бүр хийж эрчим хүчний салбарт хамтын ажиллагааг өндөр түвшинд хүргэхээр зорьж байна. Манай Засгийн газар Төрөөс эрчим хүчний чиглэлээр баримтлах бодлогоо тодорхойлж сэргээгдэх эрчим хүчний үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэхээр төлөвлөсөн билээ. Эрчим хүчийг интернетийн адил ашиглах боломж үүсэж Азийн супер грид (сүлжээ) гэх мэт олон санаачилга яригдаж буй энэ үед хамгийн өндөр технологи эзэмшиж буй Америктай хамтран Төв Ази руу эрчим хүч экспортлогч болон ажиллах бүрэн боломжтой гэж би боддог.

-Гуравдагч хөршийн хувьд АНУ-тай харилцах харилцаа ямар ач холбогдолтой, гуравдагч хөршийн харилцаанд АНУ ямар үүрэгтэй вэ?

-Юуны өмнө гуравдагч хөрш гэдэг ойлголт нь аль нэг тодорхой гуравдагч орныг хэлж байгаа хэрэг бус, харин Монголын ардчилал, хөгжлийг тууштай дэмжигч, дорвитой хандивлагч, хөрөнгө оруулагч гадаад орнууд болон олон улсын байгууллагыг хамаатуулан ойлгох хэрэгтэй юм. Гадаад бодлогын үзэл баримтлалд “АНУ, Япон, Европын холбоо зэрэг өрнө, дорнын улс, холбоотой “гуравдагч хөрш”-ийн бодлогын хүрээнд түншлэлийн харилцаа, хамтын ажиллагааг өргөжүүлэн хөгжүүлэх” гээд улсын нэрийг тухайлан тус тус заасан байдаг.

АНУ бол манай улсын тэргүүлэх чухал гуравдагч хөрш яах аргагүй мөн. Энэ бодлогын хүрээнд АНУ-тай манай улс улс төр, эдийн засаг, соёл, хүмүүнлэгийн салбарт хамтын ажиллагаагаа өргөжүүлэхийг зорьж ажиллаж байна.

АНУ манай Гуравдагч хөршийн бодлогыг ►

► анхнаас нь тууштай дэмжиж, үүнийгээ бүхий л түвшинд илэрхийлж ирснийг АНУ-ын Конгрессоос Монгол Улстай холбогдуулан гаргасан хууль тогтоомж, АНУ-ын Цагаан ордны баримт бичиг, хоёр улс хоорондын өндөр, дээд хэмжээний айлчлалын дүнгээс тодорхой харж болно.

Тухайлбал, АНУ-ын Төрийн нарийн бичгийн дарга асан Жон Керри 2016 онд манай улсад айлчлахдаа “АНУ, Монгол Улс хоёр нь газар зүйн байршлын хувьд хол ч гэсэн хоёр улсын харилцаа, хамтын ажиллагаа бээрээр хэмжигддэггүй, харин ард иргэдийнхээ сайн сайхны төлөө гэсэн хүсэл эрмэлзлэл, итгэл найдвар, хэрэгжүүлж буй засаглалын хэлбэрээр хэмжигддэг” хэмээсэн нь нэг тод жишээ юм.

Мөн манай улсын эдийн засгийг тогтворжуулах зорилгоор ОУВС-гаас “Өргөтгөсөн санхүүжилтийн хөтөлбөр”-т хамруулах, НҮБ-ын Хүний эрхийн зөвлөлийн гишүүнээр сонгогдоход Америкийн дэмжлэг чухал нөлөөтэй байсан. Энэ мэтчилэн АНУ гуравдагч хөршийн хувиар манай улсын гадаад харилцаанд тохиосон чухал үйл явдлуудыг тууштай дэмжиж ирснийг тэмдэглэх нь зүйтэй юм.

-Өнөөдөр Монгол Улс, АНУ-ын харилцаа ямар түвшинд байгаа вэ?

Өнөөдөр Монгол, Америкийн харилцаа харилцан ойлголцсон, итгэмжлэгдсэн зарчмаар сайн хөгжиж байна. Бид энэхүү харилцааг иж бүрэн түншлэлийн харилцаа гэж томъёолдог. Сүүлийн 30 жилийн хугацаанд хоёр орны харилцаанд олон ололт, амжилт, ахиц гарсан бөгөөд хоёр талын хамтын ажиллагаа, улс төр, батлан хамгаалах, эдийн засгийн салбарт идэвхтэй хөгжиж, ялангуяа хоёр орны ард түмэн хоорондын дотно харилцаа гүнзгийрч, батжиж байна. Тухайлбал, өнөөдөр нийт 25 мянга гаруй монгол иргэн АНУ-ын 200 орчим хотод ажиллаж, амьдарч, сурч байгаа гэсэн албан бус мэдээлэл байдаг. Мөн 1500 гаруй оюутан төрөл бүрийн мэргэжлийн чиглэлээр сурч байна. Ингэснээр АНУ нь монголчууд төвлөрөн суурьшиж буй Өмнөд Солонгосын дараа орох гадаадын хоёр дахь том улс болж байгаа юм. Жил тутам манай улсын 10 мянга орчим иргэн бизнес, аялал жуулчлалын зорилгоор АНУ-д зорчиж байна. Харин АНУ-ын 14 мянга орчим жуулчин 2017 онд Монголд зорчсон байна.

-Ирэх 30 жилд хоёр улсын харилцаа өнөөдрийнхөөс ч хурдацтай хөгжиж, том амжилтад хүрнэ гэж итгэж байна. Гэхдээ ямар томоохон

өөрчлөлт гарах бол гэдэг нь сонирхол татаж байна?

-Манай хоёр орны иж бүрэн түншлэлийн харилцаа, хамтын ажиллагаа жил ирэх тусам өргөжин хөгжиж байгаад сэтгэл өндөр байна. Цаашид энэхүү харилцааг стратегийн түншлэлийн түвшинд хүргэх хэтийн зорилттой юм. Гэхдээ энэ зорилтоо урагшлуулахын тулд эхний ээлжид өмнө хэлсэнчлэн гуравдагч хөрш АНУ-тай худалдаа, эдийн засаг, эрчим хүчний салбарт хамтын ажиллагааг өргөжүүлэн хөгжүүлж, хөрөнгө

АНУ-ын Нью-Жерси муж дахь Монгол Улсын өргөмжит консул Кармен Кабелийн хамт

оруулалтыг нэмэгдүүлэх, ингэхдээ бизнес хийх таатай орчныг бүрдүүлэх, хөрөнгө оруулагчдын итгэлийг бий болгох чиглэлээр түлхүү ажиллах эрмэлзлэл бий. Үүний тулд АНУ-ын эдийн засгийн бодит ашиг сонирхлыг Монголд бий болгох, хоёр орны иргэд хоорондын солилцоог бодлогоор дэмжих чиглэлээр тууштай ажиллах нь зүйтэй гэж үздэг.

Энэ чиглэлээр эхний алхам хийгдэж эхэллээ. АНУ-ын Засаг захиргаанаас Монгол Улсыг АНУ-д түр хугацаагаар ажиллах хүч нийлүүлэх эрхтэй орны 2018 оны жагсаалтад анх удаа орууллаа. Ингэснээр манай иргэд богино хугацаанд Америкийн H2 хөтөлбөрт дурьдсан хөдөлмөрийн зарим зах зээлд ажиллах боломж бүрдэж байна. Ийнхүү Монгол Улсыг тус хөтөлбөрт хамруулахаар болсныг манай хоёр орны иргэд хоорондын солилцоог өргөжүүлэхэд чухал ач холбогдолтой томоохон шийдвэр гэж тодотгон хэлмээр байна.

Цаашид хоёр талын хүчин чармайлтаар Монгол, Америкийн найрсаг харилцаа, хамтын ажиллагаа улам бүр бэхжин хөгжинө гэдэгт итгэл төгс байна. ■

Конгресс

Монгол Улсын стратегийн ач холбогдлыг АНУ үргэлж үнэлэх ёстой

АНУ-ын Конгресс дахь Америк - Монголын Найрамдлын бүлгийн хамтран даргалагч Дон Юннтай ярилцлаа.

-Хоёр улсын хувьд ардчиллын амин хамгаалагч нь парламент билээ. Тиймээс парламент хоорондын хамтын ажиллагаа чухал байх.

-Энэ нь хоёр орны хувьд үнэхээр чухал асуудал юм. Парламентын харилцааны өнцгөөс харвал бидний хувьд үзэл бодлоо хуваалцаж, бие биеэсээ суралцаж болно гэдэгт итгэж байна. Миний бие АНУ-ын есөн Ерөнхийлөгчийн нүүрийг үзэж, 45 жил Конгресст ажиллах хугацаанд олон сорилттой тулгарч байсан ч бага эрх мэдлийг эрмэлзэж байсан Гүйцэтгэх засаглалыг хэзээ ч хараагүй. Зарим үед Конгресс Гүйцэтгэх засаглалд олгосон илүү эрх мэдлийг буцаасан явдал ч бий. АНУ-ын Конгресс болон Монгол Улсын Их Хурал нь ард түмнийхээ дуу хоолой байхын төлөө байгуулагдсан бөгөөд энэ ч утгаараа тэд чингэхийн тулд аль болох хүчтэй үүрэг гүйцэтгэх ёстой.

Түүнчлэн ард түмэнтэйгээ илүү ойр орон нутгийн засаглалын олон хэлбэрүүд байдаг бөгөөд тэд аливаа асуудлыг шийдвэрлэхийн төлөө сайн ажиллагдийг бид санаж байх ёстой. Аливаа улс орны муж, хязгааруудын хооронд үлэмж их ялгаа байж болох бөгөөд Холбооны Засгийн газрын зүгээс үүнийг хүндлэх ёстой юм. Эрх мэдэл нь ард түмнээс угшилтай байдаг, эсрэгээрээ биш.

-2017 онд Монгол Улс, АНУ-ын хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 30 жилийн ой тохиосон. Хоёр талын харилцаанд гарсан гол ололт, амжилтуудын талаар дурдахыг хүсье?

-Талууд 30 жилийн туршид баг бөх дипломат харилцаатай явж ирсэн нь өөрөө амжилт юм. Улс орнуудын хувьд удаан хугацааны туршид нөхөрлөлийг хадгалах нь хичнээн хэцүү байдаг жишээ түүхэнд олон бий. Монгол Улс нь захиргаадгалтын нийгмээс өнөөгийн ардчилсан нийгэм рүү тайван замаар шилжиж чадсан нь Монголын ард түмний улс орноо хөгжүүлэх гэсэн зориг, шийдэмгий байдлыг илэрхийлж байгаа юм. Өөр олон орны хувьд ийм шилжилтийн үе нь харамсалтай нь илүү хүчирхийллийн хэлбэрийг агуулсан байдаг.

2003 оноос хойш “Үндэсний гвардийн түншлэлийн хөтөлбөр”-ийн хүрээнд Аляск муж нь Монгол Улстай идэвхтэй харилцаж, энэ хүрээнд баглан хамгаалахын солилцоо явагдаж, улмаар өргөжин иргэд хоорондын түншлэлийг хөгжүүлж эхэлсэнд би ихэд бахархдаг.

-Та хоёр орны харилцаа, хамтын ажиллагааг 30 жилийн дараа хэрхэн төсөөлж байна вэ?

-Манай хоёр улсын хамтын ажиллагааны ирээдүйг би гэгээлгээр төсөөлж байна. Дэлхийн аливаа сорилт тулгарч болох бүс нутагт оршиж буйн хувьд Монгол Улсын нөхөрлөл, холбоотны хэмжээний стратегийн ач холбогдлыг АНУ-ын зүгээс үргэлж үнэлэх ёстой юм. Бид Монгол Улсыг шинэ ардчилсан орнуудын нэг гэдэг утгаар нь үргэлжлүүлэн дэмжиж, монголын ард түмний амьдрал ахуйг сайжруулах тэрхүү институтуудийн хөгжлийг хөхиүлэн дэмжих ёстой. Монгол Улсын хувьд эерэгээр нөлөөлсөн зах зээлийн шинэчлэл, улс төрийн эрх, иргэний эрх эрх чөлөөний зарчмуудаа үнэнч хадгалж явах нь чухал. Монгол Улс нь олон улсын тавцанд хариуцлагатай тоглогч хэвээр байна гэдэгт итгэлтэй байна. Тэд энхийг сахиулах

ажиллагаа болон гуравдагч хөршийн бодлогынхоо хэлбэрээр чухал хувь нэмэр оруулж ирснийг бид харсан.

-Монгол Улс болон Монгол хүний юу Танд хамгийн их таалагддаг вэ?

-Монгол Улс болон Монголын ард түмэн надад Аляск мужийг маш их санагдуулдаг. Уур амьсгал, алслагдмал байдал, зочломтгой хүмүүс, соёл зэрэг нь төрөлх нутгийг минь санагдуулдаг. Тиймэрхүү хүнд нөхцөл, уур амьсгалд амьдардаг хүмүүс маш их тэсвэр хатуужилтай, зоригтой, шийдэмгий байж, өөрсдөдөө болон гэр бүлийнхэндээ илүү сайхан амьдралыг бий болгохын төлөө тэмцдэг. Олон олон монголчуудтай уулзах тутам улсаа хөгжүүлж, олон улсын тавцанд чухал үүрэг гүйцэтгэх тэдний чин сэтгэл, эрмэлзэлд би бүр ч их бахархдаг. Аляскийн их тал нутаг, Монголын мөнх хөх тэнгэр нь ирэх он жилүүдэд ч сайн анд нөхөд байх учиртай.

-Хоёр улс нь газарзүйн хувьд алслагдмал байдаг ч бид энэ нөхцөл байдлыг хэрхэн давуу тал болгон өөрчилж болох вэ. Магадгүй аялал жуулчлал байж болох уу?

-Аялал жуулчлал нь Монголд чухал үүрэг гүйцэтгэх боломжтой. Монгол Улс нь эдийн засгийн тэрхүү салбарыг холбогдох дэд бүтцийн хамт хөгжүүлж байгаа тул аялал жуулчлал өргөжин хөгжинө гэж харж байна. Аляск муж нь ч дурсгалт газрууд, байгалийн гоо үзэсгэлэнгээрээ олон жуулчдыг татдаг бөгөөд энэ нь эдийн засагт багагүй үүрэг гүйцэтгэдэг. Монгол, Аляскийн хувьд байгалийн нөөцөө хариуцлагатайгаар ашиглаж байгаа чадварт тэдний жинхэнэ баялаг нь оршдог гэж би итгэдэг. Тэд хоёулаа маш их нөөц бололцоотой бөгөөд Монголыг илүү хөгжиж, худалдааны эргэлт нь нэмэгдээсэй гэж хүсэж байна. Энэ нь эдийн засгийн ноён нуруу, улмаар тус улсын гол давуу тал, чадавх болж болох юм. Мөн цаашилбал, энэ нь эдийн засгийг солонгоруулах боломжийг бий болгоно. ■

Deloitte Mongolia

Манай мэргэжилтнүүд инноваци бүхий шийдэл, бизнесийн ёс зүй болон салбарын мэдлэг, мэдээллээ ашиглан санхүү, эрчим хүч, эрдэс баялаг, эрүүл мэнд, худалдаа үйлчилгээ, үйлдвэрлэл, үл хөдлөх хөрөнгө гэх мэт олон салбар, стратегийн секторуудыг хамарсан аудит баталгаажуулалт, татвар, санхүү болон бизнесийн зөвлөх үйлчилгээ гээд бүхий л төрлийн мэргэжлийн үйлчилгээг танд санал болгож байна.

Бид эерэг өөрчлөлтийг түгээнэ.

www.deloitte.com/mn

Монгол улс, Улаанбаатар хот, 14240

Сүхбаатар дүүрэг, 1-р хороо, Жамъян гүний гудамж

Ай Си Си Цамхаг, 15 давхар

Утас: +976 70100450, +976 70120450 Факс: +976 70130450

©2017.

Deloitte.

Парламент

Г.Занданшатар: Хоёр улсын парламентын амьд, дотно харилцааны илэрхийлэл нь Найрамдлын бүлгүүд юм

УИХ дахь Монгол - Америкийн Найрамдлын бүлгийн дарга, Монгол Улсын сайд Г.Занданшатартай ярилцлаа.

-Монгол Улс АНУ-тай дипломат харилцаа тогтоосны 30 жилийн ойг тэмдэглэсэн. Энэ хугацаанд хоёр улсын парламентын харилцаанд ямар амжилт, ахиц дэвшил гарсан бэ?

-Монгол Улс, АНУ-ын хооронд 1987 оны нэгдүгээр сарын 27-нд дипломат харилцаа тогтоосон бөгөөд 2017 онд талууд энэхүү харилцааныхаа 30 жилийн ойг өргөнөөр хамтран тэмдэглэсэн.

Ойн хүрээнд 2017 оны нэгдүгээр сарын 27-нд Гадаад харилцааны яам дээр “Монгол - Америкийн 30 жилийн хамтын ажиллагаа: Стратегийн түншлэлийн төлөөх зорилт” сэдэвт эрдэм шинжилгээний бага хурал зохион байгуулж, түүгээр хоёр улсын хооронд өнгөрсөн хугацаанд олж авсан амжилт, хэрэгжүүлсэн ажил, цаашдын зорилт зэргийн талаар чөлөөтэй санал солилцсон юм.

Энэ хүрээнд хоёр талын парламентын хамтын ажиллагааны талаар ярилцсан. Ер нь УИХ, Конгрессийн хамтын ажиллагаа хоёр талын харилцаанд

чухал байр эзэлдэг. Өнгөрсөн хугацаанд хоёр улсын парламентын хооронд харилцан айлчлал тогтмол солилцон ирж, найрамдлын бүлгүүд тус тус байгуулагдаж ирсэн нь уламжлал болж тогтжээ. Өнөөгийн УИХ-д 11 гишүүнтэй Монгол-Америкийн Найрамдлын бүлэг ажиллаж байгаа бөгөөд өнгөрсөн оны есдүгээр сард Конгресст Америк-Монголын Найрамдлын бүлэг байгуулагдаж, хамтран даргалагчаар нь Конгрессын гишүүн ноён Д.Янг, хатагтай Д.Тайтус нар ажиллаж байгаа.

Хоёр талын парламентын солилцооны түүхээс харвал АНУ-ын Сенатын гишүүдээс Гадаад харилцааны хорооны Зүүн Ази, Номхон далайн салбар хорооны дарга Алан Крэнстон анх удаа 1987 онд, сенатч Р.Лагомарсино 1991 онд Монголд тус тус ирж байсан бөгөөд БНМАУ-ын АИХ-ын тэргүүлэгч гишүүн Б.Чимид 1990 онд АНУ-д айлчилж, түүнээс хойш хоёр талын харилцан айлчлал тогтмолжсон.

Өнгөрсөн 30 жилийн туршид АНУ-ын Конгрессийн зүгээс Монгол Улс, УИХ-ыг тууштай дэмжиж, хоёр орны харилцаа, хамтын ажиллагааг дэмжих эрх зүйн үндэс суурийг бэхжүүлэхэд анхаарч ирсэн. АНУ-ын Сенат, Конгрессийн олон гишүүд Монгол орны улс төр, нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийг үнэлсэн, дэмжсэн олон тогтоолыг санаачилж, батлуулж ирсэн. Тухайлбал, Монгол Улсад анхны ардчилсан чөлөөт сонгууль явуулсны 25 жилийн ойг тохиолдуулан АНУ-ын Сенат 2015 оны арванхоёрдугаар сард тогтоол баталсан. Тогтоолд Монгол Улс 1990 онд олон нам бүхий ардчилсан тогтолцоонд шилжиж, чөлөөт зах зээлийн шинэчлэлийг эхлүүлэн ардчиллын төлөө тууштай байж, улс орондоо ардчилсан тогтолцоог

бэхжүүлж байгааг онцлон тэмдэглэсэн. Мөн АНУ-ын зүгээс өөрийн улсын эрх ашиг, үнэт зүйлсдээ тууштай байж, Монгол Улсын эдийн засаг, улс төрийн шинэчлэлийг дэмжихээ илэрхийлж, ардчилал, ил тод байдал, хууль дээдлэх ёсон болон Монгол, Америкийн хоорондын бусад нийтлэг үнэт зүйлсийг хөгжүүлэхийн төлөөх Монгол Улсын хүч чармайлтыг үргэлжлүүлэн дэмжихийг уриалжээ. Түүнчлэн Зүүн Хойд болон Төв Азид энхтайван, тогтвортой байдлыг урагшлуулахын төлөө АНУ, Монгол хоёр нийтлэг ашиг сонирхолтой байгааг Сенат нотлон илэрхийлсэн байдаг.

-Хууль боловсруулах, батлах, хэрэгжүүлэхэд манай улс АНУ-аас суралцах зүйл их байх.

-Монгол, Америкийн хооронд 1999 оноос хойш хоёр талд ээлжлэн улс төрийн зөвлөлдөх уулзалтыг зохион байгуулж ирсэн. Хамгийн сүүлд 2018 оны нэгдүгээр сарын 20-нд XII зөвлөх уулзалт Улаанбаатарт амжилттай боллоо. Уг уулзалтаар талууд хоёр талын харилцааны бүхий л асуудлаар дэлгэрэнгүй санал солилцдог. Энэ удаагийн уулзалтаар манай талаас хоёр талын парламентын хамтын ажиллагаагаа бэхжүүлэх хүрээнд байнгын хороод, тамгын газар хоорондын хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх санал тавьсан.

АНУ нь ардчилал, парламентын засаглал, хөгжлөөрөө дэлхийд тэргүүдлийн хувьд манай улсад Америкийн энэхүү туршлагаас суралцах зүйлс их байдаг. Тухайлбал, АНУ-ын Конгрессийн “Ардчиллын төлөөх түншлэл”, “Нээлттэй дэлхий” зэрэг хөтөлбөрийн хүрээнд манай үе үеийн УИХ-ын гишүүд АНУ-д айлчилж, Конгресс болон Америкийн төр, ►

► засаглалын үйл ажиллагаатай танилцаж, туршлагаас нь суралцаж ирсэн. Эдгээр хөтөлбөр нь манай орны парламентын хөгжил, төлөвшилд нэн чухал хувь нэмэр оруулж байгаа юм.

-Хоёр улс засаглалын хувьд ялгаатай. Гэхдээ парламентын бүлгүүдийн хамтын ажиллагаа нь манай хоёр улсад хэр чухал вэ?

-Өмнө хэлсэнчлэн хоёр талын парламентын харилцаа, түүний дотор найрамдлын бүлгүүдийн үйл ажиллагаа чухал хувь нэмэр оруулж ирсэн. УИХ-д анх 1992 онд, АНУ-ын Конгресст 2004 онд найрамдлын бүлгүүд анх тус тус байгуулагдаж байсан. УИХ дахь Монгол, Америкийн бүлэгт манай орны үе үеийн улс төрийн лидер, зүтгэлтнүүд орон ажиллаж, хоёр улсын харилцаанд ач холбогдол өгч, дэмжин ажиллаж ирсэн.

Манай хоёр улсын засаглал нь өөр ч хоорондоо нягт, дотно, ойлголцож, итгэлцэж хамтран ажиллаж ирсэн. Хоёр талд ямар ч нам төрийн эрхэнд байсан аль аль нь Монгол, Америкийн харилцаа, хамтын ажиллагаанд нэгэн дуу хоолой, байр суурьтайгаар хандаж, хөгжүүлэн дэмжиж ирснийг энэ дашрамд тэмдэглэхэд таатай байна.

Аливаа парламентад найрамдлын бүлэг байгаа нь амьд, дотно харилцааны илэрхийлэл юм. Нөгөөтэйгүүр, уг бүлгүүд маань тал талдаа тухайн хоёр орны харилцааг дэмжиж, зүтгүүлж, аливаа асуудлыг шийдвэрлэхэд чухал үүрэг гүйцэтгэдэг, тухайн бүлэгт байгаа гишүүд нь ийм итгэл үнэмшилтэйгээр ажилладаг юм.

-Та хоёр улсын ирээдүйн 30 жилийн харилцааг хэрхэн төсөөлж байна вэ. Хоёр улсын харилцаа цаашид ямар шинэ салбар чиглэл рүү хөгжих боломжтой вэ?

-Монгол, Америкийн харилцаа, хамтын ажиллагаа өнгөрсөн хугацаанд улс өр, баглан хамгаалах, энхийг сахиулах, боловсрол, соёл, эдийн засаг гэх зэргээр бүхий л салбарт өргөжиж, “иж бүрэн түншлэл”-ийн түвшинд хүртлээ

хөгжсөн. Өнгөрсөн хугацаанд АНУ-ын зүгээс манай улсын ардчилсан, чөлөөт, зах зээлийн эдийн засагтай, хүний эрх, эрх зүйт ёсыг дээдэлсэн хөгжлийн замыг сонгоход эхнээс нь тууштай дэмжиж ирсэн. Ялангуяа Америкийн зүгээс манай улсын хүний нөөцийг бэлтгэхэд онцгой хувь нэмэр оруулж ирсэн бөгөөд монголчууд бид үүнд их талархдаг. Хүний хөгжилд оруулсан хөрөнгө оруулалт нь үнэлэгдэшгүй хөрөнгө оруулалт юм. Гэвч мэдээж нөхөрсөг Америкийн ард түмний зүгээс тодорхой цаг үеэ олсон буцалтгүй тусламж, дэмжлэгүүд өгч ирсэн. Монголчууд бид Мянганы сорилтын корпорацийн анхны компакт гэрээний хүрээнд хийгдсэн төсөл, туслалцааг өнөөг хүртэл ярьдаг. Энэ ялдамд хэлэхэд талууд Мянганы сорилтын корпорацитай Хоёр дахь компакт гэрээ байгуулахаар бэтгэл хангаж байгааг мэдээлэхэд таатай байна.

АНУ нь Монгол Улсын дотнын анд, чухал түнш, гуравдагч хөрш юм. Энэ ч утгаар бид Америкийг мөн манай томоохон хөрөнгө оруулагч, эдийн засгийн найдвартай түнш байгаасай гэж хүсдэг. Хамгийн гол нь хоёр талын харилцаанд арай хоцорч яваа ганц салбар нь эдийн засгийн түншлэл гэдэг дээр хоёр тал хоёулаа санал нийлж байгаа бөгөөд энэхүү харилцаагаа хэрхэн улам бүр идэвхжүүлэх талаар ярилцаж, хамтран ажиллаж байгаа болно.

Манай хоёр орны хооронд эдийн засгийн асуудлаар санал солилцдог багц механизмууд байдаг бөгөөд ээлжит хуралдаануудаа зохион байгуулахаар талууд ажиллаж байгаа. Монгол Улс нь байгалийн бөгөөд хөдөө аж ахуйн түүхий эд, баялаг ихтэй бөгөөд эдээрийг Америкийн хөрөнгө оруулалт, нарийн технологи зэрэгтэй хослуулан дэлхийн зах зээлд талууд хамтран хүрэх бүрэн боломжтой гэж бид үздэг.

-Монгол, Америкийн ард түмний нөхөрлөлийн гол үнэт зүйл, нандин холбоо нь юу гэж боддог вэ?

-Үнэхээр Монгол, Америкийн ард

түмэн, иргэд хоорондын харилцаа хоёр талын түншлэлийн суурь багана болж ирсэн. Манай хоёр орны ард түмэн тусгаар тогтнол, ардчилал, эрх чөлөө, шударга зарчим, бие биенээ хүндэтгэх, ойлгох зэрэг олон нийтлэг үнэт зүйлсийг хуваалцдаг бөгөөд эдгээр нь бидний харилцааг уламбур бэхжүүлж байна.

1990-ээд оноос хойш манай арав гаруй мянган иргэд АНУ-д боловсрол эзэмшсэн. Өнөөгийн байдлаар 30 гаруй мянган монголчууд Америкт амьдарч байгаа нь манай улсын гадаадад буй иргэдийн тоогоор хоёрт орж буй юм.

АНУ нь Монгол Улсын дотнын анд, чухал түнш, гуравдагч хөрш юм

Манай улс саяхан АНУ-ын “Н2” визийн хөтөлбөрт хамрагдаж эхэлсэн нь энэхүү харилцааг бэхжүүлэхэд чухал хувь нэмэр оруулна гэж үзэж байна. Америкийн талаас ч 1990-ээд оноос хойш 1200 гаруй сайн дурын ажилтан манай орны өнцөг булан бүрт ажиллаж, нийгмийн хөгжилд чухал хувь нэмэр оруулж ирсэн. Өнөөдөр Америкийн иргэд манайд визгүй зорчдог, хоёр мянга орчим иргэн Монголд амьдарч байна. Жил бүр хоёр талын олон мянган иргэд Монгол, Америкийг төрөл бүрийн зорилгоор зорьж байна.

Энэхүү харилцаагаа бататгах хүрээнд талууд 2019 оныг “Монгол, Америкийн залуучуудын жил” болгон зарлахаар бэлтгэлийг нь хангаж байгаад баяртай байна. ■

Харилцаа

Урт аян

Америк, Монгол ард түмний харилцаа хэрхэн эхэлсэн талаарх мэдээлэл түүхэн эх сурвалжуудад ховор. Монголын Үндэсний архивын газарт баримт ёсоор анх 1862 онд Монголын нутгаар дамжин өнгөрсөн нэгэн аялагчид “Замд явах бичиг” өгөхдөө хятад, монгол бичгээр галиглан “Америкийн иргэн” гэж бичжээ. XIX зууны дунд үеэс аялагчид, шашны номлогчид, худалдаачид, адал явдал эрэлхийлэгчид үе үе Монголд ирэх болж, тэд хожим өөрсдийн номондоо тэмдэглэн үлдээж алс хол орших “Гадаад Монгол”-ын тухай төсөөллийг бий болгон гэдэг.

XX зууны эхэн үед Америкийн пүүсүүд Монголд үйлдвэрлэл, худалдаа эрхлэх боломжийг хайх болсноор уул уурхайн мэргэжилтнүүд, дипломат албаны хүмүүс Нийслэл хүрээнд саатах нь олширсон байв. Тэдний нэг, хожим АНУ-ын 31 дэх Ерөнхийлөгч болсон Херберт Хүүвэр 1900 онд Монголын газар орныг судлах, Бээжин-Хаалган-Хүрээ-Хиагтын чиглэлд төмөр зам барих боломж байгаа эсэхийг тандахаар ирсэн байна. Ингэхдээ VIII Богд Жавзандамба Хутагттай уулзсан нь Монгол, Америкийн харилцааны эхэн үеийн чухал үйл явдал гэж тэмдэглэгддэг.

Энэ үед хоёр орны хооронд албан ёсны харилцаа тогтоох оролдлого нэг бус удаа гарч байсан юм. 1914 оны эхээр монголчууд Бээжин дэх АНУ-ын Элчин сайдын яамтай хэд хэдэн асуудал хөндөж ярьсны дотор Нийслэл хүрээнд АНУ-ын Консулын газар байгуулах явдал байв. 1918 онд Хятад

АНУ-ын ирээдүйн 31 дэх Ерөнхийлөгч Херберт Хүүвэр, VIII Богд Жавзандамба Хутагт хоёр 1900 онд Нийслэл хүрээнд уулзаж байжээ

дахь АНУ-ын худалдааны төлөөлөгч А.В Феррин, 1919 онд худалдааны атташе Жулиан Арнольд нар мөн ийм саналыг Вашингтонд тавьж байжээ. Гэвч “Төлөөлөгчийн газар байгуулах нь одоо тохиромжгүй” гэсэн шийдэл дээд газраас ирж, үүний оронд монголчууд олноор амьдардаг Өвөр Монголын Хаалган буюу одоогийн Жанчхүү хотод Консулын газар нээгджээ. Энэ хотод Америкийн Консулаар ажиллаж байсан Самуэль Сокобин Нийслэл хүрээнд дөрвөөс доошгүй удаа зочилж, тэр үеийн Монголын удирдагчид болох Д.Бодоо, Д.Сүхбаатар нарын хүмүүстэй уулзаж байв. Мөн 1920 онд Америкийн дипломатч Чарльз Эберхарт АНУ-ын Төрийн департаментын даалгавраар тав хоног Монголд айлчлан Улаанбаатарт АНУ-ын албан ёсны дипломат төлөөлөгчийн газар нээх тууштай бодолтой буцжээ. Гэвч 1920-иод оны эцсээр Зөвлөлт засгийн нөлөөгөөр Америк, Монголын улс төрийн төдийгүй хөгжин цэцэглэж байсан худалдааны харилцаа суларч, Монгол дахь эдийн засгийн боломж алга болсон учир Хаалган дахь Консулын газар ердөө зургаан жил үйл ажиллагаа явуусны эцэст хаагдсан байна.

1940-1970 – аад оныг хоёр орны улс төр, эдийн засгийн харилцаа тасарсан үе гэж тодорхойлдог. 1944 онд АНУ-ын дэд Ерөнхийлөгч Хенри Уоллес Ази тивд хийсэн урт аяллынхаа төгсгөлд Монголд айлчилж Маршал Х.Чойбалсантай уулзсан нь түүхэн үйл явдал болж үлдсэн. АНУ-ын Конгрессийн Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүн, Сенатын гишүүнээр ►

► ажиллаж байсан Майк Мэнсфилд хоёр ч удаа Конгрессийн хурал дээр АНУ Монголын тусгаар тогтнолыг зөвшөөрөх ёстой гэсэн мэдэгдэл хийж байжээ.

1961 онд Монгол Улс НҮБ-д элсэж, 1963 Их Британи, 1965 онд Франц улс Монголтой дипломат харилцаа тогтоосон нь АНУ-ын Монголыг хүлээн зөвшөөрөх хүслийг улам бадрааж. АНУ-ын бүс нутаг хариуцсан Төрийн нарийн бичгийн дарга Ричард Соломоны дурссанаар “Ерөнхийлөгч Ж.Кеннеди 1962 онд Монголыг хүлээн зөвшөөрөх санал гаргасан ч Монголыг Хятадын нэг хэсэг хэмээн үздэг Тайваний Чан Кайшитай АНУ харилцаатай хэвээр байсан учир энэ санал бүтэлгүйтжээ”.

1970-аад онд Монголыг хүлээн зөвшөөрөх асуудал АНУ-ын Ерөнхийлөгчийн түвшинд идэвхтэй яригдаж байсан ч голдуу Зөвлөлтийн нөлөөнөөс болж бүтэлгүйтдэг байв. 1980-аад оны дунд үе гэхэд Монголыг дэлхийн 100 гаруй орон хүлээн зөвшөөрсөн ч АНУ энэ жагсаалтад алга байв. Хоёр орны дипломат харилцааны урьдач нөхцөл 1985 онд Токио хотод тавигдсан юм. Япон дахь Монголын Элчин сайдын яамны II нарийн бичгийн даргаар ажиллаж байсан, хожим АНУ-д Элчин сайдаар томилогдсон Р.Болд, Токио дахь АНУ-ын Элчин сайдын яамны ажилтан Алишиа Кэмп нар Токиод үе үе уулзаж энэ тухай мэдээг Вашингтон болон Бээжин рүү илгээдэг байв. Мөн Бээжин дэх АНУ-ын Элчин сайд Дональд Жонсон Монголд хоёр удаа ирж албаны хүмүүстэй уулзаж байлаа. Эдгээр уулзалтын дараагаар АНУ-аас НҮБ-д сууж байсан Элчин сайд Вернон Волтерс, Монгол Улсаас НҮБ-д сууж байсан Элчин сайд Г.Нямдоо нар Нью-Йорк хотноо холбоо тогтоов. Ийнхүү хоёр талын хэлэлцээ үргэлжилсээр 1987 оны нэгдүгээр сарын 27-ны өдөр дипломат харилцаа тогтоохоор тохиролцжээ. Тэр өдөр Элчин Сайд Г.Нямдоо, АНУ-ын Төрийн

Нарийн бичгийн дарга Г.Шульд нар Харилцан ойлголцлын санамж бичигт гарын үсэг зурсан байдаг.

Ийнхүү АНУ Монголыг хүлээн зөвшөөрсөн 101 дахь орон болж байв. Энэ бол хоёр улсын харилцаа тогтоох гэсэн хүсэл эрмэлзэл түүхийн даваа, нугачааг гэтлэн ирсэн, бараг бүтэн зуун дамнанас уртаас урт аян байв.

Ардчиллын үйлсэд хамтдаа

Ардчилсан өөрчлөлт, шинэчлэлт хоёр улсын нягт хамтран ажиллах үүдийг нээв. АНУ-ын хувьд Монголд ардчиллыг хөгжүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөнд суурилсан үнэт зүйлсийг бэхжүүлэхэд тус дэм болох нь хоёр талт хамтын ажиллагааны нэгэн гол чиглэл болов. Хөгжлийн цоо шинэ замыг сонгоод байсан монголчууд ч 200 гаруй жилийн настай ардчилсан төр, чөлөөт зах зээлээс суралцах зүйл маш их байлаа.

1991 оноос хойш Монголын ардчилсан үйлсэд туслахад АНУ-ын Засгийн газар, хувь хүмүүсийн санаачилгаар олон тооны төрийн бус байгууллага үйл ажиллагаа явуулж эхэлсэн билээ. Тухайлбал, Азийн сан, одоогийн Нээлттэй нийгэм форум буюу тэр үеийн Соросын сан, Бүгд найрамдахчуудын олон улсын хүрээлэн, Ардчиллыг дэмжих үндэсний сан зэрэг байгууллага Монгол Улсад ижил төстэй ТББ-ууд байгуулснаас олонх нь одоо хүртэл ажиллаж байна.

АНУ-ын Төрийн нарийн бичгийн дарга Жеймс Бейкер Монгол Улсад 1990, 1991 онд дараалан айлчилсан нь хоёр улсын улс төрийн харилцаа ойртон нягтрах хамгийн эхний алхам болов. Тэрбээр “Өөрчлөлт, шинэчлэлийг улс төр, эдийн засгийн салбарт зэрэг хийж байгаагийн хувьд Монгол нь бусад оронд үлгэр жишээ болж чадна” гэж үзэв. Жеймс Бейкерийг анх айлчлахад

Ардын их хурлын тэргүүлэгчдийн дарга П.Очирбат тэргүүтэй Монголын удирдагчид түүнтэй уулзаж “АНУ бол Монголын хамгийн том гуравдагч хөрш” гэсэн санааг хэлсэн нь хожим Монгол Улсын Гадаад бодлогын үзэл баримтлалын хэсэг болсон юм. Мөн энэ айлчлалаар хоёр тал АНУ-ын Энхтайвны корпусын шугамаар дамжуулан хамтран ажиллах тухай хоёр улсын Засгийн газар хоорондын хэлэлцээр, Худалдааны харилцааны хэлэлцээрт гарын үсэг зурав.

1991 оны нэгдүгээр сард Монголын анхны Ерөнхийлөгч П.Очирбат АНУ-д айлчилсан нь манай улсын төрийн тэргүүний тус улсад хийсэн анхны айлчлал болов. Энэ айлчлал нь хоёр улсын нэгэнт тогтсон харилцааны чиг шугамыг бататгасан, олон талбарт хамтран ажиллах эрх зүйн эхлэлийг нээх зорилготой байснаараа ач холбогдолтой.

Жеймс Бейкерээс хойш АНУ-ын дөрвөн Төрийн нарийн бичгийн дарга Монголд айлчилсан билээ.

1991 оноос Америкийн Олон улсын хөгжлийн агентлаг Монголд хөтөлбөрөө хэрэгжүүлж эхэлсэн нь манай орны эдийн засагт, ялангуяа эрчим хүчний салбарт томоохон хөрөнгө оруулалт болов. Өнөөг

хүртэл 26 жилийн хугацаанд АНУ уг байгууллагаар дамжуулж 240 сая ам.долларын хөгжлийн тусламж хүргэсэн нь зах зээлийн эдийн засагт шилжихэд чухал хувь нэмэр оруулсан юм. Иргэд хоорондын харилцаа бэхжихэд Америкийн Энхтайвны корпус гол үүрэг гүйцэтгэсэн. 1991 онд анх 12 хүн ирснээс хойш нийтдээ 25 мянган сайн дурын ажилтан Монголд ажиллаж, монголчуудад англи хэл заах, эрүүл мэндийн боловсрол олгох зэргээр манай орны нийгмийн хөгжилд тустай үйл хэргийг эхлүүлсэн юм. ►

**Америк,
Монголын
харилцааг эрх
зүйн 30 гаруй
баримт бичиг
зохицуулж
байна**

► 2004 онд Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Н.Багабандийн АНУ-д хийсэн айлчлал хоёр улсын харилцаанд шинэ үеийг тунхаглаж, иж бүрэн түншлэлийн зарчмаар хамтран ажиллах болсныг зарласан юм. Уг айлчлалын явцад “Худалдаа, хөрөнгө оруулалтын ерөнхий хэлэлцээр” байгуулж, хоёр орны Хамтарсан зөвлөлийн хурлыг жил бүр явуулж, хамтын ажиллагаагаа дүгнэж, төлөвлөж байхаар болов. Үүнээс жилийн дараа Ерөнхийлөгч

хэлэлцээрт гарын үсэг зурсан юм. Уг хөтөлбөрийн хүрээнд эрүүл мэнд, боловсрол, дэд бүтэц, байгаль орчин, хөдөө аж ахуйн чиглэлээр нийт 285 сая ам.долларын хөрөнгө оруулалт хийсэн билээ.

Хамгийн сүүлд Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдоржийн 2011 онд АНУ-д хийсэн айлчлал нь улс төрийн дээд хэмжээний яриа хэлэлцээрийн давтамжийг хадгалах, харилцааны эрх зүйн таатай орчныг бүрдүүлэх,

дараах Монголын худалдаа, хөрөнгө оруулалтын чухал түнш болжээ.

2014 онд АНУ-ын Мянганы сорилтын сан хоёр дахь удаагаа Монголд хөтөлбөр хэрэгжүүлэхээр шийдэж эхний ээлжид 400 сая ам.долларыг Монголын усны салбарт, тэр дундаа Улаанбаатар хотын Төв цэвэрлэх байгууламжийг шинэчлэх ажилд зарцуулахаар төлөвлөөд байна. Мөн АНУ-ын Төрийн нарийн бичгийн дарга Жон Керригийн Монголд хийсэн айлчлалын үр дүнд “LEAD Mongolia” оюутан солилцооны хөтөлбөр хэрэгжиж эхлэв. 2017 онд хоёр тал “Олон улсын худалдаа, хөрөнгө оруулалтын асуудлаар ил тод байдлыг хангах тухай Монгол Улс, АНУ хоорондын хэлэлцээр”-т эцэслэн гарын үсэг зурсан явдал эдийн засгийн харилцааны нэгэн чухал баримт бичиг болов. Хоёр улс батлан хамгаалахын салбарт 20 орчим жил үр дүнтэй ажиллаж, Монголын цэрэг эрс НҮБ-ын энхийн сахиулах үйл ажиллагаанд туршлагатай “хууччуул” болсон нь Америк, Монголын цэргийн хамтын ажиллагааны бахархууштай зүйл юм.

Эдүгээ АНУ Монгол руу чиглэсэн харилцаандаа гурван зүйлд төвлөрөн ажиллаж байна. Нэгдүгээрт, Монголд эдийн засгийн хүндрэлээ даван туулахад туслах, эдийн засгийг төрөлжүүлэх дэмжлэг үзүүлэх нь хамгийн чухал зорилт болоод байна. Хоёрдугаарт, Монголын ардчилсан институцийг бэхжүүлэх, гуравдугаарт, Монголыг бүс нутаг, олон улсын амьдралд идэвхтэй оролцоход тусална. Америкийн зүгээс Монголын уул уурхайгаас гадна сэргээгдэх эрчим хүч, хөдөө аж ахуйн салбарт хувийн хэвшилүүдээ ажиллуулах сонирхолтой байгаа. Үүнтэй холбоотой Америкийн Худалдааны танхим, Монголын бизнесийн зөвлөл, Хойд Америк, Монголын бизнесийн зөвлөл зэрэг байгууллага Америкийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх чиглэлд идэвхтэй ажиллаж байна. ■

Байнгын төлөөлөгч Г.Нямдоо, АНУ-н төрийн нарийн бичгийн дарга Шүлц нар санамж бичигт гарын үсэг зурж байгаа нь

Н.Энхбаярын урилгаар АНУ-ын Ерөнхийлөгч Ж.Буш Монголд айлчилсан нь хоёр орны харилцааны хамгийн том түүхэн үйл явдал гэхэд болно. Ж.Буш “Амар байна уу” хэмээн монголчуудтай мэндчилсэн бөгөөд Америк, Монгол хүсэл санаа нэгтэй, нийтлэг үнэт зүйлсийг эрхэмлэдэг учраас АНУ хэзээд дэмжих болно гэсэн санааг үгэндээ онцолж байлаа.

Ерөнхийлөгч Н.Энхбаярын 2007 оны аравдугаар сард АНУ-д хийсэн айлчлал хоёр улсын эдийн засгийн харилцаанд том дэвшил авчрав. Уг айлчлалаар АНУ Монголд Мянганы сорилтын сангийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхээр болж, талууд Ерөнхий

хоёр талын харилцааг иж бүрэн түншлэлийн зарчмаар цаашид өргөжүүлэх зорилготой байв.

Шинэ үе

Өнгөрсөн 30 жилийн хугацаанд АНУ, Монголын улс төр, эдийн засаг, соёл, батлан хамгаалахын харилцаанд бат бөх суурь хэдийнэ тавигдсан. Монголын нийгэмд америк боловсрол эзэмшсэн бүхэл бүтэн үе бий болж, улс орныхоо эдийн засагт чухал үүрэг гүйцэтгэж байна. Монголын эдийн засаг, ялангуяа уул уурхайн салбарт Америкийн олон компани ажиллах болж, АНУ нь ОХУ, Хятадын

Монгол судлаач

Алиша Кэмп: Миний хувьд Монгол өсөж торнисон хүүхэд минь

Тэрбээр жаахан охин байхдаа Монголын Эзэнт гүрний тухай анх уншиж байсан аж. Тэр л цагаас Алишагийн хүсэл, сонирхол Монголын түүх, соёл руу хөвөрч, улмаар Монгол Улс АНУ-тай дипломат харилцаа тогтоосон түүхт үйл явдлын гэрч болсон төдийгүй өдгөө хатагтай Алиша Кэмп Монгол Нийгэмлэгийн ерөнхийлөгчөөр ажиллаж буй.

-Та яагаад Монголч эрдэмтэн болохоор шийдсэн бэ?

-Монгол судлаач болсон зам минь их урт. Намайг бага байхад Монгол, Америкийн хооронд дипломат харилцаа тогтоогүй байсан. Дунд сургуулийн тавдугаар ангид байхдаа Чингис хааны тухай өгүүлдэг хүүхдийн ном уншиж байсан юм. Тэр цагаас л Монгол миний

сонирхлыг татаж Монголын тухай өөр олон ном уншиж, судлан энэ улсын түүх, Чингис хаан болон Монголын Эзэнт гүрний түүхэнд шимтэх болсон. Улмаар их сургуульд орж Монгол судлал үргэлжлүүлэхийн тулд Хятад хэл сурахын зэрэгцээ Азийн түүхийг судлах юм бол Монголын Эзэнт гүрнийг илүү гүнзгий таньж мэдэх юм байна гэж бодсон. Ийн явсаар магистрийн зэргээ Харвардын их сургуулийн Монгол хэлний мэргэжилтэн алдарт Франсис Клийвсээр удирдуулан хамгаалсан юм. Докторын зэргээ бол АНУ-ын Засгийн газрын дэргэдэх Монгол судлалын төвд хамгаалахаар шийдэж, улмаар Хүйтэн дайны үед Индианагийн их сургуульд хамаардаг байсан тус төвд Монгол Нийгэмлэгийн үүсгэн байгуулагч Х.Гомбожавд шавь орж байлаа.

Багш маань Цахар монгол байсан бөгөөд судалгаагаа хийхийн тулд жил бүр Улаанбаатар явдаг байв. Түүнийг Ринчин, Бяраа тэргүүтэй Монголын эрдэмтэд сайн мэддэг байсан бөгөөд Оуэн Латтеморын сайн найз байсан. Миний хувьд Монголын Эзэнт гүрний үеийн түүхийг судлан эрдмийн зэрэг горилох байснаа Америк, Монголын харилцааны эхэн үе гэж болох Бээжин, Хаалган хотын 1910, 1920-оод оны түүхийг судлахаар шийдсэн юм. Тэр үед Монгол, Америк хооронд дипломат харилцаа тогтоогүй байсан тул түүхэн харилцааны эхлэл Хаалганы консулаас эхтэй гэдгийг багш, эрдэмтэд ч мэддэггүй байсан. Ийнхүү Вашингтонд байхдаа Үндэсний архивын номын сангаас Өвөр Монголын хэмээн дурьдагдсан дээрх консулын газарт ►

► 1915-1928 оны хооронд бичигдсэн 50 гаруй боть дипломат материалуудтай танилцаж байлаа. Эдгээр нь өмнө нь нэг ч америк судлаач харж байгаагүй шинэ материал байсан.

Судалгаагаа хийж байхдаа залуу дипломатч болж улсдаа ажиллах болсон юм. 1980 оны дунд үед Вашингтоноос олж авсан баримт, бичгүүдээ орчуулж байхдаа Монгол

хуучин бичгээр бичсэн хуйлаастай бичгүүд байгааг илрүүлсний дунд Богд хаан АНУ-ын Засгийн газарт хандан Монголын хувьсгалт засгийг хүлээн зөвшөөрөхийг хүссэн бичиг байсан. Энэ үед Ази судлалын мэргэжилтэн Майз Мэнсфилд Токиод Элчин сайдаар сууж байсан юм. Тэр 1943 онд анх удаагаа

Конгресст Монгол гэх улсын тухай дурьдаж байсан төдийгүй АНУ-ын Засгийн газарт хандан Монгол Улсын тусгаар тогтносон улс гэж үзэх ёстой гэж хэлж байсан хүн. Тэрбээр Токиод 13 жил Элчин сайдын алба хашсан бөгөөд тухайн үед хамгийн нөлөө бүхий дипломатч байсан төдийгүй маш олон япон дипломатчийг таньдаг байсаны дунд 1980-аад оны дундуур Монгол Улсад суугаа Японы Элчин сайд байсан юм. Монголын Засгийн газар Японы Элчин сайдаар дамжуулан АНУ-ын Засгийн газартай холбоо тогтоохыг хүссэн байдаг бөгөөд уг мэдээллийг ноён Мэнсфилд хүлээн авч, Монголын талаар докторын зэргийн судалгаагаа хийж буй миний тухай мэдээлэл авснаар надаас Токио дахь Монголын элчин сайдын яамтай холбоо тогтоон хэлэлцээр эхлүүлэх тухай ярилцахыг хүссэн юм. Үүний дагуу 1985, 1986 онд би Токио дахь Монголын Элчин сайдын яаманд ажиллаж байсан залуу

дипломатч Р.Болдтой уулзаж байлаа. Тэрбээр АНУ-д суух Элчин сайд болж, дараагаар нь Австрали дахь Элчин сайдаар ажиллаж байсан. Өдгөө тэрбээр Турк улсад Элчин сайдын алба хашиж буй.

Бид жил хагасын турш манай хоёр Засгийн газраас ирсэн чиг үүргийн дагуу хэлэлцээр хийсэн юм.

Тайлангаа Вашингтон руу явуулахад өнөөдөр ч байсаар буй асуудал гарсаар байсан нь Төрийн департаментийн аль хэсэг Монголыг хариуцах вэ гэдэг асуулт

Ийнхүү асар их хөдөлмөр, хэлэлцээрийн дүнд Монгол, АНУ хооронд дипломат харилцаа тогтоох нөхцөл бүрдэж, улмаар 1987 оны нэгдүгээр сард хоёр улс албан ёсоор дипломат харилцаатай болж байлаа. Үүний дараагаар би НҮБ-д ажиллаж, дараагаар нь Монгол дахь Америкийн Элчин сайдын яаманд ажиллах хүсэлтэй байгаагаа Засгийн газартаа илэрхийлсэн юм. Ийнхүү

Монголд нийгмийн их өөрчлөлт эхэлж байх үе буюу 1990-ээд оны эхээр Улаанбаатарт ирж, нэг жил амьдрахдаа МУИС-д сурсан. Ганц жилийн хугацаанд би өнөөгийн Монголын улс төр, эдийн засагт чухал нөлөөтэй болсон хүмүүстэй танилцаж билээ. Би Монгол, АНУ-ын хоорондын дипломат харилцааг сайжруулахад тохиромжтой цаг үед зөв газарт нь байсандаа өөрийгөө азтай гэж боддог.

-Монгол Улстай дипломат харилцаа тогтоох явцад тулгарч байсан хамгийн хүнд сорилт таны хувьд юу байсан бэ?

-Токиод байсан үе. Ноён Р.Болд бид хоёр тодорхой хэлэлцээрүүдийг эхлүүлчихсэн байсан үе гэсэн үг л дээ. Бид өндөр дээд хэмжээний дипломат ажилтнууд байгаагүй, нарийн бичгийн түвшинд ажиллаж байсан хүмүүс гэдгийг санах хэрэгтэй. Тайлангаа Вашингтон руу явуулахад өнөөдөр ч байсаар буй асуудал гарсаар байсан

нь Төрийн департаментийн аль хэсэг Монголыг хариуцах вэ гэдэг асуулт. Дипломат харилцаа тогтоогоогүй байхад Бээжин дэх Элчин сайдын яам хариуцах учиртай гэж үздэг байсан. Гэтэл хэлэлцээрүүд Токиод надаар дамжиж байсанд Бээжин дэх албаны хүмүүс унтууцаж, зогсоохыг оролдож Бээжин рүү шилжүүлэхийг хүссэн. Намайг өндөр албан тушаалтан биш, залуу, туршлагагүй тэгээд эмэгтэй хүн учраас хэлэлцээр хийх чадваргүй, монголчуудын ятгаланд ч автсан байж мэднэ гэх яриа хүртэл гарсан байсан. Гэтэл АНУ-ын Засгийн газарт орчин үеийн Монголын талаар мэддэг хүн надаас өөр байдаггүй байв.

Хэрэв тухайн үед Америкийн Элчин сайдууд дотроо хамгийн нөлөө бүхий гэгддэг ноён Мэнсфилд Японд Элчин сайд байгаагүй бол, хэрэв тэр “Үгүй. Хэлэлцээр Токиод үргэлжилнэ бас Алиша Кэмп монголчуудтай хэлэлцээр хийнэ” гэж хэлээгүй бол энэ үүргээ алдах байсан нь гарцаагүй. Би түүнд маш их баярлаж явдаг.

Би Монголын алдартай дипломатч ноён Р.Баасан гэгч хүнтэй хамтран “ХХ зууны АНУ, Монголын улс төрийн харилцаанд үзүүлэх Хятад, ОХУ-ын нөлөө” номыг бичсэн. Уг номонд хоёр улсын хамтын харилцааг хоёр талаас дурьдсан. Номоо бичиж байхдаа Монголын талд ч хүндрэлүүд гарч байсныг олж мэдсэн юм. Тэгэхээр хоёр улсын хооронд дипломат харилцаанд учирч болох хамгийн том хүндрэл нь заримдаа хоёр орны дунд биш улс доторх хүнд суртал. Энэ өнөөдөр ч үнэн, олон жилийн өмнө ч үнэн байсан.

Өдгөө би зүүн хойд Ази болон Азийн түүх заадаг. Тэдэнд би олон зүйлийг хичээж суралцахад үргэлж бэлэн бай, оюун ухаанаа нээлттэй байлгаж, сонирхож буй салбарт чинь байгаа нөлөө үзүүлэхүйц үйл явдлуудад уян хатан ханд гэж захидаг.

Би оюутан байхдаа хэзээ ч дипломат ►

► ажилтан болно гэж төсөөлж байгаагүй. Миний ээж, аав төрийн албан хаагчид байсан. Харин надад тэр нь маш уйтгартай санагддаг байсан учраас аялахыг хүсдэг байлаа. Гэтэл миний сонирхож судлахыг хүссэн орон манай улстай ямар ч дипломат харилцаагүй байсан юм. Гэхдээ би багшийгаа баярлуулж, Монголын соёлыг сайн мэддэг оюутан байхын тулд орчин үеийн зүйлсийг сайн судлах ёстой гэдгийг сайн мэддэг байсан.

Тухайн үед АНУ-ын Засгийн газарт ажиллах нь миний зорилгод хөтлөх хамгийн тохиромжтой сонголт байсан. Харин Засгийн газар намайг Монголыг мэддэг учраас биш хятад хэлтэй байсан учраас л сонгож ажилд авсан. Монголын хувьд Хятадын талаар миний мэдлэг Монголын дипломатуудад хэрэгтэй байсан учир надтай хамтран ажиллах сонирхолтой байв. Социалист дэглэмийн үед Хятад улс хэрхэн хэлэлцээр хийдэг, хэрхэн бизнес явуулдаг тухай ярих ч хэрэгцээгүй мэт байсан цаг улирч Хятад Монгол Улсын хувьд чухал болж ирсэн юм.

Дараагийн жишээ бол Японы үүрэг Монголд ямар чухал болж ирсэн явдал. Би Японд байхдаа виз хүсэгч хятадуудтай ярилцдаг байсан юм. Монголтой ямар ч холбоогүй асуудал. Гэхдээ хэрэв би 1985 онд Японд байгаагүй бол Монгол, АНУ дипломат харилцаа тогтооход хэлэлцээрт оролцож үүрэг гүйцэтгэх боломж олдохгүй байх байлаа. Энэ завшаан Токиод тохионо гэж хэн ч төсөөлөхгүй байсан биз. Японд гурван жил амьдрахдаа тус улсын сэтгэлгээ, бизнесийн онцлогийн талаар судалж, суралцсан. Үүнийг маань хэнд ч хэрэггүй гэх хүмүүс байсан л байх. Гэтэл өнөөдөр зүүн хойд Ази, Монголын эдийн засгийн харилцаа хооронд Япон маш чухал үүрэг гүйцэтгэж байна. Японтой хийж буй хэлэлцээрүүд хэрхэхийг би өдгөө

ч ажигладаг. Японы Засгийн газрын албаны хүмүүст Монголд хэрхэн амжилттайгаар бизнес явуулах талаар ч зөвлөгөө өгөх тохиолдол гарч байсан. Ийм учраас би оюутнууддаа, энэ дунд би өөрөө ч багтана, үргэлж суралцах хэрэгтэй гэж хэлдэг юм. Надад эдийн засгийн үндсэн мэдлэг байгаагүй, би инженер эсвэл уурхайчин биш. Гэтэл энэ бүхэн Монголд чухалд тооцогдох болсон. Харин би илүү сайн судлаач болохын тулд энэ бүхнийг илүү сайн ойлгох шаардлагатай болж байна.

-Монголчууд АНУ улс гэж бараг л мэддэггүй байхад та манай улсад ирж байсан хүмүүсийн нэг. Энэ утгаараа хоёр том хөршийн дунд орших Монголыг хэрхэн харж байна вэ?

-Санхүүгийн төлөвлөгөө гаргадаг хүн эсвэл зөвлөхөөр ажилдаг хүнтэй харьцуулахад түүхч хүнд түүхийн агуулга өнөөгийн нөхцөл байдлыг ойлгоход илүү дөхөм болгодог. Монгол Улс 100, 500 жилийн өмнө ч энэ хоёр улсын дунд оршоор ирсэн. Газар зүйн энэхүү байршил хэдэн зуун жилийн турш хэзээ ч өөрчлөгдөөгүй. Хоёр хөрштэйгөө хэрхэн харилцаж ирснийг харахад бахархам санагддаг.

Энэ харилцааг барууныхан, япончууд, америкчууд ойлгохгүй эсвэл хүлээн зөвшөөрөхгүй байх нь бий. Мэдээж орчин цагт амьдарч буй хүмүүс үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлж, зөвлөгөө өгөх эсэх нь хүний эрх. Гэхдээ барууныхны өгч байсан зөвлөгөө, тэр дундаа ардчилсан эрин үеийг бүтээж байх үеийг харахад үрдүн нь тийм ч сайн байсан гэж хэлэхгүй. Тийм ч учраас би “Ардчилсан эриний Монголын гадаад бодлого” номоо бичсэн. Ингэхдээ би

харилцаа биш бодлого гэдэг үгийг онцлон ашигласан нь бас учиртай.

Бодлого гэдэг нь Монгол Улс гадаад харилцаа явуулахдаа юу бодож байна вэ гэдгийг илтгэх зорилготой. Монгол Улс хоёр хөршдөө юу хийж байгааг ойлгож авсны дараа зөвлөгөө өгөх тухай бодох хэрэгтэй гэдгийг би сурч авсан. Монгол хөрш орнуудтайгаа харьцах тал дээр маш туршлагатай. Гэтэл Америк Монголын хөршүүдтэй харилцахдаа тийм ч туршлагажсан улс биш.

-АНУ Монголын гуравдагч хөрш улс. Өнөөгийн ардчилсан Монгол таны өмнө нь судалж байсан Монголоос юугаараа ялгаатай вэ?

-Евразийн бусад оронтой харьцуулахад Монголд хэд хэдэн давуу тал бий. Хүмүүс, тэр дундаа эдийн засагтай холбоотой сонин, сэтгүүл уншдаг хүмүүс хамгийн түрүүнд байгалийн баялгийг нь бодох байх. Мэдээж Монголын байгалийн баялгийн нөөц асар их, их ч үүрэг гүйцэтгэж байна. Гэхдээ энэ улсад үүнээс өөр давуу талууд бий. Соёлын болон сэтгэл зүйн хэний ч төсөөлж байгаагүй давуу талууд. Энэ бүхэн хөршүүд төдийгүй гурав дахь хөрштэй явуулах дипломат харилцаанд маш чухал үүрэг гүйцэтгэж чадна. Өмнөх Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдоржийн санаачилгаар Монгол Улс

Мэдээж Монголын байгалийн баялгийн нөөц асар их үүрэг гүйцэтгэж байна. Гэхдээ энэ улсад үүнээс өөр давуу талууд бий. Соёлын болон сэтгэл зүйн хэний ч төсөөлж байгаагүй давуу талууд

сүүлийн хоёр жил гаруй хугацаанд гурван талт хэлэлцээрийн бодлого явуулж ирсэн. Энэ нь Монгол Улс ОХУ, Хятадтай тээвэр, эдийн засаг зэрэгтэй холбоотой асуудлаар хэлэлцээрийн ширээнд суух болсон гэсэн үг.

Монголын хоёр хөрш эдийн засаг, тээвэртэй холбоотой асуудлуудад ихээхэн анхаарал хандуулдаг тул энэ бол маш том алхам. Өмнө нь ОХУ, ►

► Хятад эдгээр асуудлаар хэлэлцэхдээ Монголын ашиг сонирхлыг төдийлөн ойшоож байгаагүй. Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдорж харин тэднийг дипломат аргаар ятгаж чадсанаар Монголын урд, хойд хөрш тэдгээр хэлэлцээрт Монголыг оролцуулахгүй байж болохгүй гэдгийг хүлээн зөвшөөрсөн. Энэ бол их том амжилт. Евразийн хэмжээнд эрдэс баялаг, эрчим хүч энхтайвны асуудал хөндвөл Монгол шийдвэр гаргах орнуудыг нэг байж өөрийн ашиг сонирхлоо хамгаалах боломжтой болсон.

Хоёрдугаарт, гуравдагч хөршийн бодлого. Энэ ойлголт Монголын дипломат харилцааны ертөнцөд тун их дэмжлэг үзүүлсэн. Учир нь гуравдагч хөрш гэдгийг өмнө нь хэзээ ч бүрэн тодорхойлж байгаагүй. 1994-2009 он хүртэлх Монголын гадаад бодлого болон түүний аюулгүй байдлын үзэл санааг авч үзвэл тусгай харилцаатай улс орнуудыг нэрлэсэн байдаг ч тэд гуравдагч хөрш байгаагүй. Тиймээс энэ ойлголт маш сайн зүйл төдийгүй хүчтэй ухагдахуун. Тэгсэн атлаа их уян хатан ойлголт. Энэ нь Монголын дипломат харилцааны нууцуудын нэг. Аль нэг хөрш болон байр суурьд хүчтэй дэмжигч байж чаддаг төдийгүй уян хатан байж өөрчлөлтөд нээлттэй гэсэн үг. 2017 оныг харахад Турк, Энэтхэг зэрэг улс Монголын чухал гуравдагч хөрш болсон байна. 1993 онд Япон, Өмнөд Солонгос, АНУ гуравдагч хөрш гэгдэж байсан. Өнөөдөр ч чухал хэвээр байна. Гэхдээ өдгөө Турк, Энэтхэгийн статус Монголын гадаад бодлогын төлөвлөлтөд өндөр болсон. Энэ мэдээж таагүй зүйл биш. Монголчуудын хийсэн онцгой зүйл гэж харж байна.

Өнөөдөр Монголын худалдааны 90

орчим хувь нь өмнөд рүү, дэлгэрүүлбэл Хятад руу гарч байна. Тэгэхээр эдийн засгийн хувьд төрөлжөөгүй байна гэсэн үг. Тэгэхээр эдийн засгийн хүрээнд гуравдагч хөршийн бодлого тийм ч амжилттай байсангүй. Гуравдагч хөршийн бодлого дахь улс төрийн хүч Кувейт, Иран, Энэтхэг, Турк, АНУ, Герман гээд алс хол тивд хүрч буй нь эдийн засгийн хувьд хоёр хөршийн монополчлолоос ангид байх нөхцөл бүрдүүлж байгаа юм. Энэ бүгд маргааш эсвэл жилийн дараа бий болохгүй ч ядаж л хоёр хөршийн эдийн засгийн хаалтад орохгүй байх боломжит замыг нээж буй юм. Тэгэхээр Засгийн газрын нөхцөл байдал, улс төрийн нам, Ерөнхий сайд, Ерөнхийлөгчөөс үл хамааран гуравдагч хөршийн бодлогыг бол хоёр хөршөө уурлуулахгүй, айлгахгүй байхад ашиглаж болох төдийгүй эдийн засаг болоод гадаад бодлогын хүрээнд үндэсний аюулгүй байдлаа улам хүчирхэгжүүлэх аргачлал. Даяаршсан ертөнц дэх зөөлөн хүчний

Гуравдагч хөршийн ойлголт нь маш сайн зүйл төдийгүй хүчтэй ухагдахуун. Тэгсэн атлаа их уян хатан ойлголт. Энэ нь Монголын дипломат харилцааны нууцуудын нэг

бодлогын хүрээнд уламжлалт ойлголтоор Монгол жижиг эсвэл дундаж хүч биш гэдгийг ойлгох хэрэгтэй. Дэлхийн түүхэнд супер хүч байсан цөөн орнуудын нэг бол Монгол. Өнөөдөр их гүрэнд тооцогдож буй хоёр хөрш үүнийг мартаагүй байгаа. Монгол бол Мьянмар, Вьетнам эсвэл Солонгос биш. Эдгээр улс хэзээ ч хүчирхэг гүрэн байгаагүй.

Монгол дэлхийн их хүч байсан. Тэгэхээр Монгол, Орос Монгол Хятад гэсэн харилцаанд Монгол Улс сэтгэл зүйн тоглолт хийх боломжтой гэсэн үг. Зарим тохиолдолд барууныхан, америкчууд үүнийг бүрэн ойлгодоггүй мэт санагддаг. Монголчууд тодорхой хэмжээнд Евразид онцгой харилцаатай

гэдгээ ойлгодог байх гэж бодож байна. Гэхдээ Хятад, Орос 800 жилийн тэртээх Монголын түүхийг мартаж байгаагүй, цаашид ч мартахгүй. Байгалийн баялаг нөөцийнхөө ачаар тогтоосон харилцаагаа харвал танай улс олон улсын тавцанд том тоглогч болчихсон. Энэ бол Монголыг маш хүчтэй болгож буй гайхалтай боломж. Би Монгол хүн биш, хөндлөнгийн ажиглагч. Орос, Хятад найзуудтайгаа яриад сууж байхад тэдний ой санамжид түүхэн Монгол байгааг анзаардаг төдийгүй Монгол юу хийх бол гэсэн сэтгэл зовинол байгааг олж хардаг.

-Монгол, АНУ хоорондын дипломат харилцааны 30 жилийн замналыг та хэрхэн дүгнэх вэ? Та дипломат харилцаа тогтоох эхний алхмуудыг хийх үйлсэд оролцож явсан хүн шүү дээ. Ирэх 30 жил тэгвэл ямар байх бол?

-Хоёр улсын харилцааны сүүлийн арваад жилийг харахад би, хувьдаа тийм ч сэтгэл хангалуун бус байна. Учир нь манай хоёр улсын эдийн засгийн харилцаанд оршиж байна. Ардчилсан чөлөөт зах зээлтэй Монгол АНУ-ыг капиталист нийгэм гэдгийг ойлгох хэрэгтэй. Тийм ч учраас Америкийн гадаад бодлого, харилцаанд эдийн засагчид маш чухал нөлөө үзүүлж байдаг. Тэгэхээр хоёр улсын хооронд эдийн засгийн бат бөх харилцаа хүчирхэг бус байгаа нь улс төр, соёл, нийгмийн харилцааг хүндрүүлж байгаа юм. Учир нь Монгол шиг дайн, дажингүй улс Вашингтоны сонирхлыг тэр бүр татахгүй. 1990-ээд оны эхний хагас буюу ардчилалд дөнгөж шилжиж байсан Монгол Улсыг Зөвлөлтийн дэглэм нуран унасны дараа ДНБ-ээ өсгөж, эдийн засгаа сэргээхэд АНУ ихээхэн тусалж байсан. 2000 оноос эхлэн Монгол эрдэс баялагт суурилсан эдийн засагт илүү төвлөрөх болсон. Америкийн компаниудын оролцоо ч их байсан. Гэвч энэ үе амжилттай ►

► төгсөөгүй, эцэст нь Монгол Улсын худалдаа Хятадын монопольд орсон. Чөлөөт зах зээлд тун болгоомжтой хандах ёстой байдаг. Хил залгаа хөршүүдтэйгээ харилцах хялбар байх нь мэдээж. Гэхдээ энэ нь тийм ч үр ашигтай зүйл биш. Өнөөдөр Монголд яг ийм байдалд орчихлоо. Монгол, Америкийн хамтын харилцааны хоёр дахь шат гэж болох үед Америкийн компаниуд, төслүүд Монголоос гарч эхэлсэн. Эдийн засгийн үүднээс авч үзвэл ойлгомжтой зүйл. Гэвч энэ нөхцөл байдал Монголын үндэсний аюулгүй байдлын үүднээс авч үзвэл аюул дагуулж байгаа төдийгүй Монгол, Америкийн хоёр талт түншлэлд сайны дохио биш. Тэгэхээр ирэх 30 жил ямар байх вэ гэж асуувал өнөөг хүртэл өөрчилж чадаагүй байгаа энэ тэнцвэргүй байдлыг шийдвэрлэх. Үүнийг шийдэх гарц Монгол-Орос-Хятад гэсэн гурван талт харилцааг Монгол-Япон-Америк гэсэн харилцаагаар тэнцвэржүүлэх байж болно. Ирэх 10,20 жилийн дотор хийхгүй бол бидний хамтын харилцаа улам сул болно. Үндэсний аюулгүй байдлаа хадгалан үлдэхийн тулд монголчууд чадах бүхнээ хийнэ гэдэгт би итгэлтэй байна. Ингэхийн тулд зарим тохиолдолд монголчууд америкчуудаас зөвлөгөө авахгүй, Олон улсын валютын сан эсвэл Дэлхийн банкаас үл хамааран шийдвэр гаргах хэмжээнд ч хүрч болно. Үүнийг харин АНУ зөвөөр хүлээн авч илүү сайн ойлгохыг хичээх хэрэгтэй. Зарим талаар авч үзвэл Трампын засаглал эдийн засгийг чухалчилж буй тул Монголд таатай, таагүй шийдвэрүүд гаргана. Танай хоёр хөршийн асуудлаар ч санаа зовоосон зүйл их байна. Тэгэхээр бидний энэ санаа зовнилыг, хоёр хөршийн харилцаандаа сэв суулгахгүйгээр, Монгол Улс хэрхэн өөрт ашигтайгаар эргүүлж бодит төсөл болгон хэрэгжүүлэх бол гэдэг асуулт гарч ирж буй юм. Хялбар биш ч хийж болох зүйл.

-Таны халааг залгах Монгол судлаач бий юу?

-Монголын тухай сонирхдог олон хүн бий. Оуэн Латтемор, миний багш Гомбожав нарын хүмүүстэй намайг адилтан үздэгт би их бахархдаг. Гэхдээ бид илүү олон төрлийн ажил, мэргэжил, амьдралтай хүмүүс Монголыг сонирхоосой гэж хүсдэг. Миний бодлоор Энхтайвны Корпус маш олон хүнийг Монголтой танилцуулсан. Тэдний зарим нь буцсан ч Монголоос холбоогоо тасалдаггүй. Зарим салбарт хүмүүс хоорондын харилцаа илүү нягт байдаг. Монголын болон манай нийгэмлэг үүсгэн байгуулагдаад 65 жил болж байна. Энэ хугацаанд Монголд ажиллаж, амьдарч, бизнес эрхэлж байсан мянга мянган америкчууд танай улсыг зорьсон. Гэвч сүүлийн 20 жилийн хугацаанд манай нийгэмлэгийн гишүүнчлэл нэмэгдээгүй. Бид 500 орчим хүнийг л хамарч байна. Франц, Герман, Англи зэрэг Европын орнуудын эрдэм шинжилгээний байгууллагуудад ч ийм асуудал тулгарсаар буй. Яг ийм үед танай Засгийн газар Монгол судлалын хөтөлбөр санаачилсан нь тун сайн хэрэг. Ингэхдээ зөвхөн гадаадад буй монголчуудад хэл, соёл, түүхийг заах төдийгөөр хязгаарлаагүй. Япон, Солонгосын туршлагаас зөвлөвөл Монголын талаас гадаадын иргэнд хөрөнгө оруулж Монголын тухай судлах, суралцахыг нь дэмжих. Барууныханд тулгарч буй хамгийн том сорилт Монгол судлалын хүрээнд бол ийм байна. ОХУ-д хүртэл Монгол судлал эрчээ алдаж байна. Бусад оронд байгаа Элчин сайдын яамд, эдгээрийн

дотор манай улсад байрлах Элчин сайдын яам, манай нийгэмлэг энэ тал дээр ажиллаж байгаа бөгөөд аялахаар Монголын говийг зорьсон жуулчдыг Монгол судлалд үргэлжлүүлэн оролцуулахыг эрмэлздэг. Монголд америкчуудыг татах асар их боломж бий. Жишээ нь, Америкаас Монголд томилогдон очсон Элчин сайдуудыг харахад бараг бүгд албан тушаалаасаа буусан ч Монгол судлал эсвэл Монголтой холбоотой өөр арга хэмжээнүүдэд гар, бие оролцсоор байдаг. Өөр орнуудад ажиллаж байсан Элчин сайдуудын хувьд ингэх нь бараг л үгүй. Монголд байсан Америкийн Элчин сайдууд Монголоор ярьдаг байгаагүй, их сургуульд Монголын тухай судалж 20 жилийн өнгөрөөгөөгүй ч танай улсад байсан хоёр, гуравхан жилийнхээ хугацаанд Монголтой их онцгой харилцаа, сэтгэл зүрхээрээ холбогдсон байдаг. Энэ бол хэдийгээр Засгийн газрууд хооронд төвөгтэй зүйлс байж болох ч америк,

монголчуудын дунд лавшруулах ёстой онцгой харилцаа байгаа гэдгийг харуулах нотолгоо. Хоёр орны дунд буй эдийн засгийн алслалыг ирэх 30 жил энэхүү дотно харилцаагаар ойртуулах цорын ганц арга бол энэ.

-Танд их баярлалаа.

-Миний хувьд Монгол өсөж торнисон хүүхэд минь юм шиг санагддаг. Улаанбаатарт очихдоо ихэд бахархдаг. Мэдээж асуудал бий. Гэхдээ Монгол хэрхэн хөгжин цэцэглэж ирсэнийг би нүдээрээ гэрчилсэн хүн. Өөрчлөлтөөс хүн бүр хүртээгүй гэж ярих нь бий ч ихэнх нь үр шимийг амссан шүү дээ. ■

Зуун дамжсан түүх

Монгол Улс АНУ-тай дипломат харилцаа тогтоосны 30 жилийн ой энэ жил тохиож буй. Нэг нь долоон зууны тэртээ ертөнцийн хэргийг шийдэж явсан улс, нөгөө нь өдгөө дэлхийд тэргүүлж буй гүрэн гэхэд харилцаад дөнгөж гучин жил болж байна гэж үү? Үнэндээ бол улс төрийн дипломат гээч харилцаа л тийм богино түүхтэй болохоос манай хоёр улс эртнээс нэгнээ мэддэг, нэгнээ сонирхон судалдаг байжээ.

Америкийн Ерөнхийлөгчид Монголын тухайд

Америкийн Монгол судлаач Жак Уэдэрфордын бичсэнээр АНУ-ыг үүсгэн байгуулагч нарын нэг, тус улсын гурав дахь Ерөнхийлөгч Томас Жэффэрсоны ширээний ном нь Францын эрдэмтэн Пети дела Круагийн бичсэн “Аугаа их Чингис хааны түүх” хэмээх ном байжээ. Их гүрний удирдагч болсон тэрээр өмнөх агуу гүрнийг захирч байсан Эзэн хаанаас суралцах зүйл их байсан бололтой. Жак Уэдэрфордын бичсэн түүхийг батлах баримт өдгөө Конгрессын номын санд буй. Жэффэрсоны тэр бүх номыг тусгай үзэсгэлэн болгон Конгрессын номын сангийн дээд давхарт залсан буй. Миний бие хэрэг болгон хайсаар “Аугаа их Чингис хааны түүх” номын франц эхийг тэр номууд дундаас олсон билээ. Томас Жэффэрсон зөвхөн өөрөө тэр номыг судлаад зогссонгүй дараа дараагийнхаа Ерөнхийлөгч нарт заавал унш хэмээн захин үлдээсэн гэдэг.

Энэ уламжлал лавтайяа зуугаад жил буюу Ерөнхийлөгч Теодор Рузвельт хүртэл үргэлжилсэн байна. Америкийн анхны монголч эрдэмтэн Жэрэмиа Куртин Ерөнхийлөгч Рузвельтын дотнын анд байж. 1907 онд Рузвельт түүний

“Монголчууд: Түүх” номынх нь өмнөх үгийг бичиж өгчээ. Ингэхдээ мөнөөх франц номоос эш татсан нь Жэффэрсоны захиас биелээ олсоор ирснийг батлах мэт. Рузвельт монголчуудын тухай “... Айдас хүйдэстээ баригдсан европчуудын хувьд онигор нүдтэй, намхан бахим атлаа хүчирхэг тэдгээр монгол эрс “нохойн мэт хоншоороо” гаргаад, энгийн усан нүдэт цусан зүрхт хүмүүнд үл дийлдэх аймшигт мангас мэт санагдаж байв. Тэд Хятадыг эзлээд, Монголын Эзэнт гүрнээ байгуулж орхилоо. Үр сад нь харин Энэтхэгийг эзлээд, мөн л аугаа их Монгол Улсыг үндэслэв. Перс ч аанай л хөлд нь үрэгдэв. Морины нуруун дээрх их цэрэг нь үлэмж хурдаар довтолгож, замдаа таарсан бүгдийг арчсаар байлаа. Оросыг бол зүгээр л үлээх төдийдөө унагаагаад газар шороог нь морин туурайн дороо цусан балчиг болтол гишгэлэв. Мажарыг ганцхан тулаанаар л бут цохиж, газар нутгийг нь цусан ангал гартал цавчсанд хаан нь айсандаа нутгаа орхин зугтан оджээ. Польшийг мөн дайлаар мордож, хойд Германы рыцариудыг Силезид мөхөөв. Баруун Европт тэднийг тогтоох хүч байгаагүй боловч азаар монголчууд өөрсдөө зогссон юм. Зүгээр л төвөөсөө хэт холдсон учраас л өөрсдөө зогссон хэрэг...” гэх мэтчилэн бахархангүй бичээд эцэст нь “Дэлхийн түүхийг судална гэвэл монголчуудын түүхийг заавал үзэх ёстой” хэмээн дүгнэсэн байдаг.

Рузвельтийг ингэж бичихээс долоон жилийн өмнө АНУ-ын ирээдүйн бас нэг Ерөнхийлөгч Өргөөд “зугаалж” явлаа. Залуу инженер Хэрбэрт Хүүвэр алтны уурхайн нөөц судалж, Монголоор аялж явахдаа Өргөө хотоор орж, Богд Хаантай уулзжээ. Хүүвэрийг ордонд ороход Богд Хаан хашаандаа унадаг дугуй уначихсан жирийлгэж явсан гэдэг. 29 жилийн дараа

Хүүвэр АНУ-ын 31 дэх Ерөнхийлөгч болсон билээ.

Америкийн Ерөнхийлөгчид Чингис хаан, Монголын Эзэнт гүрний тухай уншдаг уламжлал өнөө үед ч мөн үргэлжилсээр байна. Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдорж АНУ-д албан ёсны айлчлал хийж, Ерөнхийлөгч Барак Обаматай уулзахдаа Жак Уэдэрфордын “Орчин цагийн ертөнцийг үндэслэгч Чингис хаан” номыг бэлэглэжээ. Энэ бол тун нүдээ олсон бэлэг байлаа. Учир нь Обама гэргийдээ энэ номыг дамжуулсанд Мишэль Обама уншаад маш их сонирхсон, нөхрөө унш хэмээсэн тухайгаа Ерөнхийлөгч Обама элчин сайд Б.Алтангэрэлийг буцахад нь хүлээн авахдаа ярьсан ажээ.

Америкийн Монгол судлал дэлхийд тэргүүлж байсан цаг

XX зуунд Монгол Улсыг, монгол хүнийг, Монголын түүх соёл, хэл бичиг, зан заншил, шашин шүтлэгийг АНУ-д таниулж байсан хүмүүс бол Америкийн Монгол судлаач эрдэмтэд юм. Тэдний ажил, судалгаа АНУ-даа бол чухалд тооцогддог, цалин мөнгө их хүртдэг, нэр алдарт гаргадаг мэргэжил байсангүй. Гэвч үүнээс нь болж ажил мэргэжлээ, Монголыг сонирхон судлах эрмэлзлээ алдсангүй, харин ч чармайн ажиллаж, Монгол судлалыг АНУ-ын эрдмийн ертөнцөд хүлээн зөвшөөрөгдөх судлагдахуун болгож чадсан билээ.

Жэрэмиа Куртин Монголын түүх, аман зохиол, соёлыг судлан хоёр ч даацтай бүтээл туурвисан бол нэрт дипломатч Уильям Рокхилл Монголоор аялж, ховор ном судар цуглуулан, Конгрессын номын санд Монгол номын цуглуулгыг үндэслэж байлаа. Дэлхийн палеонтологийн түүхэн дэх цуут эрдэмтэн Рой Чэпмэн Андрос мөн Монголд удаа дараа ирж, судалгааныхаа ажлаар Монголыг зөвхөн АНУ төдийгүй дэлхий дахины анхааралд хүргэж чадсан билээ. Харвардын их

► сургуульд Франсис Кливз, Индианагийн их сургуульд Дэнис Синьор, Жон Хопкинст Оуэн Латтимор, Вашингтоны их сургуульд Николас Поппе нарыг ажиллаж байхад Америкийн Монгол судлал үнэхээр дэлхийн Монгол судлалын ноён оргил байлаа. Барууны судлаач, оюутнууд Монголд ирж чаддаггүй байсан Хүйтэн дайны үед монгол хэл, соёл, үүх түүхийг сурахын тулд дэлхийн олон орны судлаачид Америкийг зорьдог байсан гэхэд хилсдэхгүй.

Америкийн анхны гурван монгол -Монгол Америкийг холбох гүүр

Жон Хопкинсын их сургуульд Монгол судлалыг үүтгэсэн, монголчуудын дунд Ла багш хэмээн алдаршсан Латтиморын байгуулсан нэг том гавьяа бол Хангин Гомбожав, Онон Өргөнгөө, Дилов хутагт нарыг АНУ-д авчирсан явдал билээ. Яагаад гавьяа гэж үнэлж байна гэвэл нэгд, эрдэм судлалын үүднээс авч үзвэл Монгол судлалыг АНУ-д буй болгоход, монгол хэл соёлыг заах, түгээх дэлгэрүүлэхэд жинхэнэ амьд эх сурвалж нь энэ гурван хүн болсон юм. Жон Хопкинсын их сургууль дахь Монгол судлал “нуран унасны” дараа Хангин Гомбожав Индианагийн их сургуульд, Онон Өргөнгөө нь Лийдсийн их сургуульд монгол хэлний хичээл заасан бол Дилов хутагт АНУ-ын халимагуудын оюун санаа, шашны удирдагч болон, дацан хурал байгуулж шашин соёлын их үйлийг бүтээсэн билээ. АНУ-д гарсан монгол хэлний бүхий л толь бичиг, сурах бичиг зэрэгт энэ гурван монгол эх хэлтний хувьд эх сурвалж нь, зөвлөгч нь болж өгсөн байдаг.

Хоёрт, хувь хүнийх нь ахуй амьдралын талаас авч үзвэл энэхүү гурван монгол хүний амь насыг Оуэн Латтимор аварчээ гэж хэлж болно. Учир нь 1948 онд Онон Өргөнгөө, Хангин Гомбожав хоёрыг Нанжингаас дөнгөж авсны дараахан коммунистууд тэр газрыг эзлэн авсан юм. Тэндээ байсан бол юу болох байсан нь

тодорхой. Дилов хутагт ч тэр, Төвдийн нэгэн сүмд байхдаа Латтимортой харилцаа тогтоосон байна. Нутаг усаа, эх орноо хичнээн санаж байсан ч буцах харих ямар ч боломжгүй болсон байлаа. Яагаад буцаж чадахгүйгээ Латтиморт илгээсэн нэг захиандаа тодорхой өгүүлсэн байдаг. Манайд бараг гарч байгаагүй захиа болов уу даа. Дилов хутагт Монгол дахь коммунист засаглалын талаар “Би хэдийгээр тэдний эсрэг биш ч тэд харин миний эсрэг зогсож буй. Хөгшин нь залуугаа, хуучин нь шинээ заримдаа уучилж чаддаг, харин шинэ нь хуучнаа хэзээ ч уучилдаггүй юм” хэмээн бичсэн юм. Яг л ийм хүнд үед нь буюу 1949 онд Латтимор Дилов хутагтыг Төвдөөс АНУ-д авчээ. Нэг их удалгүй Төвдийн асуудал яаж эргэснийг бид мэднэ.

Монголыг нүдээр үзсэн аялагчид

Монголын тухай мэдээ сэлтийг АНУ-д анхлан авчирч түгээсэн улс бол аялагчид, адал явдал хөөгчид байлаа. Түүхэн баримтыг шүүн үзэхэд одоогоор Монгол нутгаар аялсан анхны америк хүнээр Пэлоси гэгч тодроод байгаа билээ. 1862 онд Америкийн иргэн тэр хүнд Монгол нутгаар аялахыг зөвшөөрөн виз маягийн бичгийг манж хэлээр бичиж олгосон нь өдгөө манай улсын архивт хадгалагдаж байна. Пэлоси гэвчиг аялсан тухайгаа элдэв тэмдэглэл бичиж үлдээсэнгүй. Харин 1868 оны наймдугаар сард “Галакси” хэмээх сэтгүүд гарсан Томас Ноксын өгүүлэл нь одоогийн байдлаар АНУ-ын хэвлэлд гарсан Монголын тухай анхны бие даасан өгүүлэл хэмээн бүртгэгдээд байна. Америкийн иргэний дайны үед дайны сэтгүүлч байсан Нокс Бээжингээс Петербург хүрэхдээ Монголын нутгаар хөндлөн гулд явж, “...Монголчууд ер нь нүүдэлчин улс, мал сүргийнхээ нүүдэл хөдөлгөөнийг чухалд тооцно. Зундаа задгай талд, ер нь л байж болох хамгийн сайхан газрыг сонгох бол өвөлдөө харин хүйтэн салхинаас

мал сүргийг нь хамгаалах нөмөр нөөлөг газрыг эрэлхийлдэг. Гэрийнх нь их бие нь хөнгөхөн мод, түүнийгээ зузаан эсгийгээр бүрдэг нь нүүж суухад нэн амар. Илүү дутуу тавилга сэлт бараг үгүй, гэр орноо тэр чигээр нь нүүлгэх нь ч, барих нь ч их хурдан, яг Америкийн индианчууд шиг...” гэх мэтээр америкчуудад анхлан монголчуудыг танилцуулсан юм.

Түүнээс хойш адал явдал эрэлхийлэгч, шашин түгээгч, улс төр сонирхогч, бизнес эрхлэгч олон америк хүн Монгол нутгаар аялжээ. Ингэхдээ бүгд өөр өөрийн нүдээр, өөр өөрийн өнцгөөс харж, монгол хүн, Монгол Улс гэдгийг бүгд өөр өөрийнхөөрөө “нээсэн” нь сонин. Жишээ нь, яруу найрагч Олив Жилбретийн хувьд сүрэг адуу худагт ирж ус уух нь жинхэнэ амьд найраг болон харагдсан тул “Улмаар өнөөх их чимээ улам чангарч, морин төвөргөөн болон сонстохуй, сүүмэлзсэн бөөн хар урсгал сая нэг танигдахаар болсон нь адуучдын туусан монгол адуу ус уухаар довтолгож байгаа нь тэр санж. Их талыг бүрхсэн мянгаад адуу шилбүүрийн дуунаар давхин ирэх тэр мөч үнэхээр гайхамшигтай. Ёстой Сэр Уолтер Скоттод л үзүүлмээр дүр зураг. Тогтоол усанд шунгасан адуугаа тойрон эргэлдэж, хашхиран исгэрэх монгол эрс, бүснээс нь унжих сул гоёл, малгай, урт түрийтэй гутал, жад мэт дээш өндөрт өргөх шилбүүр. Элэн халин нисэж, ингэхдээ тэнцвэрээ барих нь эртний мөнөөх Сарацинууд, эрлэг тамын элч, эрэлхэг загалмайтны дайчид, хэн нь ч байж болохоор...” хэмээн дуу алдсан билээ.

Энэ бүхнээс дүгнэн хэлэхэд дипломат харилцаа тогтоод хэдий гучхан жил өнгөрч буй боловч АНУ анхлан байгуулагдсан цагаас хойш Ерөнхийлөгч нараасаа эхлээд ердийн сэтгүүлч, аялагч, монгол судлаач эрдэмтдээ хүртэл олон иргэн нь манай орныг сонирхон судалж, таниулан бичдэг байсан нь хоёр улсын ард түмнийг бага багаар ч болов ойртуулсаар байсныг батлах мэт. ■

Зураг түүх өгүүлнэ

Ерөнхийлөгч П.Очирбат, ГХ-ийн сайд Ц.Гомбосүрэн, Элчин Сайд Ж.Лэйк, Элчин сайд Л.Даваажав нар Элчин Сайдын яамны ажилчдын хамт. 1990.06

Монгол дээл өмссөн АНУ-ын Дэд Ерөнхийлөгч Хэнри Валлас БНМАУ-ын удирдагч Х.Чойбалсангийн хамт. Улаанбаатар. 1944 он.

АНУ-н төрийн нарийн бичгийн дарга Ж.Бэйкер гэргий болон дагалдах хүмүүсийн хамт Өмнөговь аймагт зочлов.Зочдыг тус аймгийн Ардын Хурлын тэргүүлэгчдийн дарга Б.Банди угтав

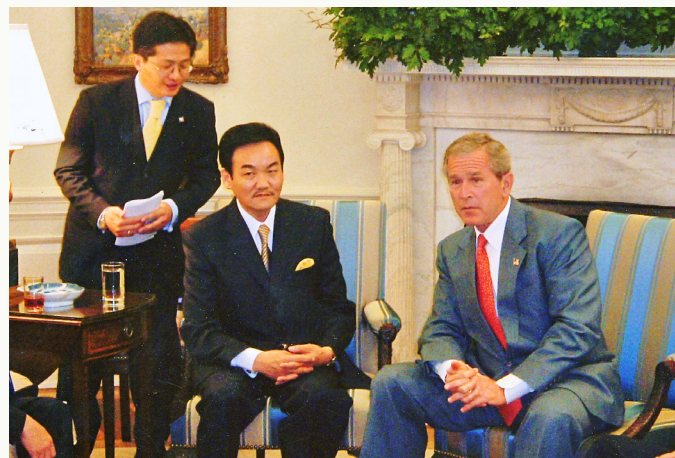
АНУ-н төрийн нарийн бичгийн дарга Ж.Бэйкер Гадаад харилцааны сайд Ц.Гомбосүрэн нарын хэлэлцээр 1990,8,18

Монголын Засгийн газар Богд хаанд зориулан худалдан авсан Америкийн Дож машиныг тээвэрлэж байгаа нь. 1912.09 сар

АНУ-н Ерөнхийлөгч Жорж Буш, Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Н.Энхбаяр нар хүндэт харуулын өмнүүр алхаж байгаа нь. 2005.11.05

Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Н.Баганбанди АНУ-д албан ёсны айлчлал хийв. 2004. 07 сар

Байнгын төлөөлөгч Г.Нямдоо, АНУ-н төрийн нарийн бичгийн дарга Шүльц нар санамж бичигт гарын үсэг зурж байгаа нь

АНУ-ын Төрийн нарийн бичгийн дарга Жон Керригийн айлчлал. 2016.06 сар

АНУ-ын Тэргүүн хатагтай Хиллари Клинтон монгол айлд зочлов. 1995 он

АНУ-ын Төрийн Нарийн бичгийн дарга Хиллари Клинтон Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдоржтой үулзаж байгаа нь. 2012.06 сар.

Түншлэл

Коди Свейр: Түүх бүтээлцэх маш их боломж Монголд ч, АНУ-д ч байна

Коди Свейр нь АНУ-ын Төрийн департаментийн Хятад, Монголын асуудал хариуцсан мэргэжилтэн хийдэг. Манай сурвалжлах баг АНУ-ад ажиллаж байх үеэрээ хоёр орны харилцаа, хамтын ажиллагааны талаар ярилцсан юм.

-Та Монгол, Америкийн өнгөрсөн 30 жилийн харилцааг хэрхэн хардаг вэ?

-Хоёр орны 30 жилийн нөхөрлөл, хамтын ажиллагаа, дипломат харилцааг тэмдэглэж байгаадаа баяртай байна. Бид өнгөрсөн жилүүдэд улс төр, эдийн засгийн харилцаагаа хөгжүүлэхэд ихээхэн дэвшил гаргасан гэж бодож байна. Зарим талаар хүмүүс хоорондын харилцаа хамгийн чухал нь юм. Улирч буй 30 жилд бид бат бөх суурийг тавьж, харилцан хүндлэх үнэ цэнийг бүтээжээ. Тиймээс бид хийж буй ажилдаа ч ихээхэн урамтай байгаа. Монголын Засгийн газар дахь бидний хамтрагчид бид хэр хол явж ирснийг мөн Монголтой цаашид харилцаагаа гүнзгийрүүлэх сууриа хэрхэн бэхжүүлэх вэ гэдэгт хараагаа чиглүүлж буй гэж итгэж байна.

-Та Монголыг, энэ улсын хөгжлийг хэр сайн мэдэх вэ?

-Би Монголын тухай одоо ч суралцаж, мэдсээр байна. Үнэхээр гайхалтай орон. Тэнд маш их зүйл өрнөж байгаа нь мэдээж. Мөн түүх бүтээлцэх маш их боломж Монголд ч, АНУ-д ч байна. Тиймд бид Улаанбаатар дахь Элчин сайдын яамтай илүү ойр ажиллаж Монголын Засгийн газар, иргэдтэй хэрхэн харилцаж буйг хэлэлцдэг.

-Бизнес, хөрөнгө оруулалт талаас харвал хоёр орны харилцаа хүлээлтгүйг төдийлэн ахиулсангүй. Үүнийг сайжруулахад юу хийх хэрэгтэй вэ?

-Монголтой хөрөнгө оруулалт, худалдааны хүрээнд харилцаагаа чадавхжуулахад АНУ-ын сонирхож байгаа эдийн засгийн боломжууд Монголд арвин бий. АНУ талаасаа бид АНУ-ын Засгийн газар дахь хамтрагчид, хувийн хэвшлийнхэнтэй Монголтой хийх худалдаа төдийгүй Монголд оруулах хөрөнгө оруулалтын бодит боломжуудыг гаргаж ирэх дээр нягт хамтарч ажиллаж байна.

Харин сүүлийн жилүүдэд Монголд тулгараад буй эдийн засгийн хүдрэлүүдийг даван туулахад тусалж буй ОУВС-ийн хөтөлбөрийн хүрээнд урагшлах замдаа илүү нягтарширч, харилцаагаа бэхжүүлж байна. Бид Монголын Засгийн газар цаашид ОУВС-тай илүү идэвхтэй хамтран ажиллаж, хөтөлбөрөө үргэлжлүүлж, бүрэн хэрэгжүүлнэ гэж найдаж байна. Энэ нь Монголыг илүү хүчтэй эдийн засгийн суурьтай болоход тусалж, урт хугацааны өсөлтийн замд оруулах учиртай. Бид аль хэдийнэ хийчихсэн зүйлээсээ урамшиж, энэ нь үргэлжилнэ гэж найдаж буй.

-Монголчууд өнгөрсөн 30 жилд АНУ-д ажиллах, амьдрах, сурахаар их аяллаа. Та АНУ-д амьдардаг монголчуудыг хэр сайн мэдэх вэ?

-Энэ тал дээр би нэлээд ойр байдаг шүү. Вашингтонд байхдаа очиж байсан монголчуудын зохион байгуулсан арга хэмжээнүүд надад их таалагдсан. Энэ бол миний хэлээд байсан хоёр орны хүмүүс хоорондын харилцаа бэхжиж буйн нэг талбар. Энэ бол Америкийн Засгийн газар монголчуудыг АНУ-д авчрахад мөн америкчуудад Монголын тухай мэдэх боломж олгоход чухал үүрэгтэй учир ийм арга хэмжээнүүдэд оролцдогтоо бахархдаг.

Мөн бидний бахархдаг зарим гол зүйлээс дурьдвал АНУ-ын Засгийн газраас монголчуудыг Америкт сургах тэтгэлэг олгодог солилцооны хөтөлбөрүүд юм. Жишээ нь Fulbright болон зуны солилцооны хөтөлбөрүүд. АНУ-ын Засгийн газрын хөтөлбөрөөр жилдээ 90 орчим монгол хүн ирж суралцаж байна. Сүүлийн хэдэн жилд барагцаагаар 1400 гаруй монгол жил бүр АНУ-д суралцаж буй нь гайхалтай тоо. Өнгөрсөн жилээс бид олон орны ахлах сургуулийн хүүхдүүдийг хамруулж, АНУ-д нэг жил сургах Flex буюу Ирээдүйн удирдагчийг бэлдэх солилцооны хөтөлбөр эхлүүлсэн. Монголын хувьд энэ жил хамрагдаж буй анхны жил нь. Энэ хичээлийн жилд 10 хүүхэд Америкт ирж суралцаж байгаа нь сэтгэл хөдөлгөмөөр зүйл болж байна.

Нөгөө талаас аялал болон соёлын солилцоог дэмжихдээ ч таатай хандаж буй. Жишээлбэл, бүх аймаг даяар 25 жил хэрэгжиж буй та бүхний сайн мэдэх PeaceCorп (Энхтайвны Корпус) хөтөлбөр байна. Энэ шугамаар ирж буй ▶

► хүмүүсийн монголчуудад үзүүлж буй тусламж, Монголын тухай мэдэж аваад буцах тэдний мэдлэг үнэлж баршгүй үнэ цэнтэй юм.

-Монголчууд анх Америкт очсоноос хойш 25 жил өнгөрчээ. Түүнээс хойш тэдгээр хүмүүсийн гурав дахь үе АНУ-д өсөн торниж байна. Хэдийгээр тэд монгол хүн шиг харагддаг ч оюун санаа нь америкжуу байх нь олонтаа. Үүнийг та ямар өнцгөөс тайлбарлах вэ?

-Энэ бол миний мэргэжлийн хүрээнд хамруулан оролцуулдаг талбар биш л дээ. Гэхдээ хувьдаа бол АНУ дахь цагаач иргэдийн дунд байдаг л үзэгдэл гэж хардаг. Америк, Монголын нийгмийн байгууллын хувьд энэ тийм содон зүйл бол биш. Аяндаа болж буй л үзэгдэл. Эхний үе нь төрөлх хэлээрээ ус цас шиг байдаг бол хоёр дахь үеийнхэн нь ойлгодог, гурав дахь үеийнхэн нь аль нь ч үгүй байдаг гэдэг үг байдаг шүү дээ.

Монголын Элчин сайдын дэмжлэгтэйгээр эндхийн монголчууд монгол өв соёлоо хадгалж үлдэх тал дээр харьцангуй сайн байгаа гэж боддог. Би өнгөрсөн зун Арлингтонд монголчуудын Наадамд оролцоходоо монголчуудыг нэгдэн нийлж баяраа тэмдэглэн монгол хоолоо идэж, үндэсний тэмцээнээ явуулж байхыг үзсэн. Ингээд харахаар монголчууд олноороо байдаг АНУ-ын тодорхой хэсгүүдэд Монголын хэл, уламжлалыг хадгалах тал дээр илүү бодит оролдлогууд хийгдэж байна. Энэ нь маш сайн зүйл бөгөөд эргээд Америкийг баяжуулж буй хэрэг юм.

-Аялах зорилгоор АНУ-ын виз авахад хүртэл хэцүү байдаг. Монгол болон Америк хоорондын визний шаардлагуудыг хөнгөвчлөх тал дээр хэлэлцээр хийгдэж байгаа бололтой. Танд энэ тал дээр илүү дэлгэрэнгүй мэдээлэл байна уу?

-Бид Монголын Засгийн газар Visa Waiver Program-д/90 хоногийн хугацаанд визгүй зорчих/ орох хүсэлтэй байгааг ойлгож байна. Бид монголчуудыг

аялах, сурах зэргээр Америкт ирэхэд уриалгахан хандаж байгаа. Visa Waiver Program нь аялал болон бизнесийн зорилгоор виз авахад тагталзсан хариу авах явдал гурван хувьтай байх зэрэг маш хатуу шаардлагатай. Гэхдээ Монгол тэдгээр шаардлагуудад хэрхэн хүрч энэхүү хөтөлбөрт ямар байдлаар орох вэ гэдгийг танай Засгийн газартай ярилцаж байгаа. Энэ зуур АНУ-д ирэхийг хүсэгч монголчуудад манай улсын Монгол дахь Элчин сайдын яамныхантай ярилцаж визний шаардлагын тухай мэдээлэл авах, хэрхэн шаардлага хангах вэ гэдэг дээр зөвлөгөө аваарай гэж хэлмээр байна.

-Ойрын ирээдүйд хоёр орны харилцааг сайжруулах чадамж аль салбарт илүү өндөр байна вэ?

-Гадаад хэргийн сайд асан Ц.Мөнх-Оргил өнгөрсөн зургаадугаар сард Америкийн худалдааны танхимийн төлөөлөгчдийн хамт ирээд явахдаа Монголын Засгийн газрын нэн тэргүүнд хийх ажлуудын нэг нь Монголын эдийн засгийг төрөлжүүлэх гэж хэлсэн. Энэ нь бидний бодлоор урт хугацаанд тогтвортой байдлыг хангахад туслах зөв зам гэж харж буй. Монголын эдийн засагт уул уурхай голлох үүрэг гүйцэтгэсээр байх нь илэрхий. Гэхдээ ГХ-ын сайд асан энд байх үедээ газар тариалан, эрчим хүчийг Монголын хувьд төрөжилтөд зонхилох байр суурь эзлэх чадамжтай салбарууд гэж үзэж буйгаа илэрхийлсэн.

Бид ч Монгол Улс энэ салбарууд дахь давуу талаа ашиглахад нь хамтарч ажиллахдаа баяртай байх болно. Бид саяхнаас эрчим хүчний салбарт хэрхэн илүү нягт хамтарч ажиллах тухай Засгийн газартай ярилцаж эхэлсэн. Энэ бол америк компаниудыг Монголд хөрөнгө оруулах тал дээр хөхиүлэн дэмжих салбар юм. Ялангуяа, дээрх хоёр салбарын хүрээнд.

-Батлан хамгаалахын салбарт хоёр орон сайн харилцаатай. Энэ салбарт Монгол, Америкийн харилцааг цаашид хэрхэн харж байна вэ?

-Өнгөрсөн 30 жилийн хугацаанд

хоёр орны хооронд гарсан голлох амжилтуудын нэг нь батлан хамгаалах салбарын хамтын ажиллагаа. Олон улсад энхтайван, аюулгүй байдлыг бий болгодог чөлөөт ба шударга дэлхийг хүсдэг манай хоёр улсын хувьд энэ тал дээр нэгэн ижил үнэт зүйлтэй. Тиймээс бид Монголын Засгийн газарт болон тус улсын цэрэг армид НҮБ-ын дэлхий даяар явуулж буй Энхийг сахиулах ажиллагаанд идэвхтэй оролцдогт гүнээ талархдаг. Тиймээс бидэнд энэ тал дээр илүү сайн хамтрах орон зай үргэлж байх болно гэдэгт би итгэгдэг.

-АНУ-н Ерөнхийлөгчийн бусад улсыг чиглэсэн байр сууриуд олон янзын сэтгэгдэл дагуулж буй. Монгол шиг хөгжиж буй орнуудын хувьд ямар нөлөө үзүүлж болох вэ?

-Монгол, АНУ-ын харилцаа АНУ-ын хоёр томоохон намаас үргэлж хүчтэй дэмжлэг авч ирсэн. Харин Монголын намуудын зүгээс иймэрхүү дэмжлэг хүртдэг эсэхэд байр сууриа илэрхийлэх эрх бол алга л даа. Цаашид бид Ерөнхийлөгч Х.Баттулгагай үргэлжлүүлэн хамтран ажиллаж, түүний хувьд тэргүүлэх зорилтууд нь юу байх вэ гэдэг бодлогыг нь сонсоно гэж найдаж байна.

-Манай хоёр орон харилцаагаа идэвхжүүлэхэд ардчилалд хэрхэн тулгуурлаж ирэв. Ирэх 30 жил ямар байх вэ, таны бодлоор?

Харилцаа маань өсөж, хөгжих нь дамжиггүй. Бидний сэтгэл хөдлөн харж буй нэг зүйл нь Монгол Улс олон улсын хүрээнд байр сууриа өсгөж буй нь юм. НҮБ болон олон улсын бусад байгууллагын хүрээнд харилцан хамтын ажиллагаагаа хөгжүүлэхийг хүсэж буй нэг талбар. Ардчилсан шилжилт хийгээд ердөө 27 жилийг туулсан гэхэд Монгол Улс өгүүлэх өвөрмөц түүхтэй орон. АНУ-ын хувьд Монголын түүхийг бусдад өгүүлж, ардчиллын сорилтуудтай тулгараад буй бусад улстай туршлагаа хуваалцахад ихээхэн дэмжиж ажиллах хүсэлтэй байгаа. Монгол энэ түүхээ өгүүлэхэд АНУ хамтармаар байна. ■

Зуун дамнасан нөхөрлөл

Богд Хаант капиталист Монгол ба Америк

Өнгөрөгч XX зууны эхэн үеэр Америк, Монголын эдийн засаг, худалдааны харилцаа өнөөгийнхөөс дутахааргүй байсан гэдгийг түүхчдээс бусад нь тэр болгон мэддэггүй.

Хятадын Засгийн газар Хаалган (Жанчхүү) хотыг нээлттэй болгосон нь Өрнөдийн худалдаачид Ар Монголд арилжаа наймаа эрхлэх боломжийг өгсөн аж. Америкийн худалдаачид Нийслэл хүрээнд 1907-1909 онд анх ирсэн гэсэн мэдээ бий. Тэндхийн пүүс компаниуд Монголоос малын мах, арьс ширийг Хятад, Оросоор дамжуулан баруунд гаргадаг байв. Зүүн Сэлбийн ойролцоо,

одоогийн Улаанбаатарын Зүүн дөрвөн замын орчим америкчууд албан хэрэг эрхлэх газар, худалдааны цэгүүд нээсэн нь тэр үедээ “Америкийн хашаа”, хожим “Американ дэнж” гэх нэртэй болжээ. 1920-иод он гэхэд Нийслэл хүрээ болон Улиастайд The Mongolian Trading Company (товчоор “Монгол трейдинг”), мөн “Anderson and Meyers Co Ltd” пүүс жилд 3000-4000 толгой хурдан морьд сонгон авч Хятадын Бээжин, Шанхай хотын морин тойруулгад өндөр үнээр худалддаг байжээ. Түүнчлэн British-American Tobacco Company гэсэн 10-аад пүүсийн нэгдэл ажилладаг байв. Богд Хаан Anderson and Meyers Co Ltd пүүсээс жилийн есөн хувийн хүүтэй 30 мянган янчаан зээлж оронд нь Нийслэл

Хүрээ-Хаалган чиглэлд сар бүр гурван удаа машинаар тээвэр хийх эрх олгосон баримт байдаг.

1910-1912 онд Москвагийн худалдааны тусгай экспедицийн тооцоолсноор тухайн үед Монголоос экспортолсон хонины ноосны дөрөвний гуравыг АНУ, үлдсэнийг нь Лондон руу илгээж байжээ. 1919 онд Америкийн нэгэн пүүс Монголоос гурван сая ам.долларын хонины ноос, 1921 онд сая ширхэг тарваганы арьс Хаалган, Тяньжинээр дамжуулан авчээ. Ингээд бодоход одоогоос 100 гаруй жилийн өмнө манай орны тэмээ, хонины ноос, булга, чоно, үнэг, тарваганы арьс алсын Америкийн нэхмэл, үслэг эдтэлийн үйлдвэрүүдийн үндсэн түүхий эд болж байжээ. ►

► Ардын Засгийн эхний жилүүдэд ч Америкийн худалдаачид Монголд алт олборлох, согтууруулах ундаа үйлдвэрлэх, Хаалган-Нийслэл Хүрээ чиглэлд тээвэр, шуудан эрхлэх (1923 онд 110 машинаар ачаа тээвэрлэж байжээ), мал, түүхий эд экспорглох зэргээр идэвхтэй ажиллаж байв. 1922 онд Монголд Америк-Английн таван пүүс байсан бол 1924 онд 62 болж өсжээ. Монгол Улс 1930-аад оныг хүртэл Америкийн Форд, Бьюик, Додж, Шевролет зэрэг авто машиныг худалдан авч, тээврийн хэрэгцээндээ ашигладаг байв. Тухайлбал, 1912 онд Богд Хаан Ф.А Ларсоны зуучлалаар “Т-Форд” маркийн авто машин захиалан авч байсан нь Монголд замын хөдөлгөөнд оролцсон анхны авто машин болов. Мөн Сангийн яамны сайдаар ажиллаж байсан С.Данзан Америк-Монголын авто тээврийн компанийг төлөөлж байсан бөгөөд түүнийг хувийн байшин, машин, Харли Дэвидсон загварын

мотоциклтай байсан гэж зарим эх сурвалжид бичсэн байдаг.

Эндээс Богд Хаант Монгол Улсын зарим удирдагч АНУ-тай худалдааны чиглэлээр ойр хамтран ажиллаж, хөрөнгөтний замаар хөгжих хүсэлтэй байсныг харж болох юм.

1924 оны наймдугаар сард МАХН-ын Гуравдугаар хурлаар Монголыг хөрөнгөтний бус замаар хөгжүүлэхээр шийдсэн учир Өрнөдийн пүүсүүд Монголоос гарч эхэлсэн гэдэг. Ийнхүү Америкийн пүүсүүд 1927 оныг хүртэл Монголд үйл ажиллагаа явуулж, 1929 он гэхэд Монголоос бүр мөсөн гарч Монгол, Америкийн худалдаа, эдийн засгийн харилцаа тасарчээ.

Атлантаас ирсэн том найз

1987 онд Америк, Монголын хооронд албан ёсны дипломат харилцаа тогтсон ч эдийн засгийн үр дүнтэй харилцаа бий болсонгүй. 1991 онд АНУ-ын Төрийн

департаментас гаргасан мэдээгээр 1989 онд АНУ 30 мянган ам.долларын бараа бүтээгдэхүүн Монгол экспортолж, 1.6 сая ам.долларын бүтээгдэхүүн Монголоос импортолж байжээ. Хөрөнгө оруулалтыг дэмжих гэрээ (1990), Худалдааны харилцааны тухай гэрээ (1991), Харилцан хөрөнгө оруулах тухай гэрээ (1994) зэрэг баримт бичиг нь эдийн засгийн салбарт хоёр улс хамтран ажиллах хүсэлтэй байгааг илэрхийлснээс бус бодит хамтын ажиллагаа бий болгож чадсангүй.

1990-иэд оны шилжилтийн хүнд үед Америкийн цөөн тооны компани ажиллаж байсан нь эдүгээ зах зээлд нэгэнт байр сууриа олсон компаниуд болжээ. Тухайлбал, “Сантис” боловсролын төв, уул уурхай, эрчим хүчний чиглэлээр “Женерал Электрик”, “Вагнер Ази”, аялал жуулчлалын чиглэлээр “Номадик Экспедишн” зэрэг компани Монголд амжилттай ажиллаж байна. ►

► Зах зээлийн шилжилтийн он жилүүдэд АНУ-аас Монголд оруулсан хөрөнгө оруулалт голдуу тусламж, хөгжлийн санхүүжилтийн шинжтэй байв. АНУ-ын хөгжлийн тусламж нь АНУ-ын ОУХА, Батлан хамгаалах яам, ХАА яам гэсэн гурван байгууллагын шугамаар ирж байлаа. 2017 оны байдлаар 1991 оноос хойш Олон улсын хөгжлийн Агентлагаар (ОУХА) дамжуулан олгосон хөгжлийн тусламжийн хэмжээ нийтдээ 240 сая ам.долларт хүрчээ. Уг тусламж Монгол орон шилжилтийн мөчлөгийг даван туулахад чухал хувь нэмэр оруулсан юм. ОУХА нь Монголд ХАА-г хөгжүүлэх, шүүх, засаглалыг бэхжүүлэх, санхүүгийн салбарыг дэмжих зэргээр олон чиглэлд хөрөнгө оруулжээ. Тухайлбал, хүндхэн нөхцөлд байсан ХАА-н банкныг ХААН банк болгон, бүтэц менежментийг шинэчилсэн нь өнөөдөр хамгийн амжилттай ажиллаж буй банкуудын нэг болгож.

1990-ээд оны сүүл, 2000-аад оны эхээр АНУ зарим орноос импортлох оёмол, сүлжмэл бүтээгдэхүүнд квот тогтоосон нь Монголоос энэ төрлийн бүтээгдэхүүн АНУ руу экспортлох таатай нөхцөл болсон. Монголд үйлдвэр байгуулах нь хямд байсан учир голдуу Хятадын хөрөнгө оруулагчид Монголд оёмол, нэхмэл бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж АНУ руу гаргах болов. Ингэснээр 2004 он гэхэд Монгол АНУ руу 240 сая ам.долларын бүтээгдэхүүн экспортолсны ихэнх нь оёмол, сүлжмэл бүтээгдэхүүн байсан юм. Гэвч Хятад улс Дэлхийн худалдааны байгууллагад элссэнээр энэ давуу тал саармагжиж 2008 онд экспортын хэмжээ 50 сая ам.доллар болтлоо буурав.

Тэргүүлэх эдийн засгийн ашиглаагүй боломж

Дэлхийн санхүүгийн хямралын дараах сэргэлт буюу 2010 оны эхэн үе Америк, Монголын эдийн засгийн харилцааны

оргил үе байсан гэж болно. Дэлхийн зах зээл дээр түүхий эдийн үнэ өсөж, гадаадын хөрөнгө оруулагчид Монголын уул уурхайд хөрөнгө оруулахаар шуурч байсны нэлээдгүй хэсэг нь Америкийн бизнесмэнүүд байв. 2014 оны байдлаар Америкийн хөрөнгө оруулалттай 322 компани бүртгэгдсэнээс 50 гаруй хувь нь шууд хөрөнгө оруулалттай байжээ. Эдгээрээс 36 хувь нь уул уурхай, 38.8 хувь нь худалдаа, нийтийн хоолны салбарт хамаарч байв. 2012 онд хоёр улсын хоорондох бараа эргэлт 540 сая ам.долларт хүрч АНУ нь ОХУ, Хятадын дараа Монголын гурав дахь том худалдааны түнш болж байлаа. Гэвч түүхий эдийн супер цикл дууссаны зэрэгцээ Монголын тал цөөнгүй алдаатай бодлого явуулсны улмаас АНУ-ын хөрөнгө оруулалт эрс багассан. Тухайлбал, 2014 онд 240 гаруй сая ам.доллар байсан Монголын АНУ-тай хийсэн худалдаа 2015 онд 135 сая гаруй ам.доллар болсон нь гадаад худалдааны дөнгөж 1.6 хувийг эзэлж байна.

Эдүгээ хоёр улсын эдийн засгийн харилцаа байж болох түвшнээсээ хамаагүй дор байгаа бөгөөд хөрөнгө оруулалтын орчин нь боломж олгохын зэрэгцээ олон тооны сорилтыг Америкийн хөрөнгө оруулагчид төдийгүй Монголын Засгийн газрын өмнө тулгаж байна. Өнөөдөр хөрөнгө оруулагчдын хүсэж буй хамгийн гол зүйл бол ойлгомжтой, тогтвортой хөрөнгө оруулалтын эрх зүйн орчин юм. Энэ бол хоёр орны эдийн засгийн харилцааг сайжруулах нэгэн гол хөшүүрэг гэж судлаачид үздэг. 2017 онд Монгол Улсын УИХ-аас “АНУ, Монголын худалдаа, хөрөнгө оруулалтыг дэмжих ил тод байдлын хэлэлцээр”-ийг баталсан нь хоёр улсын эдийн засгийн хамтын ажиллагаанд эерэг нөлөө үзүүлнэ гэсэн хүлээлттэй байна. Уг хэлэлцээр ёсоор олон улсын худалдаа, хөрөнгө оруулалттай холбоотой хууль тогтоомжийн талаар олон нийтэд мэдээлэх, санал авах, хэвлэн нийтлэх,

авлигатай тэмцэх чиглэлээр харилцан мэдээлэл солилцох юм. Энэ нь хөрөнгө оруулалтын орчныг ойлгомжтой болгох эхний том алхам болох учиртай.

2017 он өмнөх жилүүдтэй харьцуулахад гадаад ертөнцөд Монголын талаар эерэг дохио очсон, хөрөнгө оруулагчдын итгэл эргэн сэргэсэн жил байв. Ил тод байдлын хэлэлцээр батлагдсанаар “Женерал Электрик”, “Ж.П. Морган”, “Поларис Ассет Корпораци” зэрэг Америкийн компани Монголын аж үйлдвэр, эрчим хүчний салбарт хөрөнгө оруулах хүсэлтэйгээ илэрхийлээд буй. Үүнээс гадна АНУ-ын Мянганы сорилтын сан Монголд хоёр дахь хөтөлбөрөө хэрэгжүүлэхээр болж эхний ээлжид 400 сая ам.долларыг Монголын усны салбар, тэр дундаа Улаанбаатарын ус хангамжийн системийг шинэчлэхэд зориулахаар болов.

Хөрөнгө оруулалтын орчин жигдрээгүй байгаа ч Америк, Монголын эдийн засгийн харилцааг авч явах үр дүнтэй механизм хэдийнэ бий болсон. ОУХА, Мянганы сорилтын сан зэрэг хөгжлийн төслийн зэрэгцээ Умард Америк-Монголын Бизнесийн зөвлөл, Монголын бизнесийн зөвлөл, Монгол дахь “АмЧам” ТББ зэрэг байгууллага тогтмол ажиллаж, хоёр тал зөвлөлдөх уулзалтыг тогтмол зохион байгуулдаг болоод байна.

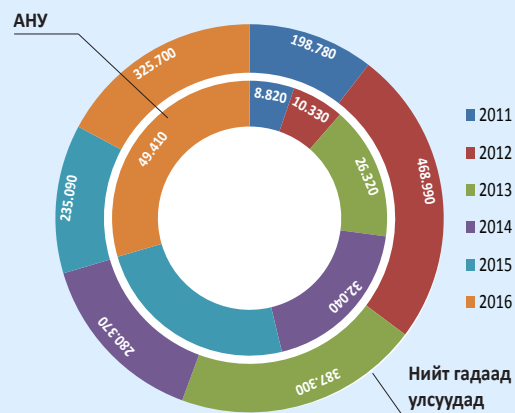
Дэлхийн тэргүүлэх эдийн засгийн боломжийг Монгол Улс бүрэн ашиглаж чадахгүй байгааг судлаачид онцолж байна. Америк, Монголын эдийн засгийн харилцаа нь өнөөг болтол хөгжлийн тусламж, хувь хүн, ТББ, компаниудын санаачилгатай хөрөнгө оруулалт дээр тулгуурлаж ирсэн. Харин одоо Засгийн газрын зүгээс хөрөнгө оруулалтын орчноо бэхжүүлж, санхүүгийн орчноо хөгжүүлснээр цаашдаа стратегийн шинжтэй томоохон хөрөнгө оруулалтууд хийх үүд хаалга нээгдэнэ гэдэгтэй судлаачдын олонх санал нийлж буй. ■

Тоон мэдээ

АНУ-аас Монголд оруулсан хөрөнгө оруулалт
(2009-2016, мянган ам.доллар)

Монголбанкны статистик. 2016

Монгол Улсаас АНУ-д оруулсан хөрөнгө оруулалт (2011-2016 он, мянган ам.доллар)

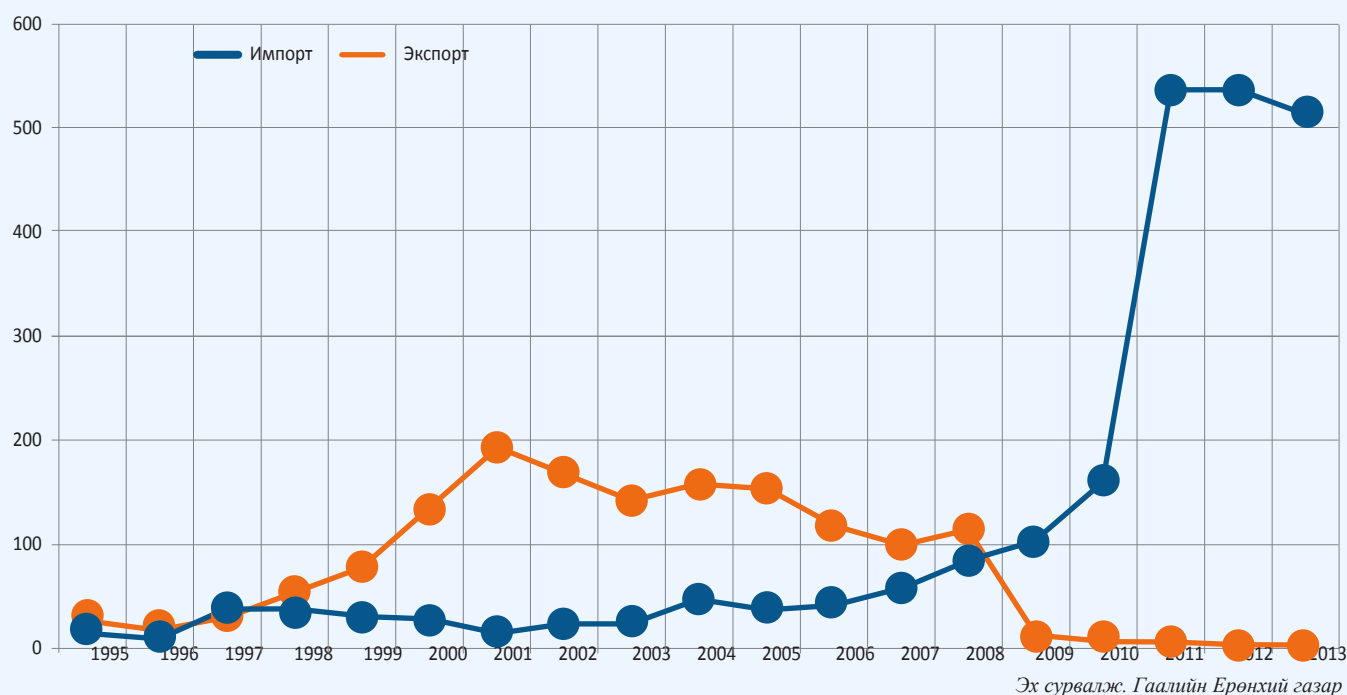
Монголбанкны статистик. 2016

АНУ-аас хөрөнгө оруулалт хийсэн салбарууд, хувиар (1990-2013)

Эх сурвалж: Үндэсний хөгжлийн газар

АНУ-Монголын гадаад худалдаа (1995-2016, сая ам.доллар)

Эх сурвалж: Гаалийн Ерөнхий газар

Гүүр

Уильям Пинтас: Монголчууд Америкийн соёлд сайтар дасан зохицсон байдаг

Чикаго хотод 8000 орчим монгол амьдардаг. Америкийн аль ч мужид байхгүй их тоо. Магад тийм учраас Монгол Улсын Ерөнхийлөгч асан Ц.Элбэгдорж НҮБ-ын Нью-Йоркт болсон хуралдаанд оролцоходоо тус хотод Өргөмжит консулын газар нээх ёслолд биечлэн очсон биз. Ингэхдээ тус хотод суурьшсан монголчуудаа Уильям Пинтаст захин үлдээсэн нь тус эрхэмд итгэл үзүүлсний илрэл болов уу.

Ноён Пинтас Чикаго хотод төрж, өссөн бөгөөд эхнэр, гурван хүүхдийн хамтаар амьдардаг. Тэрбээр Миамигийн их сургуулийг бизнесийн бакалавр зэрэгтэй дүүргэж, Мичиган мужийн Томас М Күүлийн их сургуульд хуулиар магистр хамгаалжээ. Тэрбээр өөрийн хуулийн фирмийг 1985 онд байгуулж байсан удаатай. Өнгөрсөн зун манай сэтгүүлийн хамт олон АНУ-ад зочилон хоёр улсын 30

жилийн ойд зориулсан дугаар бэлтгэн аялахдаа түүнтэй ийн хуучилсан юм.

-Энэхүү чухал албан тушаалд очих хүсэлтийг хүлээн авсан гол шалтаан тань юу байв?

-Өөрийн хийдэг ажлын нөлөөгөөр би монголчууд олноор ажилдаг бизнесүүдтэй холбоо тогтоосон байлаа. Ихэнхдээ тэдэнд өөр бизнесүүдтэй холбогдох шаардлага эсвэл хуулийн зөвлөгөө хэрэгтэй байдаг тул хуульчидтай уулзах гэх мэтээр ажил өрнөдөг байв. Үүнээс л бүх зүйл эхэлсэн гэж болно. Би Улаанбаатарт гурван ч удаа очиж байсан. Монголын ард түмэн, соёл гайхалтай сайхан санагдсан. Ажлын маань гараа ингэж л эхэлсэн дээ.

-Та монголчуудад хуулийн зөвлөгөө өгөх гэж ярилаа. Үүнийгээ дэлгэрүүлэхгүй юу. Монголчууд, тэр дундаа Чикаго хотод суух монголчууд хуулийн асуудлаар Консулын газарт хандах нь элбэг үү?

-Манай хотод ойролцоогоор 7-8 мянган монгол оршин суудаг гэх тоо бий. Тэд янз бүрийн асуудлаар ханддаг. Жишээ нь, гадаадын иргэдтэй холбоотой асуудлаар эсвэл гэр бүлийн гишүүнээ Америкт урих хүсэлтээр ч хандах тохиолдол байдаг. Манай зүгээс Улаанбаатар дахь АНУ-ын Элчин сайдын яамд зохих захидлыг илгээх, паспорттой холбоотой асуудал байваас Вашингтон дахь Элчин сайдын яамд хандах зэргээр туслалцаа

үзүүлдэг. Монголчууд бидэн рүү сард хамгийн багадаа таван удаа ханддаг. Үүний ихэнх тохиолдолд монголчууд иргэний эсвэл хуулийн асуудалд орж цагдаатай, хэн нэгэнтэй маргаан үүсгэсэн байдаг. Иймд бид үйл ажиллагааныхаа хүрээнд тусламж үзүүлэх, үүнийг хүлээж авах боломжтой хэн нэгэнд шилжүүлэх замаар шийдвэрлэхийг эрмэлздэг. Манай байгууллага виз олгох эрхгүй тул Вашингтон дахь Элчин сайдын яаманд шилжүүлэхээс өөр аргагүй болдог. Гэхдээ ихэнхдээ нөхцөл байдал энгийнээс хэтэрдэггүй ч хамрах хүрээ нь дээрхээр хязгаарлагдаж байна.

-Дээр дурьдсан асуудлууд дээр ажиллахаас гадна Өргөмжит консул хоёр орны эдийн засаг, бизнес болоод хөрөнгө оруулалтын салбар дунд гүүр болох ёстой. Энэ хүлээлтийг хэрхэн биелүүлдэг вэ?

-Миний бодлоор монгол иргэд Америкийн бизнесээс юу хүсэж буйгаа мэддэг байх нь чухал санагддаг. Үүнийхээ дагуу бидэнтэй харилцаа тогтоох аваас бидний болон бусад консулаас цааш дамжуулах боломж бүрдэнэ. Тэгэхээр харилцаа сул байгаа нь харагдаж байна. Үндэстэн дамнасан компаниуд Засгийн хэмжээнд асуудлаа шийддэг бол бид шаардлагатай хүмүүстэй холбох төдий ажил хийж байна. Хувь хүмүүсийн хувьд шаардлагатай зүйл байгаа бол бидэнд хандах л хэрэгтэй. И-мэйл илгээх төдийд бид шаардлагатай хүмүүстэй нь холбож болох. ►

► **-АНУ-с Монголыг зорих хөрөнгө оруулалт бага хэвээр байна. Таны харж байгаагаар үүнийг сайжруулах ямар боломжууд байна вэ?**

-Үүнийг сайжруулах алхмуудын эхлэл нь хэрэгтэй зүйлийг бүтээх. Авто машины зогсоол, том сүлжээ дэлгүүр, вебсайт гээд юу ч бай монголчуудын зүгээс хэрэгцээ, шаардлагаа тодорхойлох хэрэгтэй. Яг үнэндээ, бидэнд эдгээрийг мэдэх боломж хомс.

-Харилцааны энэхүү үл ойлголцлыг эцэслэх ямар арга хэмжээ авч болох вэ. Монголын Засгийн газрын зүгээс эрх мэдлийнхээ хүрээнд юу хийвэл зохистой гэж харж байна вэ?

-Ямартай ч хөрөнгө оруулах боломжуудыг тодорхой мэдээлэл шаардлагатай. Жишээ нь, гэр ахуйн томоохон дэлгүүр байна гэж бодоё. Улаанбаатар ийм зүйл байдаг үгүйг сайн мэдэхгүй байна. Гэхдээ уг дэлгүүр улаанбаатарчуудын хувьд мод, алх гээд гэрт хэрэгтэй бүхий л зүйлийг худалдаадаг дэлгүүр байна гэж төсөөл. Хэрэв Монголын талаас иргэдэд нь тийм дэлгүүр алга гэвэл бид гарц хайна. Тэгэхээр мэдээлэл алга гэж хэлмээр байна. Үүнийг дагаад орлогын, үл хөдлөхийн татварын мэдээлэл, цаашлаад боломжийн талаарх мэдээлэл алга. Хэрэгцээ, шаардлагынхаа талаар хэлэхээс нааш Америкийн талаас мэдэх боломж хязгаартай болж буй юм. Угтаа бол энэ л Консулын газрын хүлээж авч дамжуулах ёстой чухал мэдээллүүдийн нэг.

-Монголчуудын талаарх таны бодлыг сонжъё.

-Тэд маш найрсаг бас шургуй хөдөлмөрлөдөг хүмүүс. Гэр бүлдээ төвлөрөхийн зэрэгцээ аж ахуйч. Тэд Америкийн соёлд сайтар дасан зохицсон байдаг. Манай улсад олноороо байгаасай гэж боддог.

-Монголын эдийн засаг, хөгжлийг та хэрхэн тодорхойлох вэ?

-Монгол Улс Америкийн хөрөнгө оруулагчдын сонирхлыг өдөөхийн тулд хичээх хэрэгтэй. Орон сууц, худалдааны байшин гээд аль ч бай хүн ам багатай оронд бизнесийн хамрах хүрээ бага. Тэгэхээр юу хүсэж байгаагаа зах зээлд ил болгох нь Монголын Засгийн газар төдийгүй монголчуудын хувьд чухал. Америкчууд Монголд хөрөнгө оруулах хүсэлтэй байдаг. Гэхдээ тэдэнд хөрөнгө оруулах боломж хэрэгтэй. Уул уурхайн салбар олны анхааралд байдаг. Харин тэд өөр ямар боломж байгааг мэдмээр байна. Түүнчлэн хөрөнгө оруулахын тулд ямар эрх зүйн орчинд үйл ажиллагаа явуулах болж буйгаа таних шаардлага тулгардаг. Тэгэхээр англи, монголоор харилцах чадвартай хуулийн фирмүүд хэрэгтэй болно. Тэдгээрийг мэдээж Монголын талаас Засгийн газар тэргүүтэй холбогдох хүмүүс батлан өргөмжлөх учиртай.

Монголын эдийн засагт хэдий саад бартаа байгаа ч сайжирч байна. Байгалийн баялгаар элбэг орныг дэлхий үргэлж сонирхоно. Иймд Монгол алзахгүй. Чикаго хотын нийт оршин суугчдын дайтай хүн амтай орны хувьд орж, гарч буй хүмүүстээ анхаарал хандуулах ёстойгоос гадна хөрөнгө оруулалтаар бий болсон орлогоо тун ухаалагаар зарцуулах шаардлагатай. Төлөвлөгөө сайн бол Монголд учирах саад үгүй гэж үзэж байна.

-Монгол 17 хувийн эдийн засгийн өсөлт үзүүлж байсан үе долоохон жилийн өмнө тохиожээ. Өдгөө ердөө дөрвөн хувийн таамаг гарч буй. Энэ талаар таны бодол?

-Монгол уул уурхай гэсэн цор ганц салбараас хэт хамааралтай

байна. Салбарын савлагаанд хэт өртөмтгий байна. Ойрхи Дорнодтой ижил асуудал. Тэнд газрын тосноос хэт хамааралтай. Тэгэхээр өөр боломжуудыг эрэлхийлж эхлэх хэрэгтэй. Ирландын жишээг дурьдая. Тус улс гадаадын, Америкийн хөрөнгө оруулалтыг татахын тулд татварын таатай орчныг бүрдүүлж чадсан. Энэ бол Монголын ч хийж чадах зүйл.

-Өргөмжит консулын хувьд хамгийн таагүй болон таатай зүйлээсээ хуваалцахгүй юу?

-Сар тутамд 1-2 удаа хэн нэгэн баривчлагдсан, саатуулах байранд орсон эсвэл гадаадын харъятын албаар саатуулагдсан тухай мэдээ сонсох их хүнд. Заримдаа Америкаас гарах гэж байхад нь саатуулсан байдаг. Бидэн рүү Харъятын албанаас эсвэл түр саатуулагдсан хүмүүсийн ар гэрээс холбогдох нь бий. Ийм үед аль чадахаараа л туслахыг хичээдэг.

Гэгээлэг дурсамжаасаа хуваалцвал монголчуудад такси дуудах эвсэл тэднийг ажиллуулах, ажил олж өгөх. Монголчууд шинэ бизнесийн боломж эрэлхийлэн ирэхэд би их баяртай байдаг.

Монголчуудад туслахдаа би их баяртай байдагаас гадна тэдэнд туслах дуртай.

-АНУ, Монгол дипломат харилцаа тогтоогоод 30 жилийг үдэж. Ирэх 30 жилд энэ харилцаа ямар байгаасай гэж та харж байна?

-Үргэлжилэн сайжирсан байх болов уу. Хоёр улсын харилцаа ийн сайжирч, томрон өрнөх нь АНУ, Монголын аль ч талд ашигтай. Гагцхүү, Монголын талаас юу хүсэж, эрэлхийлж байгаагаа сайтар мэдээлэх хэрэгтэй байгаа юм. АНУ-ын бизнесүүд дэлхийд тархсан. Тэгэхээр Монголд ийм байж болохгүй гэх үндэсгүй. ■

Монголын эдийн засагт хэдий саад бартаа байгаа ч сайжирч байна. Байгалийн баялгаар элбэг орныг дэлхий үргэлж сонирхоно. Иймд Монгол алзахгүй

Тэд бидний тухай

компаниудад ажиллаж, мөн тэдэнтэй хамтран ажиллаж байв. Хувийн хэвшилд 2005 онд орсноос хойш өдийг хүртэл ажилласаар л. “Оюу Толгой”, SouthGobi Resource, Peabody Energy компаниудад ажиллаж байсан бөгөөд одоогоор Erdene Resource Development Corp.-д ажиллаж байна. Монголын эдийн засгийн янз бүрийн салбарт үйл ажиллагаа эрхэлж буй гадаадын хөрөнгө оруулалттай болон дотоодын компаниудад бие даасан зөвлөх, хөрөнгө оруулагчаар ажиллаж байлаа.

-Та яагаад Монголын зах зээлийг сонирхох болов?

-Монгол бол миний хоёр дахь гэр. Амьдралынхаа 47 жилийн тэн хагасыг Монголд амьдарч, ажиллаж, сурч, энэ улсын талаар судалж өнгөрөөсөн. Монголын янз бүрийн хүн, байгууллага, компанитай ажил хэргийн харилцаатай болсон нь миний хувьд аз завшаан. Би Монголд буй бүхэнд, монголчуудын надтай

Лейтон Крофт: Монгол бол миний хоёр дахь гэр

Эрдэнэ Ресурс Девелопмент Корпорацийн захирал, Монголын урлагийн зөвлөлийн гишүүн Лейтон Крофтой ярилцлаа.

-Монголын бизнесийн салбарт та хэр удаан ажиллаж байна вэ. Та бизнесийнхээ талаар бидэнд танилцуулна уу?

-Миний бие АНУ-ын Энхтайвны Корпусын сайн дурын ажилтнаар 1994 оны зургадугаар сард Монголд анх ирсэн. Энхтайвны Корпус, Азийн сан, мөн АНУ-ын Олон улсын хөгжлийн агентлагийн санхүүжилттэй Говийн бүсийн эдийн засгийг хөгжүүлэх санаачилга зэрэг ашгийн бус эдийн засгийн хөгжлийн салбарт арав гаруй жил ажилласан. Энэ хугацаанд Монгол Улсын хөгжиж буй чөлөөт зах зээлийн эдийн засагт бизнесийн амжилтад хүрэх зорилгоор дотоодын хувийн

хуваалцсан, надад заасан, харуулсан бүхэнд баярлаж явдаг. Монгол бол үлдсэн амьдралын минь турш миний хэн болох, юу хийх, бүх зүйлийн маань салшгүй нэг хэсэг байх болно. Түүнчлэн монгол хүмүүс инноваци болон хувийн хэвшлийн гүйлгээ ухаан сайтай, ялангуяа Хүйтэн дайны дараах гэгддэг даяарчлагдсан эдийн засгийн үед онц сайн ажиллахдаа онцгой авьяастай гэдэгт би бат итгэдэг. Монголд хөгжиж буй зах зээлийн эдийн засаг цаашид бүрэн гүйцэт хөгжиж, уян хатан болж, улам өсөх зэргээр аугаа амжилт гаргана гэдэгт би итгэдэг.

-Та ирээдүйн бизнес төлөвлөгөөнийхөө талаар хуваалцахгүй юу?

-Ноолуурын салбарт 1999-2002 онд өргөн цар хүрээнд ажиллаж байх үеэс хойш өдгөө Монголын байгалийн нөөцийн салбарт, ялангуяа ►

► эрдэс баялгийн хайгуул, олборлолт, эрчим хүчний салбарт 15 жил орчим ажиллажээ. Байгалийн нөөцийн компаниудтай тэр дундаа, хүчтэй манлайлал, менежментийн чадавх сайтай, стратегийн ба худалдааны чухал асуудлуудад инновацилаг технологийн шийдлээр ханддаг компаниудтай цаашид ч хамтран ажиллахыг зорьж буй.

-Өнөөдрийн эдийн засгийн хүндрэл таны бизнест хэрхэн нөлөөлж байна вэ?

-Бид ямар эрин үе, арван жил эсвэл цаг хугацаанд оршин байхаас үл хамааран эдийн засгийн сорилт, боломжууд ямагт байдаг. Өнөөдөр ч ялгаагүй. Монголын бизнесүүдэд өдгөө тулгараад буй эдийн засгийн сорилт, боломжууд нь миний бодлоор, Монгол Улс ардчилал, чөлөөт зах зээлийн тогтолцооны 20 гаруйхан жилийн багахан туршлагатай байгаагийн үр дүн. Гэхдээ ихээхэн ахиц гарсан бөгөөд цаг хугацаа өнгөрч, илүү туршлагатай болохын хэрээр Монголын эдийн засаг бүрэн хөгжиж, уян хатан, солонгорсон, өрсөлдөхүйц, тогтвортой, хүчирхэг болж хөгжинө гэж итгэж байна.

Ялангуяа, УИХ, Засгийн газрын зүгээс өнөөдөр хийж чадах хамгийн сайн зүйл бол дотоод, гадаадын хөрөнгө оруулалттай бизнесүүд тогтворжих, өсөх, шинийг сэддэг болох, өрсөлдөх, хамтран ажиллах, амжилт гаргахад нь таатай орчныг таамаглах боломжтой, тогтвортой, өрсөлдөхүйц байдлаар бүрдүүлэх. Үүний тулд дэвшилтэт бодлого гаргах, эрх зүйд захирагдах ёсны дагуу бодлогыг дэг журамтай, тууштай хэрэгжүүлэх, шүүхийн хараат бус байдал, мөн хувийн хэвшилээр удирдуулсан эдийн засгийн өсөлт дээр бүхнийг хамарсан тэргүүлэх чиглэл гаргах шаардлагатай.

-Монголд бизнес хийхэд тулгардаг нийтлэг асуудлууд юу вэ?

-Бизнес хийх тухайд Монголын хамгийн давуу тал бол ардчилсан институци, эрх зүйд захирагдах ёс, шүүхийн хараат бус байдал, чөлөөт ба шударга зах зээлийн өрсөлдөөн зэрэгт өгсөн үүрэг, амлалт. Үйл явцууд тодорхойгүй, ил тод бус байвал, мөн бодлого тодорхойлолт, бодлогын хэрэгжилт тууштай бус, тогтворгүй, өрсөлдөхүйц биш байвал асуудал үүсдэг.

-Монгол Улс гадаадын шууд хөрөнгө

оруулалт татах сонирхолтой ч хангалтгүй түвшинд байна. Засгийн газрын буруу нь юунд байна гэж та харж байна вэ?

-Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтыг татаж, авч үлдэх гол арга бол хуулийн дагуу албан ёсоор байгуулагдсан бүх бизнест тухайн бизнесийн цар хүрээ, үйл ажиллагаа явуулдаг салбар, эзэмшлийн асуудал, хувьцаа эзэмшигчдийн бүтэц эсвэл Монгол дахь газар зүйн байршил зэргээс үл хамааран тууштай, тогтвортой, өрсөлдөхүйц, ил тод, хариуцлагатай үйл ажиллагаа явуулах орчин бүрдүүлж, баталгаажуулах. Албан ёсоор байгуулагдсан бизнес Монголын хууль тогтоомж, бодлого, зохицуулалтыг мөрдлөг болгон үйл ажиллагаа явуулж байгаа цагт тухайн бизнес эрх нь олгогдсон, урьдчилан таамаглахуйц, өрсөлдөхүйц орчноор хангагдах ёстой. Хэрэв үргэлж ийм тууштай байвал Монгол гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт улам их татаж, авч үлдэх болно.

-Та Монголд анх ирснээс хойш манай орон хэрхэн өөрчлөгдсөн бэ?

-Монгол 1994 оны дунд үеэс хойш ил, далд олон хэлбэрээр өөрчлөгдсөн. Зарим өөрчлөлт монголчуудад өгөөжөө өгөөгүй ч бүх зүйлийг авч үзэхэд Зөвлөлт коммунист нийгмийн дараах чөлөөт зах зээлийн эдийн засаг, нийгмийн хөгжлөөрөө Монгол Улс дэлхийд хамгийн үлгэр дууриал болсон орны нэг гэдэгт би итгэдэг. Хувь хүний эрх, эрх чөлөө хамгаалагдсан бөгөөд Монголын иргэдийн шаргуу хөдөлмөр, инноваци, эрсдэл үүрэх чадвар, стратегийн хамтын ажиллагаагаар дамжуулан өөрсдийн амьдралаа сайжруулах өргөн бололцоотой. Өнгөрсөн 23 жилийн хугацаанд Монгол болон монголчуудтай онцгой бөгөөд ойр дотно холбоотой болсондоо би өөрийгөө хувь заяатайд тооцдог. Ирэх 23 жилд, түүнээс ч урт удаан хугацаанд монгол хүмүүс, байгууллага, компаниудтай үргэлжлүүлэн ажиллана гэж бодож байна.

Миний зүгээс Монголын хөгжилд багахан ч атугай эерэг хувь нэмэр оруулж чадсан байх гэж найддаг. Би Монголыг гарцаагүй мэддэг бөгөөд энэ орны аугаа хүмүүс миний хувийн өсөлт, хөгжилд ч гэсэн хувь нэмэр оруулсан бөгөөд үүнд миний бие ашид мөнх баярлаж явдаг. ■

Монголын бизнесүүдэд өдгөө тулгарч буй эдийн засгийн сорилт, боломжууд нь ардчилал, чөлөөт зах зээлийн тогтолцооны 20 гаруйхан жилийн багахан туршлагын үр дүн

Боломж

Стив Поттер: АНУ-ын компаниудтай хамтран хөдөө аж ахуй, эрчим хүчний салбарыг хөгжүүлэх боломжууд бий

Монгол дахь Америкийн худалдааны танхимын Удирдах зөвлөлийн дарга Стив Поттертой ярилцлаа.

-Монгол дахь Америкийн худалдааны танхим байгуулагдсанаас хойш зургаан жил өнгөрчээ. Энэ хооронд байгууллагын ахиц, дэвшил юу байв?

-Монгол дахь Америкийн худалдааны танхим (АХТ) хоёр улсын худалдааны харилцааг бэхжүүлэх, Монголыг Америкийн хөрөнгө оруулалт хийгддэг орон болоход дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор 2011 онд байгуулагдсан. АХТ-ын гишүүнчлэлд 50 гаруй байгууллага бий. Бид

дэлхийн хамгийн том бизнесийн холбоо болох АНУ-ын Худалдааны танхимын орон нутаг дахь албан ёсны салбар, мөн Ази, Номхон далайн бүс нутаг дахь 29 АХТ-аас бүрдсэн, уг бүс нутаг дахь АХТ-ын гишүүн.

Монгол дахь АХТ сүүлийн зургаан жилд байгууллага хэлбэрээр олон арга замаар аажмаар зогсолтгүй хөгжиж байна. Манай гишүүнчлэл 2014 оноос хойш 63 хувь, 2017 оны эхний хагаст л гэхэд 18 хувиар тус тус нэмэгдсэн. Манай өдрийн болон сар тутмын мэдээ, захидлыг 10 гаруй оронд 10 гаруй мянган удаа уншдаг бөгөөд АХТ-ын олон нийтийн хэвлэл мэдээллийн платформуудаар авсан захиалагчдын нийт тоо 2015 оноос хойш 242 хувиар өсөв. Бид мөн энэ онд цахим хуудас руу хандагчдын тоог 50 мянганд хүргэхээр зорьж байна. Байгуулагдсанаасаа хойш уг танхим 200 гаруй бизнесийн голлох арга хэмжээ зохион байгуулсан. Үүнд Монгол Улсын Ерөнхий сайд нар, УИХ-ын дарга нар, Засгийн газрын сайд нар төдийгүй АНУ-ын Засгийн газрын албаны хүмүүс, бие даасан нөлөө бүхий хүмүүс, бизнесийн алдартай манлайлагчидтай хийсэн өндөр түвшний уулзалтууд багтана.

-Хамгийн сүүлд анхаарал хандуулж буй төслийн талаар та танилцуулахгүй юу. Энэхүү хүчин чармайлтын гол ач холбогдол нь юу вэ?

-Өнгөрсөн зургадугаар сард АНУ руу худалдааны хамгийн олон төлөөлөгч илгээсэн нь АХТ-ын гишүүд, төлөөлөгчдөд Америк компаниудтай бизнес хийх, экспортын боломжийг нээх, мөн тус улсаас санхүүжилт татах болон тэдний сонирхсон бусад чиглэлээр уулзаж ярилцах боломжийг бүрдүүлсэн. АНУ-ын Элчин сайд төлөөлөгчдийг удирдаж, Монгол Улсын Гадаад харилцааны сайд болон Засгийн газрын албаны хүмүүс бидэнтэй явсан.

Уг томилолтын үеэр Америк талын оролцогчид ►

► хоёр орны хооронд худалдааны түншлэлийг өргөжүүлэх сонирхолтой, үүнд бэлэн буйг бид олж харсан. АХТ-ын хувьд энэхүү нэн чухал зорилгыг хөхиүлэн дэмжихэд гар, бие оролцох нь нэр төрийн хэрэг юм.

Байгууллагын бодлогын тэргүүлэх чиглэлүүдээ тодотгож өгснөөр 2018 оны бодлогын бичиг баримт буюу хэрхэн өсөлтөд хүрэх төлөвлөгөөнд АХТ одоогоор голлон анхаарч буй. Манай байгууллага 2017 онд санхүүжилтийн шийдлүүд, эдийн засгийг солонгоруулах, эрх зүй ба түүний зохицуулалт, бизнес ба хөрөнгө оруулалтын орчныг бэхжүүлэх тал дээр хамтран ажиллах чиглэлээр бизнес болон оролцогч талуудад хэрэгтэй шийдлүүдийг олж тогтооход анхаарч ажилласан.

Монгол Улсын нийгэм, эдийн засаг, эрүүл мэндийн салбарт тулгараад буй олон асуудлыг хүчирхэгжин томорч буй хувийн хэвшилээр дамжуулан шийдвэрлэх боломжтой, Монгол Улсын амжилтын төлөө бизнесүүд ч гэсэн амжилттай байх хэрэгтэй гэдэгт АХТ итгэдэг. Бид Өсөлтөд хүрэх төлөвлөгөөндөө цагаа олсон, хамаарал бүхий, чухал өөрчлөлтүүдийг тусгахаар онцолж буй.

-АНУ болон Монгол Улсын хооронд байгуулсан Ил тод байдлын хэлэлцээрийн хэрэгжилт хангалттай сайн байгаа болов уу?

-Ил тод байдлын хэлэлцээр 2017 оны гуравдугаар сараас хэрэгжиж эхэлсэн. Хэлэлцээрийн дагуу, бүрэн хэрэгжилтэд бэлтгэх, хэрэгжилтийг хангахын тулд Монгол Улс одоогийн хууль тогтоомж, Засгийн газрын зохицуулалтуудаа эргэн харах ёстой. Хэлэлцээр бүрэн хэрэгжсэнээр худалдаа, арилжаанд төдийгүй хоёр улс хоорондын хоёр талт түншлэл, хөрөнгө оруулалтад эерэг нөлөө үзүүлнэ.

-Хоёр талт худалдааны харилцааг өргөжүүлэх тал дээр ямар бэрхшээлтэй тулгарч байна вэ. Үүнийг шийдвэрлэх ямар нэг шийдэл бий юу?

-АХТ болон гишүүдийн зүгээс сайжирч буйг нь харахыг хүсдэг, хувийн хэвшилд төдийгүй хоёр талт худалдааны харилцааг дэмжихэд ихээхэн нөлөө үзүүлэх нь гарцаагүй хэдэн салбар бий. Үүнд тогтвортой, тууштай бодлого, эрх зүйд захирагдах ёс, ил тод байдал, авлигыг хазаарлан тогтоох, гэрээ зөрчихгүй байх, худалдааны маргааныг шийдвэрлэх шүүх засаглалын хүчирхэг

тогтолцоо зэрэг багтана.

-Монгол Улсын аль салбар Америкийн хөрөнгө оруулагчдын анхаарлыг хамгийн ихээр татдаг вэ?

-Эрдэс баялгийн хайгуул, олборлолт үргэлж анхаарал татсан салбар байдаг бөгөөд хувийн хэвшлийн санхүүжилттэй, түүгээр удирдуулсан байх нь илүү тохиромжтой байдаг. АНУ-ын компаниудтай хамтран хөдөө аж ахуй, эрчим хүчний салбарыг өсгөх боломжууд бас бий.

-Танай байгууллага Засгийн газартай нягт хамтран ажилладаг. Монгол Улстай хамтран ажиллахад ямар нэг асуудал гардаг уу. Засгийн газар танай зүгээс гаргасан саналуудыг хэрхэн хүлээн авдаг вэ?

-АХТ Монгол Улс ба гадны орнууд дахь тэргүүлэгч бизнесүүдийг төлөөлдөг. Монгол Улсын Засгийн газар болон бусад оролцогч талтай ашиг сонирхлынх нь голлох чиглэлүүдээр хамтран ажилласаар ирсэн, цаашид ч хамтран ажиллахад бэлэн. Манай танхимын төлөөлөх голлох хэрэгслүүдийн нэг бол оюуны өмч, хөдөө аж ахуй, санхүү, автомашин, машин механизм зэрэг чиглэлд анхаардаг тухайн салбарын хороо, комиссууд багтана. Эдгээр нь тухайн салбар, чиглэлд дарамт болж буй сорилт, бэрхшээлийг олж тогтоон, Засгийн газартай үр өгөөжтэй хамтран ажиллах замаар давж гарах аргуудыг санал болгодог.

Танхим Хөрөнгө оруулагчдын эрх ашгийг хамгаалах зөвлөлийн гишүүн бөгөөд энэхүү өндөр түвшинд хувийн хэвшлийн ашиг сонирхлыг төлөөлөхийн сацуу Монголд хөрөнгө оруулагчдад тулгарч буй асуудлуудыг хамтран шийдвэрлэх салбар хоорондын платформ болж өгдөг.

-Хоёр улсын хооронд худалдааны хамтын ажиллагааг сайжруулах чиглэлээр Засгийн газар юу хийгээсэй гэж та хүсэж байна вэ?

Хөрөнгө оруулагчид илүү тогтвортой бодлого, эрх зүйд захирагдах ёс, гэрээ зөрчихгүй байх, улс төрийн тогтвортой байдлыг харахыг хүсэж байна. Ил тод байдлын хэлэлцээрийг амжилттай, бүрэн хэрэгжилт төдийгүй илүү ил тод, хөрөнгө оруулалтын таатай орчныг тэргүүний асуудал гэж харж байна. Үндсэндээ хөрөнгө оруулагчид чөлөөт зах зээл, хувийн хэвшилд суурилсан эдийн засгийг бий болгох гэсэн Засгийн газрын хичээл зүтгэлийг харахыг хүсэж байна. ■

Үндсэндээ хөрөнгө оруулагчид чөлөөт зах зээл, хувийн хэвшилд суурилсан эдийн засгийг бий болгох гэсэн Засгийн газрын хичээл зүтгэлийг харахыг хүсэж байна

АНУ дахь монголчууд

Хаус доктор

Н.Энхбаяр эхнэр, гурван хүүхэдтэйгээ амьдардаг. Эмч мэргэжилтэй, Америкт 15 жил амьдрахдаа сүүлийн 13 жил нь барилгын салбарт бизнес эрхэлж байна. “Америкт барилгын бизнес эрхлэхэд заавал барилгачин байх шаардлагагүй. Бизнесийн зарчмаа ойлгодог, зах зээлээ мэдэрдэг байхад л хангалттай” хэмээн тэрбээр хуучлав.

Америк дахь барилгын салбарт амжилттай ажилласан тухайгаа “Гол нь стандарт. Бүх дүрэм нь номонд бий, би түүнийг л мэдэж байх ёстой” хэмээн даруухан ярих тэрбээр өөрийгөө хүний эмчээ болиод “Хаус доктор” болсон хэмээн тодорхойлов. Гуравдугаар ангиасаа эмч болохыг хүсэж, тэр дундаа мэс заслын эмч болохоор зорьж явсан тэрбээр хичээлээс гадуурх цагаа эмнэлэгт, мэс заслын тасагт л өнгөрүүлдэг

байсан тухайгаа дурсан ярих. Харин одоо мэргэжлээрээ ажиллах тухай бодлоосоо бүр мөсөн салжээ.

Америкийн барилгын зах зээл асар том. Түүний хэлснээр “Монголын бүх компани ирээд ч энэ мужийн хэрэгцээг хангаж хүрэхгүй” аж. Энэ боломжийг ашиглан Монголын барилгачдыг Америкийн зах зээлтэй холбож, бизнесийг нь улирлын хамаарлаас гаргах тухай бодол өвөртлөн явна.

Тэрбээр өөрийн эрхэлж буй бизнесээ ашигтай гэдгийг цохон тэмдэглээд Америкийн барилгын зах зээлийг амины орон сууц болон нийтийн орон сууц гэж хоёр хуваадаг тухай тайлбарлав. Эдгээр нь нийт зах зээлээ тэнцүү хуваана. Монголд орон сууцыг шүтдэг бол америкчуудад орон сууц амьдралынх нь нэг дамжлага төдий л. Дөнгөж ажил амьдралын гараагаа эхэлж байгаа хүмүүс л

байранд амьдарч, гэр бүлтэй, үр хүүхэдтэй болохын цагт амины орон сууцанд амьдрахыг илүүд үздэг байна. Тэгэхээр амины орон сууцны эрэлт ийм өндөр байдаг аж.

Монголд ийм байдаггүйн шалтгааныг “Хаалганаас дотогш манайх” гэдэг сэтгэлгээтэй холбон тайлбарлана. Орчин нь таатай, цонхоороо харахад мод цэцэглээд, шувуу жиргэж, хүүхдүүд цэвэрхэн аюулгүй орчинд тоглож байвал сайхан. Ийм орчин бүрдээгүй учраас Монголд амины орон сууц руу тэмүүлэхгүй байгаа юм” хэмээн өөрийн бодлоо хуваалцав. Мөн дэд бүтцийг нь шийдчих юм бол энэ нь манай улсад ч боломжтойг дурьдаад “Хийх ёстой” ажил гэв. Амины орон сууц бол газартайгаа, орчинтойгоо өөрийн хөрөнгө юм.

Энэ байшинг тэрбээр 416 мянган ам.доллаар худалдан авчээ. Талбайг нь хоёр дахин ихэсгээд худалдах төлөвлөгөөтэй байгаа бөгөөд талбайн үнэ, засварын зардлын зөрүүгээр ашиг хүртэх аж. Амины орон сууцнууд ямар хэмжээтэй, хаана баригдсан, ямар орчинтойгоосоо хамаараад үнийн хувьд асар ялгаатай. Гэвч барих өртгийн хувьд их ялгаагүй гэнэ. Учир нь ямар ч барилга барьсан орж байгаа материал, ашиглаж байгаа хөдөлмөрийн өртөг адилхан, бүгдийг нь стандартчилсан болохоор. Түүний үйлчлүүлэгчдийн дийлэнх нь америкийн үндсэн иргэд. Тэдний нэхдэг гол шаардлага нь гэрээний дагуу, найдвартай, стандартад нийцсэн үр дүн.

“Монголд бүх юм, тэр бүү хэл Америкт байхгүй нь ч бий. Гэвч ▶

АНУ дахь монголчууд

Итгэж болох хүн

► гараад барилгын материал худалдаж авъя гэхэд хэрэгтэйгээ сонгож чаддаггүй. Яагаад гэвэл стандарт байхгүй. Байгаа нь хэрэгжихгүй. Дэлхийн бүх стандартаар төрөл төрлийн байшин баригдаж байна. Энэ нь нэг байшингаас гараад нөгөө байшинд засвар хийхэд материалаасаа эхлээд хэрэглэдэг багаж нь хоорондоо таарахгүй болдог. Энэ байдал нь хөгжлийг удаашруулж байна. Хэрвээ нэг стандартаа мөрддөг бол бизнес хийдэг хүмүүст ч ойлгомжтой, хурдан хөгжиж, ашиг нь өснө. Стандарттай ажлыг тооцож болдог. Хананд нэг хадаас хадахад ч хаана нь мод байгааг мэдэж байх ёстой” хэмээн тэрбээр стандартын чухлыг тайлбарлаж байна.

Тэнд хадаас хадах, ажлын шат байрлуулахаас эхлээд бүхэл бүтэн орон сууцны хороолол барих хүртэл бүх зүйл стандарттай. Барьсны дараа СӨХ ямар орчин бүрдүүлэх нь хүртэл дүрэм журамтай. “Зөв стандартыг нь оруулчих юм бол дагаад чанартай материал нь технологитойгоо аяндаа нутагшаад ирнэ”.

Америкт бизнес эрхлэгчид нэгдээд “Юнайтэд Монголиа” хэмээх ТББ байгуулжээ. Тэд хамтран Монголынхоо бизнесийг Америкийн зах зээлтэй холбох санаачилга өрнүүлээд байна. Тухайлбал, Монголд барилгын салбар өвөл сул зогсдог үеийг ашиглан Америкт ажиллаж өнгөрүүлэх боломжтой. “Монголд чадвартай, туршлагатай хүмүүс нь байна” гэдгийг тэрбээр хэлээд энэ өвөл Монголын барилгын салбарынхныг Америкт цуглуулж сургалт, уулзалт зохион байгуулах бодолтой байгаагаа дуулгав. ■

"Би Монголоос ирснийхээ дараахан авто машины даатгал яагаад байх ёстойг сайн ойлгодоггүй байлаа" гэж С.Энхбаяр уулзалтынхаа эхэнд хэлэв. Тэрбээр Иллинойс мужийн 2016 оны шилдэг агентлаг, Америкийн даатгалын салбарын 3800 гаруй агентлагуудын 2017 оны зургадугаар сарын ТОП-уудын нэг.

"Хэсэг хугацаа өнгөрч байж л өөрөө учрыг нь ойлгосон" хэмээн тэр яриагаа үргэлжлүүлээд даатгалтай анх хэрхэн танилцсан түүхээсээ хуваалцлаа. "Анх байшин авахад нэг найз маань надаас "Амь даатгалтай юу" гэж асуугаад даатгуулахыг зөвлөсөн. Тэгээд амь даатгалыг судалж эхэлсэн. American Family компанитай уулзаж зургаан сарын турш нэлээд нухацтай судалсан. Тухайн үед бол монголчууд "Амны билгээс" гэгчээр муу ёр гэж л боддог байлаа шүү дээ."

Түүний шаргуу, хичээнгүй чанарыг American Family компанийнхан гярхай ажиглаж өөрсдийнхөө агент болохыг санал болгожээ. С.Энхбаяр Худалдаа үйлдвэрлэлийн дээд сургуулийг бизнесийн удирдлагаар төгссөн ч гэсэн даатгал түүний хувьд огт өөр ертөнц байсан учир өөрийгөө чадна гэдэгт итгэлгүй байв. Тиймээс саналыг хүлээж авалгүй жил гаруй болсон байна.

"Энэ салбар байнга хөгжиж байдаг. Технологийн хөгжил чухал. Би маш их мэдлэг хурааж, байнга суралцаж байна. Мэдлэггүй бол амжилтад хүрэхгүй. Энэ зуунд дата мэдээлэл их чухал байна" хэмээн амжилтад хүрсэн өөрийн хөдөлмөрч чанараа тун ч энгийнээр тодорхойлов.

Тэрбээр "Манай үйлчлүүлэгчдийн 70 орчим хувь нь монголчууд, үлдсэн нь

гадаад иргэд байдаг. Мэдээж аль болох монголчууддаа хүрч үйлчлэхийг боддог. Бид Чикагогоос гадна Денвер, Индиана, Сиатлэд үйлчилдэг. Дандаа утсаар үйлчилгээ үзүүлчихдэг" гэлээ.

Даатгалын салбар олон үндэстэнд үйлчлэх онцлогтой. Мексикүүдэд үйлчилдэг их амар байдаг. Америк хүмүүс шаардлага өндөртэй. Энэтхэгүүдийн хувьд үйлчилгээг хамгийн хямдаар авахыг хүсдэг. Монгол хүмүүст бол үйлчилгээг маш сайн тайлбарлаж, ойлгуулах хэрэгтэй болдог. Зарим хүмүүс нарийн ялгааг сайн ойлгохгүйгээр даатгалд хамрагдахыг зөвшөөрчихөөд дараа нь гомдол гаргах нь их. Сайн сонсож, мэдэхийг хичээдэг хүмүүс нь ихэнхдээ өөрсдөө зовлонг нь туулаад үзчихсэн, туршлагажсан байдаг. Бид монголчууддаа аль болох сайн нөхцөлтэй, хямд багц санал болгодог. Анх монголчууддаа цуглуулж даатгалын ач холбогдлын талаар өөрөө семинар хийдэг байсан эхлэлийг бодоход өнөөдөр монголчууд ойлгодог болсон" гэлээ. Түүний хэлснээр "Хүмүүс даатгал хийлгэх цаг гарахгүй байна гэдэг. Амьдралынхаа баталгааг хангахад цаг гаргах л ёстой" аж.

Түүнийг агент болох санал тавьсан ►

► нь учиртай. Тэд санал тавихдаа түүнээс "Азиуд амьд даатгалыг сонирхдог уу" гэж асууж байжээ. Харин тэр "Миний хувьд бид сонирхохгүй биш, харин энэ зах зээлийг мэдэхгүй байна. Бид ийм даатгалын системд өсөж хүмүүжсэн улс биш" хэмээн хариулжээ. Товчхондоо, тэр монголчуудад, урьд нь даатгалд хамрагдаж байгаагүй хүмүүст юуг ойлгуулах, хэрхэн тайлбарлахаа өөрийн туршлагаар сайн мэдэж байсан юм.

"Манай агентлагийн гол зорилго бол дараагийн үеэ баян болгох" гэж хэлээд "Өөрийгөө үнэлдэг хүн амь даатгалд хамрагддаг" гэв. Амь даатгал бол зөвхөн нас барсан тохиолдолд гэр бүл, үр хүүхдэд нь нөхөн олговор өгдөг зүйл биш аж. Амьд байхдаа ч нөхөн олговор авч болдог байна. "Хөрөнгө оруулалт гэж үзэх хэрэгтэй. Би 25 наснаасаа 35 нас хүртэл 10 жил даатгал төлсөн гэж бодъё. Түүнээс хойш тэтгэвэрт гартлаа даатгал төлөөгүй байсан ч 65 насандаа би 300 мянган ам.доллар авах боломжтой. Нэг ёсондоо тэтгэврээ бий болгож байна" хэмээн тайлбарлав. "Нөгөө талаас хамгийн хямд үйлчилгээний нөхөн олговор нь 500 мянган ам.доллар (хураамж нь сард 126 ам.доллар). Та хэчнээн сайн ажиллаад ч ийм хэмжээний мөнгө цуглуулахгүй.

Элгэмсэг сэтгэл

Тэр өнөөдөр есөн монгол хүнийг ажлын байраар хангаж байгаас гадна "Монгол эмэгтэйчүүдийн хөгжлийн сан" ТББ-ыг ажиллуулдаг. "Анх агент болох санал ирэхэд би өөрийгөө голж байлаа. Гэтэл миний хань "Чи хийхгүй юм бол хэн хийх юм бэ, зөвшөөр" гэж хэлсэн. Тэгээд сургалтаа төгсөөд, дөнгөж ажлаа эхэлж байхад утас ч дуугарахгүй, яах ёстой билээ гээд боддог байлаа. Тэгээд нэг, хоёр жилийн дараагаас ажил амжилттай яваад ТОП болоод ирэхээр бид чадах

юм байна, болдог юм байна гэж ойлгож эхэлсэн" гэв. Амьдралынх нь энэ туршлага түүнийг эмэгтэйчүүдийг дэмжиж, хөгжүүлбэл өөрсдийнхөө санаагүй амжилтад хүрдэг юм байна гэсэн итгэл төрүүлж энэхүү санг нээн ажиллуулах болсон байна.

Эхний жилүүдэд Америк дахь монгол эмэгтэйчүүдэд зориулсан семинар зохион байгуулж амжилттай яваа мундаг эмэгтэйчүүдээр илтгэл тавиулж байв. Мөн "Гайхамшигт эмэгтэй" хэмээн бүсгүйчүүдийнхээ ажлыг таниулж, алдаршуулах ажилыг санаачилж, хийж иржээ. Эхний гурван жил ийм хэлбэрээр ажиллаж байгаад 2015 онд "Дэлхийн монгол эмэгтэйчүүдийн анхдугаар чуулган"-г зохион байгуулсан юм. Өнгөрсөн жил уг чуулганыг хоёр дахь удаагаа зохион байгуулж гурав хоногийн турш эмэгтэйчүүд эх орондоо ямар хувь нэмэр оруулж чадах тухайгаа хэлэлцжээ.

"Дасаагүй орчинд амжилтад хүрэхэд дотоод хүч ихээхэн хэрэгтэй. Эмэгтэйчүүдийг дэмжих нь миний зүрхний дуудлага юм шиг байгаа юм. Эмэгтэйчүүд итгэж болох хүмүүс байдаг" гэв. Мөн бусад бизнес, олон нийтийн ажиллагааг байнга ивээн тэтгэдэг С.Энхбаяр "Бид эхлээд нийгэмдээ сайн өгөх ёстой" гэж боддог нэгэн.

Тэрбээр мөн Монголын даатгалын салбарын хөгжилд хувь нэмрээ оруулах талаар санаа тавьж буйгаа ярилаа. Энэ онд Монголд эрүүл мэндийн даатгалын үйлчилгээ нэвтрүүлэхээр судалж буй аж. Монголын даатгалын салбарын талаар хэр мэдлэгтэйг нь сонирхоход "Жолоочийн хариуцлагын даатгалын талаар сонссон. Харин тухайн үйлчилгээг үнэлж байгаа хэлбэр нь зөв зүйтэй юү гэдгийг бодох хэрэгтэй санагдсан" хэмээн бодлоо хуваалцав. Даатгал аль болох олон хүнээс

бага бага мөнгө татан төвлөрүүлж түүнээсээ эрсдэл учирсан хүмүүст нь хохирлыг барагдуулах хэмжээний нөхөн төлбөр олгодог. Гэтэл огт аваар хийдэггүй хэрнээ үргэлж осол гаргаж байдаг жолоочтой адилхан төлбөр төлнө гэдэг бол шударга бус аж.

Америкт жолоочийн гаргасан зөрчил бүр бүртгэгдэж, бүртгэгдсэн мэдээллийн сан нь даатгагчдад нээлттэй байдаг. Зөрчил их байх тусам даатгалын хураамжийг өснө. Согтуугаар жолоо барих юм бол үнэмлэхээ хураалгана, үнэмлэхээ буцааж олж авахын тулд олон шалгалт давна. Давсныхаа дараа даатгалд хамрагдах үнэ нь маш өндөр болно.

Үүнээс гадна даатгуулагч хэрхэн төлбөрөө төлдөг вэ? гэдгээр үнэлдэг. Цаг тухайд нь мөнгөө төлдөг бол даатгуулах зардал хямд. Мөн хотын төвд амьдардаг бол хүн амын төвлөрөл ихтэй, аваар осол гаргах магадлал өндөр гэж үзэж даатгалын хураамж өндөр тогтоно. Автомашины даатгал гэхэд ерөнхий долоон ангилалтай боловч үнэ тогтооход 100 гаруй хүчин зүйлийг харгалздаг байна. Машинаа байнга хэрэглэдэг үү, үгүй юү гэдэг ч хамаатай. Тиймээс "Монголд Засгийн газраас тавьдаг хяналтын тогтолцоогоо сайжруулах ёстой" гэв.

Даатгал санхүүгийн баталгаа болохоос гадна хариуцлагын систем бий болгодог маш чухал салбар. Бизнес бусад бизнес, иргэдтэй байнгын харилцаанд байдаг учраас даатгалд хамрагдах нь бусдын өмнө хүлээсэн хариуцлага байдаг аж. "Монголд жижиг, дунд бизнесүүдэд, тэр дундаа хөдөө аж ахуйд даатгалын үйлчилгээг хүргэх хэрэгтэй байна" хэмээн бодлоо хуваалцлаа.

Эцэст нь түүний хэлснээр "Даатгалын зах зээлд ажиллах хэзээ ч амар байгаагүй. Хамгийн гол нь зөв байх ёстой. Зөв байхын төлөө хүн хамгийн их хичээх хэрэгтэй". ■

АНУ дахь монголчууд

Ирээдүйн
тэрбумтан

“Монголоо санаад заримдаа уйлдаг. Мөнгөн сартай шөнөөр төрсөн нутагтаа морьтой давхиад очиж байна гэж зүүдэлсэн” гэж тэр ярилаа. Ц.Жаргалсайхан одоогоос 15 жилийн өмнө, 2002 оны тэр нэгэн өдөр эх нутгаа орхин гарснаас хойш нэг ч удаа Монголдоо очсонгүй өдий хүрэв. Түүний яриаг сонсон суухад гадаадад ажиллаж, амьдарч буй монголчуудаараа бахархах сэтгэл төрж байв.

Баяндун хайрханы хормойд, Улз голын хөндийд өссөн хүү эдүгээ АНУ-ын Вашингтон, Виржини, Мэрилин мужуудын нэр хүндтэй зочид буудлын сүлжээнүүдийн найдвартай түнш, монгол хүний ухаан, чадварыг өргөж яваа том бизнесмэн болжээ. Тэр 2004 оноос АНУ-д хаус буюу амины орон сууцны засварын ажил эрхэлж, 2006

онд хүүтэйгээ хамтран Best Design Corp компаниа байгуулжээ. АНУ-ын барилгын бизнес бүүм болоод байсан 2007 оноос Засгийн газрын тендерийн ажлуудыг амжилттайгаар гүйцэтгэжээ.

Гэхдээ Ц.Жаргалсайханы компани өнөөгийн түвшинд хүрэхэд олон том сорилттой тулгарч, даван гарсан. Дэлхийд санхүүгийн хямрал нүүрлэж, барилгын бизнес хумигдсан учир байнгын тогтвортой харилцагчидтай болохын тулд таван жилийн судалгаа, нөр их хөдөлмөр зарцуулсан аж. Өнөөдөр Best Design Corp компани нь Америкийн Best Western, Comfort Inn, Hyatt зэрэг зочид буудлын томоохон сүлжээдийн итгэлт түнш нь болж, нийт 400 орчим зочид буудалтай гэрээтэй ажиллаж байна. Ингэхдээ зочид буудлуудын менежментэд оролцохоос гадна урсгал засвар, засал чимэглэл, дизайныг хийж өгдөг. Ц.Жаргалсайхан өнгөрсөн хугацаанд монголчуудаас голдуу бүрдсэн 4-5 баг бүрдүүлжээ. Нэг төсөл дээр ойролцоогоор 20-40 хүн ажиллана.

Зочид буудлын чиглэл бол “Үйлчлүүлэгч хаан” гэсэн хууль хамгийн өршөөлгүй, хатуу үйлчилдэг салбаруудын нэг. Олон орны, төрөл бүрийн хүсэл, сонирхолтой хүмүүс зочид буудлын сүлжээгээр үйлчлүүлдэг учир тэр бүхэнд нийцсэн чанартай засварын үйлчилгээ үзүүлнэ гэдэг амаргүй. Best Design Corp компани томоохон сүлжээдийн засварын ажлыг хийх эрх олж авахын тулд ижилхэн үйлчилгээ санал болгодог америк, испани, мексик тэргүүтэй олон өрсөлдөгчөөс ялгарч түншүүдийнхээ итгэлийг олжээ. “Бид ердөө хурд, чанар, менежмент гэсэн гурван зүйлээр ялгарсан” гэж Ц.Жаргалсайхан хэллээ. Дэлхийн том зах зээлд зочид буудлын салбарт монголчуудаас бүрдсэн чадвартай баг ажиллаж байгааг сонсоход сэтгүүлч

миний хувьд сайхан байлаа.

Зочид буудлаар олон үндэстний хүмүүс үйлчлүүлдэг учраас тэдний санаанд нийцсэн цагийн хуваариар ажиллах төвөгтэй. “Өглөө есөн цагт эхлэхэд оройтно, оройн дөрвөн цагаас өмнө дуусгахгүй бол бас оройтно. Бага хугацаанд их ажлыг маш нарийн тогтоосон стандартын дагуу амжуулах шаардлагатай болдог” гэж тэр ярих. Америкчууд тухайн хүний ажилдаа хэрхэн хандаж байгааг хамгийн их анхаардаг аж. Одоогоор түүний компани 7-8 том буудлын засварын ажлыг зэрэг хийж байгаа бөгөөд ажил ёстой л оовлож байгаа гэлээ.

Хэдийгээр өнгөрсөн 15 жилийн хугацаанд итгэлийг нь хүлээсэн харилцагчдын тоо ачааллаас бараг хэтэрсэн, чадварлаг баг бүрдүүлж чадсан ч “Миний бизнес одоо л өргөжиж эхэлж байна” гэж ярих нь Ц.Жаргалсайхан цаашдаа олон зүйл дотроо төлөвлөж, бодож явааг илтгэнэ.

“Хэзээ нэгэн өдөр хурааж хуримтлуулсан мэдлэг туршлага, хөрөнгө мөнгөө Монголдоо зориулна гэж боддог” гэв. Best Design Corp цаашдаа менежментийн багаа өргөжүүлэх, хөгжүүлэх томоохон ажлууд төлөвлөөд буй аж. Монголоос хүмүүс авчирч ажиллуулах, сургалт зохион байгуулах зэргээр хүнээ хөгжүүлэхэд ихээхэн анхаарахаар төлөвлөжээ. Өөрөө ч оройн цагаар менежментийн чиглэлээр сурч байгаа аж.

АНУ-д цагаачилсан бусад үндэстнээс ялгаатай нь монголчууд хэзээ нэгэн өдөр эх орондоо очиж бизнес хийнэ гэж боддог. Ц.Жаргалсайханаас мөрөөдлийнх нь талаар асуухад хөгжингүй орны туршлагыг Монголынхоо уламжлалтай хослуулсан, дэлхийн жишигт нийцсэн “Таун Хаус” хорооллыг Монголдоо бүтээх гэв. ■

АНУ дахь монголчууд

Үл хөдлөхийн үл няцах зуучлагч

Тэр анх Америкт ирэхдээ 19 настай байв. Гэр бүл, найз нөхдөөсөө холдон ганцаараа ирсэн түүнийг онгоцны буудлаас тосч авах хүн ч алга байв. Тэр олон жилийн хүндрэл, бэрхшээлийг туулахдаа шантраагүй. “Америкт ирээд хэсэг хугацааны дараа ээж, аав руугаа утсаар ярихдаа багаас минь хар ажил хийлгэж хүмүүжүүлсэнд баярлалаа гэж хэлээд уйлж байсан” гэж Б.Инга ярьж байлаа. Хүүхэд байхдаа гэрээ тохижуулах, байраа засварлах дуртай байсан. Хүссэн мөнгө, эд хогшил байгаагүй ч дотроо тэгж, ингэж

тохижуулж байна гэж төсөөлдөг байсан нь эдүгээ бага багаар биелсээр байна.

Өдгөө тэр үл хөдлөх хөрөнгийн салбарт 10 гаруй жил ажилласан туршлагатай зуучлагч. Үл хөдлөх хөрөнгийн албан ёсны зуучлагчаар ажиллаад таван жил болжээ. Түүнээс өмнө долоон жил гаруйн хугацаанд зуучлагчийн туслахаар ажиллаж энэ салбарт арвин их, мэдлэг туршлага хуримтлуулсан. Одоо Инга “Killer William’s” хэмээх АНУ-ын үл хөдлөх хөрөнгийн хоёр дахь том компанид зуучлагчаар ажилладаг. 2016 онд Tysons орчимд үйлчлүүлэгчдийн сэтгэгдэл, борлуулалтын үр дүнгээр нь 800 гаруй рийлтороос 32 шилдэг зуучлагч тодруулахад Б.Инга тэдний нэгээр шалгарсан байна.

Гадаадад очсон хүний хамгийн анхны хэрэгцээ нь амьдрах орон сууц байдаг учраас Б.Инга анхнаасаа үл хөдлөх хөрөнгийн зах зээлийг сонирхон судалсан байна. Яг ямар асуудал тулгардаг, түүнийг яаж шийдэх ёстойг өөрийн биеэр мэдрэхийн тулд өөрөө байр худалдан авч, амьдарчээ.

Б.Инга АНУ-д ирж буй монголчуудаа тохиромжтой орон байр олоход тусалдаг гол хүн. Түүний үйлчлүүлэгчдийн 60 хувь нь монголчууд. Үл хөдлөх хөрөнгийн зуучлалаас гадна Инга монголчууддаа зориулж үл хөдлөх хөрөнгийн сургалт зохион байгуулдаг болжээ. Сургалтаараа хэзээ байшин худалдаж авбал тохиромжтой, үл хөдлөх хөрөнгийн зах зээлийн нөхцөл ямар байгаа, зээлийг хэрхэн авах вэ зэрэг чухал мэдээллийг өгдөг. Ингагийн сургалтад ирсэн хүмүүс түүнд ам сайтай байдаг. Жишээ нь, байшин авах бодолгүй байсан хүн сургалтад ирээд хоёр сарын дараа урьдчилгаа мөнгө төлөлгүй байртай болчихсон тохиолдол ч бий.

Б.Ингагийн ярьснаар АНУ-д

үл хөдлөх хөрөнгийг эзэмших, бизнесийн зорилгоор ашиглах хоёр нь ялгаатай. Судлах ёстой хамгийн чухал асуудал бол татвар. Татвар нь тухайн хүний иргэншлийн байдлаас хамаараад бас янз бүр. Үл хөдлөх хөрөнгө худалдан авах эсвэл эзэмших гэж байгаа бол эхлээд зөв агентлагад хандах шаардлагатай аж. Хэдийгээр заавал агентлагад хандах ёстой гэсэн хууль байхгүй ч үл хөдлөх зарж байгаа хүмүүс хувь хүмүүстэй ажиллах дуртай биш байдаг. Түүний ярьснаар АНУ-д үл хөдлөх хөрөнгийн өнөөгийн нөхцөл их таатай байгаа бөгөөд зээлийн хүүгийн хэмжээ түүхэнд байгаагүйгээр багассан.

Б.Ингагийн хувьд АНУ-д үл хөдлөх хөрөнгийн бизнес эрхлэх гэж буй монголчуудад эхлээд бага хэмжээнд ажиллаж тодорхой хугацаанд энэ салбарыг судалж, таних шаардлагатай гэж зөвлөдөг. Ямар нэгэн аргаар татвар бага төлнө гэсэн ойлголт байхгүй.

Инга рийлтороор ажиллаж, үл хөдлөх хөрөнгийн сургалт зохион байгуулахаас гадна бясалгалаар хичээллэдэг. “Би мэргэжлийн бясалгагч биш шүү дээ” гэж хэлээд инээв. Гэвч Б.Ингагийн ярианаас тэр яаж амар амгалан, сайхан амьдрахыг мэддэг, өөрийн дотоод сэтгэлийг үргэлж тордож явдаг нь харагдаж байв. “Хүн алдахгүйгээр амжилтад хүрнэ гэж байхгүй. Гурван шат ахиад, хоёр шат ухрах тохиолдол олон. Бууж өгөхгүй, хүлээцтэй, өөртөө итгэлтэй байж чадвал амжилт заавал гардаг. Ганц туулах амьдралыг өөрийгөө бүрэн дайчлаад өнгөрөөх хэрэгтэй” хэмээн ярих нь “Хэрхэн амжилтанд хүрэх вэ” гэх мэтийн олон ном уншсан бус, харин амьдралын хатуу ширүүнийг өөрийн биеэр туулсан хүний үг байв. Тиймдээ ч “Амьдралаас сурсан зүйл маань сургуульд сурснаас хамаагүй илүү гэж боддог” юм. ■

Мэдээлэл хамгаалагчид

Зүүн гар талаас Б.Энхбат, Г.Амгаа

Б.Энхбат, Г.Амгаа нар Америкийг зорьсон анхны монголчуудын нэг. Б.Энхбатыг 1996 онд ирэхэд Санфранцискод 20 гаруй, Г.Амгааг 1997 онд Чикагод ирэхэд 100 хүрэхгүй монгол иргэн байжээ. Өнөөдөр тэд Чикагод мэдээллийн технологийн чиглэлээр үйлчилгээ үзүүлдэг Clear компанийг удирдаж байна. “Намайг Америкт авчирсан хүн нь Б.Энхбат” хэмээн Г.Амгаа хэлэв. Гэвч түүнээс хойш 10 гаруй жилийн дараа хоёр найз эргэн нэгдсэн юм.

Монголд мэдээллийн технологийн чиглэлээр төгссөн Г.Амгаа Америкт ирсэн эхний жилээ англи хэл сурч, монголчуудын хэлдэгээр “хар ажил” хийж өнгөрүүлжээ. Гэхдээ удалгүй нэгэн интернэт үйлчилгээ үзүүлдэг компаниас ажилд орохыг урьсан нь мэргэжлээрээ ажиллахын хүслэн болсон Г.Амгаад татгалзах аргагүй санал байлаа. Тэр үед Г.Амгаа, Б.Энхбат хоёр дөнгөж их сургууль дүүргээд ирцгээсэн, сурсан эрдмийнхээ чадлыг үзэх хүсэл тэмүүлэл дүүрэн залуус байсан юм. Америкт ирэх болсон шалтгааныг нь асуухад хоёул “Толлох шийдвэрийг аав, ээж гаргасан” хэмээн хариулж билээ.

Г.Амгаа хоёр ч өөр компанид ажилласныхаа дараа буюу 2006 оноос хувийн бизнесээ эхлүүлжээ. Мэдээллийн технологийн чиглэлээр гурван жил үйл ажиллагаа явуулсны дараа ижил чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг Брюс

Соколтой нэгдэж өнөөгийн Clear-ийг үндсийг тавьсан аж. Компанийнхаа тухай Г.Амгаа “Гурван монгол, гурван америк хүн хамтарч байгуулсан компани” гэв. Өнөөдөр 12 ажилтантай бөгөөд дийлэнх нь монгол.

Харин гурван жилийн өмнө программ хангамжийн компани байгуулснаар ачаалал нэмэгдсэн учир Санфранцискод хуулийн чиглэлээр ажиллаж байсан Б.Энхбат найзыгаа хамтрагчаа болохыг урьснаар тэд ийн эргэн нэгдсэн байна. “Мэдээллийн технологийн ширүүн өрсөлдөөнтэй зах зээлд энэ компанийг өрсөлдөх чадвартай, үйлчилгээ, нэр хүнд сайтай авч явж байгаа найзаараа болон түүний сургасан шавь нараар бахархахгүй байх аргагүй” гэж Б.Энхбат хэлсэн юм. Тэд гол төлөв Монголоос боловсон хүчнээ авч сургаж, ажиллуулахыг боддог. Хүний нөөцийн бодлогоо “Мэдлэг биш хандлага” хэмээн тодорхойлсон бөгөөд зөв хандлагатай, ажиллах, амжилт гаргах эрмэлзлэлтэй хүмүүсийг зөвхөн Монгол гэлтгүй өөрсдөө сургаж, бэлтгэдэг ажээ.

Харин тэднээс амжилтад хүрсэн гол түлхүүр нь юу гэж бодогийг сонирхоход “Тэрийн хүмүүжил, олж авсан боловсрол” хэмээн энгийн тодорхойлов. Гэхдээ “Бизнес өдөр бүр асуудал тулгардаг. Асуудал гэж хараад байвал шийдэж чадахгүй” гэж хэлсэн нь тэдний хөдөлмөрч, няцдаггүй чанарын илэрхийлэл биз ээ. Тэдний ажилладаг зах зээлийн онцлогийг сонирхвол “Энэ улсад тэгш боломж бий. Бидэнд ямар ч танил тал байхгүй. Оюуны хөдөлмөр үнэлэгдсэнээр л өдий зэрэгтэй явж байна” гэв. Анх ирэхэд зурагтаар үздэг байсан зодоон цохион, гэмт хэрэг гаарсан Америкаас нь огт өөр, нийгэм нь хүндээ зориулагдсан, иргэд нь хууль дүрмээ сахидаг шинэ ертөнцөд ирээд “Их сонин санагдсан” гэнэ.

Clear-ийн үйлчлүүлэгчид 100 хувь

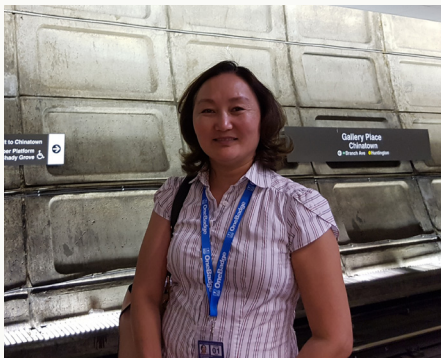
Америкийн компани, иргэд. Гэхдээ удахгүй Монгол руу чиглэсэн үйлчилгээ үзүүлэхээр зэхэж байна. Уг компани мэдээллийн аюулгүй байдлын чиглэлээр туршлагажсан. Энэ чиглэлээр Монголын зарим компанид туслах боломжийг судалж байгаа гэлээ. Ямартай ч Clear-ийн салбар Монголд нээгдсэн.

Монголын мэдээллийн технологийн хөгжил, энэ салбараас бүтээгдэхүүн экспортлох боломжийн талаар тэдний бодлыг сонирхоход салбарын хөгжил сайн байгааг дурьдаад “Экспортод гарахын тулд өөрсдөө тэр зах зээлд нь очиж гаднын компанийн ажилладаг зарчмыг ойлгох хэрэгтэй. Хэрэглэгчийн интерфэйс гэж их том зүйл бий. Тэр хүн ямар юм хүсээд байгааг сайн ойлгох ёстой. Монгол хүн, америк хүн өөр өөрөөр хүлээж авна, солгой хүнд зориулж программ хөгжүүлэх хэрэгтэй болно. Нүдний хараа муутай хүнд зориулж өөртөө тохируулж болдог байх гэх мэт. Түүнээс Монголоос шууд экспортлох хэцүү. Ядаж гадаадаас зөвлөх авах ёстой” хэмээв. Тэд өмнө нь Монгол руу үйлчилгээгээ нэвтрүүлэх гэж оролдсон ч амжилт олоогүй аж. Тиймээс Америкийн оффист ажиллаж байсан хүнийг Монголд менежерээр томилж байж зах зээлээ мэдрэх хэрэгтэй гэдгийг ойлгожээ.

“Нэг л мэдэхэд цаг хугацаа өнгөрчихдөг юм байна. Хүүхдүүдээ цэцэрлэгт, дараа нь сургуульд сургая гэж бодож байтал 10-20 жил өнгөрчихөж” хэмээн уулга алдах тэдний хүүхдүүд ч Монголдоо элэгтэй гэнэ. “Монгол гэсэн нэрийг өндөрт авч явах юмсан гэдэг монголчуудын нэг чанар бий. Энэ нь гадаадад амьдарч байгаа монголчуудад илүү хүчтэй байдаг” хэмээн Б.Энхбат хэлсэн юм. Тэдний өнгөрсөн оны сүүлээр гаргасан шинэ бүтээгдэхүүн нь богинохон хугацаанд 50 мянган хэрэглэгчтэй болжээ. Энэ бүтээгдэхүүн нь мөн бие даасан компани болж хөгжих бөгөөд “Шинэ бүтээгдэхүүнээ Монголоор овоглохыг хүсдэг” хэмээн Г.Амгаа өгүүлсэн юм. ■

АНУ дахь монголчууд

Метроны мэргэжилтэн монгол бүсгүй

Дэлхийн өнцөг булан бүрт амьдрах хүмүүсийн хувьд Америк улс бол мөрөөдлийн газар. Жилд хэдэн зуун мянган хүний нүүдэл ийшээ чиглэж Америк мөрөөдлийг тээсээр ирнэ. Гэвч хүн болгонд мөрөөдсөн амжилт нь очсон даруйд биелэнэ гэдэг ховор юм. Х.Дэлгэрмаагийн хувьд хүн бүрийн адил тэрхүү мөрөөдлийг тээж 1999 оны наймдугаар сард АНУ-ын хилийн дээсийг давжээ. “Тухайн үед төрсөн анхны сэтгэгдэл маш өндөр байж, өөрийнх үзсэн кино, нэвтрүүлэг, мэдээллээс авсан АНУ-ын төсөөлөл нь тэнгэр, газар шиг л ялгаатай байсан аж. Гудамжаар зөрөх хүн түүнтэй инээмсэглэн мэндлэх нь түүнд сонин мөртлөө гайхалтай сайхан сэтгэгдлийг үлдээж байжээ. Хүн бүр түүнтэй ингэж харилцахад өөрийгөө онцгой мэтээр мэдэрч байлаа” гэж тэрбээр хэлсэн юм.

Х.Дэлгэрмаа Вашингтон хотын дэргэд байрлах гурван мужийг холбосон Woodrow Wilson Bridge төслийн хяналтийн багт ажиллаж байжээ. 10 гаруй жил үргэлжилсэн 2.5 тэрбум ам.долларийн төсөв бүхий гүүрийг шинэчлэх томоохон бүтээн байгуулалтад монгол хүн оролцсон гэдэг нь бахархах зүйл биш гэж үү. Дараа нь 2011 оноос эхлэн

Вашингтон хотын метроны программ, менежментийг сайжруулах төсөлд тав орчим жил ажиллажээ. Өөрөөр хэлбэл, тухайн байгууллагын доголдож буй менежментийн хэсэгт мэргэжлийн зөвлөлгөө өгч, бие даан ажиллахад нь туслан, олон төрлийн удирдамж гарган ажилласан гэсэн үг. Түүнчлэн энэхүү төсөлд нь нарийн мэргэжлийн инженер, санхүүгийн мэргэжилтнүүд хамтран баг болон хамтарчээ.

Түүний гол үүрэг программ менежментийн мэдээллийн нэгдсэн цахим хуудас хийх багийн гишүүнээр ажилласан ба санхүүгийн мэдээллийг төслийн менежер болон удирдлагын түвшний хүмүүст хялбарчлан хурдан хүргэх тайлан мэдээг цаг бүрт нь хүргэх. Ингэснээр тухайн хүмүүс ажлаа дүгнэх, хянахад туслах нь түүний гол оролцоо байжээ. Төсөл амжилттай хэрэгжиж дууссан бөгөөд Америкт ирснийхээ дараа жижигхэн цайны газарт өглөө, өдрийн хоол хийдэг туслах ажилтнаар ажлын гараагаа эхэлж байсан тэрбээр одоо төсөл хэрэгжүүлэгч байгууллагынхаа үндсэн ажилчин болж санхүүгийн төрөл бүрийн дүн шинжилгээ хийж байна.

Уг нь тэрбээр Уралийн Политехникийн их сургуулийн металлургийн инженерээр 1995 онд, Санхүү, эдийн засгийн дээд сургуульд (одоо Их сургууль) нягтлангаар 1998 онд тус тус төгссөн. Монголд байхдаа гурилын болон сүүний үйлдвэрүүдэд дадлага хийж, хувиараа жижиг бизнес хийх гэж хүртэл оролдож байж. Харин АНУ-д дахь ажлын гараагаа цайны газрын туслах ажилтнаар эхлүүлсэн нь уруудсан явдал гэхээс илүүтэй англи хэл хурдан сурч, тухайн орны соёлд дасахад чухал хувь нэмэр оруулжээ. Учир нь

үйлчлүүлэгчээс хоолны захиалга авахын тулд яриаг нь ойлгохоос эхлээд эхэндээ будилдаг байсан ч аажмаар хүмүүсийн яриаг ойлгох болж “тушаал” дэвшин кассанд мөнгө хураадаг болсон гэнэ. Улмаар хоолны газрынхаа татварын нягтлангийн ажлыг хийж байгаад дээр дурьдсан гүүрний төсөлд 2004 оноос ажиллаж эхэлсэн байна.

Тэрбээр АНУ-д амьдарч эхэлснээсээ хойш Монгол руу хэд хэдэн удаа очжээ. “Би өнгөрсөн жил анх удаа бүтэн нэг сар амрахаар очсон юм. Манай улсын хөгжил ахицтай, хүмүүсийн амьдрал дээшилж байгаа нь мэдрэгдсэн. Нэг үеэ бодвол залуучууд ажилтай, зорилготой, хөдөлмөрч болсон нь надад анзаарагдсан. Мөн гадаадаас буцаж ирсэн хүмүүс сурсан зүйлээ эх орондоо хэрэгжүүлж байгаа нь таалагдсан” гэж хэллээ.

Түүнчлэн “Үүний зэрэгцээ хөдөө явж байхад яагаад хотоо илүү хөгжүүлээд хөдөөгөө орхисон юм бол, жинхэнэ ажил нь хөдөөд байхад хүмүүсийг татах бодлого явуулахгүй хотдоо бөөгнөрч, яагаад замын түгжээнд хамаг цагаа үрээд байгаан бол гэсэн бодол төрсөн. Хот маань хүнээсээ их машинтай санагдсан. Хотын түгжрэнд таван цаг зарцуулахад дахин төв рүү орохоос айдаг болсон шүү” хэмээв. Харин түүнд Монголд ирээд хамгийн их таалагдсан нь Үндэсний цэцэрлэгт хүрээлэн. “Болдогсон бол тэнд үргэлж очих юмсан” хэмээн тэрбээр хэлсэн юм.

Гадаадад ажиллаж, амьдрах монгол хүн бүр эх орныхоо хөгжлийн төлөө санаа тавина. Хэдий орон зайн хувьд алслагдмал, улсынхаа хөгжилд шууд хувь нэмрээ оруулах боломжгүй ч өөрийн ажилдаа хариуцлагатай сайн байж “Монгол Улс” гэсэн эх орныхоо нэрийг сайнаар дуурсгах нь тэдний үүрэг юм. Яг энэ л үүргийг бие сэтгэлдээ ухамсарлан, ажилдаа чадмаг байж, хариуцлагатайгаа харуулж буй нь Дэлгэрмаа бүсгүйн эх орныхоо өмнө хүлээсэн үүргээ сахиж байгаа нь болов уу гэсэн бодол төрсөн юм. ■

“ЭДИЙН ЗАСГИЙН ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ, ЦААШДЫН ЧИГ ХАНДЛАГА-2018”

Эдийн засгийн судалгаа эрдэм, шинжилгээний хүрээлэн (ERI), Монгол Улсын Их Сургууль,
Монголбанк хамтран зохион байгуулж байна.

Хаана: Туушин зочид буудал /Соёмбо заал/

Хэзээ: 2018.03.13 -нд 08:30

Та хуралд оролцохыг
хүсвэл 2018 оны 3-р
сарын 12-ны 18:00
цагаас өмнө
www.eri.mn цахим
хуудсаар орж
бүртгүүлнэ үү.

ХӨТӨЛБӨР

Хурал монгол хэлээр, англи хэл рүү синхрон орчуулгатай явагдана.

08:30	БҮРТГЭЛ	
09:10	НЭЭЛТ	
	САЛБАР ХУРАЛДААН №1	САЛБАР ХУРАЛДААН №2
09:40-10:10	Байгалийн баялагтай эдийн засаг дахь мөнгөний болон макро зохистой харьцааны бодлогын нөлөө: Монголын жишээн дээр	Уул уурхайн салбарын эдийн засаг дахь нөлөө
10:10-10:40	Орон сууцны зээлийн бодлогын эдийн засагт үзүүлэх нөлөө	Уул уурхайн хөгжлийн стратеги
	ЦАЙНЫ ЗАВСАРЛАГА	
11:10-11:40	DMA аргыг ашиглан инфляцыг таамаглах нь	Уул уурхайн салбараас орох орлогын удирдлага
11:40-12:10	МУ-ын өрхийн зээлийн микро стресс тест	Уул уурхайн салбарын маркетинг, худалдаа
12:10-12:40	Бэлчээрийн доройтол ба малын хөлийн татварын нөлөө	Үнэ өөрчлөгдөх дундаж хугацааг тооцох нь
	ҮДИЙН ХООЛ	
13:30-14:00	Экспортыг дэмжих хөтөлбөрийн нөлөөллийн үнэлгээ	Төсвийн бодлогын арга хэмжээнүүдийн Монгол улсын хөдөлмөрийн зах зээлд үзүүлэх нөлөө
14:00-14:30	МУ-ын экспортын тогтвортой өсөлтийг дэмжих стратеги	Төсвийн хүмийн бодлогын эдийн засагт үзүүлэх нөлөөг CGE загвараар үнэлэх нь
14:30-15:00	Уул уурхайн хөгжил орон нутгийн иргэдийн амьжиргаанд нөлөөлөх нь	Шатахууны үнийн өсөлтийн эдийн засаг дахь нөлөөг CGE загвараар үнэлэх нь
	ХААЛТ	

Илтгэл тус бүр 20 минут, асуулт хариулт 10 минут үргэлжилнэ гэж тооцов.

Дэмжигч байгууллагууд:

Хэвлэл мэдээллийн хамтрагч:

АНУ -ын Чикаго хот дахь монгол залуучуудтай хийсэн уулзалт

АНУ-д мэргэжлээрээ ажиллаж, сурч буй залуучуудыг хооронд нь холбож, туршилага солилцуулах зорилготой ажлыг Чикаго дахь монгол залуучуудын холбоо зохион байгуулах болжээ. Энэ холбоог үүсгэн байгуулж сэтгэл нэгдсэн эдгээр залуус АНУ-д төрсөн эсвэл, бага балчир ахуйдаа энэ оронд ирж өсөж, хүмүүжсэн залуус. Өдгөө дээд боловсрол эзэмшиж, эзэмшсэн мэргэжлээрээ ажил хөдөлмөрийнхөө гарааг эхлүүлж яваа үе тэнгийнхэн. Тийм боловч

Тэдний хэлж буйгаар “АНУ-д анх удаа ирсэн монгол залуучуудад хэлний бэрхшээлээс авахуулаад хүндрэлтэй зүйл их тулгардаг. Хичээл сонголт, сургуулийн орчин, хэрхэн хичээлээ давах уу гэх мэт зүйлийг урьд ирсэн залуучууд нь хэлж, зааж, сурган тусалдаг” гэв.

Цаашид эх монгол орондоо өөрсдийн хувь нэмрийг бодитоор оруулах хүсэл тэмүүлэл дүүрэн байгаа тухайгаа хүн бүр итгэл төгс илэрхийлж, бидний хооронд Монгол Улсын өнөөгийн хөгжил, гэгээлэг ирээдүйн тухай халуун дотно яриа өрнөсөн юм.

Батлан хамгаалах

Энхийн төлөө хоёр тив

А.Сэвжид

Тавантолгой дахь Энхийг сахиулах ажиллагааны сургалтын төвийг Зүүн хойд Ази дахь энхийг сахиулах ажиллагааны түшиц төв болгоход чухал хувь нэмэр оруулсан

**2011 оны
эцэст АНУ-аас
Тавантолгойн
сургуулилтын
баазад
зарцуулсан
хөрөнгө
оруулалт
5.7 сая
ам.долларт
хүрчээ**

Чанх дээрээс шарах нарнаас зугтаж хүн бүр л сүүдэр бараадахыг хүсэхэд үүнийг үл тоосон мэт дүрэмт хувцасаа өмссөн, буугаа үүрэх цэрэг эрчүүд ийш тийш гүйдэнэ. Халуун зунаар нүх ухан нуувч бэлдэн, хүнд буу, дайны хэрэгслээр өвч хуяглаад хэдэн арван километрт торохгүй гүйнэ. Энэ бүхэн цэрэг хүний тэсвэр, тэвчээр, бэлтгэлийг шалгах мэт үргэлжилнэ.

Уг дүр зураг бол Номхон далай дахь АНУ-ын зэвсэгт хүчин Монголын зэвсэгт хүчинтэй хамтран зохион байгуулж буй “Хааны эрэлд” цэргийн олон улсын хамтарсан хээрийн сургуулилтынх. Анх 2002 онд зохион байгуулагдсан энэхүү цэргийн ажиллагаа нь жил бүр тасралтгүй үргэлжилсээр өнгөрсөн жил 15 дахь удаагийн нэгдсэн бэлтгэлээ хийж гүйцэтгэжээ. Өдгөө нэг ээлждээ 30 орчим орны 1400 гаруй албан хаагч оролцдог олон улсын томоохон

цэргийн хамтын ажиллагаа болон өргөжсөн байна.

1990 оны цагаан морин жилийн хувьсгалын дараагаар Монголын арми, зэвсэгт хүчний хувьд хүндхэн жилүүд эхэлсэн гэхэд хилсдэхгүй. Нэлээд тооны цэргийн ангиудаа татан буулгаж үйл ажиллагааныхаа цар хүрээг хумьснаар олон улсын түвшинд батлан хамгаалах салбарын хөгжлөөрөө үлэмж хоцорсон. Энэ л цаг үед АНУ-ын зүгээс Монгол Улсын батлан хамгаалах салбарт туслалцаа, дэмжлэг үзүүлж ирсний нэг илрэл нь өдгөө “Хааны эрэлд” олон улсын цэргийн сургуулилт билээ. Үүний дэмэнд дотоодын цэрэг, армийн хөгжил дэлхийн түвшинтэй зэрэгцэхэд чухал нөлөөг үзүүлсээр байгаа юм.

Цэрэг армийн хувьд дан ганц социалист орнуудтай харилцдаг байсан Монгол Улсад хамгийн түрүүнд гараа сунгасан нь америкчууд юм. Батлан хамгаалах салбарыг дэмжсэн тэдний оролцоо нь ардчилсан

► нийгэмд шилжээд удаагүй улс Үндэсний аюулгүй байдлаа хамгаалахад ихээхэн тус болсон аж. Хоёр улсын уг салбарын хамтын ажиллагааны оргил үе нь Монголын зэвсэгт хүчний цэргийн багийг түүхэнд анх удаа олон улсын эвслийн цэргийн ажиллагаанд оруулахаар шийдвэрлэсэн явдал. Тодруулбал, 2003 онд АНУ-ын тэргүүлсэн “Иракийн эрх чөлөө ажиллагаа”-нд цэргийн хамгаалалтын ротыг Монголоос илгээх шийдвэр гаргасан нь биднийг цаашид НҮБ-ын Энхийг сахиулах ажиллагаанд бие даан цэргийн баг оролцуулах боломжийг нээсэн юм.

Ингэснээр Ирак дахь олон улсын цэргийн ажиллагаанд 2003-2008 онд арван ээлжид нийт гурван штабын офицер, 1192 цэргийн албан хаагч үүрэг гүйцэтгэсэн нь дотоодын зэвсэгт хүчин энхийг сахиулах ажиллагааны туршлага хуримтлуулсан чухал үйл явдал болжээ. Мөн 2003 оны аравдугаар сараас Зэвсэгт хүчний сургалтын хөдөлгөөнт багийн 13 ээлжийн 265 цэргийн албан хаагч Афганистаны үндэсний армийн Артиллерийн бие бүрэлдэхүүнийг сурган, дадлагажуулах үүргийг тус тус гүйцэтгэсэн байна. Түүнчлэн 2009-2015 онд Иракийн нийслэл Багдад дахь АНУ-ын “Эггерс” баазын харуул хамгаалалтын үүргийг арван ээлжээр 1152, 2010-2014 онд нисдэг тэрэгний сургалтын хөдөлгөөнт багт 30 цэргийн албан хаагч тус тус үүрэг гүйцэтгэжээ.

Монгол, Америкийн баглан хамгаалах болон зэвсэгт хүчний харилцаа хамтын ажиллагааг гурван үе болгон авч үзэх боломжтой аж. Нэгдүгээрт, 1991-1996 он буюу Зэвсэгт хүчний цэргийн албан хаагчдад англи хэлний сургалт явуулах нөхцөлийг бүрдүүлэх, цэргийн дээд түвшний харилцан айлчлалыг харилцан хийж байсныг хамруулж болно. Хоёрдугаарт, 1996-2006 оны хооронд цэргийн мэргэжилтнүүдийг харилцан солилцох Засгийн газрын гэрээнд гарын үсэг зурж, үүний дагуу Монголын цэргийн албан хаагчдыг АНУ-ын цэргийн сургуульд суралцуулж эхэлснээр хамтын ажиллагаа үргэлжилсэн байна. Мөн АНУ-ын дэмжлэгтэйгээр хамтарсан команд-штабын сургуулийг зохион байгуулж, уг сургуульд Америкийн цэргийн албан хаагчид оролцох болжээ. Тэгвэл гуравдугаарт, 2003 оноос өнөөг хүртэл буюу Монголын цэргийн багууд Афганистан, Иракийн олон улсын цэргийн ажиллагаанд АНУ-ын цэргийн удирдлага дор оролцох болсноор хоёр улсын баглан хамгаалах салбарын харилцаа, хамтын түншлэлийг дээд түвшинд хүргэсэн хэмээдэг. Энэхүү цэргийн оролцоог ч АНУ-ын талаас өндөрөөр үнэлдэг ажээ.

АНУ-ын зүгээс үзүүлэх цэргийн буцалтгүй тусламжийг цэргийн албан хаагчдыг сургаж бэлтгэх, зэвсэгт хүчний энхийг дэмжих ажиллагаанд оролцох чадавхыг нэмэгдүүлэх гэсэн үндсэн чиглэлтэй. Тухайлбал, цэргийн албан хаагчдийн англи хэлний мэдлэгийг нэмэгдүүлэх, улмаар тэднийг АНУ-ын цэргийн сургууль, дамжаанд сургах хүрээнд АНУ-ын Олон улсын цэргийн боловсрол ба сургалтын хөтөлбөр болох IMET-т хамруулж ирсэн билээ. Уг хөтөлбөрт Монгол Улсыг үнэгүй хамруулж, зардалд нь 1992-2011 онд 13 сая.долларыг зориулжээ. Хөтөлбөрийн хүрээнд 2012-2016 онд таван сая ам.долларын санхүүжилтийг АНУ-аас хийсэн бол 2017 онд жилийн төсвийг хоёр сая ам.доллар болгож нэмэгдүүлжээ. /График/

Түүнчлэн 2002-2004 онд Олон улсын энхийг санхиулах чадавхыг өргөжүүлэх хөтөлбөрт зориулж Монголын тал АНУ-аас хоёр сая ам.долларын санхүүжилт авчээ. “Дэлхийн Энхийн ажиллагааны санаачилга” /GPOI/ хөтөлбөрийн дагуу 10 сая ам.долларын техник хэрэгслийг мөн хүлээн авсан байна. 2009 оны байдлаар 640 энхийг санхиулагч, 77 сургагч багш нарыг бэлтгэж, суралцагсдын тоог жил бүр ахиулсаар байна. Уг хөтөлбөрийн хүрээнд 2009-2016 НҮБ-ын цэргийн ажиглагч, штабын болон ар талын офицер, сургагч багшийн 22 дамжааг зохион байгуулж, нийт 564 цэргийн албан хаагч хамрагдсанаас монголын 407 албан хаагч суралцжээ.

НҮБ-ын энхийг сахиулах хүчний бие бүрэлдэхүүнд багтаж, хилийн чанад дахь цэргийн бусад үйл ажиллагаанд оролцсон Монгол Улсын хүчин чармайлтыг олон орон дотроос хамгийн их дэмжиж, хувь нэмрээ оруулсан нь АНУ юм. Одоо ч гэсэн энэхүү дэмжлэгээ зогсоогоогүй байна. Тухайлбал, Улаанбаатараас 48 километрт байрлах Тавантолгойн цэргийн сургуулилын баазыг хөгжүүлэх, барилга байгууламжийг өөрчлөн шинэчлэх, тоног төхөөрөмжөөр хангах, сургалтын хөтөлбөрийг сайжруулах зэрэг зүүн хойд Ази дахь энхийг сахиулах ажиллагааны түшиц бааз болгоход чухал хувь нэмрийг оруулсан байна. 2011 оны эцэс гэхэд л АНУ-аас Тавантолгойн сургуулилын баазад зарцуулсан хөрөнгө нь даруй 5.7 сая ам.долларт хүрчээ. Ийнхүү олон арга замаар АНУ нь бүрэн эрхт байдал, тусгаар тогтнолоо бататган бэхжүүлж, олон улсын хил хязгаараа сахин хамгаалах гэсэн Монгол Улсын хүчин чармайлтыг дэмжин тусалдаг “гуравдагч хөрш” байхыг эрмэлзсээр байгаа билээ. ■

2003 оноос өнөөг хүртэл буюу Монголын цэргийн багууд Афганистан, Иракийн олон улсын цэргийн ажиллагаанд АНУ-ын цэргийн удирдлагад оролцох болсноор хоёр улсын баглан хамгаалах салбарын харилцаа, хамтын түншлэлийг дээд түвшинд хүргэсэн хэмээдэг.

Батлан хамгаалах

П.Ариунбат: Олон орны цэргийн албан хаагчидтай мөр зэрэгцэн алхаж явсан минь хамгийн сайхан дурсамж

А.Сэвжид

Монгол, Америк хоорондын хамтын ажиллагаа батлан хамгаалах салбарт илүү нягт өргөжин тэлэх болсон. Үүний нэг илрэл АНУ-ын зүгээс явуулах олон улсын цэргийн энхийг сахиулах ажиллагааны бүх түвшинд Монгол Улс дэмжин оролцох болсон явдал билээ. Энэ талаар Ирак, Африк, Афганистанд цэргийн энхийг сахиулах ажиллагаанд оролцож, сүүлд 2015-2017 онд АНУ-ын Флорида мужид байрлах Төвийн командлалд эх орноо төлөөлөн алба хааж байсан дэд хурандаа Д.Ариунбаттай ярилцлаа. Одоо тэрбээр Зэвсэгт хүчний жанжин штабын Бодлого, стратегийн төлөвлөлтийн газрын мэргэжилтнээр ажиллаж буй.

-Та олон улсын энхийг сахиулах ямар баг бүрэлдэхүүд багтаж аль улсад цэргийн ажиллагаанд

оролцож байсан бэ?

-Намайг Пүрэвдоржийн Ариунбат гэдэг. Миний бие Монголын зэвсэгт хүчинд 22 дахь жилдээ алба хааж байна. Энэ хугацаанд хувь тохиол гэлтэй энхийг сахиулах болон энхийг дэмжих чиглэлд гадны орнуудад үүрэг гүйцэтгэж байсан. Анх 2006 онд Иракийн энхийг дэмжих ажиллагаа, дараа нь 2007 онд энхийг сахиулагчаар Африкт үүрэг гүйцэтгэж байв. Сүүлд 2012 онд Афганистанд явагдсан ажиллагаанд цэргийн багийн ахлагчаар томилогдож байлаа.

-2006 он гэхээр Иракийн дайны хурцадмал байдал хараахан намжаагүй байсан үе. Түүнчлэн Афганистанд алба хааж байсан гэлээ. Тухайн бүс нутагт тогтворгүй байдал давамгайлж байсан. Ийм нөхцөлд алба хаах хэр байв?

-Цэргийн ажиллагааны үеэр он, улирал, цаг үеийн байдлаас шалтгаалж тухайн улсын дотоод нөхцөл байдал сайжрах эерэг зүйл ажиглагддаг. Тэр үед Иракийн цэргийн ажиллагааг эхний ээлжид намжсан, дараа нь тухайн бүс нутагт энхийг тогтоох буюу нийгэм, эдийн засгийг сэргээн босгох тал дээр нь АНУ-аас түлхүү анхаарч байсан үе. Хэдий тийм ч халдлага, дайралтууд тасралтгүй үргэлжилж байсан. Гэхдээ хаана үүрэг гүйцэтгэж буйгаас шалтгаалан өөр өөр. Бидний байрлаж байсан Иракийн өмнөд хэсэгт нөхцөл байдал харьцангуй гайгүй. Гэхдээ биднийг очсоны дараа жил нь буюу 2007 оноос байдал хурцдаж

эхэлсэн. Энэ бүх хугацаанд бидний хувьд дээд удирдлагаас өгсөн үүргийг амжилттай гүйцэтгэх, үүний зэрэгцээ байлдааны жинхэнэ үед өөрсдийгөө туршлагажуулах зэрэг зүйл байсан. Дараа нь 2012 онд Афганистанд алба хаасан хугацаа нь хавраас намар хүртэлх байлаа. Энэ үед цаг уурын таатай нөхцөлд Талибаны босогчдын байлдааны ажиллагаа идэвхтэй байсан. Биднийг очсоноос нэг сарын дараа буюу дөрөвдүгээр сард нь бидний хамгаалж байсан Эггэрс баазад 24 цагийн турш халдлага болсон. Үүнд ч гэсэн манай цэргийн албан бүрэлдэхүүн даалгавраа амжилттай гүйцэтгэж байлаа.

-Та Ойрхи дорнод дахь байлдааны халуун цэгүүдэд алба хааж байсан. Мэдээж цэрэг хүний хувьд хувцас, хэрэглэлээс гадна бусад хангалт сайн байх хэрэгтэй. Энэ байдал хэр вэ?

-Бид ажиллагаанаас өмнөх бэлтгэлийн үед бие, сэтгэл санаа болон зургаан сар үүрэг гүйцэтгэх үеийнхээ бэлтгэлийг урьдчилж төлөвлөөд дадлага, сургуулилтынхаа үед хангаж ажилладаг. Мөн тухайн газар оронд Америк, Монгол Улс хоорондын бие биедээ хүлээсэн үүргийнхээ дагуу амьдрах орчин болон зарим нэг төрлийн техникийг ашиглах тал дээр дутагдсан зүйл ажиглагдаагүй. Ер нь бол Ирак, Афганистанд явуулж буй цэргийн ажиллагаанд АНУ-ын Батлан хамгаалах яамнаас маш өндөр анхаарал тавьдаг. Монгол

Хамгийн чухал нь үүрэг гүйцэтгэж байх хугацаандаа ихээхэн туршлага хуримтлуулсан

► Улсаас ч гэсэн энэ тал дээр ихээхэн анхаарал тавьж ажилладаг. Мэдээж өндөр хөгжилтэй орны цэргийн албан хаагчидтай хамт үүрэг гүйцэтгэх үед тэднээс суралцаж, туршлага солилцож цаашдаа сайжруулах зүйл нэлээд ажиглагдаж байсан.

-Та энхийг сахиулах ажиллагаануудад оролцсоныхаа дараа АНУ-д байрлах Төвийн командлалд алба хаасан. Тэндэх туршлагаасаа бидэнтэй хуваалцана уу?

-Ирак, Афганистанд цэргийн ажиллагаа эхэлснээс хойш Монгол, Америк харилцаа, хамтын ажиллагаагаа бүх түвшинд бэхжүүлж, хоёр талаас хүчин чармайлт гарган ажилласан. Үүний дүнд 2004 оноос хойш АНУ-ын Төвийн командлалд удирдлага, төлөвлөлт хийх зориулалттай хүнийг татан оролцуулах болсон. Миний хувьд энэхүү ажиллагааны нэг ээлжид

2015-2017 оны хооронд ажиллах тохиол гарсан. Тодруулбал, бодлого, төлөвлөгөө, стратеги боловсруулдаг газарт нь цагийн байдлыг үнэлэх, шинжилгээ хийх багт томилолтоор ажилласан юм. Мэдээж уг ажиллагаа тухайн хүнээс хэлний мэдлэг маш их шаарддаг. Хэдий биеэр хийхгүй ч нэлээд толгой ажлуулах шаардлага тулгарч байсан.

-Энэхүү ажиллагаанд Монголоос хэдэн хүний бүрэлдэхүүнтэй баг ажиллаж байв?

-Гурван цэргийн албан хаагч үүрэг гүйцэтгэнэ. Хоёр нь үндэсний ахлах төлөөлөгч буюу холбогч офицерын үүргээр ажилладаг бол нэг нь АНУ-ын штабт тэдний эрх ашгийн төлөөх нийцсэн албыг хашдаг. Миний хувьд уг үүргийг хүлээн авч ажиллаж байлаа.

-Мэдээж ажиллагаанд оролцож байхдаа сэтгэлд тань тод үйлдсэн үйл явдал байсан байх. Энэ талаараа

та дурсана уу?

-Хоёр улсын харилцаа олон салбарт хөгжсөөр багагүй хугацаа өнгөрчээ. Гэхдээ үүнээс хамгийн чухал нь батлан хамгаалах салбар хоорондын харилцаа, хамтын ажиллагаа нэлээд эрчимжиж хөгжсөн. Үүний үр дүнд ч олон ажиллагаанд үүрэг гүйцэтгэж, гадаад цэргийн албан хаагч нартай мөр зэрэгцэн алхаж явсан минь миний хувьд хамгийн сайхан дурсамж болон үлдсэн. Энэ хугацаанд олон улсын цэргийн шалгуурыг даван гарч, хамт алба хаах нөхдүүдээрээ бахархах гээд дурсамж дүүрэн олон зүйл тохиолдсон. Манай цэргийн албан хаагчид бие бялдар болон амьдрах, сэтгэн бодох чадвараар бусад орны цэргүүдтэй эн тэнцүү. Гэхдээ хамгийн чухал нь үүрэг гүйцэтгэж байх хугацаандаа ихээхэн туршлага хуримтлуулсан нь голлох үр дүн боддог. Энэ бүхний нэг болсондоо миний хувьд их баярлаж, олзуурхдаг. ■

Аян

АНУ-д визгүй зорчих эсэх нь танаас шалтгаална

АНУ-д зорчиж буй манай иргэд тус улсын хууль тогтоомжийг нь чанд мөрдөн хариуцлагатай аялаж, визний хугацаагаа хэтрүүлэх, хууль бусаар хөдөлмөр эрхлэх явдал арилбал Монгол Улс АНУ-ын “Визээс чөлөөлөх хөтөлбөр”-т хамрагдах нөхцөл бодитоор бүрдэнэ

АНУ-ын Элчин сайдад сэтгүүлчдийн хамгийн их тавьдаг асуулт нь магадгүй “Монголчууд хэзээ АНУ-д визгүй зорчдог болох вэ?”. Гэвч энэ асуултын хариуг Элчин сайд төдийгүй нэгдсэн улсын Ерөнхийлөгч ч хариулж мэдэхгүй. Харин хариулах хүмүүс нь монголчууд бид өөрсдөө гэдгийг та мэдэх үү?

АНУ-д визгүй зорчдог 38 улс бий. Үүнд ганц шалгуур байдаг нь АНУ-д зорчихоор виз мэдүүлж байгаа иргэдийн тагталзсан хариу сонсож байгаа хувь нь гурваас ихгүй байх. Гэтэл Монгол Улсын иргэдийн АНУ-д зорчихоор виз мэдүүлсэн хоёр хүн тутмын нэгд нь тагталзсан байдаг. Энэ нь монголчуудад итгэх итгэл муу байгааг харуулж байгаа юм. Учир нь 2016 оны байдлаар АНУ-ын аялал, жуулчлалын виз авсан монгол иргэдийн найман хувь нь АНУ-д визний хугацаагаа хэтрүүлэн үлдсэн бол оюутны виз авсан иргэдийн 20 хувь нь хууль бусаар үлдсэн байна.

Ийм учраас Гадаад харилцааны яам, АНУ-ын ЭСЯ-тай хамтран АНУ-ын виз мэдүүлэх, тус улсын виз авсан иргэдийг Америкт зорчихдоо визний хугацаагаа хэтрүүлэхгүй, виз авсан зорилгодоо нийцүүлэн хариуцлагатай аялахыг уриалах зорилгоор

“Хариуцлагатай аялцгаа” мэдээлэл, сурталчилгааны аяныг санаачлан эхлүүлсэн юм. Аяны нээлт өнгөрсөн оны аравдугаар сарын 13-ны өдөр албан ёсоор болсон бөгөөд нээлтэд тухайн үеийн Гадаад харилцааны сайд Ц.Мөнх-Оргил, АНУ-аас Монгол Улсад суугаа Элчин сайд Жинифер Зимдал Галт нар оролцсон нь хоёр талд асуудалд ихээхэн ач холбогдол өгч байгаагийн илрэл болсон юм.

АНУ-д зорчиж буй манай иргэд тус улсын хууль тогтоомжийг нь чанд мөрдөн хариуцлагатай аялаж, визний хугацаагаа хэтрүүлэх, хууль бусаар хөдөлмөр эрхлэх явдал арилбал Монгол Улс АНУ-ын “Визээс чөлөөлөх хөтөлбөр”-т хамрагдах нөхцөл бодитоор бүрдэнэ гэдгийг олон нийтэд ойлгуулах нь энэ сурталчилгааны аяны үндсэн зорилго.

“Энэхүү мэдээлэл, сурталчилгааны аян нь монгол иргэдийн гадаадад зорчих нөхцөлийг хөнгөвчлөхөд чиглэгдсэн шат дараатай арга хэмжээний нэг хэсэг бөгөөд уг аяны хүрээнд олон нийтэд мэдээллийг бодитой, нээлттэй хүргэх ажлууд хийгдэх болно” гэж Гадаад харилцааны яамны Консулын газрын дэд захирал Л.Мөнхтүшиг ярилаа. ►

► Эхний ээлжид АНУ-д суралцаж төгссөн, эх орондоо хувь нэмрээ оруулж байгаа, визээ зорилгоных нь хүрээнд хууль ёсны дагуу ашигласан, үлгэр жишээ болохуйц хүмүүс өөрсдийн туршлагаа сайн дурын үндсэн дээр ярьсан дүрс бичлэгийг түгээж буй. Үр дүнд нь виз олгохоос татгалзаж байгаа иргэдийн тоо буурах ёстой. Зөвхөн энэ аяны үр дүнд монголчууд Америк руу визгүй зорчдог болно гэж хэлэхгүй ч энэ бол үе шаттай авах олон арга хэмжээний эхлэл нь. Тухайлбал, эдийн засгийн байдал ч виз олголтод нөлөөлдөг. Эдийн засгийн өсөлт сайн жилүүдэд виз авах хүсэлтэд татгалзах нь багасдаг байна. Нөгөө талаас эдийн засгийн орчин сайжирч байж л бидний хэлдэгээр харлах зорилготой, амьжиргаагаа залгуулах, сайжруулах зорилгоор харийг зорихоо болино.

Иргэдийн дунд байдаг нэг төөрөгдөл нь виз дээр тамга даруулахын тулд консулын ажилтны асуултад аль болох эерэг сэтгэгдэл төрүүлэх хариулт өгөх хэрэгтэй гэж бодол. Гэтэл тийм биш. Консулын газруудын зөвлөж буйгаар үнэн зөвөөр мэдүүлсэн иргэдийн виз гарах магадлал өндөр байдаг ажээ. Жишээлбэл, визний мэдүүлэгт "Таны хамаатан садан АНУ-д амьдардаг уу" гэсэн асуулт байдаг. Хэрэв тийм гэж хариулах ёстой байсан ч нуугаад өнгөрчээ. Гэтэл консулын ажилтнууд энэ мэдээллийн үнэн зөвийг хянаж тогтоох бүрэн боломжтой. Ингээд таны худал мэдүүлэг өгсөн нь тодорхой болсноор танд итгэх итгэл үгүй болж дагаад таны ойр дотны, ураг төрлийн хүмүүст АНУ-д зорчих, сурч боловсрох боломж буурч байгаа гэдгийг ойлгох ёстой. Нэг монгол хүн хариуцлагагүй байхад дараа дараагийн виз хүсэгчдэд итгэх итгэлийг сулруулж байдаг. "Тэр улсын ЭСЯ виз олгохгүй байна" гэж мэт ярианы цаана ийм л асуудал бий.

Үүнээс гадна иргэд зуучлалын байгууллагад их ханддаг. АНУ-ын ЭСЯ ямар нэгэн зуучлагч байгууллагатай хамтарч ажилладаггүй гэдгээ албан ёсоор мэдэгдсэн гэдгийг Л.Мөнхтүшиг сануулсан юм. "Баталгаатай виз гаргана" гэсэн зарууд залилангийн шинжтэй болохыг үүнээс ойлгож болно. Тэдний дотор зөвхөн зөвлөх үйлчилгээ үзүүлээд иргэдэд бичиг баримтуудаа бүрэн гүйцэт бүрдүүлэх, анкет зөв бөглөхөд нь тусалдаг газрууд ч бий. Гэхдээ АНУ-ын ЭСЯ-ны вэб сайтад хандахад визний анкетыг монгол хэлээр бөглөж болдог болсон. Тиймээс эхлээд албан ёсны эх сурвалжаас нь мэдээлэл авсныхаа бусдаас тусламж авах эсэхээ шийдэхийг зөвлөж байгаа юм. Түүнчлэн "Хариуцлагатай аялцгаая" аяны хүрээнд олон

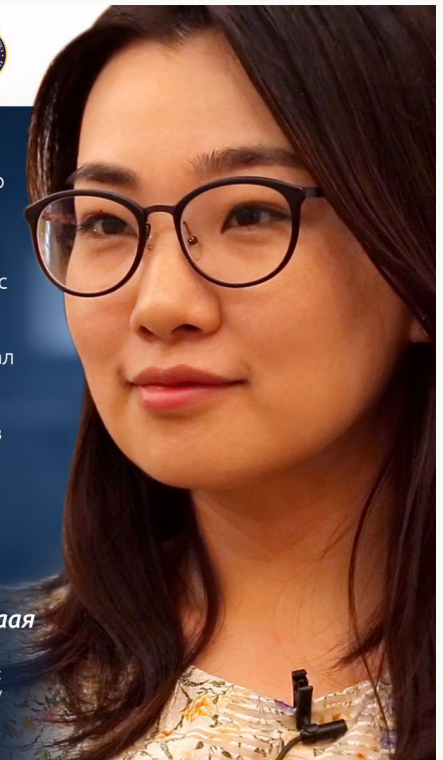
нийтийн мэдээлэл зөвлөгөө үнэгүй авах имэйл хаяг нээгээд буй аж.

Өнөөдөр АНУ-ын 200 орчим хотод нийт 25 мянган монгол иргэн аж төрж байгаа. Тэдний дотор хууль бусаар амьдарч байгаа иргэдийн тоо сүүлийн жилүүдэд ихээхэн багассан гэдгийг Л.Мөнхтүшиг дурьдсан юм. Гэхдээ энэ бол виз олгохоос татгалзах нэг шалтгаан. Тиймээс одоогоор ЭСЯ-наас хэзээ визгүй зорчих вэ гэж асуух нь зохимжгүй. ■

Анх АНУ-ын визэнд орох гэж байхад "визийг чинь баталгаатай, найдвартай гаргаж өгье. Элчингийн консулын хэлтэст таньдаг мэддэг хүн байгаа" гэж зуучлагч компаниуд санал тавьдаг байсан. Гэтэл үнэн хэрэгтээ үнэн бодит мэдээллийг бүрдүүлж ярилцлаганд орох юм бол тухайн хүний виз авах магадлал нь нэмэгддэг.

- Б.Билгүүн

Аливаа улс орны виз гэдэг маань итгэлцлийн нэг хэлбэр буюу тухайн хүнд итгэж олгосон бичиг гэж боддог. Тэр ч утгаараа гадаад улсад зорчихоор явж байгаа хүмүүс тэр итгэлийг нь дааж, хариуцлагаа ухамсарлаад, хугацаандаа эргэн ирж байвал ар араас нь явах оюутнууд болон аялж байгаа, бизнес эрхлэх гэж байгаа хүмүүс виз авахад илүү дөхөм болох болов уу.

- Г.Сарнай

#ХариуцлагатайАялцгаая

Дэлгэрэнгүй мэдээллийг:
<https://mn.usembassy.gov>
<https://consul.mn/travel/>

Энхтайвны Корпус Монголд

Харилцааны гүүр

Г.Ганбаатар

Монголын
нийгэмд
сайн дурын
ажилтнуудын
заасан, сургасан
ажил, амьдралд
нь нөлөөлсөн
хүмүүсийн тоо
жилээс жилд
өссөөр байна.

Энхтайвны Корпус Монгол Улсын Засгийн газрын санал болгосны дагуу 1991 онд манай улсад өөрийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж эхэлжээ. Түүнээс хойш нийтдээ 1250 орчим сайн дурын ажилтан Монголд ажиллажээ. Энхтайвны Корпус анхны хөтөлбөрөө Монголын хүүхэд, залууст англи хэл заах ажлаас эхэлсэн бөгөөд эдүгээ 106 сайн дурын ажилтан 21 аймагт боловсрол, эрүүл мэнд, залуучуудын хөгжлийн чиглэлээр ажиллаж байна.

Англи хэлний төслүүд нь Энхтайвны Корпусын үйл ажиллагааны хамгийн чухал хэсэг бөгөөд сайн дурынхны 70 хувь нь энэ чиглэлд ажиллаж байна. Ингэхдээ англи хэлний монгол багш нарын ур чадварыг дээшлүүлэх замаар ирээдүйд англи хэлний боловсрол түгээх боловсон хүчин бэлдэх, түүнчлэн оюутан, сурагчидтай шууд харилцан хичээл заах эсвэл монгол багш нартай хамтран заах байдлаар ажилладаг. Англи хэлний сайн дурын ажилтнууд нийт

түүнчлэн орон нутгийн багш нартай хамтран дунд сургуулийн сурагчдад эрүүл мэндийн зөв дадал хэвшил төлөвшүүлэх зорилготой ажилладаг.

Эрүүл мэндийн сайн дурынхан одоо аймаг, нийслэлийн хэмжээнд 15 газарт ажиллаж байна. Тэдний ажил бас л харилцаанд тулгуурласан бөгөөд хүүхэд, залуусын идэвхтэй оролцоонд түшиглэн бэлгийн замын халдварт өвчин болон бусад эрсдлээс урьдчилан сэргийлэх, амьдралын зөв хэв маягтай болоход тусалдаг.

Залуучуудын хөгжлийн сайн дурынхан аймаг, дүүргийн Хүүхэд, залуучуудын хөгжлийг дэмжих төв, дунд сургуулиуд, мэргэжлийн сургалт, үйлдвэрлэлийн төвүүд болон ТББ-д ажиллаж байна. Тэд боловсрол, манлайллын чиглэлээр өөрийгөө хөгжүүлэхэд хүүхэд залуучуудад тусалж, туршлагаа хуваалцаж сэдэлжүүлдэг.

Энхтайвны Корпусын Монгол дахь үйл ажиллагаа нь Америк, Монголын ард түмний харилцааны бахархууштай тал юм. 2016 онд анхны сайн дурын ажилтан ирсний 25 жилийн ой болж урлаг, соёлын олон арга хэмжээ зохион байгуулж байв. Монголын нийгэмд сайн дурын ажилтнуудын заасан, сургасан ажил, амьдралд нь нөлөөлсөн хүмүүсийн тоо жилээс жилд өссөөр байна. Эдүгээ Австралийн Улаан загалмайн нийгэмлэгт ажилладаг н.Энхтуяа “Биднийг хүүхэд байхад америкчууд бол империалистууд гэж сургадаг байсан. 1990-ээд оны эхээр миний амьдарч байсан Баруун-Урт хотод Энхтайвны Корпусын сайн дурын ажилтан ирж би түүнтэй сайн найз болсон. Тэр хүний заасан сургасан миний амьдралыг өөрчилсөн” хэмээн дурсаж байна. Харин MPJV Engineering Solution компанид ажилладаг н.Солонго Энхтайвны Корпусын талаар ийн дурсаж байна. “Тэр үед би сумын төв дээр ээж, аавтайгаа амьдардаг байсан юм. Сайн дурын ажилтан манай сургуульд ирсэн нь бидний хувьд маш том сенсаци болсон. Түүний ачаар би англи хэлний дунд шатанд сурч байгаад дараа нь ахисан, гүнзгий түвшинд ахисан”.

Энхтайвны Корпус боловсрол, эрүүл мэндийн чиглэлээр Монголын холбогдох яам, агентлагуудтай байнга хамтран ажиллаж байна. 2017 онд Энхтайвны Корпус олон нийтийн эрүүл мэндийн боловсролыг дэмжих чиглэлээр шинэ хөтөлбөр зарлассан. Уг хөтөлбөрийн дагуу сайн дурын ажилтнууд орон нутгийн сургуулиудад томилогдон ажиллах бөгөөд БСШУЯ, ЭМЯ-ны шинэ хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг болох учиртай. ■

Энхтайвны Корпусын Монгол дахь үйл ажиллагаа нь америк, монгол ард түмний харилцааны бахархууштай тал юм

21 аймгийн дунд сургууль, их сургууль, боловсролын газруудад томилогддог. Тэд монгол багш нартай хамтран бүх түвшинд англи хэлний хичээл заахаас гадна хичээлийн төлөвлөгөө боловсруулах, багш нарын семинар, уулзалт, мэргэжлийн чиглэлээр хэвлэлийн хурал зохион байгуулах зэрэг ажлыг хамтран хийж байна.

Эрүүл мэндийн чиглэлээр ажилладаг сайн дурынхан олон нийтийн дунд эрүүл мэндийн боловсролыг түгээх, анагаахын ажилтнууд, анагаахын оюутнуудын мэргэжлийн англи хэлийг сайжруулах,

Healthy food, happy life™

MANDU HOUSE BRAND

FAST FOOD | DUMPLING SETS

NOODLE | SOUP

COFFEE | DRINKS

Манду Хаус брэнд нь Монголд боловсруулсан мах, гурил, давс, хүнсний ногоо гэх мэт органик түүхий эдийг ашиглан азийн уламжлалт хоолыг өөрийн кофе шопын загвартай хослуулан орчин үеийн хэв маяг, үйлчилгээ, стандартад нийцүүлэн гаргасан үйлчилгээний брэнд юм.

☎ 77180909

Хамтын ажиллагаа

Хоёрдугаар компакт гэрээгээр олгох буцалтгүй тусламжийг Улаанбаатар хотын нийт усан хангамжийг сайжруулахад зориулна

Монголын хөгжилд Мянганы сорилтын корпораци

А.Сэвжид

Монголчууд бид ардчиллын замыг сонгож, хүнд хэцүү цагийг туулахад тусалж, дэмжсэн олон улс байдгийн тэргүүн эгнээнд АНУ зайлшгүй орох юм. Хэдий орон зай, цаг хугацаа нь Америк, Монголын хамтын ажиллагааны түүхийг богино мэт харагдуулдаг ч хамтдаа хэрэгжүүлсэн ажил, амжилтаа харвал огтхон ч тийм биш ажээ. АНУ нь хөгжиж буй ардчилсан орнуудад тусалж, томоохон түншлэгч орон нь болж андын сэтгэлээр ханддаг. Үүний нэг

илрэл тус улсын Засгийн газрын харьяа Мянганы сорилтын корпорациас хэрэгжүүлэх төслүүд юм. Монгол Улс энэхүү төслийн компакт гэрээг анх 2008 байгуулж таван жилийн турш хэрэгжүүлжээ.

Тодруулбал 2008-2013 оны анхны компакт гэрээ байгуулж, хөрөнгийн эрхийн, хот орчмын бэлчээрийн, эрүүл мэндийн, цэвэр агаар, авто замын, мэргэжлийн боловсрол, сургалтын гээд нийт зургаан төсөлд Монголын талтай хамтран ажилласан байна. Тухайлбал, авто замын төсөлд ►

► Чойр-Сайншанд чиглэлийн хатуу хучилттай замыг тавьжээ. Түүнчлэн Орхон аймгийн Улсын бүртгэлийн хэлтэс болон Газрын харилцаа, барилга, хот байгуулалтын газрын материаллаг баазыг бэхжүүлэхэд 800 гаруй сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийжээ. Мөн “Хашааны газрын өмчлөл ба эрхийн бүртгэлийн ажил”-ын хүрээнд Эрдэнэт хотын нийт 1100 гаруй иргэний газрын эрхийг баталгаажуулж, өмчтэй болгосон юм. Энэ мэтчилэн таван жилийн турш хэрэгжүүлсэн тэдний төслүүд хэрэгжээгүй газар Монголын 21 аймагт үлдээгүй гэж болно. Тэгвэл ирэх жилээс үргэлжлээд АНУ-ын Засгийн газрын байгууллага болох Мянганы сорилтын корпорациас хоёр дахь Компакт гэрээг байгуулахаар төлөвлөж байна. Тус байгууллага нь 2014 оны эцсээр Монголтой хоёр дахь Компакт гэрээ байгуулах шийдвэр гаргажээ. Дашрамд дурдахад тус корпорици гадаад зээл, буцалтгүй тусламжаа хариуцдаг, төлөөлөн удирдах зөвлөлд нь тус улсын гадаад хэргийн болон худалдааны сайдууд багтдаг өндөр дээд хэмжээний АНУ-ын төрийн захиргааны байгууллага.

Хөгжиж буй улсад компакт гэрээг хэрэгжүүлэхдээ тухайн орны ардчилсан засаглал, хүний эрх, эрх чөлөө, энх тайвны үйлсэд оруулж

буй хувь нэмрийг АНУ-н зүгээс үнэлж буцалтгүй тусламжаа олгох шийдвэрийг гаргадаг аж. Манай улс эхний компакт гэрээгээ амжилттай гүйцэтгэж чадсан учир хоёр дахь гэрээгээ байгуулахаар ажиллаж байгаа юм. Энэхүү төслийг ихэнх улсад нэг удаа л хэрэгжүүлсэн байдаг бол Монгол Улс ийнхүү хоёр төслөө хэрэгжүүлэхээр бэлтгэж байгаа нь Ази тивдээ ховор тохиолдол ажээ. Тодруулбал хоёр дахь төслийг хэрэгжүүлэхээр 2015 оноос эхлэн Мянганы сорилтын корпорацитай Компакт гэрээ байгуулахад шаардлагатай бэлтгэл ажлын хангах үүрэг бүхий Үндэсний ажлын албыг Ерөнхий сайдын захирамжаар байгуулсан ажээ. Өнгөрсөн гурван жилийн хугацаанд зохих судалгааны ажлуудыг гүйцэтгэж, эдүгээ төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх салбарын эцэслэн тохирч, төслүүдийн техник эдийн засгийн үндэслэлүүдийг боловсруулж дуусах шатандаа яваа юм байна. Аль салбарт ямар төслүүдийг хэрхэн хэрэгжүүлэх тал дээр нарийвчилсан судалгаа явуулж ерөнхий агуулга, төсөл хэрэгжүүлэх чиглэлийг тодорхой болгожээ. Ингээд, Компакт гэрээгээр олгох буцалтгүй тусламжийг Улаанбаатар хотын нийт усан хангамжийг сайжруулахад зориулахаар Монгол, АНУ-ын засгийн газрууд тохироод байгаа юм байна. ►

Тус байгууллага нь 2014 оны эцсээр Монголтой хоёр дахь Компакт гэрээ байгуулах шийдвэр гаргажээ

Үндэсний ажлын албаныхан Засгийн харьяа байгууллагуудтай хийсэн уулзалтын үеэр

Э.Содонтогос: Монголчууд бид усны үнэ цэнийг мэддэг, мэдэрдэг болно

Монгол Улсын Засгийн газар болон АНУ-ын Мянган сорилтын корпорац хооронд байгуулах хоёр дахь компакт гэрээ боловсруулах үндэсний ажлын албаны дарга Э.Содонтогостой ярилцлаа.

-Манай улс Мянганы сорилтын корпорацийн нэгдүгээр компакт гэрээний төслүүдийг амжилттай хэрэгжүүлсэн. Одоо та бүхэн хоёр дахь гэрээг байгуулахын төлөө ажиллаж байна. Тэгэхээр уг төслийг хүлээн авах улс ямар шалгуурыг давсан байх хэрэгтэй вэ ?

-Мянганы сорилтын корпорацийн санхүүжилт бол АНУ-ын төсвийн хөрөнгөөс бидэнд олгох буцалтгүй тусламж юм. Энэ хөрөнгийг эдийн засгийн өсөлтийг хангах, ядуурлыг бууруулахад нөлөөлөх төсөл хөтөлбөрүүдэд зориулах ёстой гэсэн зарчмыг Мянганы сорилтын корпораци баримталдаг. Иймд Компакт гэрээгээр хэрэгжүүлэх төслүүдийг сонгохоосоо өмнө эдийн засгийн өсөлтийг хязгаарлаж буй хүчин зүйлсийн судалгааг хийдэг журамтай юм байна. Ингээд, эдийн засгийн өсөлтийг хамгийн ихээр чөдөрлөж байгаа аль нэг салбарт буцалтгүй тусламжаа олгохоор шийддэг болсон юм билээ.

АНУ-аас Монголын ардчилсан засаглалын чанар, хүндээ оруулж буй хөрөнгө оруулалт, хүний эрх, эрх чөлөөг

хэр сайн хангаж байгаа, авилгатай хэр тэмцэж байгаа зэргийг тодорхой шалгууруудаар жил бүр үнэлдэг. Хэрвээ босго түвшнийг хангаж чадаж байвал төслөө үргэлжлүүлдэг, эс бөгөөс төсөл эхэлсэн байсан ч зогсоодог. Тэгэхээр цаашид төсөл хэрэгжүүлэх таван жилийн турш энэхүү үнэлгээг үргэлжлүүлэн хийсээр байх болно. Нөгөө талаас нээлттэй, ил тод байдал, санхүүгийн сахилга багыг чанд сахихыг шаардаж байна. Асар их хэмжээний хөрөнгө оруулалтыг дагаж бараа, үйлчилгээний худалдан авалт, сонгон шалгаруулалттай холбоотой томоохон төслүүд хэрэгжинэ. Энэ бүх үйл явц нээлттэй, шударга, ил тод явагдах нөхцөлийг бүрдүүлж ажиллах ёстой.

-Хоёрдугаар компакт гэрээ хэзээ нээс хэрэгжиж эхлэх вэ?

-Энэ жилдээ багтаад 350 орчим сая ам.долларын буцалтгүй тусламжийг таван жилийн хугацаанд хэрэгжүүлэх гэрээнд гарын үсэг зурахаар ажиллаж байна. Улаанбаатар хотын нийт усан хангамжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор цогц төсөл хөтөлбөр бүхий гэрээ байх юм. Энэ гэрээ олон улсын гэрээ байх тул манай УИХ-аар соёрхон батлагдаж, 2019 оны эхээр хүчин төгөлдөр хэрэгжиж эхлэнэ. Бид бүх талын бэлтгэлээ л сайн хангах хэрэгтэй байгаа. Энэ чиглэлээр ч шаргуу ажиллаж байна. Энэ буцалтгүй тусламжийн доллар бүр үр ашигтай зарцуулагдах ёстой.

-Нийслэл хотын хэмжээнд хөрсний бохирдлоос үүдэлтэй цэвэр усан хангамжийн асуудал тулгамдаад байгаа нь үнэн. Тэгэхээр уг төсөл хэрэгжиж эхэлбэл та бүхэн үр дүнг хэрхэн харж байна вэ?

-Буцалтгүй тусламжаар газрын доорх усны ашиглалтын нөөцийг нэмэгдүүлэх, мөн шинээр баригдах Төв цэвэрлэх байгууламжаас цэвэрлэгдээд гарах усыг дахин цэвэршүүлж, үйлдвэрлэлтийн зориулалтаар ашиглах, эдгээр дэд

бүтцийн хөрөнгө оруулалтын урт хугацааны үр ашгийн хангах хууль эрх зүй, бодлого, зохицуулалтын орчныг сайжруулах зэрэг цогц хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.

Энэ хөтөлбөр хэрэгжсэнээр бидний усандаа хандах хандлага, сэтгэлгээ, соёл өөрчлөгдөнө. Усны эдийн засгийн үнэ цэнэ, бохирдлын өртгийг бид өөрөөр харж, тэр хэрээр бидний хөгжлийн бодлого, алсын хараа, төлөвлөлт өөрчлөгдөх ёстой болно. Өнөөдөр бид агаарын бохирдлын өртгийг эрүүл мэндээрээ, алдагдаж буй боломжуудаараа төлөөд явж байна. Тиймд бид усны үнэ цэнэ, усны бохирдлын өртгийн асуудлыг хөндөж тавина.

-Төв цэвэрлэх байгууламжаас гарсан бохирдол Туул голд шууд цутгаж байгаа. Түүнээс ундаассан хүн, малын эрүүл мэндийн асуудлыг яах вэ?

-Бохир ус Туул голд цутгаж байгаа цэгээс доош амьдарч байгаа нэгэн иргэний яриаг би байнга санаж ажилладаг. “Өнгөрсөн жил ганц адуугаа нядалж, өвлийн идэш хийе гэтэл умс гитай гараагүй, дан цагаан хар хорхой гарсан” гэж бидэнд ярьж байсан, америк нөхөд маань ч сонссон. За адуу мал дүүрч гэж бодьё, харин энэ малчин, түүний гурван хөөрхөн хүүгийн амьдрал, эрүүл мэнд бидэнд хамгийн их хамаатай.

Тиймээс энэ төсөл хөтөлбөрөөрөө бид усыг зөв үнэлж, хэрэглээгээ тооцож, нарийн төлөвлөж, хэмнэж, хамгаалж, үр өгөөжтэй ашиглаж сурна. Саарал усыг анх удаа аж үйлдвэрийн салбарт ашиглах эхэлнэ, цаашдаа ямар хэрэглээг дахин боловсруулсан усаар хангаж болох тухай тодорхой мэдээлэл судалгаа, мэдлэгтэй болно. Биет дэд бүтцийн хөрөнгө оруулалтыг дагаад томоохон оюуны хөрөнгө оруулалт орж ирнэ. Бид сайн бэлтгэлтэй байж, бодлого үйл ажиллагаагаа уялдуулж, алсын хараатай, үр дүнтэй л ажиллах хэрэгтэй. ■

Манай хамт олон Монгол Улс болон дундад Азийн хөгжиж буй эдийн засгуудад эрчим хүч, дэд бүтэц, банк санхүү, үл хөдлөх, уул уурхайн салбарт амжилттай ажилласан арвин туршлагатай.

НоваТерра ХХК нь түнш байгууллагуудтайгаа хамтран том оврын нарны цахилгаан станцыг Өмнөговь аймагт 2018 онд ашиглалтанд оруулахаар ажиллаж байгаа.

Дэд бүтэц, эрчим хүч ба сэргээгдэх эрчим хүч, уул уурхайн салбарт хөрөнгө оруулалт, санхүүжилт, төсөл боловсруулалт болон төслийн менежментийн үйлчилгээ

Олон улсын түншүүдээрээ дамжуулан инженеринг ба техникийн экспертиз үйлчилгээ

Дотоодын болон олон улсын хөрөнгө оруулагчидтай хамтран хөрөнгө оруулалт ба зээлийн санхүүжилт хийх

БИДНИЙ ТҮНШ БА ХАРИЛЦАГЧИД

АНУ дахь монголчууд

Г.Галбадрах:
Дэлхийд гаръя

Зураг, шугам зургийн мэргэжилтэй тэрбээр 2005 онд АНУ-д ирснээс хойш монголчууддаа хөгжингүй оронд олж авсан мэдлэг, туршлагаа түгээх үйлсэд өөрийгөө зориулж явна. Тэр гадаадад бизнес эрхэлж байгаа болон эх орондоо байгаа монголчууддаа нэгтгэж Монголоо хөгжүүлэх том хүчийг бий болгохоор санаа шулуудан ажиллаж байна. Г.Галбадрах Америкт ирээд олон зуун нийтлэл, “Монголчууд Америкт” ном, “Монгол хүн Монголын баялаг”, “Хөгжлийн замаар” зэрэг хэдэн арван телевизийн цуврал нэвтрүүлгийг өөрийн зардлаар олон нийтийн хүртээл болгоод байна. Энэ бүхнийг хийж байгаагийн гол шалтгаан нь тэр эх орондоо хайртай.

-Та өөрийн бичсэн, бэлтгэсэн энэ олон нийтлэл, нэвтрүүлгээр хүмүүст ямар зурвас хүргэхийг хүссэн бэ?

-Монгол хүн хүний нутагт ажиллаж, амьдраад эхлэхээр эх орон ямар үнэ цэнтэй, ямар их нөмөр, нөөлөгтэй вэ гэдгийг зүрх, сэтгэлээрээ ойлгодог. Өндөр хөгжилтэй оронд амьдарч буй монголчууд тухайн орныхоо нийгмийн халамж, үйлчилгээний тогтолцоог хараад “Монголд яагаад ийм байж болдоггүй юм бэ?” гэж боддог. Би Монголд байхдаа эх орноо хайрлах талаар бодож, ийм мэдрэмж авч байгаагүй.

Би энэ ухаарлаа хүмүүст яаж хүргэх вэ, монголчууддаа юу хийж чадах вэ гэж бодоод бичиж туурвиж эхэлсэн. Сэтгүүлч мэргэжилгүй ч 10-аад жилийн хугацаанд би нийтдээ 600 гаруй нийтлэл бичсэн. Энэ бол миний бодол, эргэцүүлэл.

Би өнөөгийн залуучууд дунд хоёр хандлага байгааг анзаарсан. Нэг хэсэг нь улстөрчийн цүнх бариад сайхан амьдарна гэж үздэг байхад нөгөө хэсэг нь мөнгөтэй хүнийг дагаснаар сайхан амьдарна гэж боддог. Өөрөөр хэлбэл, яаж амар хялбараар амьдрах тухай арга замыг хайдаг. Энэ бол манай нийгмийн бий болгосон зүйл. “Монголчууд Америкт” номоо бичих болсон шалтгаан нь энэ бол буруу гэдгийг багтахыг оролдсон хэрэг. АНУ-д амжилттай ажиллаж, амьдарч буй монголчуудын амьдралыг сурвалжлан залууст үлгэр жишээ өгөхийг хүссэн. Дэлхий дахин нээлттэй болчихоод байхад улстөрчийн цүнх барьж, мөнгөтэй хүнд зусардах хэрэггүй гэдгийг хэлмээр санагдсан. Тавьсан зорилгодоо бэрхшээлийг үл тоон зүтгэж яваа хүн өөртөө хамгийн том баялаг болдог. Тууштай хүн дэлхийн хэмжээнд үнэлэгдэж байна.

Мөн хувийн зардал, хичээл зүтгэлээр гадаадад өөрийгөө хөгжүүлж амжилтад хүрсэн монголчуудын хүчийг ашиглаач гэсэн мессэжийг төрд өгөхийг зорьсон. Өөрөө хөдөлмөрлөхгүй байж дээш гарсан нэгэндээ агаархдаг, харддаг, муулдаг, өөртэйгээ адилхан байлгах гэдэг увайгүй зангаа хая гэж монголчууддаа хэлдэг. Бид хэтэрхий цөөхүүлээ. Энэ номоо би нэг жил, найман сар бичсэн. Америкт ажиллаж байгаа монголчууддаа хайж уулзаж явахдаа бүх зардлаа өөрөө гаргасан. Ном хэвлэгдсэний дараа I City Media групп “Монгол хүн Монголын баялаг” нэвтрүүлэг хийе гэсэн санал тавьсан. Энэ нэвтрүүлгийн найман дугаарыг би өөрөө бэлдэж, хөтөлсөн. Нэвтрүүлгээ үргэлжлүүлэн гаргах болно. 30-40 хүний тухай өгүүлнэ гэсэн төлөвлөгөөтэй байгаа. Одоогоор “Монголчууд Америкт” номынхоо хоёрдугаар ботийг бичиж байна. Өмнөх номонд 35 хүний ярилцлага орсон бол энэ ботид 40 хүний ярилцлага багтана.

Өнөөдөр бид хүн баялгаа мартаад материаллаг баялгийг хэтэрхий шүтчихсэн. Эцэстээ Монголын баялаг ▶

► бол монгол хүн. Хүнээ хөгжүүлж чадвал уул уурхайгаас эхлээд бусад салбарыг ч үр дүнтэй хөгжүүлнэ. Би анхны бие даасан төслөөрөө дээрх санаануудыг хүмүүст ойлгуулахыг чармайсан.

-Та АНУ-ын нийгмийн халамжийн тогтолцооны талаар их ярьдаг. Бидэнд тэндээс авах зүйл юу байна?

-Америкийн нийгмийн халамж, үйлчилгээний стандартыг Монголынхтой харьцуулсан нэвтрүүлэг хийе гэж би шийдсэн юм. Долоон жилийн өмнө цөөн тооны дугаар хийгээд завсарласан. Харин сүүлийн хоёр жилд Монголд амьдардаг О.Нарантунгалаг гэдэг бүсгүйтэй хамтраад нийтдээ “Хөгжлийн замаар” нэртэй 52 дугаар бэлдэж амжлаа. Хөгжингүй орнуудын нийгмийн халамж, үйлчилгээний тогтолцооноос хуулбарлаж болох зүйлс бий. Эдгээр орнуудын нийгмийг бүхэлд нь аваад үзвэл “Хүний төлөө” гэсэн тэр хэм хэмжээ нь нийгмийг авч явдаг. АНУ-д дунд давхарга хамгийн их хувийг эзэлдэг, амар тайван, эрүүл амьдрах баталгаа нь байгаа учраас улстөрждөггүй. Харин монголчууд улс төрөөс хэтэрхий хамааралтай амьдраад байна. Дээрх 52 нэвтрүүлгээр бид хүн амаа сайхан амьдруулах 52 стандартыг нэвтрүүлж болох юм гэдгийг хэлэхийг хичээсэн. Үзэгчид хэрхэн хүлээн авсныг сайн мэдэхгүй байгаа ч АНУ-ыг тойрон нөр их хөдөлмөр гаргасан багийнхаа ажлаар бахархдаг. Америкийн монголчуудын улсынхаа хөгжилд оруулсан бодитой хувь нэмэр гэж бодож байна.

-Та нэг ёсондоо Засгийн газарт хөгжлийн бэлэн загвар санал болгосон байна. Харин Засгийн газар тантай ямар нэгэн байдлаар холбогдсон уу?

-Үгүй. Би Монголын бүх банк, том компани, телевизээс хамтарья гэж гуйсан. Харамсалтай нь, би Монголоос ямар ч санхүүжилт аваагүй. Одоо болтол би өрөө төлж дуусаагүй байна. Харин Америкт байгаа монголчууд хөрөнгө мөнгөөр маш их дэмжсэн. Төрийг дэмжсэнгүй гээд би гомдоллодоггүй, шүүмжилдэггүй. Яагаад гэвэл бид төрийг шүүмжлэхээс

илүүтэй өөрөө иргэний хувьд хийж чадахаа л хийх ёстой. Миний өнөөдөр бүтээсэн зүйл маргаашийн үнэ цэнийг бүтээж байна. Одоогийн өндөрлөгөөс харахад би хэвлэл мэдээллийн салбарт үнэ цэнтэй контент бүтээж чадсан. Энэ их ажлын ард гарсандаа баяртай байна. Энийг хийгээд ямар ашиг олох вэ, би ямар одон медаль авах вэ гэж бодоогүй. Үнэхээр хийе гэсэн сэтгэл зүрхнээсээ хийвэл болдог гэдгийг хүмүүс ойлгоосой гэж хүсэж байна. Эх орон миний төлөө юу хийх вэ гэж бус би эх орондоо юу хийж чадах вэ гэж бодох цаг болсон.

Миний бүтээлийг төр, олон нийт хүлээж авсангүй гэж харамсдаггүй. Яагаад гэвэл бүтээсэн зүйл хэзээд хэргээ гаргадаг. Хийх ёстой зүйл учраас би хийсэн. Стандарт бол тайван, аюулгүй амьдрахын баталгаа гэж би үздэг. Жишээ нь, Монголд жилд маш олон хүүхэд авто машины ослоор нас барж байна. Тэгвэл арын суудалд бэхэлсэн аюулгүй суудалд хүүхдээ авч явах ёстой гэсэн стандарт хэрэгжүүлчихвэл ийм осол багасна. Энэ чинь хэдэн арван жил туршигдаад шалгарсан стандарт. Энийг хуулбарлахад юу нь болохгүй байгаа юм бэ?

Өнөөдөр АНУ дахь монголчууд яагаад Монгол руугаа буцахгүй байгаа юм бэ? Яагаад гэвэл энэ стандарт Монголд байхгүй. Багаасаа Америкийн стандартад дасчихсан учраас хүүхдүүд нь явахгүй байна. Харин Монголын хөрсөнд суулгачихвал буцна шүү дээ.

Зарим хүний хэлснээр би хийсэн, бүтээснээрээ Америк стандартыг сурталчлахыг зориогүй. Энэ бүгд хөгжингүй оронд байдаг л зүйл. Гадаадын иргэн хэл мэдэхгүй байсан ч тухайн улсын хууль дүрэм, стандарт нь ойлгомжтой бол тэр хүн хуулийг нь мөрдөөд тодорхой хугацаанд амьдраад болоод байдаг.

Дээр дурьдсан 52 дугаарыг бэлдэх явцад эдгээр стандартад нийцэх хууль журам Монголд байдгийг олж мэдсэн. Зүгээр л хэрэгжүүлдэггүй. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүнд зориулж 45 градусын

налуу хийнэ гэсэн хууль байсаар байтал явган хүн халтирмаар огцом налуу хийх жишээний. Зүгээр л хууль сахиж буй дүр эсгэдэг. Улстөржихөө болиод хүн бүр хийх ёстойгоо дор бүрнээ хийгээд явчихвал улс маань хөгжиж таарна. Хөрштэйгөө шатан дээр таарахдаа инээмсэглээд мэндлэхэд тийм хэцүү гэж үү? Гадаадыг дууриаж монгол хүн мөн чанараа алдах нь гэж ярьдаг ч бид хүссэн, хүсээгүй дэлхий нийттэй зэрэгцэж явахад өөр аргагүй.

-Эх орондоо хайртай хүн гэж хэнийг хэлдэг байна?

-Гадаадад ажиллаж, амьдарч буй монголчуудын эхний үе жигдэрч байна. Энэ хүмүүс эхэндээ зөвхөн мөнгө олж, Монголд эсвэл энд байгаа ар гэрээ тэжээхийн тулд хүний удирдлага дор 10 гаран жил ажилласан. Харин сүүлийн гурван жилд монголчууд АНУ-д өөрийн бизнесээ босгоод эхэллээ. Америкт одоогоор монгол эзэнтэй 400 орчим бизнес байна. Энэ хүмүүстэй уулзахад “Одоо л Монголдоо хөрөнгө оруулахаар боллоо” гэж ярьдаг. Амьжиргаа залгуулахаас арай өөр зүйл ярьдаг болсон.

“Би эх орондоо хайртай” гэдэг бол зүгээр нэг үг биш. Харамсалтай нь, эх орондоо хайртай гэж хашхирдаг, шүүмжлэхээс өөр зүйл хийдэггүй хүмүүс олон. Ард түмнээ эх орондоо хайртай, хайргүй гэж ялгалааргүй байгаа ч эх орондоо хайртай юм бол хэрэгтэй зүйл хийгээч хэлмээр байдаг. Гадаад дахь монголчууд дэвжиж буй нь эх орноо хөгжүүлэх нэг том боломж гэж хардаг. Ярьдаг нь би болохоос надаас илүү зүйл бүтээж буй монгол хүн АНУ-д олон бий.

Төслүүдээ хийх явцад би ганцаараа зүтгээд хүчрэхгүй юм байна, Монголын төлөө юм хийх хүсэлтэй хүмүүстэй нэгдэх ёстой юм байна гэдгийг ойлгосон. Тиймээс Unite Mongolia нэртэй ТББ-ыг бид жил гаруйн өмнө байгуулсан. ТББ-ынхаа хүрээнд бизнесийн төсөл эхлүүлсэн. 2017 оны хоёрдугаар сард Америкийн бараг бүх том хотоор явж монгол бизнесмэнүүдтэй уулзаж тэдний

► талаарх “Шинэч” нэртэй сэтгүүлийн анхны дугаарыг эрхлэн гаргасан. Уг сэтгүүлд 108 бизнесийн талаар мэдээлэл орсон. Амаргүй ажлын ард гарлаа. Энэ нь хилийн чанадад амьдарч буй монголчуудын үйл ажиллагааны талаар өгүүлсэн анхны алхам болж байгаа учраас “Шинэч” сэтгүүлд том ач холбогдол өгч байгаа.

Unite Mongolia ТББ-ын хэрэгжүүлж буй өөр нэгэн ажил бол Дэлхийн банктай хамтраад Монголд байгаа бизнесмэнүүдэд зориулан бизнесийн уулзалт, сургалт зохион байгуулдаг. Энэ сургалт, уулзалтаар нэг зүйлийг хүмүүст хүргэхийг зорьж байна. 330 сая хүн амтай АНУ-ын хажууд Монгол Улс 110 дахин жижиг зах зээлтэй. Энэ зах зээл дээрээ бид өнгөрсөн 27 жилд зөвхөн өөр хоорондоо өрсөлдлөө. Одооноос л зарим компани бүтээгдэхүүнээ гадаадад гаргаж байна. Тиймээс хамтраад гадаадын зах зээлд хүчээ үзэх цаг болсон. Дэлхийн бизнесийн чиг хандлага хаашаа явж байна, Монгол юугаараа ялгарч болох юм, хаанаас хөрөнгө татаж болох вэ, хөрөнгө оруулалт авахын тулд төсөл яаж бичдэг юм, хөрөнгө оруулагчид биднээс юу шаарддаг юм гэх мэт мэдлэг, мэдээллийг өгөхийг хүсдэг. 2017 оны аравдугаар сард хоёр дахь бизнес уулзалтаа зохион байгууллаа. Энэ бол дэлхийн зах зээл рүү зүтгэж буй компаниудад маш хэрэгтэй. Хэрэв Монголын нэг бүтээгдэхүүн Америкийн Costco-гийн сүлжээнд орчихвол тэр компанийн хувьд Олимпийн медаль авсантай адил том амжилт. Бусад монгол компани урам орж араас нь дагана. Бид энэний төлөө л ажиллаж байна.

Мөн АНУ дахь монгол бизнесмэнүүдийн талаар сэтгүүл гаргаад Монголд байгаа бизнесмэнүүдтэй холбож өгөхийг зорьж байна. Гадаадын монголчуудын туршлага, Монголд байгаа бизнесмэнүү-

дийн мөнгийг ашиглаад гадаадын зах зээлд гаръя л даа. Энэ бол нэг том гарц гэж харж байна.

Гадаадын монголчууд эх орондоо ирэхгүй, амиа хичээгээд байна гэдэгтэй би санал нийлдэггүй. Одоо тэд нэгдээд

дэлхийд өрсөлдөх шаардлагатай байна. Тэднийг баялаг бүтээгчид гэж үзэх цаг болсон. Удахгүй гадаадын монголчуудаас саятнууд төрж эхэлнэ. Тэд ирээдүйд эх орондоо хөрөнгө оруулалт хийх хүмүүс. Тиймээс төрөөс гадаадын монголчуудын бизнесийн мэдлэг, туршлагыг ашиглах бодлоготой байх ёстой.

Unite Mongolia ТББ-ын нэгэн том зорилго бол энэ. Бид гурван зүйл дээр төвлөрч байна. Нэгдүгээрт, бизнесийн зөвлөгөө, мэдээлэл өгөх. Хоёрдугаарт, бизнесийн төсөл хэрэгжүүлж бизнесмэнүүдийг холбох, дэлхийн зах зээлд гарахад нь туслах. Гуравдугаарт, ямар нэг орлого олвол түүнийхээ 10 хувийг Монголд ядуу амьдарч байгаа, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүст зориулна. Мөн Дэлхийн банктай ойр ажилладаг учраас тэдний олон улсад хэрэгжүүлж буй төслүүдээс Монголд хэрэгжүүлэх бодолтой байгаа.

- Та АНУ-ыг хэд хэдэн удаа тойрч монголчуудтайгаа уулзаж явахдаа тэдний юугаар нь илүү бахархаж байсан бэ. Таны сэтгэлийг хамгийн их

хөдөлгөсөн зүйл юу вэ?

-Би нэг зүйлд маш сэтгэл хангалуун байна. Монголчуудын сэтгэлгээний цар хүрээнд давуу зүйл байгааг би олж харсан. Хэрэв монголчуудыг зөв үлгэрлээд, уриалаад, зөв сайхан сэтгэлээр нэгтгээд явбал дэлхийд олон зүйлээр тодорч гарч ирнэ. Одоо АНУ-д цагаачилсан монголчуудын хоёр дахь үе гарч ирж байна. Тэд бол АНУ-д боловсрол эзэмшсэн, эх орондоо юм бүтээе гэсэн хүсэлтэй 1990-ээд оны залуус. Тэд биднээс буюу нэгдүгээр үеийнхнээс хамаагүй өндөр түвшинд байгаа. 2018 онд би “90-ээд оныхон” нэртэй төсөл хэрэгжүүлэх бодолтой байна. Тэдэнд биднээс давуу нэг зүйл бий. 90-ээд оныхон бидэн шиг социализмд амьдарч байгаагүй бөгөөд дэлхийн түвшний мэдлэг, мэдээлэл дунд

төлөвшсөн. Өөрсдийгөө дэлхийн хүн гэж хардаг. Аль ч хөгжингүй оронд очсон санаа зовох зүйлгүй, чөлөөтэй амьдарч чадна. Монголын хөгжлийг авч явах дараагийн үе бол эд байхыг үгүйсгэхгүй. Тиймээс энэ залууст итгэл үзүүлж, дэмжиж анхаарах цаг болсон гэж хэлэх гээд байна л даа. Өнөөдөр мэдээллийн технологийн инженерээр ажиллаж буй 200 орчим монгол залуу байна. Энэ бол том тоо. Ялангуяа, бизнес мэдээллийн технологиос хамаарч буй өнөөгийн нөхцөлд чамлахааргүй тоо. Миний бахархдаг хүмүүс бол энэ залуус.

Түүнээс гадна Америкийн монголчуудын гуравдугаар үе гэж бий. Эд бол Америкт төрсөн эсвэл бага насандаа ирсэн хүүхдүүд. Тэднээс дэлхийн том уралдаан тэмцээнд оролцдог, кино, жүжигт тоглож буй хүүхдүүд цөөнгүй. Маш авьяастай хүүхдүүд ар араасаа төрж байна. Тэгэхээр тэдэнд зориулсан бодлого бас хэрэгтэй байх нь. Харамсалтай нь, тэд гаднаас нь харахад монгол хүн ч дотроо бол америкжсан хүмүүс. Би нэг уран гулгагч охинтой ярилцаж байсан. ►

► Аав, ээж хоёр нь олсон мөнгөө охиндоо зарцуулдаг. Одоо Олимпод бэлтгэгдэх түвшинд очсон болохоор аав, ээжийнх нь мөнгө хүрэлцэхээ байсан. Америкт тамирчид, жүжигчид их мөнгөн дээр гарч ирдэг. Тэгвэл яагаад Монголын төр энэ охины бэлтгэлийн зардлыг гаргаж том тэмцээнд оруулж болдоггүй юм бэ? Хэрэв тэгвэл бусад хүүхдийн аав, ээжүүд ч төрдөө хандаж эхэлнэ. Ийм хүүхдүүдийг дэмжих сан яагаад байгуулж болохгүй гэж? Төрөөс багахан л дэмжлэг хэрэгтэй. Яг одоо хоёр, гуравдугаар үеийн талаар төрийн бодлого маш хэрэгтэй байна. Залуусын зарим нь өөрийнхөө хөрөнгийн хэмжээнд хүртэл зүтгээд мөнгөгүйн улмаас нулимсаа дуслуулан спорт, урлагаа аргагүйн эрхэнд орхиж байна.

-Америкт төрөл бүрийн холбоо байгуулан сэтгэл зүрхээрээ ажиллаж буй хүмүүс цөөнгүй. Эдгээр холбоодын талаар ямар бодолтой байдаг вэ?

-Бараг том хот болгонд монголчуудын холбоо бий. Эмэгтэйчүүдийн, оюутны холбоо, соёлын төв гэх мэт. Спортын холбоод маш сайн ажиллаж байна. Жил бүр Америкийн монголчуудын дунд спортын төрлүүдээр тэмцээн явагддаг. Нэг нэгнээ сайн мэддэг болсон.

Гэхдээ нэг асуудал байна. Аливаа ажил санаачлахдаа хувийн амбиц, олох орлогоо түрүүнд тавьдаг тохиолдол байгаа. Хоорондоо талцчихсан нь ч бий. Хүн чанга хашхирснаараа бус хийсэн бүтээнсээрээ хүлээн зөвшөөрөгдөх ёстой гэж боддог. Ингэж хүлээн зөвшөөрөгдсөн баг л АНУ дахь Монголчуудын нэгдсэн холбоог байгуулах ёстой гэж үздэг. Гэхдээ энэ холбоог байгууллаа гээд олон нийтийг дагуулж чадах эсэхдээ би эргэлзэж байна. Нэгдсэн холбоо байхгүйгээс асуудал гардаг. Аль нэг хотын холбоо Засгийн газарт байдаг танилаараа дамжуулан шагнал, урамшуулал олгодог байдал замбараагаа алдсан. Нэгдсэн холбоо байх ёстой гэдэг нь ойлгомжтой. Харин хэзээ вэ?

Миний хэлэх гээд буй зүйл бол

Америкийн ч бай, дэлхийн ч бай монголчуудын нэгдсэн холбоо олон нийтэд хүлээн зөвшөөрөгдсөн үйл ажиллагаа явуулдаг байх ёстой. Гадаад дахь монголчуудын байгууллагыг Засгийн газрын дэргэд нэг бус удаа байгуулсан ч гадаад дахь монголчууддаа хүрч ажиллаагүй. Голдуу гадаад дахь монголчууд гэсэн нэр ашиглаж мөнгө хийх оролдлогууд байсан.

- Та үндсэн ажлынхаа хажуугаар энэ их төслийн ажлыг яаж амжуулж байна вэ?

-Хийж, бүтээе гэсэн хүмүүс олон байдаг. Гэхдээ яг санаснаараа хийе гэвэл олон зүйлээ золиослох шаардлагатай болдог. Надтай ажиллаж буй хүмүүсийн ард гэр бүл, ажил нь бий. Миний хувьд хувийн амьдралаа зориулсандаа л давуу талтай. Би олсон мөнгөө төслүүддээ зарцуулдаг. Гэхдээ том зүйл хийхийн тулд хэн нэгэн өөрийгөө зориулахаас өөр аргагүй.

-Ингэхэд та Монголд амьдарч байсан үеэсээ яриач?

-Би 2005 онд Монголоос гарсан. Завхан аймгийн уугуул. Зураг, шугам зургийн багшийн мэргэжилтэй. Боловсролын салбарт 20 гаруй жил ажилласан. Америкт ирснийхээ дараахан нийтлэл бичиж эхэлсэн юм. Олж мэдсэн зүйлээ монголчуудтайгаа хуваалцъя гэсэн бодолтой л бичгийн хүн болсон. Би амьдралдаа цөөнгүй алдаа хийж байлаа. Тэр алдааг минь залуучууд битгий давтаасай гэсэн санааг тэдэнд хүргэхийг хичээдэг. Ямар зүйл дээр алдаж болохыг урьдчилан хэлж өгөхийг хүсдэг. Туулсан замаа эргээд харахад амьдрал их энгийн юм шиг санагддаг л даа. Тухайн үед толгой өвтгөж байсан зүйл өнөөдөр ялихгүй болж харагддаг. Хүн ерөөсөө шунал, хүсэл тачаал хоёроосоо болж өөртөө зовлон хураадаг. Амьдрах хугацаандаа зөвхөн өөрөө өөрийгөө бөөцийлөөд дуусах уу эсвэл байгаа боломжоороо бусдад туслах уу. Чиний тусыг хариулах эсэх нь чухал биш.

Би Монголд байхдаа Завханы

Тосонцэнгэлийн дунд сургуулийг хамтын удирдлагатай сургууль болгох төсөл бичээд захирлаар нь 1992-1999 онд ажилласан. Тухайн үедээ Монголын боловсролд хийх ёстой зүйлээ хийсэн гэж боддог. Дараа нь бизнес хийх гэж оролдсон ч бүтээгүй. Харин энд ирээд би бизнестэй болж чадсан. Өөрт байгаа боломжоо дайчилж ашиглах бололцоо олгосон Америк оронд талархдаг. Би өөрийгөө хэн бэ гэдгийг энд олж харсан.

-Монголынхоо хөгжлийг гаднаас нь харахад юу бодогддог вэ?

-Гаднаас нь харахад манай үе үеийн Засгийн газрууд зүгээр л хийгээд үзье гэсэн байдлаар асуудалд ханддаг. Өөрөөр хэлбэл, ямар ч судалгаа, тооцоогүй ажилладаг. Хууль зөрчдөг, хулгайлдаг ч хариуцлагын тогтолцоо өнөө хүртэл байгаагүй. Гэмт хэрэгтнийг шүүхээр шийтгээд хөрөнгийг нь хураасан нэг ч тохиолдол байсангүй. Монголын төр тогтолцооны гажуудалд орчихсон. Иргэд нь бүр үүндээ дасчихсан, төрд орвол хулгай хийж болдог юм байна гэж бодох болсон.

Сэтгэлгээ ядуурсан. Системийн гажуудал нь ядуу, тэнэг, мулгуу амьдралдаа дасах хэвшилд хүргэж байна. Гэхдээ би өөрчлөгдөнө гэж найдаж байна. Яагаад гэвэл Монголын хүн амын дөрөвний нэг нь гадаадад амьдарсан эсвэл амьдарч байна. Тэд ямар байх ёстойг мэднэ. Өөрчлөх хүч гадаадын монголчуудад бий. Төр одоо л эдний хүчийг ашиглахгүй юм бол хэсэг хугацааны дараа тэд Монголын тухай бодохоо боливол яах вэ?

-Та эх орон руугаа буцах уу?

-Би мэдээж эх орноо санадаг. Ямар ч байсан Монголдоо очно. Юм хийх боломж маань энд илүү байгаа учраас би Америкт байгаад байна.

- Та хэдэн хүүхэдтэй вэ?

-Би таван хүү, нэг охинтой. Хоёр нь Сизтлд өөрийн бизнесээ эрхэлж байгаа. Гурав нь Монголдоо амьдарч байна. ■

АНУ дахь монголчууд

Эрүүл мэндийн манаанд

Америкт хамгийн сайн салбар Монголд хамгийн муугаар үлгэрлэж байна. Энэ бол эрүүл мэндийн салбар. Гэхдээ хамгийн сайн нь болтлоо хөгжүүлсэн улсад ч бидний цөөн монгол өвдөх эрхгүй амьдарч явна. Америкт ажиллаж, амьдарч буй монгол эрчүүдийн дийлэнх нь жолооч хийдэг. Олон цагаар машин барьснаар бөөрний цусан хангамжид өөрчлөлт гарч, даралт ихэсдэг байна. Мөн хоол, нойрны дутагдалд орж дархлаа сулраснаар хууч өвчин нь сэдрэх эрсдэлтэй. Тэдний хувьд нурууны өвчин их. Харин эмэгтэйчүүд дийлэнхдээ хумсны салонд ажиллаж байгаа бөгөөд будаг арилгах бодис байнга үнэртэнэ. Одоохондоо тэдний биед онцын өөрчлөлт мэдрэгдэхгүй байж болох ч цаашдаа уушги, амьсгалын замын эмгэг үүсэхийг мэргэжлийн эмч анхааруулав.

Америкт гэлтгүй гадаадад амьдарч буй монголчуудын дийлэнх нь эдгээр ажлыг, үүнээс ч хүндийг хийж яваа. Харин дэргэд нь ажиллаж

буй монгол эмч нар тэдэнд ажлын нөхцөлдөө тохируулан амралтаа сайн зохицуулахыг зөвлөдөг байна. Хүн сайн унтаж амарч, хоолоо сайн идэж байж маргааш ажиллах энергийг авдаг учиртай. Нойр дутуу явснаар нэглөдөр дархлаа унаж, үүнийгээ сэргээхийн тул хоёр, гурван сараар амарч, олон төрлийн витамин хэрэглэх, эмчилгээ нөхөн хийлгэх шаардлагатай болох нь. Тэр хэмжээгээр хөдөлмөрлөж олсон өнөөх хэдэн “бороосоо” үрэх болж байгаа юм. Тиймээс өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх ёстойг сайн ухамсарлаж, хэрэгжүүлэх хэрэгтэй.

Америкчуудын хувьд урьдчилан сэргийлэх гэдэг үг бид өглөө босоод шүдээ угаадагтай адил хэвшмэл зүйл. Харин монголчуудын дийлэнх нь тэдний адил ухамсарладаггүй. Тэд хүүхдүүддээ бага наснаас нь эрүүл мэндийн боловсрол олгодог бөгөөд бие хүн болохоороо хоолоо хэдэн цагт идэх ёстойг аль хэдийн ухамсарласан байдаг аж. Гэтэл монголчуудад цаг барих нь хүнд асуудал болдог. Өлсөж байсан ч ажлаа хийнэ. Ажлаа оройтож тарсан ч орой нь хоолоо идчихээд шууд орондоо ордог. Наад зах нь оройн хоолоо идчихээд хэсэг хугацаанд амарч байгаад орондоо орохыг хэвшил болгох хэрэгтэйг АНУ-ын Чикаго хотод амжиллаж, амьдарч буй эмч Н.Нямсүрэн хэллээ.

Түүний хэлснээр АНУ-ын эрүүл мэндийн систем маш цэгцтэй. Учир нь энд хүн хэдэн насандаа ямар шинжилгээ өгөх талаар стандарт тогтоочихсон аж. Түүнчлэн иргэн бүрт эрүүл амьдрахын тулд хэрхэн аж төрөх

тухайг боловсролоор нь дамжуулаад заагаад өгчихдөг. Ядаж л хоол хүнсэндээ юу хэрэглэхийг чухалчлан заадаг. Гэтэл манай монголчууд өдөр, шөнөгүй л хэдэн төгрөгийн хойноос ажиллах юм хэмээн сэтгэлийн гүндээ тээх бодлоо бид бүхэнтэй хуваалцсан юм. Оргүй биш ортой түүний хэлсэн үгтэй утга дүйцэхүйцйг Дээрхийн гэгээнтэн далай лам нэгэнтээ хэлсэн байдаг билээ.

Н.Нямсүрэн эмчийн ажлын гараа Сэлэнгэ аймгийн Зүүнхараа хотоос эхлэж, сүрьеэгийн эмчээр мэргэшсэн байна. Шинэхэн оюутныг эмнэлэгийн хамт олон сайхнаар угтан авч их зүйлийг сургасан гэдгийг тэрбээр дурсамжиндаа тээнэ. “Ер нь бол Зүүнхараад байхдаа хүмүүстэй хэрхэн харилцах, олон нийтийн ажлыг зохион байгуулахыг сурсан. Бас нэг үйл явдал миний санаасаан ер гардаггүй юм. Тухайн үед савнаас гадуурх эмчилгээтэй нэг эмэгтэй манай эмнэлэгт нас барах үед л ажлаа би хамаг хүчлээ дайчлан хийх хэрэгтэй гэсэн бодлыг үргэлж тээх болсон” гэв. Монголчууддаа зориулсан эрүүл мэндийн сургалт ч энэ л сэтгэлээс нь үүдэлтэй аж. Одоо тэрбээр Чикагод “Монгол эмч нарын холбоо” ТББ-ыг санаачлан ажиллуулж байна. Нийт гишүүдийн бүрэлдэхүүнд: Дотрын болон хүүхдийн эмч дөрөв, мэс заслын нэг эмч, гэмтлийн эмч хоёр, Эх барих эмэгтэйчүүдийн эмч зургаа, мэдрэл болон шүдний эмч дөрөв, уламжлалт анагаах ухааны эмч найм, Эхосоноггафын эмч хоёр, арьс гоо заслын эмч хоёр, Халдвар судлалын эмч гурав, Ерөнхий мэргэжлийн эмч 12 нэгджээ. Тэдний дотор анагаах ухааны магистр, тэргүүлэх, ахлах зэрэгтэй эмч олон байгаагаас гадна Америкт эмчийн шалгалтаа амжилттай өгсөн гурав, шалгалтанд бэлтгэж байгаа таван эмч байна. ►

► Мөн 2015 оноос эхлэн Холбооны дэргэдэх Эрүүл Мэндийг Дэмжих бүлэгт 10 гаруй эмнэлэгийн бус мэргэжлийн хүн эмчийн туслах, эмнэлэгийн орчуулагч зэрэг ажил хийж байна.

Энд 10 мянга орчим нутаг нэгтэн хууль ёсоор амьдардаг. Америкийн бусад хотыг бодвол Чикагод цалин чамгүй, ажлын байрны олдоц их ажээ.

“Монголын эмч нар чадвартай. Урьдчилан сэргийлэх гэдэг зүйлийг

тэр хүн заавал үргэлжлүүлэх ёстой гэсэн сэтгэлээр тасалдуулахгүйг хичээнэ. Гэхдээ заримдаа ажлын ачааллаас шалтгаалж уулзалт зохион байгуулахгүй удмагц хүмүүс өөрсдөө асууж сураглаад эхэлдэг гэнэ.

Н.Нямсүрэн эмч “Миний мэргэжил хүний төлөө тул бусадтай их ойр байдаг байх. Гэхдээ энд чинь мэргэжлээрээ эрх аваад ажиллах боломж бага. Тиймд л сурсан мэдсэн зүйлээрээ монголчууддаа үйлчилж

байдаг аж. Энэ улсын эрүүл мэндийн үйлчилгээ хувийн секторын мөрөн дээр илүү тогтдог гэдэг. Даатгал нь ч мөн адил. НҮБ-ын гишүүн бусад оронтой харьцуулбал АНУ үндэсний орлогынхоо нэлээд хувийг эрүүл мэндийн чиглэлд зарцуулдаг байна. Мөнгө олох гэж энэ улсыг зорин очсон цагаачдын хувьд даатгалын үнэ өндөр. Тиймээс өвдөх эрх үгүй. Иймийн тулд өвдөхөөс урьдчилан сэргийлэх ёстой. Америкийн эрүүл мэндийн салбар

АНУ-ын Чикаго хот. 2017 оны чуулга уулзалтад оролцсон эмч нар

хэвшүүлэхгүй бол энэ ачааллыг хэзээ ч багасгаж чадахгүй. Техник, тоног төхөөрөмжийн хувьд сайн байх гэж бодож байна” гэлээ.

Түүний адил Америкийг зориод ажиллаж буй монгол эмч нар улсынхаа эрүүл мэндийн салбарыг сайжруулахын төлөө санаа зовж, төрд саналаа хэлэхийг хүсч явна. Тус улсад өдгөө 200 гаруй судлаач, 20 гаруй монгол эмч буй. Харамсалтай нь, Монголын төр тэдний санал бодлыг сонсдоггүй аж.

Гэхдээ л тэд энэ улсаас сурсан, мэдсэнээ хуваалцан, эх орондоо ихийг хийх хүсэл эрмэлзлэл дүүрэн явна.

Хэдий түүний байгуулсан “Монгол эмч нарын холбоо” ТББ ашиггүй ажилладаг ч хэн санаачилна

тусалж байна. Дөнгөж ирсэн манайхан бие нь өвдлөө гэхэд хаана хандахаа тэр болгон мэддэггүй. Тэгээд шөнийн хэдэн цагт байсан ч утасдаад асуудаг. Тухай болгонд нь хариулах шаардлагатай. Бас орчуулгыг нь хийж өгнө. Хэдий ихэнх нь англи хэл мэддэг ч анагаахын хэл чинь өөр шүү дээ” хэмээн хэллээ.

АНУ-д эрүүл мэндийн даатгалын тогтолцоо тун сайн хөгжсөн. Тиймээс ч нийт хүн амынх нь дор хаяж 15 хувь нь огт даатгалгүй. Гэхдээ бусад улстай харьцуулбал америк иргэдийн эрүүл мэнддээ хувиасаа зарцуулдаг зардал нь хамгийн өндөр. Тус улсад амьдарч буй хэн ч өөрийнхээ харьяаллын дагуу ойрхон эмнэлэгт хандвал үнийн хувьд арай “татуу”

“Чи эрүүл амьдрах ёстой, эрүүл амьдрахын тул ингэх ёстой” хэмээн бүх зүйлийг стандартад оруулчихсан. Тэр нь бүх хот, мужид хэрэгждэг байна. Хэрэв Америкийн эрүүл мэндийн даатгалгүй бол нэг эмчид очиж үзүүлэхэд 200-250 ам.доллар. Ийм өртөг өндөртэй газар даатгалгүй бол өвдөхгүйг л хичээх хэрэгтэй болно гэсэн үг.

Харин Н.Нямсүрэн эмч хүний нутагт монголчуудынхаа гэх сэтгэлээ өөрийнхөө сурсан эрдмээр харуулж ийн тусалж байгаа ажээ. Өвчин зовлон тусахгүй хэн байхав. Гэхдээ тэр бүрт тусалдаг хүн ховор тул түүний зүтгэл талаар бололгүй, харин ч Чикагод амьдрах монголчуудынхаа сэтгэл татсан зүйл болон хувирчээ. ■

Соёл

Соёлын өвд санаа тавигчид

А.Цэцэнбилэг

Монгол Улс дахь аймаг сумдын 30-аад музейд сан хөмрөгийн менежментийг сайжруулах зэрэг төслийг хэрэгжүүлсэн

АНУ-ын Элчин сайдын Соёлын өвийг хамгаалах сангаас (ЭССӨХС) анх 2001 онд хөгжиж буй орнуудын түүх, соёлын өвийг хадгалж, хамгаалахад зориулж хөтөлбөр хэрэгжүүлж эхэлсэн нь Монголд Соёлыг өвийг сэргээх төсөл болон хэрэгжжээ. Монгол Улс 2002 оноос эхлэх ЭССӨХС-аас Монголын биет болон биет бус өвийг хадгалан хамгаалах, сэргээн засварлах чиглэлээр санхүүжилтүүдийг амжилттайгаар хүртэн батлагдсан төсөл хөтөлбөрүүдээ хэрэгжүүлсээр иржээ.

Дэлхийн хөгжиж буй нийт 100 гаруй улс орнууд 200-аад шилдэг төслүүдээ хүргүүлж, 30-40 төсөл жил бүр шалгардаг энэхүү өндөр өрсөлдөөнтэй

төслийн уралдаанд Монгол Улс бараг жил алгасалгүй санхүүжилтэд шалгарч чаддаг нь өндөр амжилт юм. ЭССӨХС-ийн төсөл нь том ба жижиг гэсэн хоёр төрөлтэй аж. Тодруулбал, сангийн дүрэмд зааснаар жижиг төслүүд нь 10–200 мянган ам доллар, том нь 200,000 – 1 сая ам.доллар хүртэлх төсөвтэй байх юм. Монгол Улс 2002–2017 оны хугацаанд нийт 15 жижиг, нэг том төсөл хэрэгжүүлсэн байна. Тэдгээр нь Амарбаясгалант хийдийг сэргээн засах, гал болон хулгайн аюулаас хамгаалах, Туул голын сав газар дахь археологийн газруудыг бүртгэх, Монгол Улс дахь устаж үгүй болсон, мөн үйл ажиллагаагаа явуулж буй 1000-аад сүм, хийдийн байршил, түүх, мэдээллийг газрын зурагт буулган цахим сүлжээнд баримтжуулах, Монгол Улс дахь аймаг сумдын 30-аад музейд сан хөмрөгийн менежментийг сайжруулах зэрэг төслийг хэрэгжүүлсэн юм.

Эдгээрийн нийт санхүүжилт нь нэг сая гаруй ам.доллар болохын зэрэгцээ энэ хугацаанд АНУ-ын мэргэжлийн байгууллагуудтай хамтран ажиллаж туршлага солилцсон нь маш үр бүтээлтэй зүйл болсон байна. Тэд хамгийн сүүлд гэхэд л 2016-2017 онд "Монголын Үндэсний Музейн сан хөмрөгт зураасан кодны систем нэвтрүүлэх" төслийг ▶

► амжилттай хэрэгжүүлж дуусгасан. Уг төслийг Америкийн Монгол судлалын төв Монголын үндэсний музейтэй хамтран санаачлан, “Люсь” сан болон АНУ-ын Смитсонианийн хүрээлэнгийн мэргэжилтнүүд хамтарчээ.

Үндэсний музей нь монголчуудын түүх, соёлын өвийг хадгалан хамгаалах, судлан сурталчлах, түгээн дэлгэрүүлэх зорилго бүхий соёл, шинжлэх ухаан, боловсролын гол байгууллага юм. Энд Монгол нутагт хүн аж төрж эхэлсэн нэн эртнээс өнөөг хүртэлх үеийн монголчуудын түүх, уламжлалт соёлын хүрээн дэх хамгийн их 50 мянга орчим үзмэрийн цуглуулга бий. Төсөл хэрэгжсэнээр музейн тооллого, бүртгэлийн системд хувьсал авчирч чаджээ. Учир нь өмнө гар аргаар тоолоход 2-3 жил зарцуулдаг байсан тоо бүртгэлийг нэгдсэн тоон системд шилжиж, дэлхийн стандартын дагуу бүртгэдэг болсноор хүн хүч, цаг хугацааг үлэмж багасгасан байна. Үүний зэрэгцээ музейн үзмэр болон сан хөмрөг дэх эд зүйлсийг илүү тодорхой, цэгцтэй байдлаар ашиглаж хамгаалахад ихээхэн хувь нэмэр болж чаджээ. Түүнчлэн төслийн туршлагаа “Музей ба хөгжил -2017” Монголын музейчдийн чуулганд оролцсон 300 гаруй музейн ажилчдад танилцуулан хуваалцсан байна.

Тус сангаас Музейтэй холбоотой нийт дөрвөн төслийг санхүүжүүлжээ. Үүнд Занабазарын нэрэмжит дүрслэх урлагийн музей, Данзанравжаагийн музей ба Монголын үндэсний музей багтана. Үүнээс гадна Монголын урлагийн зөвлөлөөс санаачлан хэрэгжүүлсэн “Сан хөмрөгийн хадгалалт хамгаалалтыг сайжруулах” төсөлд улсын болон орны нутгийн 20-30 музейг хамруулжээ. Музейн төслүүд нь ихэнхдээ сан хөмрөгийн хадгалалт хамгаалалтыг сайжруулах, наад захын хэрэгцээт эд материал, сэлбэг хэрэгслээр хангах, хариуцсан мэргэжилтнүүдийг чадавхжуулах чиглэлээр хэрэгжсэн байна. Нэг талаас харвал тухайн салбарт энэ чиглэлийн хэрэгцээ, шаардлага их байгааг АНУ-ын мэргэжилтнүүд овжин харж чадсан. Ирээдүйд иймэрхүү шинж чанартай санаачлагыг илүү өндөр түвшинд, өргөн цар хүрээнд хүртээмжтэй байдлаар хэрэгжүүлбэл илүү өгөөжтэй болно гэдгийг сангийн төлөөлөгчид хэллээ. Соёлын өвийг хамгаалах төслүүдэд зарцуулсан хөрөнгийн нийт хэмжээ нь 1.05 сая ам доллар бөгөөд үүний 500 мянга орчим ам.доллар нь Амарбаясгалант хийдийг гал бол хулгайн аюулаас хамгаалах, төв цогчин дуганын дээврийг шинэчлэн засварлахад

зарцуулагдсан аж. Харин үлдсэн нь бусад жижиг төслүүдийг ойролцоогоор 30 мянган ам.доллараар санхүүжүүлжээ.

Дашрамд дурьдахад төслийн шалгаруулалт эхний ээлжид Монгол Улс, дараа нь зүүн Ази, Номхон далайн бүс, улмаар дэлхийн хэмжээнд явагддаг. Эцсийн шалгаруулалтын дүнг жил бүрийн 7-8 сарын хооронд АНУ-ын Төрийн департаментын Боловсрол, соёлын асуудал хариуцсан товчооны харьяа Соёлын өвийн төвөөс гаргадаг ажээ. АНУ-ын Элчин сайдын Соёлын өвийг хамгаалах сан нь тус улсын гадаад харилцааны салшгүй нэг хэсэг болж, дэлхийн соёлын өвийг хамгаалахад голчлон анхаарлаа хандуулдаг юм. Өв соёлоо хамгаалах нь АНУ-ыг бусад орон өөр өнцгөөс харахад чухал дэмжлэг болохуйц, ашгийн төлөө бус, улс төр, цэргийн ямар нэг зорилгогүй байх учиртай аж. Соёлын өвийг хамгаалах, хадгалах ажилд ийнхүү АНУ тэргүүлэх үүрэг хүлээн ажиллах нь бусад орон болон бидэнд гүн хүндэтгэлтэй хандаж буйн илрэл ажээ. ■

**Монгол улс
2002 – 2017
оны хугацаанд
нийт 15 жижиг,
нэг том төсөл
хэрэгжүүлсэн
байна.**

АНУ дахь монголчууд

Соёлын үндэс

гэх байгууллагынхан тэнд амьдарч буй монгол хүүхдүүд, иргэдээ монгол хэл, соёлыг мартуулахгүй, уламжлуулах, гүрэн доторх гүрнийг байгуулах хийгээд Америкт Монгол соёлыг түгээн сурталчлахаар ажиллаж байна.

М.Саруул-Эрдэнэ Монгол хэл соёлын зусланг сүүлийн 11 жил Америкт хичээллүүлж байна

Шинэ он гарсны дараахан Солонгос улсад амьдарч буй монгол хүүхдүүд монгол хэлний сургуультай болсон талаар чихэнд чимэгтэй мэдээ сонслоо. Энэ нь монгол хүнээ хөгжүүлэх хийгээд ёс заншилаа уламжлуулахад маш чухал. Өнөөдөр дэлхийг хэрэн нүүдэллэж яваа монголчуудад эх хэлээ сурах зайлшгүй шаардлага тулгарч байна. Монгол хэлээ мартсаны балгийг эхнээсээ мэдэрч, суурьшсан нутагт нь шинээр мэндэлсэн хөх толбот үрсээ тухайн улсын хэл, соёлоор бойжуулсан эцэг, эхчүүд улам их болж байна.

Харахад монгол ч сэтгэлгээ нь америк, япон, солонгосжиж буй хүүхдүүдтэйгээ эцэг, эхчүүд өөрсдөө ч ойлголцож чадахгүйд хүрч байна. Эл асуудлыг төрийн хэмжээнд авч, шийдэх учиртайг тэд сануулав. Үе үеийн Ерөнхийлөгч нар анхаарлаа хандуулахаа амладагч ажил хэрэг болсон нь үгүй. Иймээс монгол эрдэмтэн, судлаачид эхний алхмуудыг хийж эхлээд байна. Америк дахь монголч эрдэмтэн, судлаачид тэр дундаа, Монгол соёлын төв

Солонгос, Хятадаас 100 орчим жилийн өмнө АНУ-д ирсэн хүмүүс одоог хүртэл эх хэлээрээ ярьдаг аж. Гэтэл монголчуудын эхнийх нь 20 жилийн өмнө ирсэн бөгөөд тэдний хүүхдүүд аль хэдийн хэлээ мартчихсан байна. Үүнийг судлаачид нүүдэлчин соёлын дасан зохицох дадалтай холбон тайлбарладаг. Үүнд сэтгэл зовниж явдаг судлаачын нэг нь М.Саруул-Эрдэнэ. Монгол хэл соёлын зусланг сүүлийн 11 жил Америкт хичээллүүлж байна. Түүнийг зуслангаа ажиллуулж эхлэхэд зарим нь “Хүүхдэдээ англи хэл сургах гэж байхад чи монгол хэл заах гээд байдаг” хэмээн гайхаж байжээ. Харин тэд өнөөдөр хүүхдээ эл зусланд дуртай явуулж байгаа аж.

Судлаач М.Саруул-Эрдэнэ “2002 онд Индианагийн их сургуульд зочин судлаач, 2007 оноос одоог хүртэл Төрийн департаментийн гадаад албаны дээд сургуульд Монгол хэл соёлын багшаар ажиллаж буй. Бямба гараг бүрт Конгрессын номын санд монгол номыг нь бүртгэлжүүлэх ажил хийдэг. “Өдрийн сонин”-ы Вашингтон хот дахь тусгай

сурвалжлагч. Мөн Монгол соёлын төвийг байгуулагч, дарга. Эдгээрт хийж байгаа түүний үндсэн ажил Монгол явж ажиллах АНУ-ын дипломатуудад монгол хэл заана. Энэ нь түүний хувьд их чухал. Учир нь Монгол хэлийг сайн сураад Монгол орчинтой танилцаад очвол аль хэдийн тэр хүн Монголд элэгтэй болоод очно. Ер нь аливаа улсын хэлийг сурахаар яах аргагүй соёлд нь татагдаад эхэлдэг” гэв.

Солонгос, Япон тэргүүтэй улсын Засгийн газраас хилийн чанад дахь иргэддээ зориулж хэлний маш том бодлого явуулдаг аж. Солонгос улс хүүхдүүд төдийгүй 40 хүртэлх насны иргэддээ эх хэлээ заадаг. Сургуулийн насны хүүхдүүдэд зуслангаар хичээл заадаг бол коллежийн оюутнуудад хагас семистрын тэтгэлгүүд олгох замаар дэмждэг. Тэтгэлэгийн зөрүү төлбөрийг Засгийн газраас сургуулиудад нь нөхөж олгодог. Тиймээс их, дээд сургуулиуд нь гадаадад буй солонгос хүүхдүүдээ авч суралцуулах дуртай байдаг аж. Харин 40 хүртэлх насныханыг магистр, докторын тэтгэлгүүдээр дэмжинэ. Гадаадад сурч байгаа хүмүүсээ “Эх орондоо ирээд докторын зэрэг хамгаал, бүх төлбөрийг нь төлө” гээд авч ирдэг. Ингэж иргэддээ “Эх орон чинь энд байгааг мартаж болохгүй” хэмээн сануулдаг байна. Харин манайд ийм нэгдсэн бодлого үгүйлэгдэж буйг Монголын судлаачид учирлав.

Судлаач М.Саруул-Эрдэнийн үзэж буйгаар хэл, соёлыг уламжлуулахад гэр бүл хамгийн чухал. Өөрөөр хэлбэл, монгол хэлний боловсролыг гэр бүл рүү нь чиглүүлэх ёстой. Монгол хэлний зусланд АНУ-ын 10-аад мужаас 30 орчим хүүхэд ирдэг аж. Зарим нь монголоор ярина. Гэтэл заримынх нь хэлний өгүүлбэрийн бааз эвдэрсэн, “Та” гэдэг хэлний угийн “г” үсгийг хэлж чадахгүй болжээ. Эндээс гэр бүлүүд гэртээ монголоор ярьдаг эсэх нь харагддаг гэх. Төр засгаас гаргах хэлний бодлого нэн

► тэргүүнд ээж, аав руу нь хандсан байх ёстойг тэрбээр сануулав. Хэлээр дамжиж үеэс үед ам дамжин хадгалагддаг өв соёл гээд маш олон зүйл алдагдах аюултай. Гэтэл бид өнөөдөр энэ соёлоо гээгдэх эгшиг болгон гэж ч магадгүй байна.

Тиймээс наад зах нь гэр бүлүүд гэртээ зөвхөн монголоор ярьдаг дүрэмтэй байх хэрэгтэй гэв. Учир нь хүүхдийн тархи дүрмийг сайн хүлээж авдаг байна. Америк аавтай, монгол ээжтэй хүүхдийн хувьд ээжтэйгээ монголоор, аавтайгаа англиар ярих гэх мэт бас л дүрэмтэй байх ёстой. Ээж нь нэг англиар яриад, нэг монголоор яривал хүүхэд эргэлзэж эхэлдэг гэнэ. Нэгээс дээш хэлний мэдлэгтэй хүүхдүүд ганц хэлтэй хүүхдүүдээс IQ өндөр байдаг гэх судалгаа бий. Учир нь мэдээлэл хооронд хурдан шилжиж сурдаг. Ингэж хурдан шилжихийн тулд дүрэм тодорхой байх ёстой аж.

Нөгөөтэйгүүр, Америк дахь Монгол судлал 1990 оноос хойш идэвхгүй болж, АНУ-ын нийслэлд Монгол судлалын ямар ч байгууллага байхгүй болчихоод байсан нь саяхан. Харин Монгол соёлын төв Элчин сайдын яамтай хамтарч Монгол судлалын хурал хийж эхэлжээ. Энэ нь АНУ-д болж байгаа Монгол судлалын хамгийн том хурал бөгөөд бүтэн хоёр өдөр зөвхөн Монгол судлалаар дагнан ярилцдаг байна. Гэтэл уг хуралд Монголын талаас өнгөрсөн хугацаанд нэг ч дэмжлэг ирж байгаагүй гэнэ. Хэлний зусланд ч мөн адил. Угтаа энэ хуралд монгол судлаач нараас гадна Монголыг судалдаг гадны судлаачид ирж хоорондоо мэдээлэл солилцдог тул нэлээд өргөн хүрээтэй, ач холбогдолтой болдог аж. Судлаач, оюутнуудын хувьд өөрийгөө нээх боломж болдог.

Америк дахь монгол судлаачдад ажлын байр гэх том бэрхшээл бийг тэд хэлэв. Ихэвчлэн өөр чиглэлээр давхар мэргэжил эзэмшиж, түүнийхээ дагуу ажил хийж байна. Америкт хөгжим, ургын дуу, морин хуур судлалаар мэргэшиж коллежуудад багшилдаг судлаач цөөнгүй аж. ■

Америк мөрөөдөл тээсэн монгол зураач

Зураач Ч.Ганбаатар. 1988 онд Дүрслэх урлагийн дунд сургуулийн Монгол зургийн ангийг төгсөж, босго өндөр гэгддэг “Монгол кино” үйлдвэрээс ажлын гараагаа эхэлжээ. Ингэж ажлын гараагаа Монголын ууган урлаг соёлын байгууллагаас эхлүүлсэн нь үнэхээр зол болж, мэргэжлийнхээ амтыг мэдэрч, туршлага хуримтлуулсан аж.

Гэвч 1990 оны нийгмийн өөрчлөн байгуулалтаар төрийн өмчит ихэнх байгууллага хувийн хэвшилд шилжихэд залуу зураач Ч.Ганбаатар ч сурсан эрдмээрээ амьдралаа залгуулах болж.

Хэдий тухайн цаг үе урлагийн салбарынханд хүнд туссан ч Ч.Ганбаатар зураачийн хувьд өөр байлаа. Тэрбээр “Соно” нэртэй комик сэтгүүл гаргасан нь түүнийг Монголдоо анхдагч болгосон. Түүнчлэн ерөнхий боловсролын дунд сургуульд хэрэглэгдэх гурван ч сурах бичиг бүтээлцэж авьяас чадлаараа эх орондоо хувь нэмрээ оруулжээ. Эдгээрт “Өөрөө сурах цагаан толгой”, яруу найрагч З.Түмэнжаргалтай хамтран “Сонирхолтой математик” зэрэг ном багтах аж. Түүний “Өөрөө сурах цагаан толгой” номын ихэнх хэсэгт хүүхдэд зориулсан зурагтайгаар урласан бөгөөд уг ном нь 40, “Сонирхолтой математик”

нь 60 мянган хувь хэвлэгджээ. Дараа нь бие дааж “Цагаан толгой” номыг хүртэл гаргаад амжсан байна. Тэр хамтран оролцсон 280 орчим, бие дааж бүтээсэн 10 орчим номтой аж.

Ч.Ганбаатар олон улсын хэмжээний чамлахгүй олон тэмцээнд оролцож гадаад зураачдын туршлагаас багагүй хуримтлуулсан нэгэн. Тиймдээ ч 2014 онд Сингапурт үзэсгэлэнд оролцсоныхаа дараа АНУ-ыг зорихоор шийдэж эрх чөлөөний өлгий нутаг руу хүлгийн жолоо залжээ. Америкт эхний хоёр жил амаргүй өнгөрч. Гэхдээ уйгагүй хөдөлмөрсний эцэст буюу бүтэн хоёр жилийн дараа л уран бүтээл нь олонд танигдаж эхэлсэн байна. Мэдээж АНУ бол маш том орон зай, зах зээл. Тэнд авьяасаараа нэг л танигдаад авбал захиалга нь тогтмолжоод бизнес цэцэглэж, амьдрал сайжирлаа л гэсэн үг. Түүнчлэн энэ хугацаанд зураач хүнд хамгийн чухал зүйл болох маш их зүйлийг уншиж, судлах хэрэгтэй гэх мэргэжлийн туршлагыг өөртөө төлөвшүүлж чадсандаа тэрбээр ихээхэн олзуурхдаг. Хэрвээ аливаа зүйлийн учир шалтгаан, үйлийг мэдэхгүй аваас алдаатай зурах тохиолдол бий. Магад уншиж амжихгүй байвал ядаж их үзэх хэрэгтэй хэмээн хэлж байв.

Түүнчлэн уран бүтээлийн хувьд хувь зураачийнхаа тогтсон хэв маягийг тэр болгон өөрчлөх боломжгүй. Харин АНУ-д ирсний дараа сэдвийн хувьд жаахан өөрчлөлт хийсэн. Тухайлбал, Монголд зурдаг байсан баатар, жанжингуудыг зурвал энд хэн ч тоохгүй тул илүү орчин үеийн утга агуулгатай зураг зурахыг хичээж байна гэсэн юм.

Тэрбээр харийн нутагт зөвхөн Ч.Ганбаатар байхаас илүүтэй Монгол Улсын нэр хүндийг хүмүүс харж байгаа хэмээн өөртөө үргэлж сануулдаг. Тиймдээ ►

► ч зурсан зураг бүрт монгол хүн зурсан гэх сэтгэгдэл заавал үлдэх нь чухал хэмээж бүтээлээ урлана. Сүүлийн үед сэтгэлдээ залуу зураачдааа гүүр болж дэмжиж ажиллах тухай бодох болж. “Манай төр засаг зураачдыг дэмжих тухай ойлголт ер байхгүй. Өмнө нь ч байгаагүй. Намайг Англид Лондонгийн галлерейд очиход ийм зураач Монголд байдаг юм уу гэж гайхаж байсан. Ер нь бол уран зураг, архитектурын бүтээлүүдэд тухайн улсын соёл, уламжлал шингэж үлддэг. Урлаг уусвал улс алга болно. Үүнийг маш сайн бодох хэрэгтэй” хэмээн Ч.Ганбаатар зураач ярьсан. Тиймд залуу хойч үеэ бэлдэх, сурган хүмүүжүүлэх ажлыг эхлүүлэхээр шийдсэн аж. Хэлж буйгаар зураачдад хамгийн их дутагддаг зүйл нь хөрөнгө оруулалт. Түүнийг Нью-Йоркийн “Арт экспо”-д оролцож байх үед Хятад зураачийнхаа бүтээлийг тухайн хотод амьдрах нутагт нэгтнүүд

Ингэж соёлоо авч үлддэг. Иймд ядаж л худалдалдан авалтаар дэмжих зураачдад хамгийн их тус хүргэж байгаа гэдгийг хэлсэн юм. Түүнчлэн эх орон нь зураач Ерөнхийлөгчтэй болсонд салбарынхаа хөгжилд битүүхэндээ найдлага тавьж байгаагаа ч нуусангүй.

Монгол хүн нутаг амьтай гэдэг. Хааяа гэнэтхэн нутаг руугаа гүймээр санагддаг хэмээн тэрбээр хэлсэн юм.

Түүнд бийрээ бариад суухад хамгийн муу зурагддаг нь байгалийн сэдэвтэй зураг. Гэвч “нохой хамартаа хүрвэл усч” гэдэг шиг Хөвсгөл далайг машид үзэсгэлэнтэйгээр зурсан байсан нь ажлынх нь өрөөг чимжээ. Заримдаа Монгол сэдвийнхээ зургийг зурахад америкчууд маш их сонирхдог. Тэгэхээр сайн л зураг байвал хүмүүс сэдвээс үл хамаарч худалдан авдаг аж. Зураач Ч.Ганбаатар мэргэжлийнхээ тухай “Миний мэргэжлийнхэн бол тэнгэрлэг,

жаргалтайгаар амьдардаг” гэв. Үнэхээр ч тийм мэргэжил гэлтэй. Мэргэжил бүхэн сайхан, гэхдээ зураач мэргэжил хамгийн сайхан хэмээн давтан хэлэх тэрбээр зураачид маш их сэтгэлтэй мөртлөө бүх зүйлээрээ хохирчихсон хүмүүс хэмээн хуучлав. Учир нь зураач хүн сэтгэл хөдлөл ихтэй тул амархан гомдож, туньдаг. Дэлгэрүүлэн хэлбэл дотоод сэтгэлдээ гал ихтэй хүмүүс гэв.

Тэрбээр АНУ-д амьдрангаа Олон улсын шог зураачдын уралдаанд хоёр удаа оролцжээ. Энэхүү тэмцээнд шууд газар дээр нь хөрөг зурж, зургаа тухайн тэмцээнд оролцсон зураачид үнэлгээ өгөх хэлбэрээр дүгнэдэг аж. Харин нийтлэлийн эзэн маань эхний удаад тав, хоёр дахь удаагаа оролцохдоо дөрвөн төрөлд байр эзэлж, тэмцээнийг үндэслэгч Себастиан Крүгэрийн нэрэмжит шагналыг авч байжээ. Уг тэмцээн нь нэг удаадаа нийт 40 орчим орны 480 гаруй уран бүтээлч оролцдог 30 орчим жилийн түүхтэй олон улсын томоохон тэмцээн ажээ.

Түүний хувьд шог зургийн төрөлд шинэ арга барил нэвтрүүлсэн хэмээн ихэд үнэлэгддэг. Уг нь шог зурагт тогтсон хэв маяг бий. Гэхдээ Ч.Ганбаатар зураачийн хувьд зарим зурагтаа амьтан оруулах эсвэл өөр техник, хэтрүүлэг зэрэг 5-6 төрлийн шинэлэг элемент шингээж хэвшмэл арга барилыг эвдэж зурсан түүнийг олон улсад үнэлүүлэхэд гол нөлөөг үзүүлжээ. Энэ нь ази хүн гэдэг утгаараа арай өөр түвшний зүйлийг харуулсан гэж боддог хэмээн тэрбээр хэлсэн юм.

Түүнд заримдаа Монголынхоо онгон байгалийг зурсан бүтээлээ хараад “Ямар сайхан орон бэ” хэмээн бодлогошрох үе бий. Тэр бүртээ монголчуудынхаа байгаль эхтэйгээ шүтэлцээтэй амьдарч буй төрхийг зургаараа харуулж эх орноо хүний нутагт үнэлүүлж буйтай сэтгэл бахтай байдаг. Ийм л нэгэн зураач эрх чөлөөний орон АНУ-д аж төрөн амьдарч Монголынхоо нэрийг дуурсгасаар байна. ■

Ч.Ганбаатар сүлжээ зочид буудлын хананд зураг зуруулах захиалга авсан нь.

нь хүрэлцэн ирж худалдан авч үндэсний маш том бодлогоо харуулжээ. Түүнчлэн Хятад улсад дөнгөж төгссөн зураачийн ам метр бүтээлийг багадаа 20 мянган юаниар үнэлдэг. Төр нь ингэж дэмждэг.

маш ариун хүмүүс. Би тэгж л хэлнэ. Мэргэжил бүхэн сайхан. Гэхдээ тэр дундаа зураач хүн маш сайхан. Яагаад гэвэл стресст ордоггүй. Хүссэн зүйлээ хийдэг учраас цагт баригддаггүй, маш аз

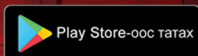
ХЯМДРАЛЫН МЭДЭЭ

www.off.mn 7000-0633 (7000-0OFF)

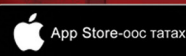

ХЯМДРАЛЫН МЭДЭЭ

OFF-Д МАРКЕТИНГАА ДААТГА, БИД САНАА ТАВЬА

Play Store-ооc татах

App Store-ооc татах

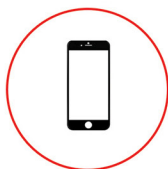

WWW.OFF.MN

OFF-ИЙН ХАМТ ОЛНООС

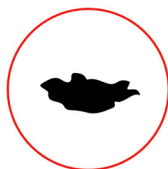
Бид зөвхөн танд зориулж татгалзахын аргагүй, орчин үетэйгээ хөл нийлүүлж алхах шинэлэг, шилдэг шийдлийг санал болгож байна.

Вебсайт & Аппликейшнд нэгдсэнээр

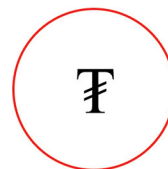
Түргэн шуурхай

Олон мянган хэрэглэгчдэд нэгэн зэрэг хүртээмжтэй хүргэнэ

Хамрах хүрээ

Нийслэлийн смарт утастай 1 сая гаруй хүний гарт шууд хүрэнэ

Зардал, мөнгө

Нэг мөнгө хүрэхгүй зардлаар Нийслэлийн иргэдийн хямдралын жим үүсгэнэ

“ХЯМДРАЛ БОЛ ДЭЛХИЙ НИЙТЭД
БАТЛАГДСАН ХЭРЭГЛЭГЧИЙГ
ТАТАХ **ШИЛДЭГ АРГА** ЮМ.”

Цаг минутаар хөгжин дэвшиж буй өнөөгийн нийгэмд,
Уламжлалт маркетинг бус Ухаалаг маркетинг сонгон
хамтдаа амжилтыг бүтээе.

ХЯМДРАЛЫН МЭДЭЭ

WWW.OFF.MN
INFO@OFF.MN

Улаанбаатар хот
Сүхбаатар дүүрэг 1-р хороо
Мөнхдаатгал оффис 5 тоот

АНУ дахь монголчууд

Балетын сургуулийн бизнесмэн

Монголын сонгодог урлагт 1980-аад он бол маш чухал цаг үе. Учир нь тухайн үед Азидаа цахиур хагалж дэлхийд үнэглэгдэж байв. Үүний маш том шалтгаан нь МАХН-ын дарга Ю.Цэдэнбал болон эхнэр Филатова гуай нарын оруулсан хувь нэмэр. Энэ л цаг үеийн гол төлөөлөгчдийн нэг нь Д.Өлзийсайхан билээ.

Хөгжим бүжгийн дунд сургуульд туршилтын балет бүжгийн ангийг 16 насандаа төгссөн Д.Өлзийсайхан

Дарханы хүүхэд залуучуудын театраас ажлынхаа гараагаа эхэлжээ. Үеийнхэн нь дөнгөж ахлах ангид орж байхад тэрбээр ажлынхаа үр дүнд хат сууж, хүмүүжиж байв. Ингээд хоёр жил ажилласны дараа тухайн Ленинград буюу одоогийн Санк-Петрбургт балет мастераар суралцахаар болж тэнд долоон жилийг өнгөрүүлжээ. Төгсөөд эх орондоо ажиллах сонирхол залуу мэргэжилтэнд байсан ч тухай үедээ

сонгодог гэхээс илүүтэй модерн балетийг түлхүү сонирхох болов. Гэвч цаг үе нь сонгодог тавилттайг ойлгож байсан тул түүнд орон зай дутагдаж байлаа. Гэтэл нэг удаа АНУ-д аялан тоглолт хийх үеэр тэндхийн урлаг нь яг л өөрийг нь даллаж байгаа мэт санагдаж үлдэх шийдвэрийг гаргасан гэдэг. Тэр нь 1996 он.

“Залуу байхад хэтийн зорилго маш өчүүхэн байж. Мөнгөтэй болж, нэрээ мандуулах тухай л бодож байлаа. Харин одоо бол зорилго өөрчлөгдөж сургууль байгуулан, бүх зүйлийг хүүхдийн төлөө зориулж байна” хэмээн тэрбээр хуучлав. Америкт байх хугацаанд амьдрал түүнд “Хэрвээ чи хүний төлөө аливааг хийвэл чиний төлөө тус ирнэ. Түүнээс биш өөрийгөө бодоод л ажлаад байвал үр өгөөж байхгүй” гэдгийг ойлгуулжээ. Энэхүү зарчим эхнэртэйгээ байгуулсан балетийн сургуульд нь үйлчилнэ. Тэд сургуулиа 2010 онд байгуулсан. Анхандаа

сургуулиа өөрийн гэж нэрлэж байсан бол одоо бидний сургууль гэж хэлдэг болж.

Улс орон бүр өөрсдийн тогтсон соёл заншил, нийгмийн үнэлэмжтэй. АНУ-д гэхэд л хүүхдэд зориулсан байгууллага эсвэл сургууль нь хүмүүнлэгийн талаасаа маш том хөрөнгө оруулалт хэмээн үздэг аж. Тиймдээ ч тэд ашиг олно гэхээс илүүтэй залуудаа сурсан зүйлээ сургуулийнхаа хүүхдүүдэд өвлүүлж, тэднийг улам чадварлаг болгохын төлөө ажилладаг аж. Ер нь аливаа бизнесийг эхлүүлэхдээ түүнийхээ босс биш боол нь болох чухал. Хэрвээ тэгж чадвал бизнес хэн нэгний төлөө болдог. Тэр л бизнес амжилт гаргах магадлал өндөр хэмээн өөрийнхөө туршлагаас тэрбээр хуваалцав. Анх сургуулиа хоёулахаа нээж байсан үеэ бодвол өдгөө монгол, америк нийлсэн нийт 10 орчим багш ажиллуулж байгаа гэв. Америк эцэг, эхчүүд Д.Өлзийсайхан багшийн сургуулийг сонгох нэг шалтгаан нь тэдний сургалтын арга барил маш өвөрмөцөд орших аж.

Ижил төрлийн ихэнх сургуульд “Чи балетчин бол” гэж шууд тулгадаг бол тус сургуулийн онцлог хүүхэд хүн болоход чиглэнэ. Тиймд балетчин болгох гэж шахахаас илүүтэй дур сонирхлыг нь нээх хэрэгтэй. Үүнийг ч эцэг, эхчүүдэд хэлж ойлгуулдаг байна. Америкт балетийг өвтэгш хүмүүжлийн нэг гэж үздэг. Өөрөөр хэлбэл, хүүхдийг балетийн сургуульд явуулна гэдэг балетчин болгохын төлөө биш. Иймд Монголд балетийн эсвэл бусад сургууль нь хүмүүнлэгийн салбарт ажиллаж буй гэдгээ сайн ухамсарлах нь чухал гэдгийг Д.Өлзийсайхан хэлсэн юм. Түүнчлэн хүүхдэд гар хүрч болохгүй гэдгийг сайтар захив. Энэ нь сургалтыг дэндүү амарчлах гэж буй залуу хүний үйлдэл. Иймд эсрэгээр гар хүрсэн тохиолдолд хүүхэд сурах зүйлээ үзэн ядаж эхэлдэг. Мэдээж ▶

АНУ дахь монголчууд

► бидний хувьд маш хатуу аргаар сурч байсан үе бий. Гэхдээ орчин үед энэ арга нь нийцэхгүй гэдгийг ойлгоосой хэмээн тэрбээр хүсдэг аж.

Хэдий сургууль нээн ажиллуулж байгаа нь хүмүүнлэгийн ажил ч нөгөө талаас харвал бизнес юм. АНУ-д бизнесийг хүнд гэж бодвол хүнд. Гэхдээ хуулийн дагуу бол бүх зүйл амархан. “Хуулиас гадуур болчихвол хэцүү. Харин Монголд бол хуулийн дагуу хүнд, хуулиас гадуур бол амархан. Хэрвээ чи энд хуулийн дагуу бизнес хийвэл амархан гэв.

Нэг мэдэхэд хүний нутагт 22 өвлийн цасыг үзжээ. Хэдий тийм ч эх орноо үргэлж санаж, бодож, балетийнхаа хөгжилд хувь нэмрээ оруулахыг хичээдэг тухайгаа тэр хэлсэн юм. Тэднийх хоёр хүүхэдтэй. Хүү нь оюутан, охин нь аав ээждээ тусалж сургуулийнхаа нарийн бичгийн

ажлыг хийдэг. Сүүлийн үед сургуулиа өргөтгөж, амралтын өдрөөр монгол хэл заах цаг гаргаж байгаа гэлээ. Хэрвээ бид өөрсдөө л ингэж мэрийхгүй бол хүүхдүүд маань монгол хэл, соёлоо мартаж нь байж болохгүй зүйл хэмээн тэдэндээ ийн санаа тавина.

Америкт өнгөрүүлсэн эхний жилүүд нь баяжих тухай л боддог байсан гэнэ. Гэхдээ л хүн амьд үлдэхийн тулд сурдаг л байхгүй юу гэв. Хэдий харийн нутаг давчдаад байна гэдэг нь үнэн боловч ингэж байж л сурдаг. Хэрвээ Монголдоо байсан бол гундлаа гэхэд ээж, аав гээд түшээд босгочих хүмүүс бий. Харин хүний нутагт навс унаж байж л босдог. Миний харж буйгаар Америкт ирээд салдаг гэр бүлүүд ховор. Өөрөөр хэлбэл, ганц бие хүн энд амьдрана гэвэл үнэхээр хүнд. Тиймд гэр бүлийн харилцаа, үнэ цэнийг маш

сайн ойлгож, мэдэж, ухаардаг. Харин Монголд бол зарим тал дээр эсрэгээрээ байх жишээтэй хэмээсэн юм. Америк дахь монголчууд шинэ жил, Цагаан сар, Наадам зэрэг баяраар үргэлж уулзана. Д.Өлзийсайханы хувьд энэ нь сайн дурын ажил болчихсон. Эндхийн монголчууд ингэж уулзаж, ярилцсанаар элгээ дэвтээнэ. Гадаадад байгаа гээд л нутгаа санаад гунихраад байвал амжилт олохгүй, үгүй бол харийн нутаг давчдаад байна гээд дуулж хуурдаад байвал архиа уугаад л хэрэгт ордог гэнэ.

Балетын бизнес эрхлэгч Д.Өлзийсайхан “Би эх орноо ганихарч биш бахархаж санадаг. Удахгүй манай улс сайхан болно” гэсэн билээ. Ирээдүйгээ өөдрөгөөр хардаг хүнийг л амжилт үргэлж дагадгийн жишээг АНУ-д амьдрах Д.Өлзийсайханы гэр бүл ийн харуулж байна. ■

"Mongolian economy" сэтгүүлийн асуулт

Америк боловсрол танд юу олгосон бэ?

А.Ундраа
(Улсын их хурлын гишүүн)

Монгол Улс, АНУ-ын хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 30 жилийн ойн баяр энэ жил тохиосон. Анх хоёр орны харилцаа идэвхижсэн үеэс маш олон монгол АНУ-д суралцахаар явсны нэг нь би. 1998 онд АНУ-ын Хойд Каролина мужийн Улсын их сургуульд физикийн чиглэлээр докторантурт суралцахаар зорьсон билээ. Уур амьсгал халуун, чийгтэй, нутгийн өвөрмөц аялагатай зочломтгой зон олон, боолчлолын үеийн иргэний дайны баялаг түүх гэх мэт олон онцлогтой энэ нутагт дөрвөн жил амьдарсан. UNC Chapel Hill - Duke - NC State буюу Гурвалжин гэж алдаршсан энэ бүс нутаг Америкийн технологийн томоохон өлгий нутаг юм. 2002 оноос Калифорниад байрлах Лауренс Ливерморын Үндэсний Хүрээлэнд судлаачаар, 2007 оноос Станфордын их сургуулийн Олон улсын харилцааны сургуульд бодлого судлалын чиглэлээр зочин профессороор ажиллаж, ийнхүү 10 гаруй жил АНУ-ын их сургуулиуд, эрдэм шинжилгээний байгууллагатай ажил амьдралаа холбосон билээ. Энэ хугацаанд бас ч чамгүй бүтээлч эрдэмтэнд тооцогдон,

олон арван эрдэм шинжилгээний бүтээл, шинжлэх ухааны нийтлэлийг олон улсын сэтгүүлд хэвлэн гаргаж, АНУ-ын ширүүн өрсөлдөөнтэй оюуны талбарт ажиллаж байснаараа бахархаж явдаг. Аливаа хүн өөрөө хичээж идэвх, санаачилгатай ажиллахад үр дүн, өгөөж нь шударгаар мэдрэгддэг, шууд гардаг, хаанаас ирсэн хэн бугайд ч нээлттэй, оюуны хөдөлмөрийг эрхэмлэн дээдэлж өндрөөр үнэлдэгээрээ, санаачилгатай байдлыг урамшуулдагаараа Америкийн нийгэм онцгой санагддаг. Тэрхүү боломжийг нээгч өлгий нутаг буюу англиар “The land of opportunity” гэдэг ухагдахуун миний суралцаж, багшилж байсан Хойд Каролинагийн Гурвалжин гэж алдаршсан Triangle, Калифорниагийн Цахиурын хөндий (Silicon Valley) хэмээх газруудад улам тод томруун байсныг дурьдах нь зүйтэй болов уу. АНУ-д суралцсан, ажилласан өөрийн туршлага болон түүхээс та бүхэнтэй товч хуваалцахад ийм байна. Монгол дахь Америкт төгсөгчдийн холбооны (MASA) ерөнхийлөгчөөр сонгогдон ажиллах хугацаанд АНУ-д төгсөгчид дунд энэ бодлыг маань хуваалцах хүмүүс олон байсан билээ.

Б.Бямбасайхан
("Новатерра" ХХК-ийн гүйцэтгэх захирал)

Чанартай боловсрол бол Америкийн гол экспортуудын нэг. Америкийн сайн сургуулийн төгсөгчид бусад орны төгсөгчдөөс ялгардаг юм. Юугаараа гэвэл, чөлөөтэй сэтгэдэг хэрнээ бас шүүмжлэлт сэтгэхүйтэй, өөрийгөө бүрэн гүйцэт илэрхийлж чаддаг. Дөнгөж үүрээ орхиод, аав ээжээсээ анх удаа холдож, коллежид орж байгаа хүүхдүүдийг дараагийн дөрвөн жилд нь бие даасан хувь хүн болгох талаас нь их анхаардаг. Тэгээд ч Америкийн сайн сургууль төгссөн хүмүүс амжилтад илүү хүрч, нөхцөл сайтай ажилд ордог. Товчхон хэлбэл, төгсөгчид нь хөдөлмөрийн зах зээл дээр өрсөлдөх чадвар сайтай.

Өрсөлдөөн ихтэй их том зах зээл. Энэ нь ч үр дүнд нь нөлөөлдөг байх. Миний хувьд ч өөрийн амьдралын хоёр жилийг АНУ-д магистрантурт сурч өнгөрүүлсэн. Энэ хугацаанд их зүйл сурсны дотроос ойлгосон гол зүйл нь өөртөө байгаа авьяасаа задалж чаддаг байх. Энэ нь миний амьдралд их нөлөөлсөн. Өнөөдөр америкчуудтай өдөр тутам холбоотой ажиллаж, дэлхийн бизнесийн чиг хандлагыг тодорхойлдог энэ улсын талаарх мэдээллийг цаг үргэлж сонирхож байна. Орчин үеийн уялдаа холбоотой дэлхийн хамгийн том эдийн засагт болж буй үйл явдал Улаанбаатарт суугаа надад ч хамааралтай шүү дээ. ►

Х.Булгантуяа
(Сангийн дэд сайд)

► Монголчууд гадаад хэл сурах асар их авьяастай. Тиймээс ч гадаадын олон топ их дээд сургуульд Монгол залуучууд суралцаж байна.

Миний бие Америкт төгсөгчдийн холбооны Ерөнхийлөгчөөр 2015 оноос ажиллаж байна. Австралид дунд сургуулиа төгсөж, БНХАУ-д бакалавр, АНУ-ын Йелийн их сургуульд олон улсын эдийн засаг, хөгжлийн эдийн засгийн магистрын зэрэг хамгаалаад АНУ-д мөн олон улсын төслүүдэд зөвлөхөөр ажиллаж Зүүн Тимор, Палестин зэрэг хөгжиж буй орнуудад санхүүгийн удирдлагыг сайжруулах чиглэлээр ажилласан минь салбартаа тэргүүлэгч профессор, мэргэжилтнүүдээс их зүйл сургасан. 2009 онд Монголдоо буцаж ирээд Оюутолгой, Петровис компаниудад төслийн менежер, бизнес стратегийн ахлах зөвлөх, бизнес хөгжлийн хэлтсийн дарга, Монгол Ардын Намын нарийн бичгийн дарга зэрэг албан тушаал хашиж байсан.

Сурсан сургууль, эзэмшсэн мэргэжил, ажлын туршлага зэрэг минь олон улсын байгууллагуудтай хамтран ажиллахад их нэмэртэй байдаг. Дэлхийн томоохон байгууллагууд

топ сургууль төгсөгчдийг өөртөө татан ажиллуулах хүсэл ихтэй байдаг. Йелийн их сургуульд хамт суралцаж байсан найз нараас минь НҮБ, Дэлхийн банк зэрэг байгууллагуудад ажилладаг, Citigroup, JP Morgan зэрэг томоохон банк, санхүүгийн байгууллагуудын удирдах албан тушаал хашиж буй хүмүүс их байдаг. Зарим тохиолдолд ширээний нөгөө талд манай сургуулийн төгсөгч ч суугаад яриа хэлэлцээ хийх үе байдаг. Ivy league schools буюу Хойд америкийн топ 8 сургуулийн төгсөгч байна гэдэг бол нэр төрийн хэрэг бөгөөд төгсөгчид нь бараг дэлхийн бүхий л салбарыг удирдаж байна.

АНУ-д богино болон урт хугацаанд сурсан 10 мянга гаруй монгол байдаг. Сүүлийн үед ялангуяа Ivy league school төгсөгчид их болж байгаад их баярладаг. Намайг 2006 оны үед сургуульд элсэх үетэй харьцуулахад залуучуудын хүсэл тэмүүлэл, монголчуудын санхүүгийн чадавх ч сайжирсан. Тиймээс би залуучуудыг том мөрөөд, дэлхийн топ сургуулиудад орохыг эрмэлзээсэй гэж хүсэж байна. Өрсөлдөөн ихтэй, шалгуур өндөртэй эдгээр сургуулиуд таныг дэлхийн боловсон хүчин болгож бэлтгэнэ.

Б. Номинтуяа (Монголын Урлагийн Зөвлөлийн Дэд гүйцэтгэх захирал. Фулбрайт 2010-2012, Колумбын Их Сургууль, Урлагийн Удирдлагын Мастер)

Америкийн боловсролын надад өгсөн хамгийн том зүйл бол сонголт болон боломж. Би 2010-2012 онд Фулбрайт тэтгэлэгээр Колумбын их сургуульд Урлагийн удирлагын мастер хамгаалсан. Суралцах хугацаандаа өөрийн соёл урлагийн салбарт ажилласан туршлага, урлагийн түүхийн суурь мэдлэг дээр суурьлан урлагийн удирдлагын чиглэлээр өөрт хэрэгтэй хичээлийг зөвхөн өөрийн харьяа танхимаас гадна Колумбын Бизнесийн сургууль болон Хуулийн сургуулиас сонгон суралцах боломжтой байсан. Энэ нь намайг бизнесийн удирдлага, хуулийн мэдлэгийг энэ чиглэлээр суралцаж байгаа оюутануудтай нэг түвшинд авах болон салбараасаа хальж соёл урлагийг ирээдүйд дэмжиж ажиллах бизнес хамтрагч, хэрэглэгчидтэй нэг анги хамт олон болж, тэдний итгэл үнэмшил, тэмүүлэлийн тухай илүү ихийг олж мэдэхэд тусласан. Мөн энэ сонголтын үр дүнд би 2013 онд Колумбын их сургуулийн Зохиогчийн эрхийн газрын дарга, профсер Кэннит Крүзийг Монголд урьж нийт 250 гаруй уран бүтээлчдэд

“Олон улсын зохиогчийн эрх хэрхэн хэрэгждэг” тухай цуврал сургалтыг зохион байгуулсан.

Нөгөөтэйгүүр Америкийн боловсрол хувь хүнд маш их боломж олгодог. Миний хувьд Америк төдийгүй дэлхийн соёлын хот Нью Йоркод суралцаж, маш олон салбарын залуустай танилцаж өөрийн танилын хүрээг тэлэн олон боломж нээсний нэг нь дэлхийд албартай Нью Йорк Сити Балетын гоцлол бүжигчдийг “Америкийн бүжгийн одод” нэрэн дор Монголд урин тоглуулсан явдал юм. Америкийн боловсролын бие даан мөн багаар ажиллах чавдарыг олгодог сургалтын тогтолцоо нь оюутнуудыг хамтран ажиллах чадварт сургадаг. Иймээс би хамтран суралцаж байсан ангийн анд Нью Йорк Сити Балетын бүжигчин Эндрү Робертсонтой хамтран энэхүү төслийг хэрэгжүүлсэн. Дүгнэн хэлэхэд Америкийн боловсролын надад олгосон сонголт, боломж нь аливаа хүн бие даан хөгжих, цаг заваа зөв зохицуулах гэсэн олон хувь хүний хөгжилд хэрэгтэй чадваруудын дэлхийд чансаатай боловсролтой хамтран эзэмшүүлдэг гэж үздэг. ►

Э.Дөлгөөн (Midwestern University College of Dental Medicine)

► Би анх Лос-Анжелес хотод 2006 онд 16 настайдаа гэрийнхэнтэйгээ ирж байсан. Хоёр жил Venice ахлах сургуульд суралцахдаа ESL (English second language) түвшнээс Regular түвшинд жилийн дотор дэвшин суралцахын хажуугаар сургуулийнхаа сэтгүүлд нэгдэж нийтлэл бичдэг байсан. Миний нийтлэл Америкийн сургуулиудын нэгдсэн вэбсайтад нийтлэгдэж долоо хоногийн шилдэгээр нь шалгарч байлаа. Мөн сургуулийнхаа сонинд 2100 сурагчаас дүнгийн голчоороо эхний 10-т жагссан хүүхдүүдээс ярилцлага авч нийтэлж байсан юм. Тэгэхэд миний тэднээр хамгийн их бахархаж суралцаж байсан зүйл нь тэд бүгд хамгийн сайн сурлагатай байхын зэрэгцээ спорт, сайн дурын үйлс, урлагаараа ч манлайлагчид байлаа. Станфордын их сургуульд тэнцсэн нэг охин усанд сэлэлтээр рекорд тогтоосон байв. Тэдний амжилттай суралцаж төгссөний нууц нь цагаа зөв зохицуулах байсан. Зөвхөн хичээлээ хийх биш хажуугаар нь хөгжилтэй зүйл хийж амьдар гэж зөвлөж байсан нь их өв тэгш санагдсан. Ингээд University of California, Riverside-д Биологийн мэргэжлээр сурахаар элссэн.

Америкийн боловсролын системийн хамгийн олзуурхууштай нь хичээлээс гадуурх үйл ажиллагаа болон сайн дурын ажил. Нэг ёсондоо хүүхдүүдийг багаас нь зөвхөн онц сурах хангалттай биш, өөрийгөө хөгжүүлж, нийгэмдээ тус болсон, хүмүүнлэгийн ажил, дур сонирхолтой зүйлээ хөгжүүлж манлайлагч байхыг шаарддаг бөгөөд сургууль, ажилд ороход нь үүнийг гол шалгуураа болгон харж үздэг онцлогтой. Америкийн аль ч мэргэжлийн сургуульд ороход маш их өрсөлдөөнтэй. Тийм учраас яаж илүү онцлогтой өрсөлдөгч болох вэ, өөртөө хамгийн сайн маркетинг яаж хийх вэ гэдэг нь чухал. Манай ангид гэхэд нийт 3000 хүүхэд хүсэлт өгсөнөөс 480 нь ярилцлаганд орж, 130 нь тэнцсэн. Би шүдний эмч болохоор сурч байгаадаа маш их олзуурхаж, баярлаж явдаг. Манай өрөөний охин шүдний эмчээр сурахыг “Өлсгөлөн тоглоом” зохиолтой зүйрлэж байсан. Америкт сургуульд сурсан нь намайг илүү дайчин, бие даасан, зорилго тавиад тэрнийхээ ард гарч чаддаг, өөрийнхөө чадварт илүү итгэлтэй болгож байгаа нь анзаарагддаг. ■

Америк ХЭВ маяг

Ж.Баяржаргал

2000 он. Солт Лэйк хот. Чанасан кофе, шарсан тахианы үнэр. Анхандаа юуных болохыг нь мэдээгүй, агаар нь ийм л байдаг юм байх даа хэмээн бодож билээ. Хожим Америкт дахин зочлоход өнөөх танил үнэр дахиад л тосон авсан юм. Хаана л явна үнэртэх содон үнэр шүү. Ингэж л монгол сэтгүүлч алс холын Америк оронтой танилцаж билээ. Хаанаас нь харсан ч танина гэдэг шиг хаана ч очсон Америк орныг үнэрээр нь танихаар болсон. Хүнд төрсөн анхны сэтгэгдэл дараа нь төрөх бодол санааны үндэс байдаг гэдэг. Үнэхээр ч Америк орон, америк түмэн бусдаас өөр аж. Үзсэн харсан юм бүхэн, уулзсан ярилцсан хүн бүр өөр сэтгэгдэл, ондоо бодлыг төрүүлэх. Тухайлбал, хүмүүсийнх нь эгэл хэв маяг. Та гадаадын иргэн байна уу, ази хүн байна уу америкчуудад огт хамаагүй. Тэд америкчуудтайгаа яаж эелдэг харилцдаг, тийм байдлаараа л тантай харилцана. Хэзээний танилууд шиг сайхан инээнэ, эртний найзууд адил сайн тусална. Гадаад хүнд бол илүү тусч байдаг нь олон жишээнээс харагддаг. Нэг түүхийг сайн санаж байна. Солт Лэйкийн өвлийн олимпийг сурвалжлахаар очоод би Медиа центрээ олохгүй өглөөний 07 цагт орь ганцаараа гудамжинд баахан будилсан юм. Бараг л төөрсөн дөө. Арга ядаад, хуруу гараа оролцуулан байж хоёр эмээгээс тусламж хүслээ. Гэтэл тэд надад явах замыг зааж өгсөнөөр барахгүй хаа байсан хотын захад байгаа Медиа төвд маань явганаар хүргэж өгсөн шүү. Газар танихгүй, хэл мэдэхгүй гадаад хүнд үүнээс илүү тус гэж юу байх билээ.

Ийм эгэл хэв маяг нь Америк орныг чимдэг. Үүнд нь гадны олон зочид ч татагддаг. Сургууль, коллежид нь суралцлаа ч тийм л мэдрэмж төрдөг. Нэгэн үе би бээр өөр улсад суралцаж байхад оюутнууд нь уугуул, суугуулаараа ялгарч зааглагдчихаад гадны бидэнд тусгаарлагдсан, гадуурхадсан мэт сонин мэдрэмж төрөөд хэцүү л байдаг байж билээ. Гэтэл ►

► Америкт тийм зүйл үгүй юм билээ. Хичээлд суусан өдрөөсөө л ангийн оюутнуудынхаа сайн найзууд нь болцгооно, энэ сургуулийн нэг эд шүү гэдгийг багш нараас нь мэдэрч эхэлнэ. Нэг удаа заалны хөлбөмбөгийн сургуулийн тэмцээн болоход бид солонгос залуустай баг болж оролцсон юм. Энд тэндээс цугласан ороо бусгаа баг хол явахааргүй байсан л даа. Гэтэл бид 50 гаруй багаас хожсоор яваад мөнгөн медаль хүртсэн. Үүнд америк оюутнуудын дэм чухал үүргийг гүйцэтгэсэн юм. Эсрэг багууд илүү туршлагатай, илүү хүчтэй байхад тэд биднийг дэмжээд л байлаа, дасгалжуулаад л байсан. Хүний газар оччихоод хүний тэмцээнд оролцохдоо тийм халуун дулаан дэмжлэгийг хүртэнэ гэдэг үнэхээр сайхан мэдрэмж.

Ардчилал бол хариуцлага гэдэг. Тэгвэл Америкт хариуцлагын мөн чанарыг бүрэн утгаар нь ойлгоно. Үгүй, тийм байхыг танаас хэн ч шахаж шаардахгүй. Тийм байх ёстой юм байна гэдгийг өөрөө л ойлгож авдаг. Хууль бол заавал дагаж мөрдөх хэм хэмжээ гэдгийг иргэд нь маш сайн ухамсарладаг учраас хийх үйлдэл болоод хэлэх үг нь хүртэл зөв, зохистой. Уугуул иргэд нь ийм ёс журамтай байхад суурьшихаар очсон хэнбугай ч тогтсон журмыг зөрчиж хэрхэн зүрхлэх. Харин ч ёсыг нь дагаж, усыг нь уух бүртээ америк мөн чанарыг илүү ойлгож, америк хэв маягт улам уусдаг аж. Хамгийн наад зах жишээ бол төрийн далбаа мандуулах уламжлал. Энэ нь Америкт соёлын хэмжээнд хүртлээ хөгжсөн байна. Зарим нэг баяр ёслолд зориулан мандуулах бус жилийн дөрвөн улиралд далбаагаа орон байртаа мандуулдаг тогтсон жаяг нь бидний үлгэрлэж авах нэг чухал соёл юм. Өнгөц харахад, энэ нь зөвхөн америк иргэдэд хамаатай уламжлал мэт боловч Америк оронд суурьшсан гадаадын иргэн, хувь хүн, айл өрхүүдийн түгээмэл үйлддэг зан үйл болон өргөжин хөгжжээ. Энэ нь Америк орны талаарх тэдний дотоод сэтгэлийн гадаад илрэл байдаг ажээ.

Хүний газар очсон монголчууд маань нутаг орноо санагалзах нь цөөнгүй. Нэг хэсэг нь дуугаа сонсоно, киногоо үзэж тайвширдаг бол нөгөө бүлэг нь Америк

орны сайхантай танилцаж аялах нь цөөнгүй. Ингэж аялах нь цаанаа учиртай. Учир нь Монгол Улстай төсөөтэй зүйл Америкт олон байдаг. Газрын тогтоцын хувьд Пеннсилвани, Колорадо, Юта мужийн байгаль яалт ч үгүй Монголыг маань санагдуулна. Сүрлэг том хадан уулуудыг нь харахаар Алтайн уулс, Хангайн нуруу байна гэж ануурам. Делавэйр, Нью Жерсийн нуур цөөрөм, ой сөөгийгөөр аялахад Хан Хэнтийн их тайга, Тужийн нарсан ой шугуй гэж эндүүрмээр.

Ямар сайндаа л Солт Лэйк хотоос олимпын анхны сурвалжлагаа “Алтайн нурууг санагдуулам хөх уулс” гэж ирээд л эхлэл өгүүлбэрээ бичиж байлаа. Нэлээд хэдэн жилийн дараа нэг зүйлийг анзаарсан. Америкийн ард түмэн монголчуудтай ижил чанар байдаг нь дасан зохицох чадвар, хээгүй зан. Нүүдэлчин уламжлалтай бид хөдөө хээр байгаа байдалдаа зохицоод л явдаг улс. Америкчууд ч гэсэн тийм аж. Онгоцны буудал байна уу, гудамж талбайд байна уу хөлөө жийж суугаад л тухалчихна.

Сургууль, дэлгүүрийн алинд ч бай байгаа хувцасаараа л гангарчихна. Хуучин углааш, шинэ өмд гэж ялгаж салгаад сүйд болдоггүй хээгүй зантай. Америкийн хоёр ахмад профессор Монголын хөдөөд аялах үеэр “Ланд”-ын монгол жолооч шороон замаар айхтар хурдтай давхихад нөгөө хоёр маань замын муу, машины хурдыг үл тоон дүнгэнэтгэл унтаад л явсан. Зам зуураа малчин айлд хоол зооглож, айраг хүртчихнэ. Энгийн хэв маягийг нь анзаарсан монгол аялагчид “Эд нар бидэнтэй адилхан юм биш үү” хэмээж билээ. ■

Татвар төлөгчдийг төлөвшүүлэх нь

Нээлттэй төсвийн индексээр Монгол Улс урагшлах бус, хойшилсон нь тодорхой болов. Бид 100 онооноос 46-г авч, төсвийн ил тод байдал “хангалтгүй” гэсэн үнэлгээтэй байна. Төсвийн төлөвлөлт, хэлэлцэн батлах үйл явц, гүйцэтгэл ба хяналт гээд бүх шатанд иргэд огт оролцохгүй байгаа нь ийм үр дүнд хүрэхэд нөлөөлжээ. Дэлхийн 102 улсыг харьцуулсан энэхүү судалгааны “Иргэдийн оролцоо” үзүүлэлтийг авч үзвэл бид 100 онооноос ердөө 7-г авсан байх юм.

Монголд төсвийн орлогын 85 гаруй хувийг татварын орлого бүрдүүлдэг. Гэтэл өөрсдийнх нь мөнгийг зүй зохистой удирдаж чадаж байгаа эсэхэд хяналт тавих татвар төлөгчид хаачив? Тэд яагаад төсвийн үйл явцад саналаа өгөх, хяналт тавих эрхээ эдлэхгүй байна вэ? Эдгээр асуултад хариулахын тулд бид эхлээд хувь хүний орлогын албан татвар (ХХОАТ) болон түүнийг төлж буй хүмүүсийн мөн чанарыг судлах хэрэгтэй болов уу.

Бага татвар-сул хяналт

Монгол Улсад өмнө нь хүн амын орлогын шатлалаар 0-30 хувийн татвар ногдуулдаг байсан. Харин 2007 оноос үүнийг зогсоож, 10 хувь болгосноор дэлхийн хамгийн бага татвартай орнуудын нэг болсон билээ.

Өндөр хөгжилтэй орнуудын иргэд орлогоосоо их хэмжээний татвар төлдөг учраас төсвөө, төрөө хянадаг, татвар төлөгчдөөс авсан мөнгөөрөө эргээд ажиллаж, амьдрах орчин, нөхцөлийг нь сайжруулахыг шаарддаг. Харин монголчуудын халааснаас гарах татварын хэмжээ бага учраас хяналт тавихдаа ч сул байгаа гэдэг нэг талаас үндэслэлтэй тайлбар. Татварыг нэмж байж л татвар төлөгчид “нэхэл хатуутай” болж, төр засгийн эрх баригчид төсвийн мөнгийг дураараа зарцуулах боломжийг хаана гэж зарим эдийн засагч үзэж байна. Гэвч энэ нь тийм ч амар бүтэхгүйг бид харлаа.

Үндэсний статистикийн хорооны мэдээллээс үзэхэд, Монголд ажил хийж буй 10 хүн тутмын ес нь 1.5 сая төгрөгөөс доош цалинтай. Гэтэл татвар нэмэх сургаар түүнд нь өртөх орлого ихтэй хүмүүс төдийгүй нийгэм тэр чигтээ бухимдалд автсан нь анхаарал татсан.

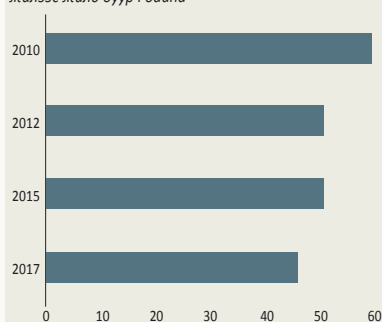
Уг нь ихэнх оронд орлого ихтэй хүнээс өндөр татвар авч, орлого багатай хүмүүсийг дэмжих шаталсан татварын бодлого баримталдаг. Тухайлбал, Хятадын иргэн орлогоосоо хамаарч 3-45 хувийн, БНСУ-ын иргэн 6-38 хувийн татвар төлж байна (График 2). Америкт орлого багатай иргэд нь орлогын албан татвараас чөлөөлөгддөг бол чинээлэг хүмүүс нь 39.6 хувийн татвар төлж байх жишээтэй.

Харин манайд сарын 18 сая төгрөгийн цалинтай банкны захирал, түүнээс 30 дахин бага цалинтай багшийн аль аль нь яг ижил 10 хувийн татвар төлж байгаа. Энэхүү шударга бус системийг өөрчлөх, орлогын тэгш бус байдлыг багасгахад чиглэсэн татварын шинэчлэл хийх гэж байхад болиулсан нь олон нийтийн татварын талаарх ойлголт маруухан байгаагай холбоотой болов уу. Нөгөө талаас, нэгэнт л эргээд шаталсан татварын систем рүүгээ шилжих тохиолдолд орлого ихтэй хүний төлөх татварын хэмжээг өсгөхийн зэрэгцээ орлого багатай хүнийхийг багасгах (бүр тэлэх) талаар бодолцох ёстой байв. Өнөөдөр ихэнх улс ядуу хүмүүсээс татвар авах бус, харин ч тэднийг дэмжиж, боловсролтой, ажилтай болгох бодлого баримталж байна. Өөрөөр хэлбэл, амьжиргааны доод түвшинд байгаа хүмүүсийг төрөөс дэмжсээр байгаад ажилтай, орлоготой татвар төлөгч болгоход анхаарч буй. Энэ нь монголчуудын хувьд тийм ч шинэлэг ойлголт биш юм.

Я.Бямбасүрэнгийн “Монгол орны ядуурлын талаарх түүхэн сурвалж” судалгаанаас үзэхэд, Их Монгол Улсын үед ч ядуу хүмүүсийг татвараас чөлөөлж байжээ. Тухайн үед малын тоо 100 хүрэхгүй бол татвараас хэлтрүүлж байсан ▶

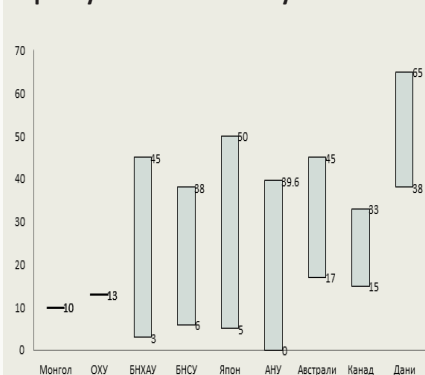
Нээлттэй төсвийн индекс

Монгол Улсын төсвийн ил тод байдлын оноо жилээс жилд буурч байна

Эх сурвалж: Нээлттэй төсвийн судалгаа 2017, Олон улсын төсвийн түншлэл

Зарим улсын ХХОАТ-ын хувь хэмжээ

Эх сурвалж: Татварын ерөнхий газар

► нь түүхэнд тэмдэглэгдэн үлдсэн байна. Мөн Монголын эзэнт гүрэн задран унаж, олон газраас монголчууд нутагтаа ирж байх үед ядуу иргэдийг малжуулах, мал үржиж, амьжиргаатай болсон хойно нь өгсөн сүргээ буцааж авах бодлого баримталж байжээ.

Татвараас зайлсхийх боломж

Өндөр хөгжилтэй орнуудад хувь хүний орлогын албан татвар татварын нийт орлогын 30-аас дээш хувийг эзэлдэг бол Монгол Улсад энэ хэмжээ 10 хувьд хүрэхтэй үгүйтэй байдаг. Монголчуудын дундаж цалин болон татварын хувь хэмжээ бага байгаа нь үүнд тодорхой хэмжээгээр нөлөөлдөг нь мэдээж. Гэхдээ ХХОАТ-аас зарим нэгэн нь зайлсхийх боломжтой байгаа нь үүний гол шалтгаан болов уу.

Өнөөдөр улсын эмнэлгийн сувилагч сарын 500 хүрэхгүй мянган төгрөгийн цалинтай ч гэсэн татвар төлж байна. Гэтэл нөгөө талд нь мянгат малчин түүнээс хэд дахин их орлоготой хэрнээ татвар төлөхгүй байх систем үйлчилж буй. ХХОАТ-ын тухай хуульд хөдөлмөр эрхлэлтийн орлого, үйл ажиллагааны орлого, хөрөнгийн ба хөрөнгө борлуулсны орлого болон бусад орлогод бүгдэд нь татвар ногдуулахаар заасан байдаг. Гэвч бодит байдал дээр ХХОАТ-ын 90 орчим хувийг зөвхөн цалин хөдөлмөрийн хөлс түүнтэй адилтгах орлого эзэлж байна. Өөрөөр хэлбэл, татварын дийлэнх ачаалал тогтмол ажлын байртай, эсвэл гэрээгээр хөдөлмөр эрхэлдэг иргэдэд ногдож байгаа юм. Зарим нь сар бүр ипотека төлөхийн хажуугаар татвараа өгч “хоёр идэхгүй, хоосон хонохгүй” амьдарч байхад зарим нь өчнөөн олон байрныхаа түрээсийн орлогоосоо ХХОАТ төлөхгүй байна.

Манайд татвар төлөгч татварын ногдолоо өөрөө тодорхойлон төлөх систем хэрэгждэг. Гэтэл иргэдийн дунд татвар төлөх үүргээ хэрэгжүүлэх ухамсар төлөвшиж амжаагүй учраас цалин хөдөлмөр эрхлэлтийн орлогоос бусад ХХОАТ-ыг бүрэн ногдуулж чадахгүй байгаа хэрэг.

Зан үйлийн эдийн засаг

Сүүлийн үед зан үйлийн эдийн засгийн ойлголт хүчтэй түгэн дэлгэрэх боллоо. 2017 оны Нобелийн эдийн засгийн шагналыг Чикагогийн их сургуулийн профессор Ричард Талер хүртсэн нь үүний нэг жишээ юм. Эдийн засгийн уламжлалт ойлголтоор хүмүүс үргэлж бодлоготой (рациональ) шийдвэр гаргадаг гэж үздэг. Харин зан үйлийн эдийн засгчид хүмүүс мөнгө, санхүүтэй холбоотой шийдвэр гаргах тал дээр ихэнхдээ бодлоготой, ухаалаг байж чаддаггүй, үүнд сэтгэл зүйн, нийгмийн олон хүчин зүйл нөлөөлдөг гэдэг талаас нь судалдаг. Тухайлбал, хуримтлалтай байх нь хэрэгтэйг хүн бүр мэддэг боловч ихэнх хүн олсон орлогоо тэр чигт нь үрээд, ирээдүйдээ зориулсан хадгаламжтай болж чаддаггүй шүү дээ.

Тэгвэл татвар төлөгчдийн зан үйлийг судалснаар шийдвэр гаргахад нь нөлөөлж, улмаар татварын орлогыг нэмэгдүүлж болох нь хэдийнэ батлагдаад байна. Татвар төлөгчдөд шаардлага тавих, хянаж цагдах, торгох зэрэг уламжлалт аргаар биш, харин нөхөрсөг зөвлөгөө өгөх, сэтгэл зүйд нь нөлөөлөх “зөөлөн” арга барилаар ажиллах нь хавьгүй зардал багатай бөгөөд үр дүнтэй ажээ.

Тухайлбал, Их Британийн татварын алба Зан үйлийн судалгааны багтай болсон бөгөөд Ричард Талераас зөвлөгөө авч ажилладаг байна. Хүмүүс нийгмийн олонхыг дагадаг, бусад шигээ байхыг хичээдэг зан үйл дээр тоглолт хийж, татвараа төлөхгүй байгаа иргэдэд шаардлага хүргүүлэхдээ “Их Британийн 10 хүн тутмын ес нь татвараа төлдөг”, “Та татвараа төлөөгүй цөөн хүний нэг болоод байна” зэрэг өгүүлбэрийг шигтгэж өгснөөр татвар төлөгчдийн тоог нэмж чаджээ. Мөн татвар төлөгчидтэйгөө “нэг хэлээр” ярих, ойлголцох нь чухал болохыг зан үйлийн эдийн засагчид зөвлөдөг.

Татвар төлөгч монгол хүн

ХХОАТ-ыг зөвхөн хөдөлмөр эрхэлдэг хүмүүс төлдөг, бусад нь зайлсхийхийг хичээдэг, татвар нэмэх сургаар бүх нийтээрээ бухимддаг, татварын мөнгийг хянах тал дээр анхаардаггүй... Энгийнээр бол монголчууд татварыг “төрийн дээрэм”, “ачаа”, “дарамт” гэж боддог, тиймээс ч зайлсхийхийг хичээдэг байх нь.

Өнөөдөр ажил хийж буй хүмүүсийн олонхынх нь сарын цалин сая, тэр ч бүү хэл 500 мянган төгрөгт хүрэхгүй байна. Гэтэл амьжиргааны өртөг ямар билээ? Америк, Европ, Японоос дутахааргүй өндөр байгаа шүү дээ, зарим талаараа. Ийм байхад 10 хувийн татвар ч гэсэн ачаа, дарамт мэт санагдах нь мэдээж. Тиймээс орлого багатай хүмүүсийн татварын ачааллыг бууруулж, орлого ихтэй хүмүүсээс зохих ёсны татварыг нь авах механизм яах аргагүй хэрэгтэй байна.

Үүний зэрэгцээ, татварын мөнгөөр төсвөө бүрдүүлж, цэцэрлэг, сургууль, зам барьж, эмч, багш нарын цалинг нэмж, иргэдэд үзүүлэх эрүүл мэнд, боловсролын үйлчилгээг сайжруулдаг гэдэг талаас нь иргэд огт харахгүй байна. Тиймээс ч төсвийн төлөвлөлт, гүйцэтгэл, хяналт гээд бүх шатанд оролцохгүй байгаа хэрэг. Иргэдийн оролцоо ийм сул байснаар төрийн эрх мэдэлтнүүд төсвийн мөнгийг дураараа зарцуулах, LEXUX-570 аваад унах боломж бүрдсэн гэж ойлгож болно.

Ажил хийж байгаа хүн л албан хүчээр, хүссэн хүсээгүй өгдөг татварын систем хэрэгжиж байгааг өөрчлөх цаг иржээ. Орлого олсон хүн бүр зохих ёсны татвараа төлөх, төр засаг тэр мөнгийг нь зүй зохистой зарцуулж байгаа эсэхэд хяналт тавих механизмыг монгол хүний сэтгэхүйн онцлогт тохируулан боловсруулах хэрэгтэй байна. Эдүгээ татварын боловсрол олгох тал дээр нэг үеэ бодвол анхаарч эхэлсэн ч татвар төлөгчидтэй “нэг хэлээр ярих” тал дээр учир дутагдалтай байх шиг. Зан үйлийн эдийн засгийн арга барилаар татвар төлөгч монгол хүнийг төлөвшүүлж чадах биз ээ. ■

“Клин Энержи” ХХК-ийн тухай

GE 1.6xle СЦҮ нь -40С-оос +50С хүртэлх эрс тэс уур амьсгалд ажиллах чадвартай

Клин Энержи ХХК нь Монголын анхны хувийн хөрөнгө оруулалттай сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэр болох Салхит Салхин Цахилгаан Станц (СЦС)-ын төслийг хэрэгжүүлэн, станцын ашиглалтыг хариуцан ажиллаж буй сэргээгдэх эрчим хүчний компани юм. СЦС-ыг Ньюком групп, Женерал Электрик компани, Европын Сэргээн Босголт, Хөгжлийн банк, Нидерландын хөгжлийн банкны хөрөнгө оруулалттайгаар байгуулсан.

СЦС-ын барилга угсралтын ажлыг Австрали улсын Лейтон (Leighton) компани, үндсэн тоног төхөөрөмж болон салхин цахилгаан үүсгүүр (СЦҮ)-ийг АНУ-ын Женерал Электрик (GE) компаниас нийлүүлсэн. Нэгж бүр нь 1.6 МВт-ын чадал бүхий 31 салхин цахилгаан үүсгүүр нь 50 МВт-ын чадалтайгаар жилд 158 сая кВт.цагийг системд нийлүүлэн төвийн бүсийн нийт эрчим хүчний 3 хувийг сэргээгдэх эрчим хүчээр ханган ажиллаж байна.

“Салхит” СЦС нь Монголын эрчим хүчний салбарт сүүлийн 30-аад жилд хийгдсэн хамгийн том бүтээн байгуулалт бөгөөд анхны төр хувийн хэвшлийн түншлэл, хувийн хэвшлийн цахилгаан эрчим хүч үйлдвэрлэгч, анхны цахилгаан эрчим хүч худалдах худалдан авах гэрээ, Монгол улсаас НҮБ-д бүртгэгдсэн анхны Цэвэр Хөгжлийн Мега Төсөл болсон юм. Энэхүү эрчим хүчний шинэ, цэвэр эх үүсвэр бий болсноор нүүрсхүчлийн хийг 180,000 тонноор бууруулж, жилд 120,000

тонн нүүрс, 1,6 сая тонн үс хэмнэж байгаль орчинд эерэг нөлөө үзүүлдэг.

Монголын Мянганы сорилтын сангийн “Цэвэр агаар” төслийн санхүүжилтээр “Салхит” СЦС-ын үйлдвэрлэсэн цахилгаан эрчим хүчийг хүлээн авах, дамжуулах дэд бүтцийг сайжруулах зорилгоор “Цахилгаан дамжуулах үндэсний сүлжээ” ТӨХК-ийн 110/35/10кВ Налайх дэд станцын 110кВ талын ил хувиарлах байгууламжийн өргөтгөлийн ажлыг хийсэн. Энэ өргөтгөлийн ажил нь 110/35/10кВ Налайх дэд станцын найдвартай ажиллагааг огцом дээшлүүлсэн ажил болж чадсан. Мянганы сорилтын сангийн санхүүжилтээр 110/35/10кВ Налайх дэд станцыг шилэн кабель шугамаар “Диспетчерийн үндэсний төв” ХХК-ийн удирдлагын системтэй холбосноор Улаанбаатар хот дахь цахилгааны үйлдвэрлэл, дамжуулалт, хэрэглээг “Диспетчерийн үндэсний төв” ХХК-ийн удирдлагын төвөөс хянаж удирдах, мэдээлэл дамжуулах боломжтой болсон. Мөн “Цэвэр агаар” төслийн санхүүжилтээр “Диспетчерийн үндэсний төв” ХХК-ийн диспетчерийн симуляторын нийлүүлэлт, угсралтын ажлыг хийж диспетчерүүдийг богино хугацаанд чанартай сургах боломж бололцоог бүрдүүлсэн. Тус байгууламж нь төвийн бүсийн эрчим хүчний нэгдсэн сүлжээнд холбогдож буй анхны сэргээгдэх эрчим хүчний том эх үүсвэр бөгөөд суурилагдсан хүчин чадлаараа ДЦС-4, ДЦС-3-ын дараа гуравдугаарт ордог.

ТҮҮХЭН ТОВЧООН

2004.10Клин Энержи ХХК
байгуулагдав.**2008.11**Байгаль орчны
нарийвчилсан
үнэлгээг олон улсын
зөвлөх "Black &
Veatch" компаниар
гүйцэтгүүлэв.**2004.12**Төв аймгийн Сэргэлэн
сумын Салхит ууланд
анхны салхины
нөөцийг хэмжих
төхөөрөмжийг
суурилуулах салхины
хурдны нөөцийг
тасралтгүй 6 жил
хийж гүйцэтгэв.**2010.12**Цахилгаан худалдах,
худалдан авах гэрээг
хийсэн**2011.06**Төслийн бэлтгэл
ажил эхэлж 11.5
км сайжруулсан
шороон зам, төмөр
замын гарам, 28 км
урттай 110кВ-ын
хоёр хэлхээт ЦДАШ-
ын барьж байгуулав.**2012.03**ЕСБХБ, Нидерландын
хөгжлийн банк (НХБ)-
тай санхүүжилтын
гэрээг байгуулав.**2012.04**Барилга угсралтын
ажил эхэллээ.**2012.05**НҮБ-д ЦХМ-ын
төслөөр бүртгэгдлээ.**2012.12**Байгаль орчин,
ногоон хөгжлийн
яамнаас "Green
Awards" шагналаар
шагнуулав.**2013.03**Олон улсын нэр хүнд
бүхий "The Project
Finance Awards"
шагналын "Ази
Номхон далайн бүсийн
сэргээгдэх эрчим
хүчний Оны шилдэг
хэлцэл"-ээр шалгарлаа.

Салхит СЦС-ын бүтээн байгуулалтын тоо баримтуудаас:

- Барилга угсралтын ажилд Монголын 18 компани оролцон ажилласан.
- Төслийн талбайд 500 гаруй хүн ажилласнаас 94% нь Монгол ажилчид байв.
- СЦҮ-ийн эд анги болон бусад тоног төхөөрөмжийг үйлдвэрээс төслийн талбай хүртэл нийтдээ 2000 гаруй км-ийн зайд тээвэрлэн, барилгын ажил, тээвэрт давхардсан тоогоор 600 орчим хүнд машин, механизм ашигласан.
- СЦҮ-үүрийн угсралтанд Монголд анх удаа 650 тонны өөрөө явагч кран ашигласан.

"Салхит" СЦС албан
ёсоор ашиглалтанд
орж үйлдвэрлэсэн
цахилгаанаа төвийн
бүсийн цахилгаан
дамжуулах үндэсний
сүлжээнд нийлүүлж
эхэллээ.**2013.04**Шведийн эрчим хүчний
агентлагтай хийн
бүүралтыг худалдаалах
гэрээ байгууллаа.**2013.06****2013.12**Эрчим хүчний
яамнаас "Эрчим
хүчний салбарын
оны шилдэг
бүтээн байгуулалт"
шагналыг авав.

Иргэд эдийн засгийг өөдрөгөөр харж байна

Монголын эдийн засаг 2016 онд хүндхэн байсан бол 2017 онд төсөөлж байснаас өндөр өсөлт үзүүлснийг бодит ДНБ-ий өсөлт, ажилгүйдлийн түвшин, төсвийн алдагдал гэх мэт статистик үзүүлэлтүүд харуулж байна. Эдгээр үзүүлэлтээс гадна гадны хөрөнгө оруулагчдын итгэлийг илэрхийлдэг зээлжих зэрэглэлийг олон улсын үнэлгээний байгууллагууд эхнээсээ сайжруулаад байгаагаас илхэн харж болно. Үүний жишээ бол Мүүдис агентлагийн үнэлгээ Саал түвшнээс В3 болгон нэг шатаар сайжирсан, Фич агентлагийн үнэлгээ “В-” түвшний “тогтвортой” төлвийг “эрэг” болгон ахиулсан явдал юм.

Тэгвэл Монголын эдийн засгийн эд эс болсон хэрэглэгчид маань эдийн засгаа дотроос нь хэрхэн харж байна вэ? Энэ асуултыг тавьж байгаа нь цаанаа шалтгаантай. Учир юу вэ гэвэл эдийн засгийн ухаанд хүлээлт гэдэг нь маш чухал судлагдахуунд тооцогддог. Эдийн засагт оролцогч нь ирээдүйн хүлээлтдээ суурилан одоогийн шийдвэрээ гаргадаг бөгөөд энэ нь буцаад эдийн засгаа бүтээж байдаг. Мөн оролцогчийг үргэлж хамгийн ухаалаг шийдвэр гаргадаг гэж үздэг. Гэхдээ бодит байдал дээр хүн бүр ижил тэгш, бүрэн бүтэн мэдээлэлтэй байж чаддаггүй тул бүгд оновчтой шийдвэр гаргаж чаддаггүй.

Дээрх асуултад хариулах нэгэн судалгаа бол улирал бүрийн Хэрэглэгчийн хүлээлтийн индексийн судалгаа юм. 2017 оны дөрөв дүгээр улирлын байдлаар Хэрэглэгчийн хүлээлтийн индекс 132 гарсан нь 2016 оны дөрөв дүгээр улирлаас 27 нэгжээр өссөн үзүүлэлт юм. Энэ нь микро түвшинд хэрэглэгчид эдийн засгийн сэргэлтийг мэдрээд эхэлсэн бөгөөд түүндээ тулгуурласан шийдвэр гаргалтуудын хийж байгааг харуулж байна. Тиймээс иргэдийн худалдан авалт ихсэж, бизнесүүд идэвхжиж, хөрөнгө оруулалт нэмэгдэхийн дохио болж байна.

Макро түвшинд эдийн засаг өсч байх нь сайн хэрэг боловч тэрхүү өсөлт иргэдийн амьдралд бодит тусгалаа олж чадаж байна уу? Гэдэг нь

түүнээс ч чухал асуудал. Эдийн засгийн өсөлтөөс хүн бүр үр шим хүртэхийг хүртээмжтэй өсөлт гэдэг. Монголд тэгш байдал байна уу? Эдийн засаг маань хүртээмжтэй өсч байна уу? Гэдэг асуултад тус судалгаа нь нэгээхэн хэсгийг тайлбарлах биз ээ.

Хэрэглэгчийн хүлээлтийн индексийг АНУ анх 1950-аад оноос хойш өнөөг хүртэл тооцож иржээ. Энэхүү индекс нь ирээдүйд эдийн засагт гарах өөрчлөлтийн дохио болдог тул 1950-аад оноос хойш хөгжингүй орны бизнес эрхлэгчид болон шийдвэр гаргагчид аливаа төлөвлөгөө боловсруулах, эрсдэлээ тооцохдоо ашигладаг болжээ.

2017 оны дөрөв дүгээр улирлын ХХИ судалгааны зарим үр дүнгээс:

- Ирэх онд инфляци төвшнөөс өснө хэмээн иргэд хүлээж байгаа аж. Энэ тохиолдолд иргэд үнийн өсөлтөөс зайлсхийх зорилгоор өнөөдрийн худалдан авалтаа нэмэгдүүлдэг байна. Өөрөөр хэлбэл 2018 онд өрхийн хэрэглээ өсөхөөр хүлээгдэж байна.
- Судалгаанд оролцогчдын 67.1 хувь нь ажлын байрыг тогтвортой, 32.9 хувь нь тогтворгүй байна гэж үнэлжээ.
- Иргэдийн төгрөгт итгэх итгэлийг инфляци болон ханшийн хүлээлтийн дундаж индексээр тодорхойлоход 81.1 хувьтай гарчээ. Өөрөөр хэлбэл долларын ханш өснө гэсэн хүлээлт иргэдэд байна.
- Зээлээр бизнес эрхлэх боломжийн үнэлгээний индекс 58.7 хувь буюу хангалтгүй гарчээ.
- Улаанбаатар хотын стрессгүй байдлын индекс 55.1-ээс нэмэгдэж 65.2 хувь болсон нь хотод амьдрах нь сэтгэлзүйн хувьд хүндрэлтэй ч байдал сайжирч байгааг илэрхийлж байна.

Уншигч та дэлгэрэнгүй мэдээллийг

<https://www.golomtbank.com/content/163?m=>

авна уу.

Эх сурвалж. Голомт банк

ДАРАА ТӨЛБӨРТ
КАРТ

Та ГАН картаа www.cards.mn –ээр захиалаарай.

 ГОЛОМТ БАНК